

De Inventarisatie van slagvelden van vóór WOI in Vlaanderen

Begeleidend Rapport

Auteurs: Ben De Vriendt, Willem Derde, John Carman

Datum: 14/11/2011

Besteknummer: 2010/05

1 Dankwoord

Voor het tot stand komen van deze studie kon het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting (EEC) rekenen op heel wat steun van verschillende mensen. Iedereen die aan deze studie op een of andere manier heeft bijgedragen, wensen we daarom uitdrukkelijk te bedanken.

Eerst en vooral de leden van de stuurgroep: Katrien Cousserier, Marc De Bie, Isabelle Jansen Marleen Martens, Steven Mortier, Marnix Pieters, Peter Van den Hove, Thomas Van Driessche en Inge Verdurmen van het Agentschap Onroerend Erfgoed, Glenn Foard (University of Huddersfield), John Carman (University of Birmingham) en Clément Oury (Bibliothèque Nationale de France).

Ook Prof. Dr. Luc De Vos (Koninklijke Militaire School, Brussel) en Jan Van Acker (Abdijmuseum ter Duinen, Koksijde) wensen wij te danken voor het delen van hun expertise met betrekking tot veldslagen. Elke Verhoeven en Tijl Vereenoooghe van Heemkunde Vlaanderen zorgden voor het verspreiden onder hun leden van een oproep naar de inventarisatie van veldslagen in Vlaanderen van vóór WOI.

Voorts wenst het Ename Expertisecentrum alle vrijwilligers te bedanken die bereid werden gevonden hun kennis over een welbepaalde veldslag te delen. Door hun welwillendheid werd de detailkennis van sommige slagvelden aanzienlijk verhoogt.

De personen die een fiche invulden via Heemkunde Vlaanderen: Jozef Simons (Hesselsberg 1790), Francois Lenaerts (Kouwenstein 1585), Martin Kellens (Donderslag 1648 en Houthalen 1831), Julien Daenen (Planckeweide 1648, Dousberg 1568, Helchteren 1702, Cabergerveld 1703), Dirk Bertrands (De slachting van Salazar 1632) en Matthijs Verschraegen (Franskouter 1745). We kregen ook heel wat informatie over de Slag van Gavere (1453) van Roland de Bock.

De personen die bereid werden gevonden een terreinbezoek te vergezellen: Hendrik Vandeginste (Wijnendale 1704), Guido Demerre en Ghislain Dutrieue (Nieuwpoort 1600), Freddy Anckaert (Hooglede 1794), Albrecht en Roeland Goorts (Brustem 1467), Julien Daenen (Lafelt 1747), Ward Vansevenant (Rijmenam 1578) en Francis Huijbrechts (Hoogstraten 1814).

En tot slot alle heemkundige kringen die ons informatie met betrekking tot een welbepaalde veldslag bezorgden: de Heemkring Ekeren, Taxandria Geschied- en Oudheidkundige Kring (Turnhout), de werkgroep Cultuur en Heemkunde (Mol), Erfgoed Hoogstraten, de Geschied- en Oudheidkundige Kring voor Brecht en omstreken, de Vereniging voor Heemkunde in Klein-Brabant, de Heemkundige Kring Groot-Sint-Truiden, het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap Riemst, Heemkring de Reengenoten (Meeuwen-Gruitrode), Heemkundige Kring 'Het Drie Swaenenland' (Gingelom), vzw Vaertlinck (Willebroek), Heemkundige Vereniging 'De Gonde' (Melle), de Confrérie der Vijf Geslachten (Hoegaarden),

Heemkundekring Rosmeer, Heemkundige Kring d'Euzie (Stekene), Heemkundige Kring Hertog Hendrik I (Vilvoorde) en de Heemkundige Kring Carolus Bonus (Wijnendale).

2 Inleiding

In de gedetailleerde beschrijving van de opdracht stelt de opdrachtgever terecht dat “onze kennis van slagvelden in Vlaanderen op het vlak van onroerend erfgoed beperkt is of zelfs onbestaande. Vele sites zijn niet bekend of exact gelokaliseerd, en als ze dat al zijn is de afbakening van de slagveldsite steeds een probleem. Ook een standaardmethodiek naar onderzoek op dergelijke sites ontbreekt. Premoderne veldslagen laten immers bijzonder weinig dieperliggende sporen in de bodem na, en de exacte locatie van de metalen voorwerpen op het oppervlak of ondiep in de teelaardelaag is van doorslaggevend belang voor een zinvolle interpretatie ervan. Daardoor kunnen gebieden waar belangrijke veldslagen hebben plaatsgevonden als zeer fragiel erfgoed beschouwd worden.”

Het gevolg is dat een gedegen beheer en beleid op dit ogenblik in Vlaanderen ontbreekt en daar wil de opdrachtgever verandering in brengen door “de opmaak van een eerste primaire inventaris van slagvelden in Vlaanderen (vóór WOI) aan de hand van een grondige en gedetailleerde bureaustudie.” Verder is het de bedoeling om op basis van de verworven gegevens “een eerste voorstel tot ruwe (maximale) afbakening” te maken “met aandacht voor de topografie en de inplanting in het landschap.” “De inventaris van slagvelden en hun afbakening dienen tenslotte digitaal ingevoerd en ingetekend te worden als basis voor een extra 'laag' in de Centraal Archeologische Inventaris”.

In totaal werden er 137 veldslagen en schermutselingen geregistreerd. Hiervan kunnen er een 40 tal worden ingevoerd in de Centraal Archeologische Inventaris. Voor de overige slagvelden geldt dat er momenteel geen of onvoldoende aanwijzingen voorhanden zijn om het slagveld nauwkeurig te lokaliseren. Een tiental slagvelden komen in aanmerking om opgenomen te worden als Afgebakende Archeologische Zones (AAZ).

Het rapport wordt ingeleid met een toelichting van de genomen stappen en de gemaakte keuzes van het onderzoek. Vervolgens worden de sterktes, zwaktes en verdere mogelijkheden van de studie geschetst. De huidige inventarisatie van slagvelden in Vlaanderen kan niet losgezien worden van een internationaal kader. John Carman overloopt de nationale en internationale initiatieven met betrekking tot slagveldarcheologie in hoofdstuk 5.

Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de informatie die terug te vinden is in de fiches per veldslag. We maken een aantal analyses en zoomen even in op de manier waarop er met veldslagen in een sociaal-culturele setting in Vlaanderen wordt omgegaan. Het rapport wordt afgesloten met een voorlopige conclusie.

3 Methodologie

In dit hoofdstukje geven we een overzicht van de gevolgde stappen in het onderzoek. We gaan iets dieper in op de literatuurstudie en het aanwezige cartografische en iconografische materiaal. Ook geven we een korte duiding bij de stuurgroepvergaderingen en staan stil bij de manier van rapporteren.

3.1 Literatuurstudie

Het onderzoek naar veldslagen in Vlaanderen van vóór WOI ving aan met een uitgebreide literatuurstudie. Eerst en vooral werden de recente verzamelwerken doornomen. Met name het boek van Prof. Dr. Luc De Vos, *Veldslagen in de Lage Landen* dat verscheen in 1995 en het in 2007 verschenen boek van Marc Gevaert: *Slagveld van Europa, Duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden*. Ook werden de 19e eeuwse, Franstalige, verzamelwerken¹ doornomen en werd er een eerste voorlopige lijst van veldslagen aangemaakt. Nadien werd een zoektocht ondernomen naar publicaties met betrekking op één welbepaalde veldslag. De termijn van het onderzoek liet niet toe om deze bronnen kritisch tegen mekaar af te wegen. Bij de beschrijving van de veldslagen werd steeds gekozen voor de meest volledige bron. Indien er geen specifieke publicatie rond een veldslag bestaat, werd de informatie gehaald uit de verzamelwerken. Dit heeft tot gevolg dat de beschrijving van sommige veldslagen nogal schraal oogt. In sommige gevallen zelfs niet meer dan een opsomming van de strijdende partijen en de winnaar van de veldslag.

3.2 Cartografisch en iconografisch materiaal

Het aangetroffen iconografisch en cartografisch materiaal beperkt zich tot een twintigtal veldslagen. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen recent aangemaakte kaarten (bijvoorbeeld naar aanleiding van een publicatie) en historische kaarten (die werden aangemaakt kort na de veldslag of in sommige gevallen tot 50 jaar na datum).

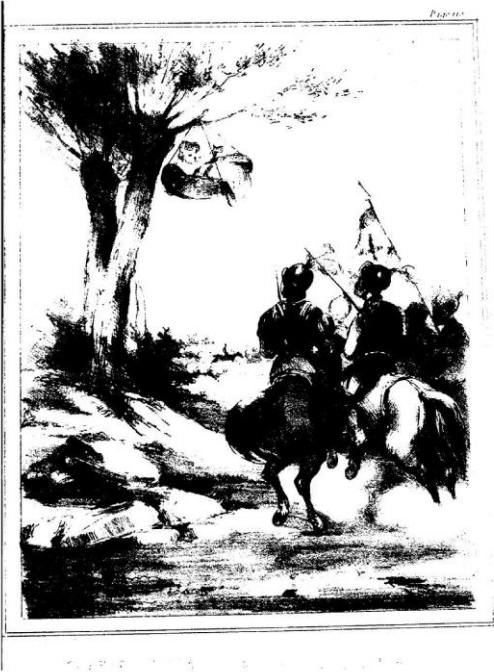
Algemeen kan gesteld worden dat hoe groter de tijdspanne bedraagt tussen een veldslag en de aanmaak van een kaart, hoe minder betrouwbaar deze is.

¹ Coussement E., 1859, Résumé des guerres et description des batailles dont les provinces actuelles de la Belgique on été le théâtre, depuis Jules-César jusqu'à nos jours (E. Guyot, 1859).

de Plancy C., 1836, Fastes militaires des Belges, ou Histoire des guerres, sièges, conquêtes, expéditions et faits d'armes qui ont illustré la Belgique depuis l'invasion de César jusqu'à nos jours (Au Bureau des fastes militaires, 4 V.

Verstraete E., 1866, Histoire militaire de la Belgique, (Mucquardt, 1866), V 3 en 4.

S.A., 1979, Bibliographie d'histoire militaire belge des origines au 1er août 1914, Bruxelles, 1979.

Voor een aantal veldslagen werd ook iconografisch materiaal aangetroffen. Bijvoorbeeld deze prent van de jonge graaf van Brabant, Godfried III, die tijdens de slag bij de Ransbeek (1142) zijn heil vond in een boom. Volgens de legende week het Brabantse leger nooit verder achteruit dan de plaats waar hun jonge graaf zich bevond.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Af en toe worden veldslagen ook aangeduid op historische kaarten. De situering van deze veldslagen (aangeduid door twee gekruiste degen) bleek echter niet nauwkeurig. Zo wordt de slag bij Bulskamp in 1297 op de Ferraris kaart gelokaliseerd ten noorden van Veurne, terwijl Bulskamp zich ten zuiden van Veurne bevindt. Ook de lokalisering van de slag bij Mol in 1579 op een stafkaart uit 1880 is niet betrouwbaar. Zo zou er geen enkele aanwijzing zijn in de bronnen dat het slagveld zich op deze plaats bevond.

Aanduiding van de slag bij Bulskamp (1297) op de Ferraris kaart

Aanduiding van de slag bij Mol (1579) op een stafkaart uit 1880

Algemeen kan gesteld worden dat historische kaarten, zoals de Ferraris kaart en oude stafkaarten, nuttig zijn in de ruimere zoektocht naar veldslagen, maar de situering op de kaarten kan niet als basis worden gebruikt voor de nauwkeurige afbakening van de slagvelden.

3.3 Eerste stuurgroepvergadering (17/3/2011)

Tijdens de eerste stuurgroepvergadering die doorging op 17 maart 2011 werd de structuur van de beschrijvende fiches (per veldslag) besproken. Voor de inventarisatie werd de structuur voor de beschrijving van de Afgebakende Archeologische Zones als basis genomen, aangevuld met de verschillende velden van de Scotland's Historic Fields of Conflict². Er werd afgesproken dat er voor elke veldslag en/of schermutseling gestreefd wordt naar een minimum beschrijving³ en voor een aantal veldslagen (afhankelijk van de tijd) naar een volledige beschrijving (inclusief een terrein bezoek).

² Foard G., Partida T., 2005, Scotland's historic Fields of conflict, An assessment for historic Scotland, 32 p

³ Bij de minimumbeschrijving worden de volgende velden niet ingevuld: -Algemene situering-, - Lambertcoördinaten-, -Locationele accurateid-, -Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening-. Hiervoor moeten er immers aanwijzingen zijn voor de lokalisatie van het slagveld in het huidige landschap.

Gezien het tijdsbestek waarbinnen de studie moest worden afgerond, werd afgesproken om naar analogie van de inventarissen in Engeland en Schotland, belegeringen niet op te nemen in het onderzoek. Wel wordt er hiervan een primaire lijst aangemaakt.

3.4 Oproep via Heemkunde Vlaanderen

In april 2011 werd een oproep gelanceerd via Heemkunde Vlaanderen. Hierin werden de talrijke heemkundige kringen die Vlaanderen rijk is, verzocht om de voorlopige lijst van veldslagen door te nemen en er eventueel ontbrekende veldslagen aan toe te voegen. Dit kon door middel van een invulformulier. Uiteindelijk zouden er dankzij deze oproep een tiental veldslagen en/of schermutselingen aan de lijst kunnen worden toegevoegd.

3.5 Tweede stuurgroepvergadering (14/06/2011)

Tijdens de tweede stuurgroepvergadering werd beslist om de resterende tijd van het onderzoek te wijden aan een beperkt aantal veldslagen (graad van belang 2 en 3). Voor deze selectie van veldslagen (40 tal) werd er getracht een zo volledig mogelijke beschrijving te geven en werd een terreinbezoek voorzien.

3.6 Terreinbezoeken

Nadat er in april een algemene oproep werd verstuurd via Heemkunde Vlaanderen (zie 2.3), volgde een tweede specifieke oproep aan de heemkringen in wiens werkgebied er een veldslag met belang 2 of 3 werd geregistreerd. Er werd de heemkringen gevraagd om mee te werken aan een terreinbezoek en/of relevante literatuur te bezorgen. De terreinbezoeken vonden plaats tussen augustus en november 2011.

3.7 Derde stuurgroepvergadering (15/09/2011)

Tijdens de derde stuurgroepvergadering werd de nadruk gelegd op de afbakening van de slagvelden in GIS. In deze fase van het onderzoek geldt de voorgestelde afbakening als voorlopig. Tenzij de CAI reeds vondstlocaties vermeldt van de desbetreffende veldslag of indien de beschikbare bronnen het toelaten om het slagveld nauwgezet af te bakenen, kunnen geen conclusies gekoppeld worden aan de voorgestelde afbakening met het oog op het aanmaken van een Afgebakende Archeologische Zone. Aldus konden een 25 tal slagvelden worden ingevoerd in de CAI. Van een tiental daarvan is de afbakening van het slagveld redelijk nauwkeurig. Zij komen als eerste in aanmerking voor het aanmaken van een Archeologische Afgebakende Zone (AAZ) al willen wij er de nadruk op leggen dat de afbakeningen in ons onderzoek enkel slaan op de afbakening van slagvelden en niet op de afbakening van Afgebakende Archeologische Zones als dusdanig waarvoor andere regels gelden. Er werd voorgesteld om de grenzen van het slagveld eerder uitgebreid dan te beperkt op te maken. Indien de exacte locatie van de veldslag onbekend is (bijvoorbeeld indien enkel de naam van de stad of gemeente gekend is), dan wordt het slagveld niet aangeduid in GIS.

3.8 Rapportage

Het rapport voorziet, naast een fiche per veldslag, in een synthetiserende tekst waarin ondermeer de sterktes, zwaktes en mogelijkheden van slagveldarcheologie op basis van de studie worden besproken. Het rapport bevat de nodige illustraties, biedt een eerste evaluatie van de sites en plaatst de verworven inzichten in een internationale context.

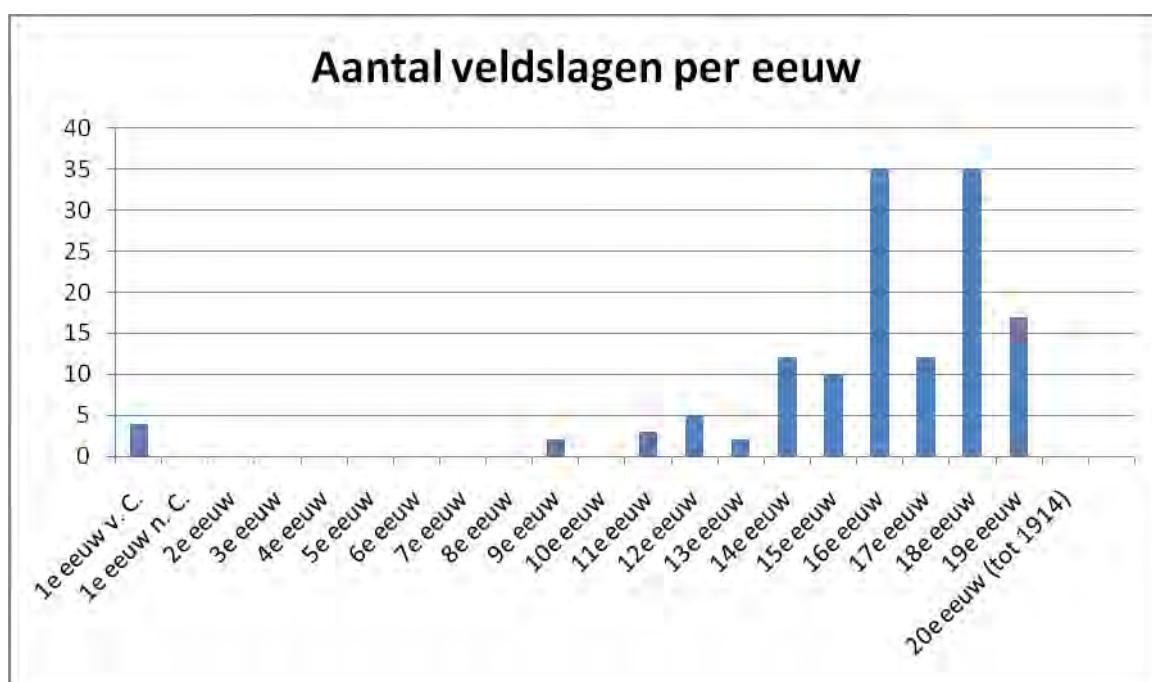
4 Sterktes, zwaktes en mogelijkheden van de studie

Het is belangrijk om even stil te staan bij de sterke en zwakke punten van het onderzoek. Deze kunnen als leidraad dienen voor toekomstig onderzoek naar Vlaamse veldslagen. Hiervoor worden er onder 4.2 alvast enkele aanbevelingen gedaan.

4.1 Sterktes en zwaktes

Aantal geregistreerde veldslagen en schermutselingen

Tijdens het onderzoek werden 137 veldslagen en schermutselingen geregistreerd. Ongetwijfeld vonden er in Vlaanderen door de eeuwen heen heel wat meer militaire confrontaties plaats. Zo lijkt onderstaande grafiek aan te tonen dat er in het 1^e millennium amper werd gevochten, terwijl de realiteit er wel heel anders zal hebben uitgezien.⁴

Vanaf de 14^e eeuw mag gesteld worden dat alle belangrijke veldslagen in de huidige inventarisatie zijn opgenomen.

⁴ Een zelfde tendens kan trouwens vastgesteld worden in Engeland. Een snelle blik op de website van de Battlefields Trust (www.battlefieldstrust.com) toont dat er vóór de 10^e eeuw geen enkele veldslag werd geregistreerd.

De termijn van het onderzoek

Daar waar de inventarisatie van veldslagen in het buitenland⁵ liep over verscheidene jaren, werd er voor de inventarisatie van veldslagen in Vlaanderen slechts negen maanden voorzien. Dit bracht met zich mee dat de huidige inventaris absoluut niet als volledig kan én mag worden beschouwd.

Allereerst zijn er een aantal personen en instellingen die hun toegezegde medewerking niet binnen de huidige termijn konden aanleveren. Ik denk hierbij vooral aan de heer Luc Bauters, provinciaal archeoloog van Oost-Vlaanderen (veldslagen in Oost-Vlaanderen) en het Simon Stevin Vlaams Vestingbouwkundig Centrum (veldslagen nabij Antwerpen tijdens de Tachtigjarige oorlog en de Spaanse Successieoorlog: Kouwenstein, Kallo, Oosterweel, Ekeren en Stekene). Het is daarom belangrijk om een werking op te zetten die het vervolledigen van de huidige inventarisatie mogelijk zou maken.

Ook liet de termijn van het onderzoek het niet toe om een kritische afweging van de verschillende bronnen mogelijk te maken. Daarom werd er voor gekozen om het verloop van een veldslag te schetsen aan de hand van de meest wetenschappelijk verantwoorde publicaties. Er werd geen tijd uitgetrokken om contradicties tussen publicaties op te sporen en bloot te leggen. Dit werd enkel gedaan voor het aantal soldaten dat zou hebben meegevochten in een welbepaalde veldslag. (zie 5.16)

Terminologie

Tijdens het onderzoek werd er meer dan eens het hoofd gebroken over het juiste gebruik van de termen 'veldslag' en 'schermutseling'. Aanvankelijk werd afgesproken dat een militair treffen ofwel als veldslag ofwel als schermutseling werd bestempeld. Naarmate het onderzoek vorderde werd echter duidelijk dat zulke tweedeling niet volstond. Het hoeft geen discussie dat de slag bij Oudenaarde (1708) of de Guldensporenslag (1302) beschouwd kunnen worden als veldslagen, net zoals het gevecht dat plaatsvond op en rond een brug in Lokeren, tijdens de Gentse opstand in 1452, een typisch voorbeeld is van een schermutseling. Er zijn echter een aantal 'gevechten' die niet passen binnen deze tweedeling, maar ergens tussenin zweven. Nog ingewikkelder wordt het als je rekening houdt met schermutselingen die een welbepaalde veldslag inleidden. Het aantal soldaten dat effectief deelnam aan het gevecht zou een goede indicator kunnen zijn, maar dan enkel binnen één bepaald tijdsvak. Zo zijn de gigantische internationale legers in de 17e en de 18e eeuw niet te vergelijken met de kleine ridderlegers die hier actief waren in de 11e, 12e, 13e en 14e eeuw.

Uiteindelijk werd dan ook besloten om het veld 'type actie' niet op te nemen in de inventaris.

⁵ Engeland, Schotland en Ierland

Aanknopingspunten in de Centraal Archeologische Inventaris

Zoals vermeld wordt in het bestek van deze opdracht biedt de ‘User Interface’ van de Centraal Archeologische Inventaris momenteel geen aanknopingspunten met veldslagen. Binnen de CAI worden heel wat vondstlocaties gelinkt met een welbepaalde veldslag, maar kan er niet gericht worden gezocht naar veldslagen.

Via een uitgebreide zoektocht in de achterliggende database⁶ werden er echter 446 vondstlocaties aangetroffen die in verband lijken te staan met een veldslag in Vlaanderen van vóór WOI. De meerderheid van deze vondstlocaties kan met zekerheid worden toegeschreven aan een welbepaalde veldslag, maar voor een aantal blijft het voorlopig gissen. Zo zijn er een aantal vondstlocaties in Tongeren die zowel tot de veldslag bij Lafelt (1747) als tot de slag bij Overrepen (1568) kunnen behoren. Een studie van het materiaal zou hierbij een uitweg kunnen bieden. De lijst met alle vondstlocaties werd opgenomen in het rapport (zie 6.6).

Deze aanknopingspunten in de CAI zijn van grote waarde in verband met slagvelden die in aanmerking komen om opgenomen te worden als Afgebakende Archeologische Zones (AAZ). Ze vormen immers het enige rechtstreekse bewijs dat een veldslag op een welbepaalde locatie plaatsvond. Nog interessanter is dat op basis van de archeologie ongekende conflictzones aan het licht worden gebracht.

Medewerking van Heemkunde Vlaanderen

Hoewel de initiële oproep via Heemkunde hoofdzakelijk gericht was op het vervolledigen van de lijst met veldslagen in Vlaanderen van vóór WOI, bleek de grootste waarde te liggen in de verdere uitwerking van de fiches en de afbakening van de slagvelden. Via de oproep konden er een tiental ‘schermutselingen’ worden toegevoegd aan de lijst. Belangrijker evenwel was dat we via deze oproep de lokale experts met betrekking tot een welbepaalde veldslag wisten te vinden en dat deze bijna steeds bereid werden gevonden om mee te werken aan het onderzoek. Deze medewerking varieerde van het toesturen van literatuur tot een begeleid terreinbezoek en een voorstel tot afbakening van het slagveld.

De afbakening van de slagvelden in GIS

Het bestek van deze opdracht schrijft voor dat er ‘een eerste voorstel tot ruwe (maximale) afbakening gemaakt wordt, met aandacht voor de topografie en de inplanting in het landschap. Deze afbakening zal in de toekomst vervolgens slagveld per slagveld verfijnd en aangepast moeten worden, van zodra hiervoor expertise is opgebouwd en middelen beschikbaar zijn.’

De voorgestelde afbakening van de slagvelden dient met de nodige voorzichtigheid behandeld te worden. Een slagveld kan immers pas met zekerheid afgebakend worden nadat er een archeologische prospectie op is verricht. Zo zijn er voorbeelden bekend in

⁶ zoektocht op trefwoorden: ‘kogel’, ‘kanon’, ‘veldslag’ en ‘slagveld’, met uitsluiting van ‘WOI’ en ‘WOII’

Engeland waar een afbakening van een slagveld, gebaseerd op cartografisch materiaal, helemaal niet bleek te kloppen en zich, na archeologisch onderzoek, kilometers verderop bevond.

Tijdens de stuurgroep van 15 september 2011 werd uitvoerig over deze problematiek gedebatteerd. Men kwam tot het besluit dat afbakening en archeologische evaluatie van een slagveld vraagt om verder onderzoek.

De voorgestelde afbakening in deze studie is gebaseerd op verschillende bronnen:

-Gegevens in de Centraal Archeologische Inventaris: Lafelt 1747, Oudenaarde 1708, Beverhoutsveld 1382, Neerwinden 1693 en 1793, Kermt 1831, Rijmenam 1578, Hoogstraten 1814

-Historische kaarten: Oudenaarde 1708, Wijnendale 1708 en Nieuwpoort 1600 en Ekeren 1703, Neerwinden 1693 en 1793, Lafelt 1747

-Kaarten in publicaties: Gavere 1453, Turnhout 1597, de slachting van Salazar 1632 en Meeuwen 1648, Kortrijk 1302

-De aanwezige kennis in de Heemkundige Kringen: Steps 1213, Brustem 1467, Rijmenam 1578, Stekene 1703 en Hoogdele 1794

4.2 Mogelijkheden/ Aanbevelingen

De opgedane ervaring tijdens het onderzoek laat toe om enkele aanbevelingen te formuleren in verband met het toekomstig onderzoek met betrekking tot veldslagen in Vlaanderen van vóór WOI.

Blijvende mogelijkheid tot registratie

Op de site van de Engelse Battlefields Trust (www.battlefieldstrust.com) is een link aanwezig waar men nog ongekende veldslagen kan registreren. Die mogelijkheid zou ook moeten bestaan voor Vlaamse veldslagen.

Nieuwe trefwoorden in de CAI thesaurus: 'oorlog' en 'slagveld'

Zoals vermeld wordt onder 4.1 Aanknopingspunten in de Centraal Archeologische Inventaris, zijn er binnen de CAI worden heel wat vondstlocaties die gelinkt kunnen worden met een welbepaalde veldslag, maar waarop er niet gericht kan worden gezocht. Met de ingebruikname van enkele nieuwe trefwoorden in de CAI thesaurus als 'oorlog' en 'slagveld' wordt de zoektocht naar- en het beheer van slagvelden vergemakkelijkt.

Zichtbaarheid in het landschap:

Alweer naar analogie met de Engelse Battlefields Trust wordt aanbevolen om de belangrijkste veldslagen zichtbaar te maken in het landschap. Een wegwijzer kan belangstellenden makkelijk op weg helpen naar het slagveld alwaar idealiter enkele panelen meer uitleg verschaffen over de slag en het slagveld.

Organiseren van een colloquium rond veldslagen in Vlaanderen.

Dat ook kleine veldslagen heel wat te vertellen hebben, werd geïllustreerd door Godelieve Geerkens in het boek 'Meeuwen, 6 december 1648, Sint-Niclaesdag'. Door middel van een uitgebreid archiefonderzoek, slaagde zij erin om een gedetailleerd beeld te schetsen van een relatief onbekende slag.

Uit de talrijke contacten die werden gelegd met de verschillende heemkundige kringen, werd duidelijk dat er onder hen een grote interesse aanwezig is naar het onderzoek van veldslagen. Idealiter wordt er een colloquium georganiseerd waar belangstellenden wegwijs worden gemaakt in het onderzoek.

Samenwerking met metaaldetector amateurs

Op de Vlaamse slagvelden zijn er naast de talrijke schattenjagers ook amateur archeologen die hun hobby op een wetenschappelijk verantwoordelijke manier willen uitvoeren. Zij zijn onder andere actief op de slagvelden van Gavere (1453), Neerwinden (1693 en 1793), Rijmenam (1579) en Lafelt (1747).

Het is echter een absolute noodzaak om deze amateurs van de nodige begeleiding en richtlijnen te voorzien. Zo registreerde David Stulens al meer dan driehonderd vondstlocaties met betrekking tot de slag bij Lafelt, maar aangezien niet elke afzonderlijke kogel met de GPS wordt ingemeten, blijft de wetenschappelijke waarde van zijn onderzoek beperkt. Beter ware het indien de vrijetijdsmetaaldetectoristen zouden worden ingeschakeld in een onderzoeksprogramma. In ieder geval moet er worden nagedacht over een betere melding van de vondsten.

Welke houding tegenover metaaldetectoristen moet worden aangenomen blijft echter een moeilijke vraag waarover dit rapport zich niet kan uitspreken.

Studie van het materiaal

Zoals vermeld onder 5.7 zijn er meer dan 400 vondstlocaties in de Centraal Archeologische Inventaris die mogelijk verband houden met veldslagen van vóór WOI. Verder onderzoek en inventarisatie van dit materiaal is noodzakelijk teneinde de vondstlocaties met zekerheid te kunnen koppelen aan een welbepaalde veldslag.

5 Internationaal gekaderde visie over slagveldarcheologie in een Vlaamse context (ism John Carman)

5.1 Slagveldarcheologie in een internationale context

Archeologie van historische slagvelden vereist, evenals de gebruikelijke vaardigheden van de archeoloog, een specifieke set van technieken en technologie. Hoewel sommige slagvelden structuren bevatten – loopgraven, muren, palissades, en andere aarden constructies, gebouwen en massagraven- die kunnen worden opgegraven en geïnterpreteerd in overeenstemming met de gangbare archeologische praktijken, zijn deze afwezig bij andere. Het primaire bewijs van deze slagvelden komt van materiaal dat werd achtergelaten in de ploeglaag en dat kan worden teruggevonden met een metaaldetector. Het aanwezige bewijs zal afhangen van de periode waaruit de veldslag stamt, de wapens die werden gebruikt, het type actie – voornamelijk infanterie of voornamelijk cavalerie- en post-depositionele processen die de overlevingskansen kunnen bepalen. Ook bodemchemie, overbebouwing, verandering in landgebruik en de gevolgen van verzamelen en plunderen hebben een specifieke impact op het materiaal.

De geschiedenis van slagveldarcheologie

Hoewel de interesse voor veldslagen bij historici aanwezig is sinds de discipline ontstond, kwam de specifieke interesse naar slagvelden pas later. Foard (1995) vermeldt de vroege pogingen van Edward Fitzgerald vanaf 1842, wiens werk te Naseby in Engeland de opname van veldnamen en andere topografische elementen bevatte. Ook registreerde hij waar artefacten, toebehorend aan een veldslag, door lokale bewoners werden gevonden. Fitzgeralds werk ging verder met het graven van proefputten en het vinden van een massagraf (Foard 2001). Ongeveer tegelijkertijd begon Richard Brooke met een onderzoek naar de slagvelden van de ‘Wars of the Roses’, hierbij geïnspireerd door zijn geboorte nabij het slagveld van Stoke. Zijn ‘Visits to the battlefields in England of the fifteenth century Brooke (1854) zijn voornamelijk kritische besprekingen van de historische bronnen en omvatten de verschillende fasen in het gevecht en de namen van prominenten die werden gewond en gedood. Ook voorziet hij nuttige kaarten van elke site, waarvan sommige van meer praktisch nut zijn dan recent aangemaakte kaarten.

De interesse bij latere vorsers bleef voornamelijk in het vaarwater van Brooke’s primaire zorg, het identificeren van plaatsen waar veldslagen plaatsvonden, in plaats van ze te gebruiken als onderzoeksobjecten op zich. Eens geïdentificeerd, bestaat de tendens om te veronderstellen dat het landschap dat men vandaag kan zien gelijkend of identiek is aan dat van de dag van de veldslag. Zoals Foard duidelijk maakt in zijn kritiek op zowel de standaard vorm van de meeste slagveldgidsen én het Engelse ‘Heritage Register’, dat sterk lijkt op zulke gidsen, blijven de meeste publicaties over slagvelden gestileerde gevechtsformaties en belangrijke topografische elementen bijna willekeurig plaatsen op een moderne kaart (Foard 2001).

Het gebeurde echter herhaaldelijk dat studenten militaire geschiedenis zich de moeite troosten om de sites die zij onderzochten te bezoeken om er de topografie in verband te brengen met eigentijdse bronnen: zowel Oman (1902) als Weller (1962) reisden door Spanje en Portugal om er slagvelden te bezoeken. Desalniettemin lag de primaire focus steeds op het bewijs in de literatuur, meer dan wat de plaats zelf kon verstrekken.

Geleidelijk kwam men dichterbij de buurt van een directe interesse voor het slagveld op zich. Dit leidde uiteindelijk naar de recente explosie van interesse in slagveldarcheologie. De eerste oefening in slagveldarcheologie in de twintigste eeuw vond plaats in de jaren vijftig en zestig, wanneer het militaire regime in Portugal het militair verleden van Portugal wou vieren door de vroegere militaire daden van Portugal in de verf te zetten. Opgravingen voorafgaand aan de bouw van een monument en een museum op de site van de slag van Aljubarotta, waar Portugal verscheen als een onafhankelijke staat, onthulden een massagraf en slagveld elementen (do Paco 1962). Deze oefening in slagveldarcheologie bleef relatief onbekend voor de slagveldarcheologie gemeenschap.

Een decennium later toonde onderzoek te Marston Moor (Newman 1981) en te Maldon (Petty en Petty 1993) het belang van topografisch onderzoek en de reconstructie van het historisch landschap aan door te onthullen hoe onderzoek gebaseerd op het moderne landschap zeer misleidend kan zijn. Te Marston Moor realiseerde men dat de verzonken weg, die een grote rol speelde in de negentiende en twintigste eeuwse verslagen, pas werd aangelegd in de 18e eeuw en aldus niet aanwezig was toen de veldslag plaatsvond. Te Maldon moest de enige eigentijdse bron worden herzien nadat er bevestiging kwam dat er een belangrijk verschil in het zeeniveau was opgetreden tussen de tiende en de twintigste eeuw.

De combinatie van een nauwgezette registratie van artefacten, topografisch onderzoek en de zoektocht naar doden bij de 'Little Bighorn' site in de VS (Scott 1989) gaf slagveldarcheologie eindelijk de nodige aandacht en deze technieken werden sindsdien toegepast in Palo Alto, Texas (Haecker & Mauck 1997), in het Verenigd Koninkrijk in Towton (Fiorato 2001) en elders (voor voorbeelden zie Freeman & Pollard 2001; Doyle & Benneth 2002; Pollard & Banks 2006; Scott en anderen 2007). Ten gevolge van enkele succesvolle slagveldarcheologie projecten is het aantal slagveldarcheologen in Europa substantieel gegroeid en het domein is in toenemende mate erkend als betekenisvol. Tijdens de meest recente editie van het 'Fields of Conflict' congres – in Duitsland, waren er deelnemers uit veertien Europese landen én de Verenigde Staten en Canada.

Onderzoek naar slagvelden

Slagvelden uit de Oudheid en de middeleeuwen

De precieze locatie van veldslagen uit de vroegste historische perioden zijn zelden gekend uit de geschreven bronnen en het is moeilijk om ze te lokaliseren. Recentelijk werden er twee veldslagen uit de Romeinse periode gelokaliseerd op basis van archeologisch onderzoek. Beide bevinden zich in het noorden van Duitsland: Kalkriese, de site waar drie legioenen van Varus in 9 na Christus werden vernietigd (Rost 2007; Wilbers-Rost 2007) en een voorheen onbekende actie uit de 3e eeuw te Harzhorn. In beide gevallen vonden archeologen de site

door prospectie. Een nauwgezette analyse van de verspreiding van de artefacten liet toe om het gevecht te reconstrueren. Opgravingen te Kalkriese brachten de hindernis aan het licht die de Germanen opwierpen om de Romeinen te verhinderen te ontsnappen naar de omliggende gronden en hen hierbij in te sluiten tussen de aanvallers en moerasig gebied.

Een combinatie van oppervlaktevondsten en een nauwkeurige analyse van de beschikbare geschreven bronnen lieten de identificatie toe van de elfde eeuwse veldslag van Fulford in Engeland (Jones 2011). Naast pijlpunten, gebroken zwaarden en speren werden er bewijzen gevonden van metaalbewerking, waaronder aambeelden en ander gereedschap, alsook onvolledige en onafgewerkte metalen objecten waaronder pijlpunten.

Het slagveld van Towton (Engeland) kon gelokaliseerd worden na de ontdekking van een massagraf dichtbij de site van de veldslag (Fiorato et al. 2001). Na de opgraving en nauwkeurige analyse van de menselijke resten, ging de aandacht naar het gevecht zelf en de zoektocht naar andere graven. Tijdens het metaaldetector onderzoek werden metalen objecten gevonden die het toelieten om het slagveld af te bakenen. Het ging hier voornamelijk om vondsten die toebehoren aan de kledij. Dichte clusters van artefacten werden geïnterpreteerd als locaties waar het hevigst werd gevochten. Het is ook mogelijk, maar dit moet nog worden bewezen, dat deze concentraties de plaats voorstellen waar de slachtoffers werden begraven (Sutherland 2007).

Vroeg moderne tot negentiende eeuwse slagvelden

Gezien het onderzoek naar vroege slagvelden vele problemen met zich meebrengt, is het geen verrassing dat de focus van slagveld archeologie zich richt op latere perioden waar de locaties van de acties beter gekend zijn. Het gros van het onderzoek beslaat de periode tussen de zestiende en de negentiende eeuw.

In de Verenigde Staten ligt de nadruk op de negentiende eeuw. Het onderzoek op de 'Little Bighorn' legde de basistechnieken van slagveld prospectie met een metaaldetector én de waarde van deze aanpak vast (Scott 1989). Scott en zijn collega's gebruikten metaal detectoren om kogels en patronen te zoeken die werden gebruikt in de strijd tussen eenheden van de 7e Amerikaanse Cavalerie en de Lakota en Cheyenne krijgers. De verschillende wapens die werden gebruikt door beide partijen lieten de onderzoekers toe om inheems Amerikaanse schoten te onderscheiden van de soldaten en de verspreiding in de ruimte van de patronen, waarop kenmerkende sporen waren achtergelaten door individuele wapens, identificeerden de bewegingen van mannen en formaties doorheen de ruimte.

Onderzoek op begraafsites van soldaten liet de identificatie van individuen toe, de lichamen van vermiste soldaten werden teruggevonden en men kon het beeld te ontwikkelen van de 'typische' soldaat uit de laat negentiende eeuw in Noord-Amerika. Het onderzoek is nadien uitgebreid naar veldslagen uit de Amerikaanse burgeroorlog (Geier en Potter 2001) en andere militaire acties gericht tegen inheems Amerikanen (Johnson 2007; Laumbach 2007).

In Europa ligt de focus op vroegere perioden – vooral de zeventiende en de achttiende

eeuw. De laatste veldslagen in Engeland en Schotland werden uitgevochten in 1685 en 1746. Foard (1995) verrichte uitgebreid onderzoek op de slagvelden van Naseby en vooral Edgehill, beide daterend uit de Engelse burgeroorlog van midden de zeventiende eeuw. Edgehill blijft het enige vroeg moderne slagveld dat in zijn totaliteit werd onderzocht. Er werd ook uitgebreid historisch en topografisch onderzoek verricht om het zeventiende eeuwse landschap te reconstrueren. Dit, tezamen met het metaaldetector onderzoek, wees uit dat de traditionele bronnen ernstige fouten maakten in de manier waarop de troepen werden gepositioneerd en hiermee elk begrip van het verloop van de actie beïnvloedden. Onderzoek in Culloden in Schotland, voorafgaand aan de bouw van een nieuw bezoekerscentrum, wees al vlug uit dat de traditionele bronnen van de veldslag foutief waren (Pollard 2006). Elders in Europa werd en wordt er onderzoek uitgevoerd in Lützen (Duitsland), in Poltava (Oekraïne), in Landskrona (Zweden) en in Almenar en Talamanca (Spanje).

Twintigste eeuw

De technieken van slagveldarcheologie lenen zichzelf niet noodzakelijk goed tot re-interpretaties van de sites van de hoog technologische oorlogsvoering van de 20e eeuw in Europa. Hier heeft de toepassing van meer traditionele archeologie meer te bieden. Van studies van het veranderende landschap van WOI in België waarin opgravingen en geofysisch onderzoek resterende sporen onthulden van loopgraven (de Meyer and Pype 2007), tot de locatie van ontsnappingstunnels in krijgsgevangenenkampen (Doyle et al. 2007), en de zoektocht naar overblijfselen van diegenen die niet begraven werden verspreid over de hele wereld (e.g. Silverstein 2007). Hoewel er gemeenschappelijke interesses en belangen zijn, heeft de conflictarcheologie van de 20e eeuw zich in een ander vak genesteld dan dat van de andere periodes. (Schofield 2002).

Conclusie

Slagveld archeologie bestaat in Europa amper vijftien jaar. De technieken zijn reeds goed ontwikkeld, er is een groeiende interesse aanwezig bij scholieren en er ontstaan ruimere onderzoeksvragen – zoals bijvoorbeeld de ontwikkeling van buskruit oorlogsvoering van de vijftiende tot de zeventiende eeuw. Hoewel er een hechte gemeenschap is ontstaan van slagveld archeologen, vooral door de 'Fields of Conflict' congressen sinds 2001, moet de grootste impact van de ontwikkelingen in het veld nog worden erkend, en moet de erkenning door de officiële instanties van de waarde van dit soort werk nog worden bereikt.

5.2 Slagveld Inventarissen in Europa

Verenigd Koninkrijk:

Engeland, Schotland, Wales en Noord-Ierland behoren tot het Verenigd Koninkrijk en hebben allen verschillende archeologische agentschappen. Elk van deze hebben of zullen een inventaris ontwikkelen.

Schotland:

Het Schotse project vond plaats in twee stappen. Het eerste doel van het onderzoek was om een volledig overzicht te geven van alle conflictzones, met uitzondering van belegeringen. Deze 'velden van conflict' werden gerangschikt naargelang het aantal keer dat ze vermeld worden in secundaire werken. De top 25 van deze lijst werd geselecteerd voor een vervolgonderzoek. In een eerste fase werden de secundaire werken geraadpleegd en werden er met het beschikbare materiaal korte rapporten en plattegronden aangemaakt. Nadien werden twintig veldslagen herwerkt aan de hand van primair bronnenmateriaal. Elke site werd bezocht en er werd per veldslag een gedetailleerd rapport aangemaakt.

Engeland:

Het Engelse register -The English Heritage Register of Historic Battlefields- werd geproduceerd in 1995 en identificeert 43 belangrijke Engelse veldslagen. Het ging om een relatief kort onderzoek dat gebruik maakte van primair bronmateriaal waar mogelijk. Het landschap werd beoordeeld aan de hand van cartografisch materiaal en een terreinbezoek. Dit alles werd geïntegreerd in een algemeen rapport.

Ierland:

In Ierland werd door een panel van specialisten een eerste lijst met veldslagen aangemaakt, zonder uitgebreid onderzoek in historische en archeologische werken. Uit deze lijst werden een aantal veldslagen gekozen voor meer gedetailleerd onderzoek door een gecombineerd team van historici en archeologen. Indien de site werd beschouwd als een belegering in plaats van een veldslag, werd deze uit de lijst geweerd. Voor de belangrijkste veldslagen werden de primaire bronnen geraadpleegd. De geselecteerde sites werden bezocht en gerapporteerd.

Portugal:

Hoewel er in Portugal geen specifiek initiatief werd ondernomen met betrekking tot de inventarisatie van slagvelden, worden enkele van de belangrijkste slagveldsites bewaard: voornamelijk de middeleeuwse sites van Atoleiros en Aljubarotta en de vroeg 19^e eeuwse vestingen van Torres Vedras. Deels omwille van zijn belang als historisch slagveld, is het slagveld van Roliça (1809) beschermd als een site van natuurlijke schoonheid.

Spanje:

De behandeling van slagvelden varieert in Spanje per regio. Het slagveld van Coruña (1809) wordt nu gekenmerkt door de aanwezigheid van de Universiteit van A Coruña precies omwille van het belang van de veldslag voor Galicië. Elders in Spanje wordt geen specifieke aandacht gegeven aan slagvelden die dateren van vóór de Spaanse Burgeroorlog (1936-1939).

Een overkoepelend initiatief: ESTOC

Op initiatief van John en Patricia Carman van de Universiteit van Birmingham werd in 2006 de groep ESTOC opgericht en staat voor *European Studies Terrains of Conflict*. De oprichting gebeurde aan het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting, Oudenaarde.

Het doel van ESTOC is om op Europees niveau onderzoekers en instellingen samen te brengen die met het onderzoek, behoud, beheer en ontsluiting van slagvelden zijn begaan. Het stelt zich specifiek tot doel om het onderzoek naar en het behoud van plaatsen van conflict in het Europese verleden te bevorderen. ESTOC wil richtlijnen aanleveren die van nut zijn voor de beleidsmakers en het behoud van conflict sites uit het verleden te garanderen door erop te wijzen dat dit erfgoed belangrijk is en de nodige aandacht verdient.

De eerste eigenlijke samenkomst na de oprichting vond plaats in het najaar van 2007 naar aanleiding van het onderzoek van het slagveld van Oudenaarde van 1708. In november 2011 vond opnieuw een samenkomst plaats in Brussel waarop een aantal statuten werden aangenomen en de mogelijkheid tot een Europese databank van slagvelden werd besproken. Het spreekt voor zich dat de inventaris van veldslagen in Vlaanderen, samen met die uit het Verenigd Koninkrijk en Ierland een belangrijke inspiratiebron vormen.

6 Resultaten van het onderzoek

6.1 Inleiding.

In dit hoofdstuk bieden wij een overzicht van de informatie die terug te vinden is in de fiches per veldslag. We maken ook een aantal analyses en we zoomen even in op de manier waarop er met veldslagen in een sociaal-culturele setting in Vlaanderen wordt omgegaan.

6.2 Aantal veldslagen en schermutselingen

Tijdens het onderzoek werden 137 veldslagen en schermutselingen geregistreerd. David Chandler omschrijft België in zijn boek, 'A traveller's guide to the battlefields of Europe' (1965), als de cockpit van Europa als het op veldslagen aankomt. Dit beeld dient, zeker wat betreft veldslagen, ietwat genuanceerd te worden. Het wekt immers het idee dat hier jaarlijks meerdere veldslagen werden uitgevochten. Voor sommige oorlogsjaren is dit ook zo, maar in de realiteit werd er meer gemarcheerd, ingegraven, geschaduwd en gebluft dan dat het tot ware veldslagen kwam. In sommige jaren bleef de strijd in Vlaanderen beperkt tot enkele schermutselingen. Grote veldslagen werden door alle partijen gemeden. Soms kwam het zelfs tot een regelrecht verbod. Zo kreeg het Franse leger in 1705, tijdens de Spaanse Successieoorlog (1701-1714), vanuit Versailles het verbod om zich in open veld met de geallieerden te meten (Gevaert M., 2007).

6.3 Naam van de veldslag.

Voor de overgrote meerderheid van de veldslagen geldt dat de naam van de veldslag gekoppeld is aan een toponiem. Meestal gaat het hier om een stad, gemeente of dorp (bijvoorbeeld Bulskamp (1297), Oudenaarde (1708), Lafelt (1747)).

Soms vond het treffen plaats tussen twee dorpen in (tussen Neer- en Overijse (1705), tussen Hingene en Bornem (1798)) of in de buurt van een stad of gemeente (in de buurt van Ieper (1128), in de buurt van Deinze (1381), in de buurt van Ename (1381), nabij de Dender tussen Ninove en Geraardsbergen (1798)). Deze omschrijving in de geraadpleegde literatuur werd behouden in de naam.

Een aantal veldslagen ontleent zijn naam aan een dorp of gehucht, dat heden ten dage niet meer bestaat: Ransbeek (1142), Axpoele (1147), Maeltebrugge (1582), Vyvenberg (1584), Kouwenstein (1585), Stampershoek (1604) en Sint Katrien (1604). In de inventaris wordt de oorspronkelijke naam behouden.

Het exact lokaliseren van een veldslag werd in sommige gevallen vergemakkelijkt doordat de naam ontleend is aan

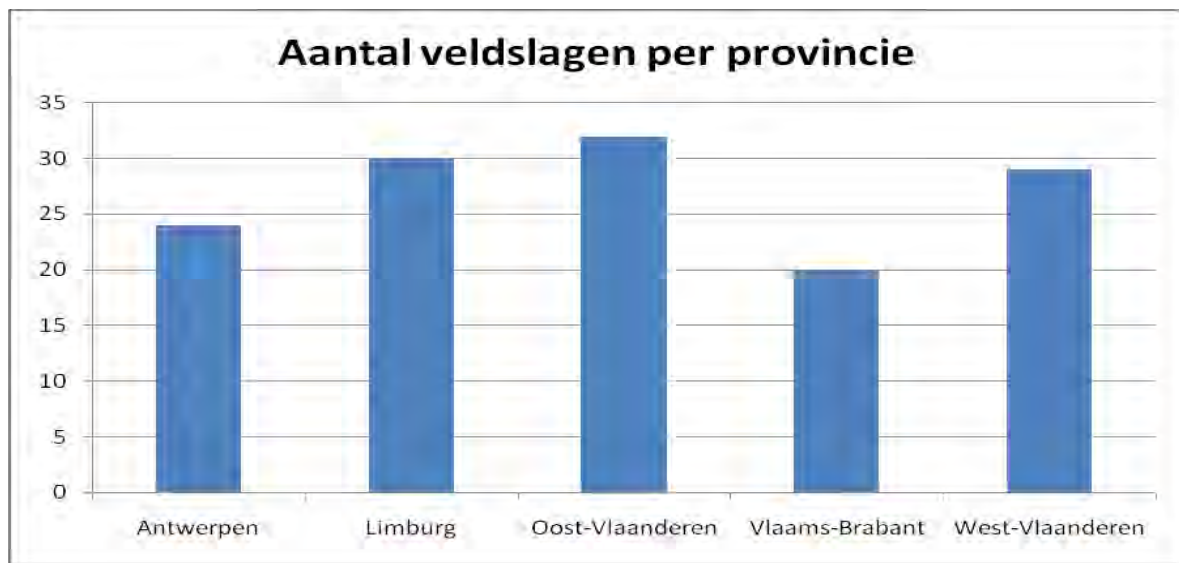
- het veld (Beverhoutsveld (1382), Blaasveld (1579), Tielenheide (1597), Planckeweide (1682) Cabergergerveld (1703), Franskouter (1745), Konvooislag (1746)⁷)
- de berg (Bollenberg (1568), Dousberg (1568) Hesselsberg (1790))

⁷ De naam 'konvooislag' lijkt te slaan op de geplande overval van de Oostenrijkers op de Franse bevoorradingsstocht. Plaatselijke bronnen maken echter reeds in 1652 melding van het toponiem 'convoijslag'.

- of de beek (Rekkelingenbeek (1325))
waar het treffen plaatsvond.

Tot slot ontleen twee veldslagen hun naam aan een feit dat kenmerkend is voor de desbetreffende veldslag: de Guldensporenslag te Kortrijk in 1302 (de Vlamingen verzamelden de vergulde sporen van de Fransen op het slagveld en hingen ze op in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Kortrijk⁸) en de slachting van Salazar in 1632 (de graaf van Salazar, Spaans bevelhebber tijdens de Tachtigjarige oorlog, veroorzaakte een heuse slachting onder de huislieden bij zijn passage door het land van Ham).

6.4 Geografische spreiding: Provincie/ Regio.

Hoewel bovenstaande grafiek een min of meer gelijke verdeling van het aantal veldslagen per provincie laat zien, laat een weergave van de belangrijkste veldslagen (belang 2 en 3) op de kaart van Vlaanderen een meer genuanceerd beeld toe.

Julien Daenen wijdde er een hoofdstuk aan in het in 2008 verschenen boek 'Limburg in 't geweer'. Hoewel in het boek de nadruk ligt op het Land van Loon (ongeveer het grondgebied van de huidige provincie Limburg) als 'Rotonde van Europa', kan deze rotonde na de inventarisatie van veldslagen van vóór WOI, uitgebreid worden tot de Vlaamse leemstreek, met het land van Loon als nucleus.

Het land van Loon was doorheen zijn geschiedenis begrensd door veel grotere en machtige burenen. Tot 1366, wanneer het graafschap bij het prinsbisdom Luik werd gehecht, lag het gebied tussen het machtige hertogdom Brabant in het westen en het prinsbisdom Luik in het zuiden. Enkele eeuwen later zijn de belangrijkste burenen Spanje en vervolgens Oostenrijk, die de Zuidelijke Nederlanden in bezit hadden. Ten noorden lag de Bataafse republiek, die zich in 1648 definitief aan het gezag van Spanje onttrokken had. Misschien nog belangrijker was

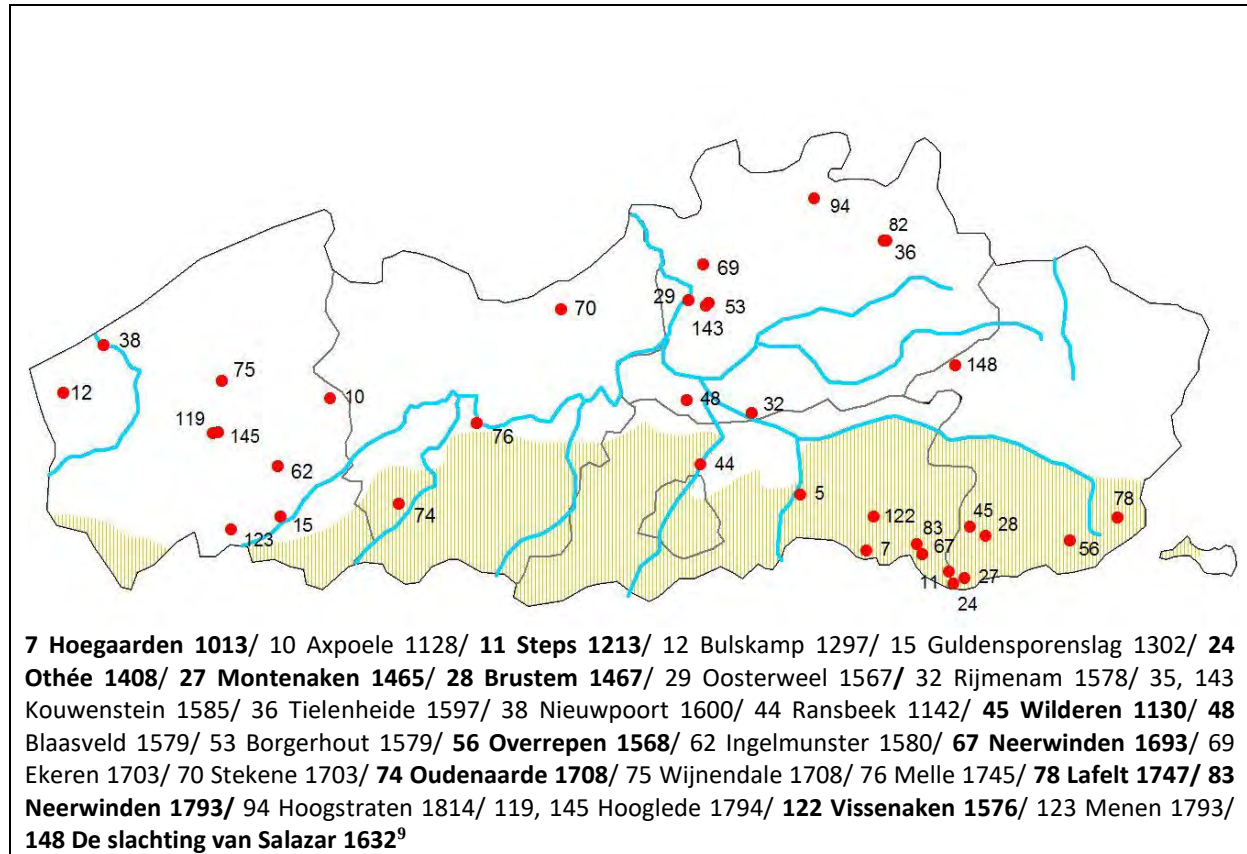
⁸ Ze werden na de slag bij Westrozebeke in 1382 meegenomen door Bretoense huurlingen en tentoongesteld in de kathedraal van Saint-Denis.

de buur van de buren, het koninkrijk Frankrijk, dat zijn begerige blik eeuwenlang naar het noorden en het oosten gericht hield.

Hoewel de neutraliteit van het prinsbisdom Luik ook door de andere Europese staten erkend werd, heeft het toch vaak heel wat schadelijke troepenbewegingen over het grondgebied moeten dulden, omdat het te zwak was er zich tegen te verzetten.

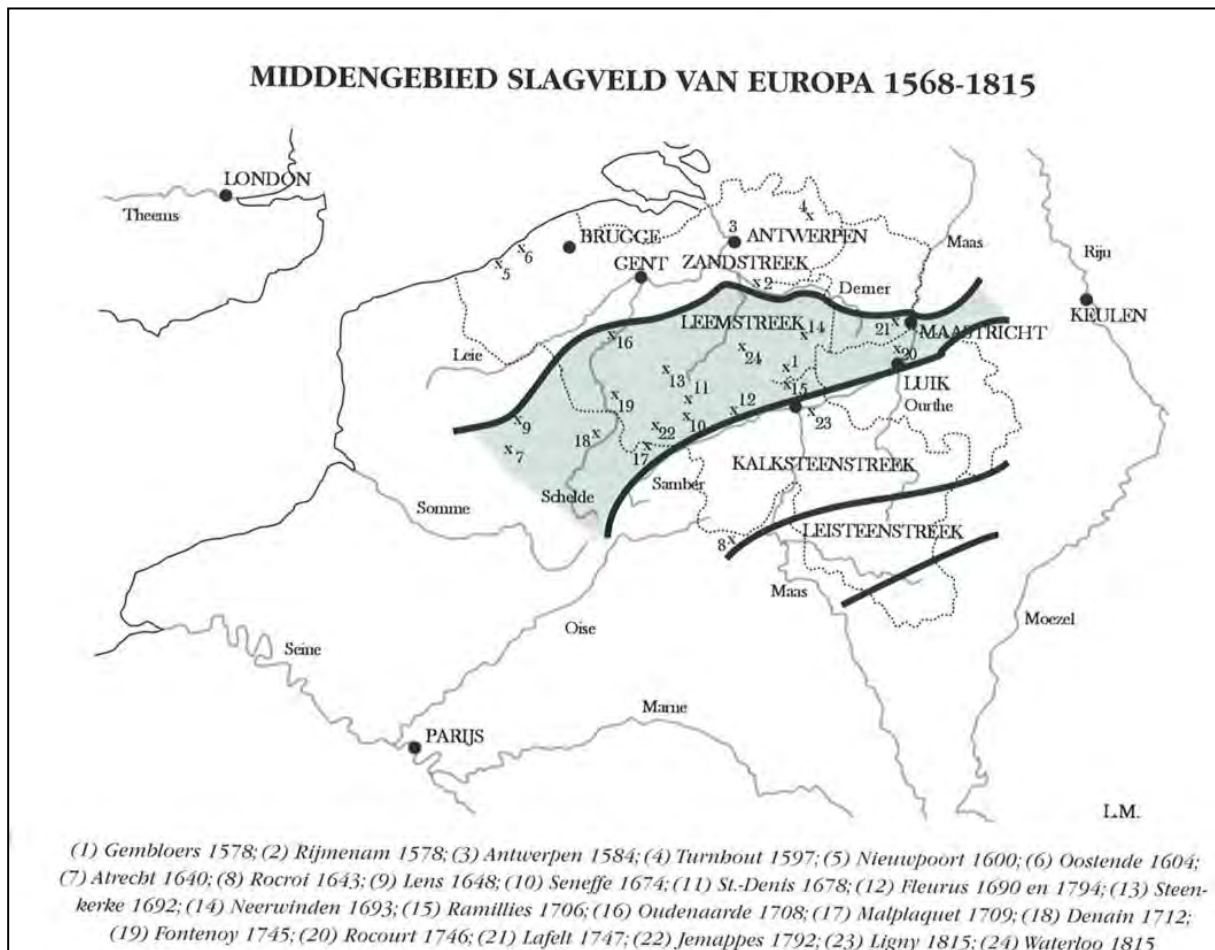
Naast die machtige buren speelt ook de landschappelijke context een belangrijke rol in de ontwikkeling van het land van Loon, en ruimer gezien van de Vlaamse leemstreek, als 'Ronde van Europa'.

Tijdens de 80-jarige oorlog tussen Spanje en de Verenigde Provinciën en nadien tijdens de Franse expansieoorlogen gold steeds eenzelfde zuid-noord beweging (en omgekeerd) voor de oprukkende troepen. De tocht door de Zuidelijke Nederlanden was evenwel gebonden aan de natuurlijke gesteldheid van het gebied. In het noorden waren de Schelde monding en de gesteldheid van Zeeuws-Vlaanderen een heuse barrière, die de zuidkant van de Republiek de nodige veiligheid garandeerde. In het zuidoosten lagen de eerder onherbergzame Ardennen. Dit zorgden ervoor dat troepenbewegingen naar het noorden gebruik dienden te maken van de streek tussen de Schelde en de Maas. Bovenaan lagen de Kempen, die geen bruikbare rivieren hadden, een armer en minder bevolkt gebied, dat zeker niet geschikt was om troepen lang te herbergen. Vanuit strategisch oogpunt was de doorgang tussen Leuven en Luik een te verkiezen traject, zeker wanneer men een ideale doortocht naar het noorden via het vruchtbare Haspengouw en de Maasvallei voor ogen had.

⁹ De veldslagen tijdens de opstanden van de stad Gent (1379-1385 en 1449-1453) werden niet opgenomen in

Hoewel de huidige inventarisatie zich enkel toespitst op Vlaanderen, is het hier aangewezen om onze blik even te verruimen naar Wallonië en het noorden van Frankrijk. Ook daar werden een aantal belangrijke veldslagen uitgevochten in het gebied tussen de Schelde en de Maas meer bepaald de veldslagen bij Seneffe (1674), St Denis (1678), Fleurus (1690 en 1794), Steenkerke (1692), Ramillies (1706), Malplaquet (1709), Denain (1712), Fontenoy (1745), Rocourt (1746), Jemappes (1792) en Waterloo (1815).

Kaart uit Daenen J., Limburg in 't geweer, 2008

bovenstaand kaartje.

6.5 Toponiemen.

De beperkte termijn van het onderzoek liet niet toe een diepgaande studie¹⁰ te voeren naar toponiemen die rechtstreeks in verband gebracht kunnen worden met veldslagen. Waar wel reeds kan op gewezen worden is dat dergelijke toponiemenstudie steeds met de nodige omzichtigheid moet worden behandeld.

Als voorbeeld worden de toponiemen aangehaald die de slag bij Gavere (1453) nauwkeuriger zouden moeten kunnen situeren: de 'dondersput', de 'rode zee' en de 'bloedmeers'.

In de 19^e en aan het begin van de 20^e eeuw en nog zeer recentelijk door Prof. Dr. Luc De Vos in zijn boek 'Veldslagen in de Lage Landen' (1995), gaan de auteurs er van uit dat deze toponiemen rechtstreeks zouden verwijzen naar de slag bij Gavere. Zo zouden de 'bloedmeers' en de 'rode zee' verwijzen naar het bloed dat er rijkelijk gevloeid heeft en de 'dondersput' naar de plaats waar de onhandige Gentse kanonschutter per ongeluk zijn vuur zou hebben laten vallen in de buskruitvoorraad, wat het begin betekende van het einde van de winstkansen van de Gentse troepen.

Recent onderzoek door Pieter-Jan Lachaert¹¹ naar aanleiding van de 550^e verjaardag van de slag bij Gavere in 2003, lijkt echter aan te tonen dat deze toponiemen niets met de slag zouden te maken hebben.

Zo komt 'bloedmeers' als toponiem in Semmerzake niet voor in het oude archiefmateriaal (het penningkohier uit 1572 en de landboeken uit 1678 en 1703) dat ons met betrekking tot de geschiedenis van het landschap in dit dorp kan informeren. Waarschijnlijk is er verwarring ontstaan met een toponiem 'bloedmeers' dat mogelijk op een andere plaats en in een andere slag is ontstaan en dat later verkeerdelijk in verband is gebracht met de slag bij Gavere.

Nog volgens Lachaert zou ook het toponiem 'dondersput' niet terug te koppelen zijn aan de bijna-ontploffing die zich voordeed in de Gentse gelederen tijdens de slag bij Gavere. De verwarring is waarschijnlijk ontstaan toen in de 19^e eeuw in de omgeving van de plaats die als 'dondersput' werd aangeduid, menselijke overblijfselen werden teruggevonden. Dit gebeurde naar aanleiding van de bestrating van de steenweg van Gavere naar Gent rond 1850. Later archeologisch onderzoek zou trouwens uitwijzen dat het hier een Merovingisch grafveld betrof.

Ook 'rode zee' komt niet voor in het penningkohier dat ongeveer 120 jaar na de slag bij Gavere werd opgesteld. Het toponiem is wel terug te vinden in de landboeken van 1678 en 1704. De 'roozee' is inderdaad de aanduiding van een weide in het meersgebied. Vreemd genoeg is het gebied dat met die naam wordt aangeduid echter zeer klein (minder dan 1 ha). Dit komt niet overeen met het verhaal dat op deze plaats 800 á 1000 Gentse krijgers zich zouden gehergroepeerd hebben en nog een behoorlijke tijd zouden stand gehouden hebben tegen de Bourgondische aanvallers, onder meer door de gunstige ligging in een meander van

¹⁰ Het raadplegen van primaire bronnen.

¹¹ Lachaert P.J., 2003, De landschapsgeschiedenis van het slagveld te Gavere van 1453, in Handelingen, p 237-254

de Schelde. Uit de informatie uit de landboeken komt zelfs niet naar voren dat het gebied aangeduid als 'Roozee' aan de Schelde grenst.

Het bovenstaande illustreert de omzichtigheid waarmee men te werk moet gaan bij de reconstructie van een welbepaalde veldslag. De valkuilen zijn talrijk, de toponymie is er één van.

6.6 CAI Locaties.

Een gerichte zoektocht in de Centaal Archeologische Inventaris (CAI) leverde 446 vondstlocaties op die mogelijk verband houden met veldslagen van vóór WOI.

Het merendeel van deze vondstlocaties kan gekoppeld worden aan gekende veldslagen. Het betreft de slag op het Beverhoutsveld (1382), de slag bij Rijmenam (1578), de slagen bij Neerwinden (1693 en 1793), de slag bij Oudenaarde (1708), de slag bij Lafelt (1747) en mogelijk de slag bij Kermt (1831).

Van de 446 locaties houden er 201 verband met de slag bij Lafelt (1747). Het gaat hier hoofdzakelijk om vondstmeldingen van musketkogels door amateur metaaldetectorist David Stulens. Twee maal stootte men tijdens bouwactiviteiten op begravingen. Zo meldt de CAI dat er tijdens de bouw van de sporthal van Lafelt een massagraf werd aangesneden. Dit werd gerapporteerd door ZOLAD. Meer gegevens zijn er echter niet voorhanden.

Van de slagen bij Neerwinden (1693 en 1793) zijn twaalf vondstlocaties bekend. Amateur metaaldetectorist David Stulens vond er 126 musketkogels, enkele militaire knopen en munten.

Bij het waterpas leggen van een afhellende weide werd allerhande oorlogstuig gevonden dat volgens de CAI verband zou houden met de slag bij Rijmenam (1587): ijzeren helmen, harnassen, sabelsbeslag van wagens, hoefijzers en gebitten van paarden.

Van de slag op het Beverhoutsveld (1382) zouden vergane hoefijzers, speerpunten, zwaarden, kanonskogels en andere metalen voorwerpen gevonden zijn. Veel materiaal zou door de boeren niet aangegeven zijn. Deze gegevens verdienen verder onderzoek omdat het zeer uitzonderlijk is om van zo'n vroeg slagveld over archeologische data te kunnen beschikken.

Tijdens het archeologisch onderzoek op het HSL-traject in de provincie Antwerpen werd te Meer (gemeente Hoogstraten) het graf van een soldaat blootgelegd. Hoogstwaarschijnlijk kwam de man om het leven tijdens de slag bij Hoogstraten (1814).¹²

Mogelijk houden negen vondstlocaties verband met de slag bij Kermt tijdens de Tiendaagse Veldtocht in 1831.

Het eerste wetenschappelijk onderzoek naar een slagveld van vóór WOI in Vlaanderen kwam

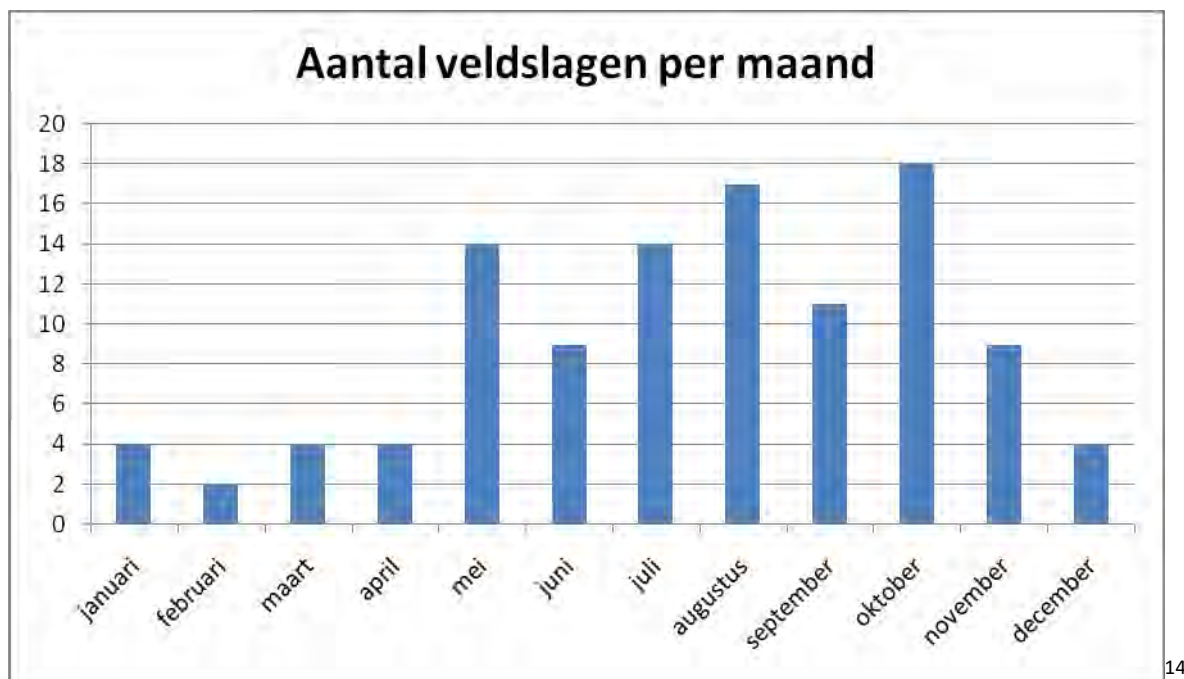
¹² Delaruelle S., Verbeek C., Bungeneers J., Vandenbruane M., 2004, De 'man van Meer', in Verloren voorwerpen, Archeologisch onderzoek op het HST-traject in de provincie Antwerpen, p 315-340

er in 2007, naar aanleiding van de 300-jarige herdenking van de slag bij Oudenaarde (1708). In samenwerking met het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting (EEC), voerden leden van het Engelse Battlefield Trust, onder leiding van Dr. Glenn Foard, er een kleinschalig metaaldetectoronderzoek uit. In totaal werden 61 musketkogels geregistreerd.¹³

Daarnaast zijn er een aantal vondstlocaties waar er een kleine of grote concentratie aan musketkogels werd gevonden, maar die niet onmiddellijk in verband lijken te staan met een in dit onderzoek opgenomen veldslag of schermutseling. Het betreft hier onder meer een mogelijk slagveld te Boortmeerbeek en mogelijke kampementen te Diest (van de Hollanders), te Bilzen en te Hoeselt (van de Fransen).

Onderzoek van de CAI toont aan dat er een grote noodzaak is om vondsten die nu los vermeld worden te kunnen linken aan een veldslag. Het toont ook aan dat er in Vlaanderen heel wat archeologisch potentieel is met betrekking tot slagvelden. Dat er zelfs meldingen zijn voor de oudste historisch gekende conflicten zoals dat van Beverhoutsveld is van bijzondere waarde. Nog interessanter is dat op basis van de archeologie ongekennde conflictzones aan het licht worden gebracht.

6.7 Maand.

De succesvolle opmars van een leger hing af van verschillende factoren, waarbij de seizoenencycclus één van de belangrijkste was. De periode van oorlogsvoering verliep

¹³ In opdracht van Ruimte en Erfgoed en in functie van een archeologische evaluatie en waardering van het slagveld Oudenaarde 1708 voert het EEC momenteel (vanaf september 2011) een grootschalig metaaldetectoronderzoek uit. De resultaten hiervan kunnen verwacht worden in de tweede helft van 2012.

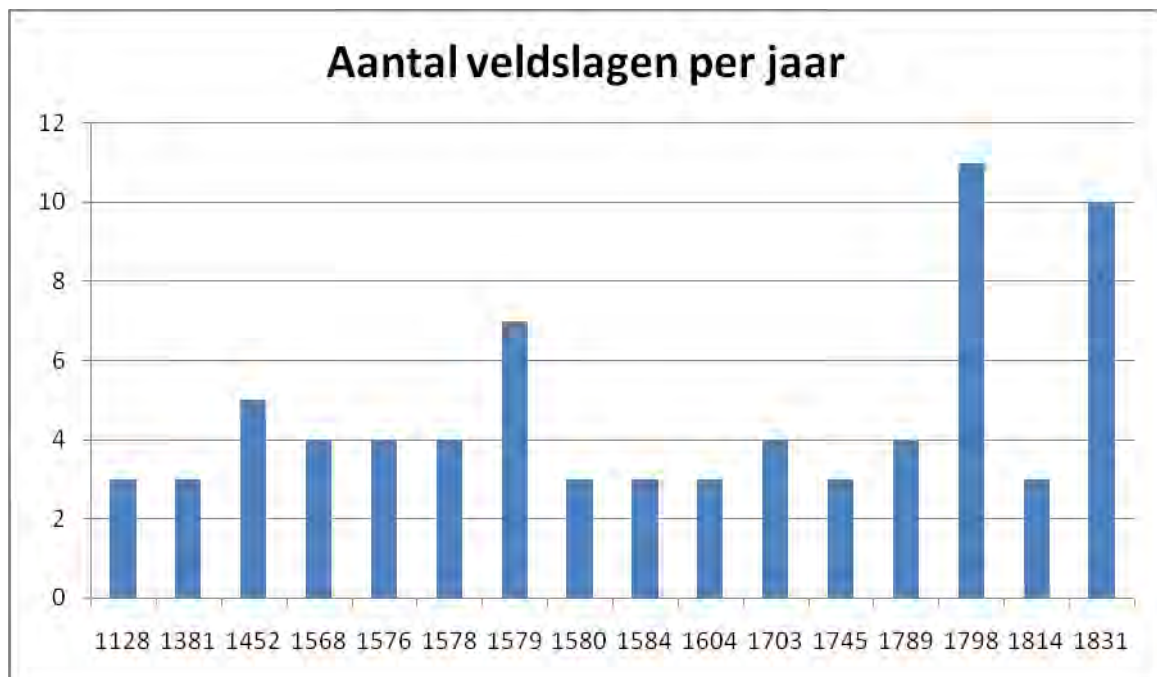
¹⁴ Voor 25 veldslagen is geen precieze datum bekend.

doorgaans van de eerste drogere maand van de lente (april of mei) tot het einde van de herfst (november), waarna de huurlingen en soldaten zich inkwartierden om te overwinteren. Niet alleen was de operationele geschiktheid van land- en waterwegen veel geringer in de winterperiode, de logistieke behoeften waren dermate groot voor de enorme aantallen soldaten en paarden dat de aanvullende maar broodnodige bevoorrading vanuit de regio van verblijf in de winterperiode geheel ontoereikend was om tred te houden met de behoeften. Om deze reden wachtte men tot het gras en groenvoer in de velden voldoende hoog stond om een campagne aan te vangen.¹⁵

Uitzonderingen hierop hadden alleen plaats wanneer een gunstige gelegenheid zich voordeed om een snelle operatie in vijandig gebied uit te voeren. Zulk een gelegenheid deed zich bijvoorbeeld voor te Turnhout in januari 1597, waar zich een grote Spaanse legermacht had verzameld. Het was een periode waarin de Tachtigjarige oorlog (1568-1648) in alle hevigheid woedde. Prins Maurits had toen de oostelijke provincies terug veroverd en ten zuiden van de grote rivieren waren versterkte plaatsen als Breda, bergen op Zoom en Geertruidenberg in zijn handen. Maurits besloot om een blitzactie uit te voeren. Hij presteerde het om op woensdag 22 januari 150 schepen te verzamelen met in totaal ongeveer 5000 man voetvolk uit verscheidene garnizoenen. Maurits liet zijn voor die tijd zeer grote legermacht in één ruk doortrekken tot Ravels. Zesduizend beslijkte en verkleumde mannen trachtten die nacht in Ravels rond kampvuren hun kleren te drogen en zichzelf min of meer te verwarmen. De bevelhebber van de Spanjaarden te Turnhout, de graaf van Varax, had de ernstige fout gemaakt om niet voor voldoende verschansingen gezorgd te hebben te Turnhout waar hij verbleef. Turnhout was niet versterkt en kon aldus makkelijk bereikt worden. Uiteindelijk beslist de graaf van Varax om 's morgens vroeg de stad te verlaten. Even verderop, op de Tielenheide, komt het tot een veldslag waarbij het Spaanse leger met zware verliezen de aftocht moet blazen. De graaf van Varax kwam hierbij om het leven.

¹⁵ Daenen J. en Goorts R., 2008, Een ongenode gast genaamd 'leger', in Limburg in 't geweer, Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon, p 69-82

6.8 Jaar.

Bovenstaande grafiek toont de oorlogsjaren waarin er drie of meer veldslagen (en/of schermutselingen) werden uitgevochten.

1128 Het eerste echte oorlogsjaar is 1128. In 1127 was Karel de Goede, graaf van Vlaanderen, te Brugge vermoord en er ontstond een opvolgingsoorlog in het graafschap Vlaanderen. Er waren namelijk verscheidene kandidaten voor de opvolging van Karel: Willem van Ieper, Diederik van den Elzas en Willem Clito. In 1128 werd er slag geleverd in Axpoele, in Mespelare en in de buurt van Ieper. Op het ogenblik dat het ernaar uitzag dat Willem Clito definitief aan het langste eind zou trekken, werd hij tijdens het beleg van Aalst door een speer gewond in de arm en hij sterft vijf dagen later. Zonder verder strijd te moeten leveren wordt Diederik van den Elzas de nieuwe graaf van Vlaanderen.

1381 Ook in 1381 werden drie veldslagen uitgevochten. Het is een jaar waarin de Gentse opstand (1379-1385) in alle hevigheid woedt. De opstand is gericht tegen de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male en meer bepaald tegen het langzame knagen van de centrale staat aan de stedelijke autonomie. In het voorjaar van 1381 liet graaf Lodewijk Gent belegeren, maar de stad was zo uitgestrekt dat het beleg weinig opleverde. Graaf Lodewijk brak dan maar het beleg op en de Gentenaars stuurden onmiddellijk twee kleine legers in het veld om de omgeving van Gent weer vast onder controle te krijgen. In de maand mei wordt er gevochten in de buurt van Deinze, in de buurt van Enname en bij het kasteel van Nevele.

1452 Nog geen honderd jaar later komt de stad Gent terug in opstand, ditmaal tegen Filips de Goede, hertog van Bourgondië. De Bourgondische hertogen waren door huwelijken in onze gewesten doorgedrongen. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmaar complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Het fiere Gent weigerde

de bevoegdheid van nieuwe organen te erkennen. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een slopende militaire strijd voerde. In 1452 werd er tweemaal een veldslag uitgevochten te Rupelmonde en waren er onder andere schermutselingen in Lokeren, Merelbeke¹⁶ en Nevele. De Gentse opstand werd uiteindelijk beslecht in 1453, tijdens de slag bij Gavere. Na deze slag onderwierp Gent zich aan de hertog van Bourgondië.

1579 De Tachtigjarige oorlog is het vaakst vertegenwoordigd in de grafiek met niet minder dan 7 jaren waar er 3 of meer veldslagen werden uitgevochten. Hét oorlogsjaar bij uitstek was 1579. Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. De hertog van Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. Hij kreeg hierbij hulp van de malcontenten, een groep van katholieke edelen die vanaf de jaren 1577-1578 met een eigen leger de Spaanse zijde kozen. In 1579 vechten de Malcontenten met wisselend succes te Zottegem, Overmere, Menen en Tielt. Voorts wordt er door het Spaanse leger strijd geleverd tegen de Staatsen op het Blaasveld in Willebroek en in Borgerhout. Tweemaal trekken de Spanjaarden aan het langste eind.

1703 In het eerste decennium van de 18^e eeuw wordt een grote Europese oorlog uitgevochten: de Spaanse Successieoorlog (1701-1714). Het oorlogsjaar 1702 was voor de geallieerden gunstig verlopen. Marlborough had zich een bekwaam opperbevelhebber getoond en werd door de Engelse koningin tot hertog van Marlborough verheven. De veldtocht van 1703 wordt geopend met de belegering van Bonn. Na 10 dagen wordt de vesting tot overgave gedwongen. Ondertussen komt het net niet tot een treffen tussen een observatieleger van Marlborough en het Franse leger op de Dousberg te Lanaken. Na het beleg van Bonn ontvouwt Marlborough zijn "grand design", de inname van de vesting Antwerpen. Hierdoor zou men ook Brabant en het Waasland onder contributie kunnen stellen. Er wordt slag geleverd te Stekene, Ekeren en Diest.

1745 In 1745 woedde de Oostenrijkse Successieoorlog in alle hevigheid. Op 11 mei 1745 stonden te Fontenoy, nabij Doornik, het Franse en het geallieerde leger oog in oog. De Fransen, in het bijzijn van koning Lodewijk XV, wonnen het gevecht, waarin ongeveer 5000 doden vielen. De Fransen wilden nu ook Oudenaarde en Gent veroveren. Hierdoor zouden de Engelsen afgesneden worden van hun bevoorradingsroute vanuit Oostende. In de nasleep van de slag bij Fontenoy werd er serieus gevochten in en rond Melle en kwam het tot schermutselingen in Sint-Denijs-Boekel (op de Franskouter) en in Westrem.

1789 In 1789 brak de Brabantse Omwenteling uit. Hij begon in het gewest Brabant met de

¹⁶ De schermutseling in 1452 bij Merelbeke heeft vooral een grote symbolische waarde: Enkele Gentenaars botsten te Merelbeke onverwachts op een groepje Bourgondische ridders, die zonder genade inhakten op de Gentenaars. Zonder te willen vluchten, klampte ene Cornelis Seyssoone zich vast aan het Genste vaandel. Bourgondische sabelsteken werden hem fataal. Hij sneuvelde met de Gentse vlag in zijn hand. Enkele krijgsmakkers van Seyssoone konden ontkomen en vluchtten naar Gent waar ze de heldhaftige dood van Seyssoone aan hun stadsgenoten kenbaar maakten. Seyssoones heronsche dood werd aangedikt waardoor deze een na te streven voorbeeld werd voor alle Gentenaars.

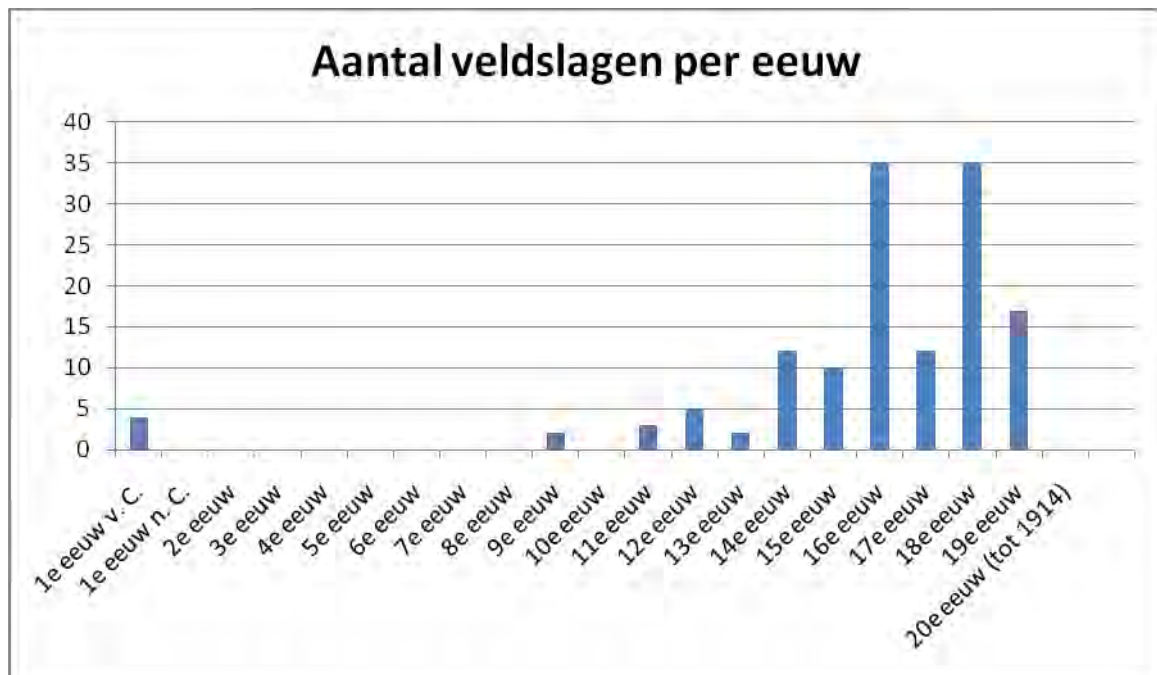
slag bij Turnhout, alwaar de patriotten een historische overwinning behaalden op het Oostenrijkse leger. Nadien breidde de opstand zich al heel snel uit over Vlaanderen, en nadien ook -zij het iets lauwer- in Henegouwen, Namen en het oude Limburg.

1798 In 1798 kwamen de Zuid-Nederlandse boeren in opstand tegen de Franse bezetter, die zich door het strenge regime van de militaire bezetting weinig geliefd had gemaakt. Deze periode is beter bekend als de Boerenkrijg. Eind 1798 was de opstand al over zijn hoogtepunt heen. Bij confrontaties in open terrein moesten de Brigands meestal het onderspit delven tegen de Franse bezetter. Zo leden zij zware verliezen te Bornem, Mol en Geel. Op 12 november behaalden de boeren een zeldzame overwinning te Meerhout. De boeren waren echter niet strategisch genoeg om hun overwinning militair te exploiteren.

1814 De opstand der Nederlanden tegen het gezag van Napoleon begon op 15 november 1813 te Amsterdam. De keizer zond veldheer Maison aan het hoofd van een troepenmacht, om Brabant en het westen van België tegen de geallieerden te beschermen. Ondertussen drongen de geallieerden, met name Bülow en Wintzingerode, in Holland door. Op 11 januari 1814 behaalde Bülow een kleine overwinning op de Fransen bij Hoogstraten. Op 26 januari kwamen de Fransen over Menen naar Kortrijk en verlieten de Pruisen de stad. Op 2 maart kwam het in Bellegem tot een eerste schermutseling. Op 5 maart verlieten de Fransen Kortrijk en gingen op weg naar Oudenaarde. De geallieerden hadden zich aldaar teruggetrokken. De Fransen leden heel wat verliezen en trekken zich terug tot Avelgem. Op 7 maart kwam het tot een tweede treffen in Kortrijk. De Fransen bliezen de aftocht.

1831 tenslotte is het jaar waarin België de onafhankelijkheid uitriep. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden: het startsein van de tiendaagse veldtocht. Het kwam in de komende dagen tot gevechten in Hasselt, Lubbeek, Kermpt, Boutersem, Hechtel, Kalmthout, Houthalen, Zondereigen, Ravels en Helchteren. De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland.

6.9 Eeuw

Bovenstaand diagram toont het aantal veldslagen per eeuw. Hierbij valt vooral het grote aantal veldslagen in de 16^e en de 18^e eeuw op. Voor de zestiende eeuw lijkt dit enigszins verwonderlijk rekening houdend met het feit dat de eerste veldslag in de zestiende eeuw pas gestreden wordt in 1567, de officiële start van de Tachtigjarige Oorlog. Toen had zich te Oosterweel, bij Antwerpen, een klein Calvinistisch legertje verzameld. Dit eerste protest werd echter snel neergeslagen door Phillippe de Lannoy, bevelhebber van de lijfwacht van de landvoogdes Margareta van Parma.

Het was het officiële startschot van de grootste militaire campagne ooit in onze streken. Vanaf dan worden er elk jaar wel één of meerdere veldslagen (schermutselingen) uitgevochten, met als belangrijkste de slagen bij Rijmenam (1579), Kouwenstein (1585) en Turnhout (1597). Hoewel er pas een einde komt aan de Tachtigjarige Oorlog met de Vrede van Munster in 1648, wordt er in de eerste helft van de 17e eeuw nog amper een veldslag van betekenis uitgevochten.

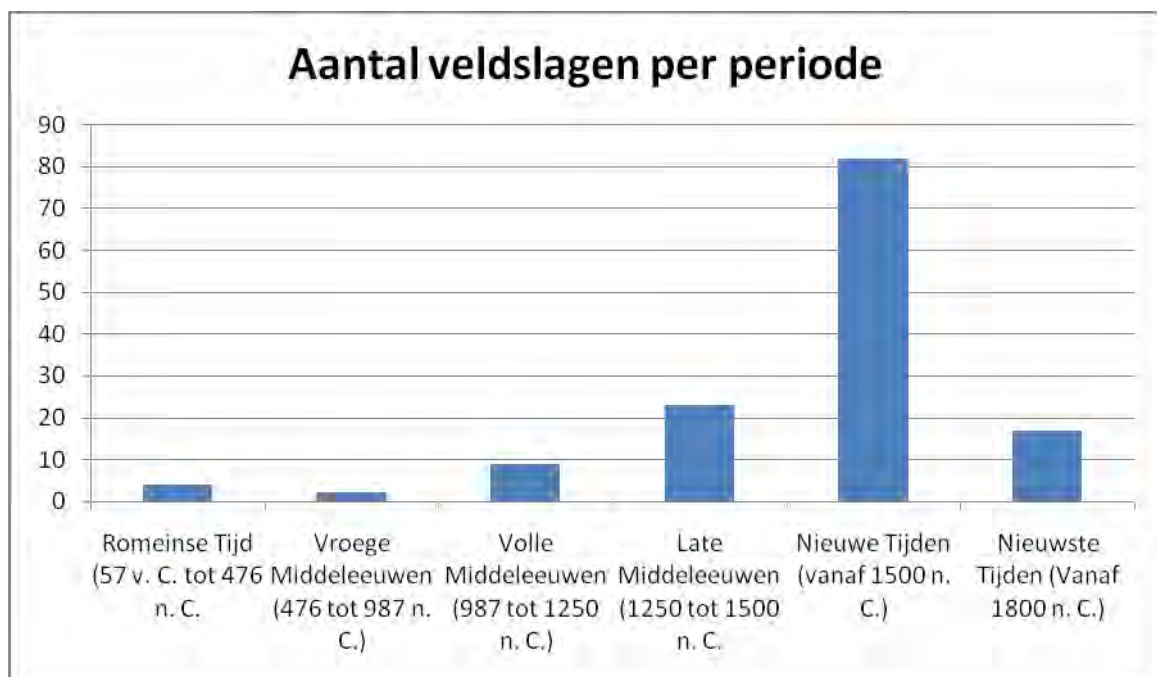
Waar oorlogsvoering in de zestiende eeuw uitsluitend terug te brengen is op de Tachtigjarige oorlog, levert dit voor de 18^e eeuw een heel ander verhaal op. De strijd in de 18^e eeuw vangt aan met de Spaanse Successieoorlog (1701-1714), waar onder meer de slag bij Oudenaarde (1708) wordt uitgevochten. In 1713 leiden onderhandelingen tot de Vrede van Utrecht, waarbij de Zuidelijke Nederlanden in het bezit kwamen van de Oostenrijkers.

In 1740, toen Maria Theresia haar vader Karel VI opvolgde, breekt de Oostenrijkse Successieoorlog uit. De belangrijkste veldslag die in onze contreien werd uitgevochten, is ongetwijfeld de slag bij Lafelt (1747). De oorlog eindigt met de Vrede van Aken (1748). Voor onze gewesten veranderde amper iets: Maria Theresia kon op de troon blijven zitten. In 1789 breekt de revolutie uit in Frankrijk en het ideeëngoed slaat ook over naar onze contreien. De Brabanders komen als eerste in opstand tegen het bewind van de Oostenrijkse

Keizer Jozef II onder wat bekend staat als de Brabantse omwenteling (1789-1790). Even later volgt ook het prinsbisdom Luik met de Luikse omwenteling (1789-1791). In 1790 worden de Verenigde Nederlandse Staten opgericht. De nieuwe staat was echter geen lang leven beschoren. Er was weinig internationale steun en eind 1790 waren de Oostenrijkers hier alweer aan de macht.

Inmiddels hadden de revolutionairen in Frankrijk de touwtjes stevig in handen gekregen en begonnen hun expansiedrang na te leven. De Fransen lijdten eerst nog een zware nederlaag te Neerwinden (1793), maar na de overwinning bij Fleurus (1794) drongen de Oostenrijkers niet verder aan en lieten de hele Zuidelijke Nederlanden in handen van de Fransen. De Franse bezetter werd echter niet gesmaakt en in 1798 brak er een opstand uit die beter bekend staat als de Boerenkrijg. De onmiddellijke aanleiding was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Na amper twee maanden was de opstand neergeslagen.

6.10 Periode.

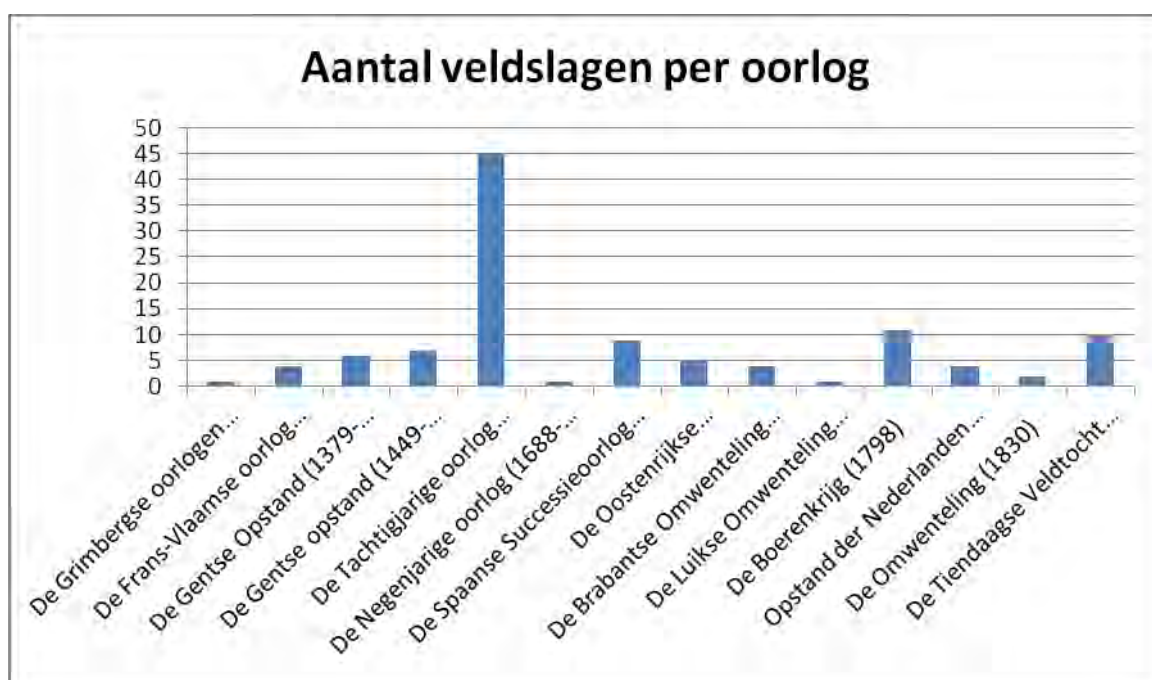
Bovenstaand diagram toont het aantal veldslagen per periode. Een eerste piek is terug te vinden in de Late Middeleeuwen (1250 tot 1500 n. C.). Deze vangen aan met de Frans-Vlaamse oorlog (1297-1302), die eindigt met een smadelijke nederlaag voor de Fransen tijdens de Guldensporenslag. Nog tijdens de Late Middeleeuwen komen de Gentenaars tweemaal in opstand tegen het centrale gezag: een eerste maal van 1379 tot 1385 en een tweede maal van 1449 tot 1453.

Het aantal gekende en gedocumenteerde veldslagen is het grootst in de Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.). Dit hoeft geen verwondering te wekken. Het was een periode waarin de ene oorlog de andere opvolgde: de Tachtigjarige oorlog (1568-1648), de Spaanse Successieoorlog (1701-1714), de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748), de Brabantse- en

Luikse Omwenteling (1789-1790) en de Boerenkrijg (1798).

Vanaf 1800 luwt de oorlogsstorm met enkel nog de Tiendaagse Veldtocht (1831) als uitschieter. De laatste veldslag wordt uitgevochten in 1832 in Doel waar een dreigende sterke Hollandse vloot voor anker ligt. Uiteindelijk slagen de Fransen erin de Hollanders te verdrijven. Op 26 december 1832 geeft generaal Chassé met zijn Hollandse vestingtroepen zich over aan de Fransen te Antwerpen. Meteen het laatste wapenfeit van vóór WOI.

6.11 Oorlog.

Bovenstaand diagram toont hoeveel veldslagen en/of schermutselingen er werden uitgevochten tijdens een welbepaalde oorlog. De verschillende oorlogen worden hierna kort toegelicht. Ongeveer één derde werd uitgevochten tijdens de Tachtigjarige oorlog (1568-1648)

De Frans-Vlaamse oorlog (1297-1304)

Filips IV de Schone wilde een sterke centrale macht en had weinig sympathie voor de feodale heren. Dat moesten graaf Gwijde van Dampierre en Vlaanderen al gauw ondervinden. Vanaf 1297 escaleerde het conflict. Gwijde was ervan overtuigd dat hij met koning Edward I van Engeland een machtige en betrouwbare bondgenoot had en hij voelde zich sterk genoeg om, na een veroordeling door het parlement van Parijs, zijn eed van trouw aan Filips op te zeggen, wat een soort eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van het graafschap Vlaanderen was. Koning Edward had echter om die tijd de handen vol met de opstandige Schotten. Filips kon zich vanzelfsprekend niet bij de gang van zaken neerleggen. Hij stuurde een leger naar Vlaanderen, het bevel vertrouwde hij toe aan Robert II van Artois, een neef van de heilige Lodewijk. De belangrijkste slag uit de Frans-Vlaamse oorlog is ongetwijfeld de Guldensporenslag in 1302.

De Gentse opstand (1379-1385)

Met de aanhouding van een Gents poorter op 5 september 1379, regelrecht indruisend tegen de stedelijke privilegiën, en de hier opvolgende moord op ridder Rogier van Outrive, baljuw van graaf Lodewijk van Male, kwamen de gebeurtenissen in Vlaanderen, en meer bepaald de verhouding tussen graaf Lodewijk en Gent in een spiraal van geweld terecht. De opstand was symptomatisch voor één der fundamentele conflictgronden tussen vorst en stad, in dit geval tussen Lodewijk van Male en Gent: het langzame knagen van de centrale staat aan de stedelijke autonomie. Dit alles is bovendien niet los te denken uit een evenzeer bewogen Europees kader: de Honderdjarige Oorlog woedde in alle hevigheid en, al dan niet parallel, braken periodiek her en der in Europa sociale onrusten uit. Na de nederlaag op het Beverhoutsveld (1382), deed de graaf een beroep op zijn schoonzoon, Filips De Stoute. Die slaagde erin om de jonge Franse koning, Karel VI, mee te slepen in een strafexpeditie tegen Vlaanderen. Het opstandige Gent was immers een gevaarlijk voorbeeld voor de Franse steden, waar de volkspartijen snakten naar deelname aan de macht. De meeste steden kwamen zodanig onder de indruk van het Franse machtsvertoon dat ze zich zonder dralen van Gent afkeerden. Filips van Artevelde, die al sinds begin juni tevergeefs Oudenaarde aan het belegeren was, realiseerde zich de ernst van de situatie. Hij liet het beleg voor wat het was en haastte zich naar Gent om een zo groot mogelijke strijdmacht te verzamelen. In november 1382 stak het Franse leger de Leie over in Komen, omsingelde Ieper en stuitte vervolgens op de Vlaamse rebellen bij Westrozebeke. De veldslag was kort maar hevig en betekende de ondergang van de opstandelingen. Vele duizenden sneuvelden, onder wie Filips van Artevelde zelf.

De Gentse opstand zal slechts een einde kennen, na een voor beide partijen uitputtende strijd, met de vrede van Doornik op 18 december 1385.

De Gentse Opstand (1449-1453)

De Bourgondische hertogen kregen door huwelijken voet aan grond in onze gewesten. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmaar complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Hij had het zelfbestuur der gemeenten vervangen door een absolutisme zonder rekening te houden met de behoeften van zijn onderdanen. Zo stelde hij in 1448 een nieuwe belasting in van 18 schellingen parisis op iedere zak zout. Het fiere Gent weigerde halsstarrig. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een twee jaar durende militaire strijd voerde. In mei 1452 verklaarde Filips de Goede officieel en schriftelijk de oorlog. Beide partijen stroopten Vlaanderen af op zoek naar voedsel en wapens, waarbij de plaatselijke bevolking niet gespaard werd. De Vlaamse gemeentes konden tegenover de ervaren Bourgondische soldaten enkel ongetrainde bendes plaatsen, die weliswaar met ongekennde moed ten strijde trokken, maar uiteindelijk niet konden opwegen tegen zo een machtige tegenstander.

De Slag bij Gavere was de beslissende slag in de opstand, waarbij de Gentse milities vernietigend werden verslagen. De voor Gent vernederende Vrede van Gavere sloot de Gentse opstand af. Hiermee was een beslissende stap gezet in de centralisatie van het Bourgondische gezag, tegen de macht van de steden in.

De Tachtigjarige oorlog (1568-1648)

Op oudejaarsdag 1564 bestreed Willem van Oranje-Nassau, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, het standpunt dat een vorst het recht heeft over het geweten van zijn onderdanen te heersen. Voor het eerst in de wereldgeschiedenis was een pleidooi gehouden voor godsdienstvrijheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Oranje's oproep had geen succes. Degene tot wie de boodschap gericht was, Filips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden, volhardde in zijn onverzoenlijke politiek jegens de protestanten. Op 10 augustus 1566 begon in Steenvoorde de Beeldenstorm. Vooral in Antwerpen, Gent, Leper en Valenciennes werden kostbare kunstschaten stukgeslagen en vertrapt. Filips kende slechts één antwoord: tegen de troebelen in de Nederlanden moest bikkelhard worden opgetreden. Daartoe stuurde hij een keurkorps met tienduizend man. De dreiging van een burgeroorlog hing in de lucht en in het begin van januari 1567 kwam het tot enkele gevechtshandelingen: het begin van de tachtigjarige oorlog.

Na enkele uiterst moeilijke jaren zag Oranje pas in 1576 kans het tij te keren. Begin november van dat jaar slaagde hij erin de rebellerende gewesten in het noorden van de Nederlanden en de overige gewesten in het zuiden samen te brengen in de Pacificatie van Gent. Men besloot samen te werken teneinde de Spaanse troepen tot de aftocht te dwingen.

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij de koning van Spanje. De noordelijke gewesten verzamelden zich in de Unie van Utrecht. Ondertussen begon de hertog van Parma aan een heuse veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant.

Reeds in 1581 was koning Filips door de Staten Generaal van de noordelijke gewesten via de Acte van Verlatinghe als staatshoofd aan de kant geschoven. In 1588 waren de Staten Generaal zover dat de onafhankelijke en confederale 'Republiek van de Verenigde Provinciën' werd uitgeroepen. Voor de Republiek brak een periode van voorspoed aan. Onder leiding van landsadvocaat Van Oldenbarnevelt en met Prins Maurits en de Friese stadhouder Willem Lodewijk werd de tegenaanval ingezet. In 1596 sloten Engeland, Frankrijk en de Republiek een Drievoudig Verbond tegen Spanje.

In 1598 deed Filips II afstand van zijn bewind over de Nederlanden. De soevereiniteit over de Nederlanden werd overgedragen aan Albertus en Filips' oudste dochter, de infante Isabella. Hun bewind steunde op de aanwezigheid van Spaanse troepen. Die bleven in de belangrijkste vestigingen en werden via subsidies uit Spanje uitbetaald. Te velde had de aartshertog weinig succes. In het najaar van 1599 en in het begin van 1600 kwamen er in de Republiek berichten over een volledige ontreding aan Spaanse zijde: financiële nood, mouterij en in de zuidelijke gewesten een onwillige bevolking. In de Republiek kreeg men de indruk dat de Spaanse macht in de Nederlanden op instorten stond. Toch was de politieke situatie in 1600 niet onverdeeld gunstig voor de Republiek. Na de vrede tussen Frankrijk en Spanje begonnen ook Engeland en Spanje vredesbesprekingen.

In het eerste decennium van de 17^e eeuw wisten noch de Staatsen, noch de Spanjaarden de overhand te krijgen. In 1609 komt men het Twaalfjarig Bestand overeen. Vanaf 1621 wakkert de oorlogswede terug aan. Er komt pas een einde aan de Tachtigjarige oorlog met de Vrede

van Münster (1648). Hiermee werd de Republiek door Spanje als een soevereine staat erkend.

De Negenjarige oorlog (1688-1697)

In 1688 kwamen de Duitse keizer, de keurvorsten van Beieren, Saksen en de Palts en de koningen van Zweden en Spanje in Augsburg overeen om zich voortaan met alle middelen te verzetten tegen de agressieve politiek van Frankrijk. Later in hetzelfde jaar jaagden de Engelsen hun koning Jakobus II van de troon en kroonden in zijn plaats stadhouder Willem III van Oranje (getrouwd met de oudste dochter van Jakobus) tot koning. Die gezworen vijand van Lodewijk XIV zorgde ervoor dat Engeland en de Verenigde Provinciën zich binnen de kortste keren aansloten bij de Liga van Augsburg. Die toetreding gaf de coalitie meteen de nodige slagkracht. Lodewijk was zijn tegenstanders voor. Hij liet zijn troepen in de eerste weken van 1689 de Palts binnentrekken om er ongevraagd de belangen van zijn schoonzuster te gaan verdedigen. De daaropvolgende oorlog van de Liga van Augsburg, die duurde tot in 1697, werd deels uitgevochten op het grondgebied van de Spaanse Nederlanden. Lodewijk beschikte toentertijd over het omvangrijkste leger van Europa. Hij kon bijna permanent over 250 000 manschappen beschikken. In de eerste helft van de jaren negentig verschenen er met de regelmaat van de klok legers in de vlakten van de Zuidelijke Nederlanden om er veldslagen uit te vechten en steden te belegeren. Walcourt (1689), Bergen en Fleurus (1690), Leuze (1691), Namen (1692) Steenkerque (1692), Neerwinden (1693) en nogmaals Namen (1695) volgden elkaar op zonder dat één van de oorlogvoerenden een beslissend voordeel kon halen. De Vrede van Rijswijk van 1697 was dan ook niet meer dan een voorlopige regeling. Lodewijk mocht in afwachting het grootste deel van zijn veroveringen in de Zuidelijke Nederlanden behouden.

De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)

De Spaanse Successieoorlog is een internationaal conflict met wortels die ver in de zeventiende eeuw teruggaan. De essentie van de Successiekwestie komt erop neer dat de Spaanse koning Karel II (1661-1700) niet in staat was erfgenamen voort te brengen. Ondanks twee huwelijken bleef het vijfendertig jaar lang wachten op zijn overlijden om over te gaan tot het verdelen van een groot stuk van de kaart van Europa. De omvang van de Spaanse erfenis was van die aard, dat ze de machtsbalans in Europa volledig kon verstoren: zowel Spanje, aanzienlijke stukken van Noord-Italië, Napels, de Zuidelijke Nederlanden als de kolonies in de Antillen, Noord-, Midden- en Zuid-Amerika stonden op het spel. De vrede van Rijswijk (1697) was amper drie jaar oud toen Karel II, de laatste Spaanse Habsburger, stierf, kort nadat hij een kleinzoon van Lodewijk XIV als zijn universele erfgenaam had erkend. Na enige aarzeling aanvaardde de Franse koning de erfenis. Voor de coalitiepartners van Augsburg was dat een meer dan voldoende reden om in het verweer te gaan tegen die onaanvaardbare machtsconcentratie onder de Bourbons. Het duurde echter nog tot 4 mei 1702 eer Engeland de oorlog verklaarde aan Frankrijk, en kort daarop een expeditieleger uitstuurde om de Fransen weg te jagen uit de Zuidelijke Nederlanden die ze sinds 1700 onder controle hadden.

Het eerste treffen van formaat vond plaats te Blenheim (1704), waarbij het Franse leger van Tallard bijna volkomen vernietigd werd en de andere helft van de twee Franse legers zich genoodzaakt zag Duitsland te verlaten. Het was de zwaarste Franse nederlaag in tientallen

jaren. Het belangrijkste resultaat van deze slag was dat heel Zuid-Duitsland van Franse troepen bevrijd was, Beieren geen rol meer zou spelen in de oorlog en dat de bedreiging van Wenen was geweken.

De campagne van 1705 werd een maat voor niets. Marlborough kon enkel maar hopen dat de Fransen in het jaar 1706 de strijd niet meer zouden ontwijken en dit gebeurde ook. De Fransen hadden elders in Europa enkele successen geboekt en Lodewijk XIV vond dat de tijd gekomen was om ook in Vlaanderen te tonen dat zijn legers nog meetelden. Hij gaf zijn opperbevelhebber in de Zuidelijke Nederlanden, Villeroy, opdracht om een krachtmeting met Marlborough niet langer uit de weg te gaan. Uiteindelijk zouden beide legers elkaar treffen te Ramillies. Het werd voor de Fransen een even beschamende nederlaag als te Blenheim. Van de 60 000 Franse en Beierse soldaten die aan de slag deelnamen, sneuvelde één op drie. Dit leidde er vervolgens toe dat vrijwel heel Brabant en Vlaanderen de kant van de geallieerden kozen.

Net als na Blenheim volgde er op Ramillies een jaar vol frustratie voor Marlborough. Zijn Hollandse en Oostenrijkse partners bleven maar ruziën over wie het voor het zeggen mocht hebben in de bevrijde Zuidelijke Nederlanden. Op de andere Europese slagvelden ging het de geallieerden helemaal niet voor de wind. Naarmate het jaar 1708 vorderde ging het op militair gebied van kwaad naar erger. De Fransen hadden in Frans-Vlaanderen opnieuw een omvangrijk en goed uitgerust leger kunnen bijeenbrengen. Het Franse leger slaagde erin om Brugge en Gent te veroveren. Om de controle over deze plaatsen zeker te stellen marcheerden de Fransen vervolgens naar Oudenaarde, maar stuitten daar op het Engels-Nederlandse leger onder Marlborough, hetgeen leidde tot slag bij Oudenaarde. Het Franse leger leed een verpletterende nederlaag, waardoor afgezien moest worden van de bezetting van Oudenaarde en Marlborough het beleg voor Rijsel kon slaan. Na een epische worsteling capituleerde deze stad en kort daarop volgden Brugge en Gent. In 1709 kwam het in Noord-Frankrijk tot een treffen in de Slag bij Malplaquet, de bloedigste slag van de hele oorlog. Hoewel de Fransen verslagen werden, verloren zij 'slechts' 10.000 doden en gewonden, maar de geallieerden wel 20.000, waardoor die niet tot een achtervolging in staat waren. Er begon zich een zekere oorlogsmoeheid van de geallieerden meester te maken.

Uiteindelijk zal de Spaanse successieoorlog worden besloten met de Vrede van Utrecht (1713). De ondertekening zorgde voor een definitieve regeling van het evenwicht in Europa. Dat strekte zich voor het eerst uit tot details van een machtsverdeling op wereldschaal.

De Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)

Door het verdrag van Utrecht (1713) werden onze gewesten afgestaan aan Oostenrijk. Er volgde een lange periode van vrede waaraan een einde kwam door de dood van keizer Karel VI (1740). Zijn dochter Maria-Theresia moest het grondgebied verdedigen tegen de andere Duitse staten zoals Pruisen, Saksen en Beieren. Europa was in twee kampen verdeeld: aan de ene zijde de landen die keizerin Maria Theresia steunden zoals Engeland en Holland, aan de andere zijde Frankrijk, Spanje, Pruisen, Saksen en Beieren. Frederik II van Pruisen viel Silezië binnen en annexeerde het in 1741. De Fransen vielen Bohemen binnen maar werden er na de slag van Dettingen (1743) verdreven. Europa was in twee kampen verdeeld: aan de ene zijde de landen die keizerin Maria Theresia steunden zoals Engeland en Holland, aan de andere zijde de tegenstrevers van de jonge keizerin namelijk Frankrijk, Spanje, Pruisen,

Saksen en Beieren.

De oorlog werd voor een deel uitgevochten in de Lage Landen, waarvan het zuidelijke deel in Oostenrijkse handen was. Lodewijk XV van Frankrijk, ongerust over de dreiging van de geallieerde troepen, viel ons land binnen om zo een oorlog op eigen bodem te weren. In 1744 hadden de Franse troepen reeds een groot deel van West-Vlaanderen bezet, waar onder ook Kortrijk. Op 28 april 1745 omsingelde het leger van Maarschalk von Saksen de stad Doornik. Enkele dagen later werd von Saksen op de hoogte gesteld van de nadering van een Engels-Hollands leger dat hem dreigde te omsingelen. Dit leger stond onder het bevel van de hertog van Cumberland.

Op 11 mei 1745 stonden te Fontenoy, nabij Doornik, beide legers oog in oog. De Fransen, in het bijzijn van koning Lodewijk XV, wonnen het gevecht, waarin ongeveer 5000 doden vielen. Doornik viel aldus in de handen van de Fransen. Von Saksen wilde ook Oudenaarde en Gent veroveren. Deze laatste stad was van groot belang voor de oorlogvoering: door de eventuele verovering van Gent zouden de Engelsen afgesneden worden van hun bevoorradingsroute vanuit Oostende.

De Fransen boekten het ene succes na het andere. In 1746 werd de slag bij Rocourt verloren en in 1747 de slag bij Lafelt. Na de slag bij Lafelt werden Bergen op Zoom en Maastricht belegerd en ingenomen.

In 1748 eindigde deze oorlog met de Vrede van Aken. Maria Theresia kon op de troon blijven zitten, maar moest de verovering van Silezië door Pruisen aanvaarden. Pruisen was nu een geduchte Europese mogendheid geworden. Ook Ruslands invloed in Europa nam toe.

De Brabantse Omwenteling (1789-1790)

Op het einde van de 18e eeuw kwam West-Europa terecht in een maalstroom van revolutionaire ideeën en bewegingen. Men wilde een maatschappij vestigen die op nieuwe regels gebaseerd was. De Brabantse Omwenteling was het samengaan van conservatieve krachten en progressieven die het niet namen dat een aantal hervormingen van hogerhand werden opgelegd. Hij begon in het gewest Brabant met de Slag bij Turnhout, maar breidde zich al heel snel uit over Vlaanderen, en nadien ook -zij het iets lauwer- in Henegouwen, Namen en het oude Limburg. Deze opstand leidde tot het kortstondig bestaan van een republiek, de Verenigde Nederlandse Staten, onder leiding van Hendrik van der Noot.

De Luikse Omwenteling (1789-1791)

Prinsbisschop de Hoensbroeck, die in 1784 gezalfd was, was een autoritair man die van geen hervormingen wilde weten. Het is dan ook niet te verbazen dat iets meer dan een maand al na de val van de Parijse Bastille de Luikenaars tegen hem in opstand kwamen. Hoensbroeck vluchtte naar Duitsland om er de hulp in te roepen van de vorsten van de kreits Westfalen. De droom van de Luikenaars eindigde even snel als die van de Brabantse patriotten. Op vrijdag 8 en zaterdag 9 oktober werden de Luikenaars door een Duits (hoofdzakelijk Pruisisch) interventieleger verslagen in het Limburgse Zutendaal. Enkele maanden later kon de prinsbisschop naar zijn stad terugkeren. De restauratie was echter van korte duur. Na de Franse overwinning in de slag van Fleurus sloeg Hoensbroeck opvolger, de Méan, de laatste prinsbisschop van Luik op de vlucht.

Boerenkrijg (1798):

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de anti-religieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag. Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17.000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. Veel discipline was er niet in het slecht bewapende leger. Het moest dan ook keer op keer wijken voor de Fransen die in hun eigen Vendée hadden geleerd hoe om te gaan met opstanden van dat slag. De opstand werd al na twee maanden de kop ingedrukt en was, alhoewel het verzet op sommige plaatsen nog tot 1799 werd verder gezet, eind 1798 al over zijn hoogtepunt heen. De opstand had aan ten minste 10.000 boeren het leven gekost, de meeste waren gesneuveld, vele honderden werden terechtgesteld. Bij de Fransen waren er slechts enkele honderden doden.

Opstand der Nederlanden (1813-1815)

De opstand der Nederlanden tegen het gezag van Napoleon begon op 15 november 1813 te Amsterdam. De keizer zond veldheer Maison aan het hoofd van een troepenmacht, om Brabant en het westen van België tegen de geallieerden te beschermen. Ondertussen drongen de geallieerden, met name Bülow en Wintzingerode, in Holland door. Op 11 januari 1814 behaalde Bülow een kleine overwinning op de Fransen bij Hoogstraten. Op 26 januari kwamen de Fransen over Mene naar Kortrijk en verlieten de Pruisen de stad. Op 2 maart kwam het in de buurt van Zwevegem tot een eerste schermutseling. Op 5 maart verlieten de Fransen Kortrijk en gingen op weg naar Oudenaarde. De geallieerden hadden zich aldaar teruggetrokken. De Fransen lijdten heel wat verliezen en trekken zich terug tot Avelgem. Op 7 maart kwam het tot een tweede treffen in Kortrijk. Uiteindelijk blazen de Fransen de aftocht. Tijdens het Congres van Wenen wordt er besloten tot de vereniging van de beide Nederlanden. Dit gebeurt op initiatief van Engeland dat na de ineenstorting van het Franse rijk een sterke bufferstaat wil vormen tegen Frankrijk.

De Omwenteling (1830)

Willem I had, zoals alle Europese regimes van na 1815, een autoritaire regeerstijl. In bestuur- en legerleiding waren de Zuid-Nederlanders zwaar ondervertegenwoordigd. Ook de taaldwang zorgde voor de nodige weerstand in het zuiden.

Een opvoering van de opera de Stomme van Portici lokte een opstand van de Franstalige burgerij uit. Op 4 oktober riep het voorlopige bewind de onafhankelijkheid uit. Het regeringsleger reageerde op de kleine troepenmacht die de nieuwe Belgen in Brussel verzamelden, maar was niet voorbereid op een guerrillaoorlog in de nog middeleeuwse straten van de steden. Na gevechten her en der geraakte het leger in ontbinding en werd het bijna geheel uit de provincies verdreven.

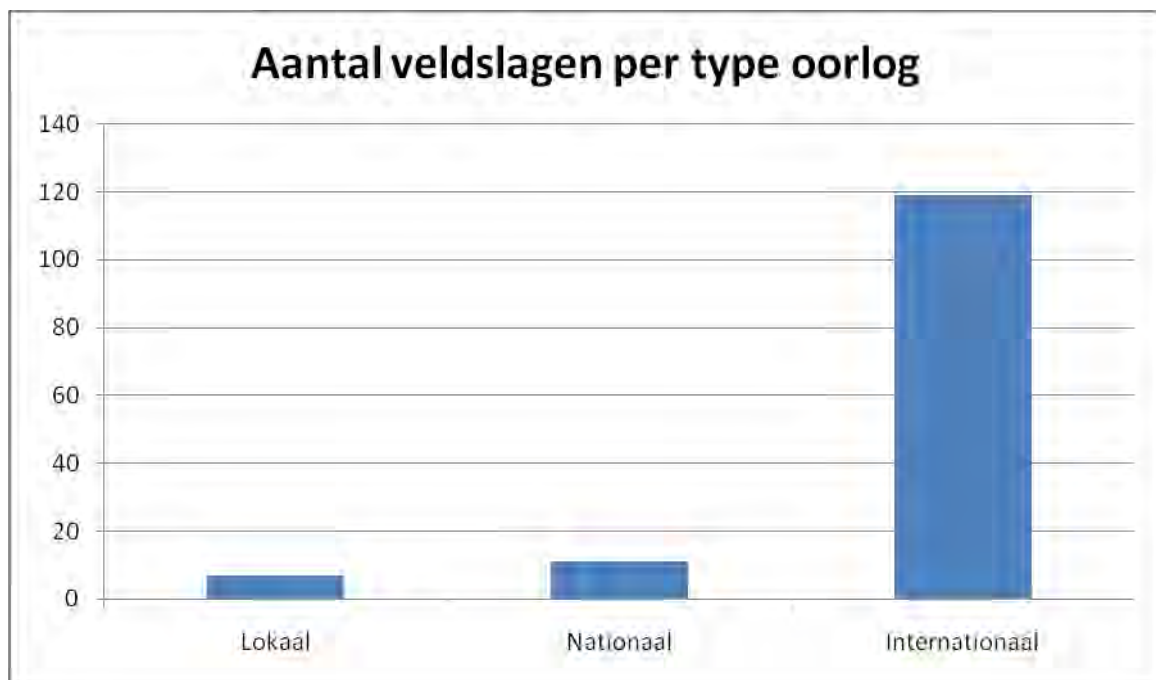
De Tiendaagse Veldtocht (1831)

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80.000 soldaten onder de wapens, 50.000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Scheldeleger en een Maasleger, maar tegenover de 50.000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25.000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol.

Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan. Om de ware bedoelingen van de prins van Oranje te camoufleren moest de eerste Nederlandse divisie vanuit Chaam oprukken in de richting van Merkspals en Vosselaar, waardoor de indruk werd gewekt dat Antwerpen het belangrijkste doelwit was. De derde Nederlandse divisie kreeg als opdracht door de Limburgse Kempen op te rukken naar Hasselt om er het Belgische Maasleger tegen te houden voor het geval dat dit leger zou proberen het Scheldeleger ter hulp te komen. Het Nederlandse strijdplan slaagde volkomen. Op de vierde dag van de veldtocht had de Nederlandse tweede divisie haar einddoel bereikt: de vestingstad Diest. Op de flanken waren de twee andere divisies doorgestoten tot in Vosselaar en tot in Beringen. De Belgen hadden te laat het manoeuvre voorzien, maar ze probeerden er alsnog het beste van te maken. Op 7 augustus deed generaal Denis met zijn Maasleger tussen Kermt en Herk-de-Stad verwoede pogingen om door de Nederlandse linies te breken. De Belgen vochten beter dan verwacht en brachten de Nederlanders zware verliezen toe, maar uiteindelijk slaagden ze niet in hun opzet. Generaal Denis begon een Nederlandse aanval in de rug vanuit Maastricht te vrezen en hij waagde geen tweede poging meer. Hij trok zich op 8 augustus met zijn verslagen leger op Luik terug. De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten

overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland.

6.12 Type oorlog.

Lokaal: Een veldslag of schermutseling krijgt het label 'lokaal' indien beide strijdende partijen afkomstig zijn uit dezelfde historische regio. Zo werd er tijdens de Grimbergse Oorlogen (1139-1159) gevochten in het landgraafschap Brabant tussen het leger van de graaf van Brabant en het leger van de heren van Berthold en tijdens de Gentse opstand (1379-1385) in het graafschap Vlaanderen tussen het leger van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male, en de Gentse milities.

Nationaal: Een veldslag of schermutseling krijgt het label 'nationaal' indien beide strijdende partijen afkomstig zijn uit een verschillende historische regio, maar zich bevinden binnen de grenzen van het huidige België. Bijvoorbeeld de veldslag in Hoegaarden in 1013 tussen het Brabantse leger (onder leiding van Lambert I van Leuven) en het Luikse leger (onder leiding van prinsbisschop Balderik II van Luik) of de schermutselingen tussen de Gentse milities en de Malcontenten¹⁷ tijdens de Tachtigjarige oorlog (1568-1648).

¹⁷ De Malcontenten waren een groep van katholieke edelen die met een eigen leger de Spaanse zijde kozen in de Tachtigjarige oorlog. Deze edelen kwamen hoofdzakelijk uit Artois, Henegouwen, Namen en Luxemburg.

Internationaal: Een veldslag of schermutseling krijgt het label ‘internationaal’ indien tenminste één van de strijdende partijen uit een regio afkomstig is, die niet ligt binnen de grenzen van het huidige België. De overgrote meerderheid van veldslagen en schermutselingen hoort binnen deze categorie thuis. Bijvoorbeeld de Guldensporenslag in 1302 tussen het Vlaamse leger (onder leiding van Willem van Gulik, Gwijde van Namen en Jean de Renesse) en het Franse leger (onder leiding van Robert II van Artois) of de slag bij Oudenaarde in 1708 tussen het Franse leger (onder leiding van de hertog van Vendôme) en het geallieerde leger (onder leiding van de hertog van Marlborough).

6.13 Historische regio:

Korte beschrijving van de verschillende historische regio's

prinsbisdom Luik

Het prinsbisdom stamt uit de tijd van de Ottoonse keizers. Het is een typisch voorbeeld van het zogenaamde Rijkskerkstelsel waarbij het tijdelijke bestuur van de grensgebieden van het keizerrijk in de 10e eeuw werd toevertrouwd aan de ontwikkelde en toegewijde kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders. Het prinsbisdom bestond enerzijds uit een groot gebied langs beide zijden van de Maas, tussen Givet en Hamont, en anderzijds uit een aantal enclaves in Brabant, Namen, Luxemburg, Stavelot, Frankrijk en Duitsland. Namen en Maastricht waren de vestigingen die eventuele bressen in de Maas konden dichten. Na de annexatie van het graafschap Loon in 1361-1366 werden er geen nieuwe gebieden meer ingelijfd. In 1570 werd wel nog het kleine graafschap Hoorn, bij Luik gevoegd. Ondanks territoriale conflicten, douane-oorlogen, een nu eens verdraagzame en dan weer strenge neutraliteitspolitiek, diplomatieke schermutselingen en soms zelfs pogingen tot corruptie en verraad, werd het prinsbisdom nooit door een andere mogendheid ingenomen. In tegenstelling tot de Spaanse Nederlanden doorstond het prinsbisdom Luik de stormen van de 17e eeuw en de intriges van de 18e eeuw zonder verlies van grondgebied. Luik maakte deel uit van het Heilige Roomse Rijk.

graafschap Leuven

Het graafschap Leuven bestond uit het gebied tussen Leefdaal, Haacht, Rotselaar, Wezemaal, Lubbeek, en Lovenjoel en later ook een gebied ten zuiden Leuven tot Bierbeek en Korbeek-Dijle dat eerst bij Bruningerode hoorde. De titel de graaf van Leuven wordt voor het eerst vermeld in 1103: Lambert I. De graaf van Leuven gebruikte de titel graaf van Brabant pas expliciet na 1086.

graafschap Vlaanderen

In de Karolingische periode was Vlaanderen administratief ingedeeld in gouwen, elk door een graaf bestuurd. Zo was er onder andere een gouw van Gent en een gouw die de naam Vlaanderen droeg. Het was een smalle kuststrook die van Brugge tot aan de IJzer liep. Later zal gans het huidige Vlaanderen de naam van die gouw dragen. Omstreeks het jaar 883 verdwijnen de Noormannen uit onze contreien. Boudewijn II durfde dit door de Franse koning prijsgegeven gebied het zijne te noemen en zo kreeg het graafschap Vlaanderen zijn eerste vorm. Boudewijn II wist hieraan in 895 Artesië aan toe te voegen. De opvolgers van Boudewijn II hebben aan het grondgebied van het graafschap slechts heel weinig gewijzigd. Het ligt ten noorden van de lijn die gaat van de Aa rivier tot Sint Omaars, in

zuidoostelijke richting over Aire, Lillers en Lens tot ten noorden en ten oosten van Atrecht. De Schelde vormde de oostelijke grens.

graafschap Loon

Het graafschap Loon was gelegen tussen het toenmalige hertogdom Brabant in het westen en het prinsbisdom Luik in het zuiden, een gebied dat ongeveer overeenkwam met de huidige Belgische provincie Limburg. In 1366 werd Loon definitief aan het prinsbisdom Luik gehecht. Het grondgebied en de inrichting van het zogenaamde neutrale Land van Luik en Loon bleven tot de komst van de Franse legers in 1794 onveranderd, maar in 1795 werd Loon van Luik losgemaakt, terwijl het wel in eenzelfde staatkundig verband bleef: de Franse Republiek.

graafschap Bruningerode

het graafschap Bruningerode lag tussen de Kleine Gete, de Dijle en de Velp. Vanaf 987 werd het ingepalmd door de bisschoppen van Luik.

landgraafschap Brabant

Het landgraafschap Brabant is ontstaan uit het graafschap Leuven. In 1183 werd het landgraafschap verheven tot hertogdom. Het hertogdom Brabant is een lappendeken van territoria die in de loop van de tijd werden bijeengebracht en waren onderworpen aan een heerser die doorgaans de titel van hertog van Brabant kreeg. Tussen het jaar 1000 en het midden van de dertiende eeuw zijn de graven van Leuven, in oorsprong niet meer dan de machthebbers over een bescheiden graafschap in de gouw Haspengouw, er in geslaagd aan dat eerste machtsgebied de Brussels regio, met daaraan verbonden de naam Brabant toe te voegen, alsmede Waals-Brabant en de gewesten tussen de Rupel en de Beneden-Maas.

markgraafschap Antwerpen

Het markgraafschap Antwerpen was sinds de 11^e eeuw het gebied rond de steden Antwerpen en Breda. Vanaf 1106 maakt het markgraafschap deel uit van het hertogdom Brabant.

Spaanse Nederlanden

De Spaanse Nederlanden is de benaming voor de Habsburgse Nederlanden van 1556 tot 1715, toen deze gebieden overgingen naar de Oostenrijkse tak van het huis Habsburg. In 1581 scheidden de noordelijke gewesten zich af en verklaarden zich onafhankelijk onder de naam Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Voordien stonden de Spaanse Nederlanden ook bekend als de Zeventien Provinciën. Dit waren de graafschappen Artesië, Vlaanderen, Namen, Henegouwen, Zeeland en Holland, de hertogdommen Brabant (en het markgraafschap Antwerpen), Luxemburg, Limburg en de Landen van Overmaas, de heerlijkheden Mechelen, Friesland, Utrecht, Overijssel en Groningen, de kasselrijen Rijsel, Dowaaï en Orchies en Doornik en het Doornikse.

Oostenrijkse Nederlanden

De Oostenrijkse Nederlanden is de benaming voor de Zuidelijke Nederlanden tussen 1715 en 1795 toen deze bestuurd werden door de Habsburgse tak van het huis Hamburg. Tijdens de

Spaanse Successieoorlog (1701-1714) waren de Spaanse Nederlanden in handen van Nederlandse troepen gekomen. Met de vrede van Utrecht in 1713 werden zij aan de Oostenrijkse tak van het huis Habsburg toegewezen. In 1794 werden de Oostenrijkse Nederlanden door revolutionair Frankrijk veroverd en in 1795 geannexeerd.

Zuidelijke Nederlanden

De Zuidelijke Nederlanden is de naam voor de verschillende landsheerlijkheden uit de Habsburgse Nederlanden die onder het gezag van de Habsburgers bleven, nadat de Noordelijke Nederlanden zich in 1581 hadden afgescheiden.

Verenigde Nederlands Staten

Na de overwinning van de patriotten tijdens de slag bij Turnhout (1789), kwamen er overal in het land kleine patriottenlegers actief die zo verstandig waren om het niet in het open veld op te nemen tegen de Oostenrijkers. De kleine bevrijdingsoorlog werd helemaal een triomf voor de opstandelingen toen het garnizoen van Gent, zo'n 800 man sterk, op 16 november capituleerde. De ene stad na de andere viel nu in handen van de patriotten, en tegen het einde van het jaar waren er nog enkel Oostenrijkse troepen in de vestingstad Luxemburg. Begin 1790 werden in Brussel de Verenigde staten van België opgericht, naar de jonge republiek aan de overkant van de oceaan. De Brabantse omwenteling ging binnen de kortste keren aan verdeeldheid ten onder. In het najaar van 1790 werd Brussel zonder slag of stoot heroverd.

Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden is de gangbare term voor het Koninkrijk der Nederlanden van 1815 tot 1830, de periode waarin het huidige Nederland en België één staat vormden onder koning Willem I. Het groothertogdom Luxemburg was door een personele unie verbonden met het koninkrijk.

België

België ontstond na de Belgische revolutie in 1830 toen het zich afscheidde van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

6.14 Aantallen

Nagenoeg elke auteur die verhaalt over een veldslag, doet ook uitspraken in verband met het aantal soldaten dat eraan deelnam en het aantal soldaten dat hierbij het leven liet. Vaak hingen de aantallen af van het kamp waartoe de schrijver behoorde.

Vooraf over de slag bij Gavere (1453) tussen de Gentenaars en het Bourgondische leger lopen de aantallen sterk uiteen. De bronnen spreken van 10.000, 15.000, 20.000 en zelfs eenmaal 40.000 (= de volledige Gentse stadsbevolking) gesneuvelden in het Gentse leger. Daarbij is het belangrijk op te merken dat de eerste getallen in Gentse, en de laatste in Bourgondische bronnen te lezen zijn. Het Gentse leger telde, volgens recente peilingen, ca. 4.000 krijgers. Volgens Haemers (2003) en Gevaert (2007) sneuvelden ongeveer 2.400 Gentenaars te Gavere. Haemers baseerde zich hiervoor op de wezenaktes van de stad Gent die werden opgenomen in het schepenenjaar 1453-1454. Het precieze aantal bereikte dus in

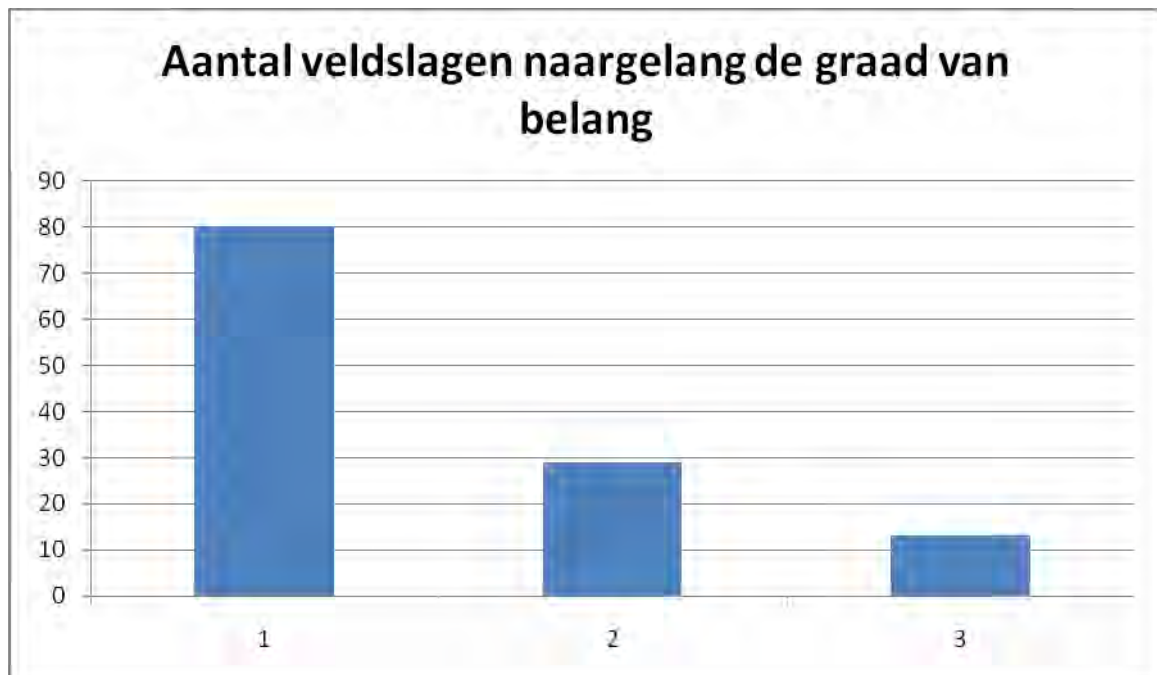
ieder geval nooit de astronomische getallen die men in de kronieken aantreft. De Gentenaars wilden met een hoog getal in die kronieken aantonen hoeveel onrecht hen was aangedaan, de Bourgondische hertog van zijn kant kon zijn overwinning niet met genoeg glans omgeven. De verliezen in het Bourgondische kamp waren miniem.

Ook de bronnen die verhalen over de slag bij Oudenaarde (1708) spreken elkaar grondig tegen. Het standaardwerk van Pelet en de Vault lijkt niet verder te hebben gelezen dan de brief van de Franse bevelhebber Vendôme aan Lodewijk en spreekt over gelijke verliezen. Winston Churchill heeft het over 6.000 Franse doden, 9.000 krijgsgevangenen en nog eens 15.000 vluchtelingen. Clément Oury maakte recentelijk een studie over de Franse verliezen en komt op verliezen (zowel doden, gewonden als vluchtelingen) van tussen de 10- en 12.000 infanteristen, ruiters en dragonders. Volgens Dhondt (2008) hadden de geallieerden zo'n 4.000 doden en gewonden.

Een groot verschil in aantal kan ook ontstaan door een andere interpretatie. Zo zette in 1597 het Republikeins leger, onder leiding van Maurits van Nassau, met 6.000 man de achtervolging in op het Spaanse leger, eveneens zo'n 6.000 man sterk. Aan de hierop volgende slag op de Tielenheide namen er slechts 800 soldaten deel. Het Republikeins voetvolk bereikte de Tielenheide pas eens de slag was afgelopen. Zo meldt de ene bron dat beide partijen streden met een gelijk aantal, terwijl de andere (onder meer Verhoef, 2000) enkel het aantal soldaten in de vuurlinie weergeeft.

Bovenstaand paragraaf toont dat de weergegeven aantallen met de nodige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd.

6.15 Belang (militair/politiek): 1,2 of 3.

- 1 Categorie 1 omvat schermutselingen die vanuit militair en politiek oogpunt als weinig belangrijk kunnen bestempeld worden.
- 2 Categorie 2 omvat schermutselingen en veldslagen die wel van belang waren bij het begin en het vervolg van een oorlog, maar niet beslissend waren op militair vlak en geen politieke implicaties hadden op lange termijn. Ook enkele schermutselingen die weinig belangrijk zijn vanuit militair en politiek oogpunt, maar die ons heel wat kunnen bijbrengen over de lokale geschiedenis (bijvoorbeeld de slachting van Salazar in 1632 in Ham die een uniek beeld schetst over de organisatie van de Huislieden, de regionale milities in het prinsbisdom Luik) werden hierin opgenomen.
- 3 Categorie 3 omvat veldslagen die een belangrijke militaire of politieke impact hadden zoals een belangrijk keerpunt in een oorlog (bijvoorbeeld de slag bij Gavere in 1453) en/of resultaten op lange termijn zoals de verandering van de politieke macht (bijvoorbeeld de slag bij Neerwinden in 1793) of de toepassing van belangrijke nieuwe tactieken of wapens (bijvoorbeeld de slag op de Tienenheide 1597) die de uitslag aanzienlijk beïnvloedden; een overwinning die bepaald werd door de competentie van de aanvoerder en/of de kwaliteit van het leger (bijvoorbeeld de Guldensporenslag in 1302).

6.16 Herdenkingen/ Herdenkingstekens/ Musea:

6.16.1 Herdenkingstekens/ Herdenkingen

De belangrijkste herdenking van een veldslag van vóór WOI is ongetwijfeld de jaarlijkse herdenking van de Guldensporenslag (1302). Sinds 1973 is 11 juli de officiële feestdag van de Vlaamse gemeenschap. Men herdenkt hiermee dat het Franse leger verslagen werd door een Vlaams burgerleger.

Voor een tiental veldslagen van vóór WOI werd er reeds een herdenking gehouden. Dit gebeurde meestal naar aanleiding van een veelvoud van de honderdste verjaardag van de slag: Steps 1213-1913, Hooglede 1794-1994, Oudenaarde 1708-2008, Hoegaarden 1013-2013, Nieuwpoort 1600-2000 en Gavere 1453-1953, 2003). De slag bij Turnhout (1789) wordt zelfs jaarlijks herdacht. Een herdenking gaat vaak gepaard met de inhuldiging van een monument (Hooglede 1794, Nieuwpoort 1600, Gavere 1453, Turnhout 1789, Brustem 1467). Een herdenking bestaat meestal uit een combinatie van volgende elementen: een historische evocatie van de slag (re-enactment), een tijdelijke tentoonstelling, de uitgave van een boek en een academische lezing.

Een opvallende tendens bij de herdenkingen van veldslagen is dat deze hoofdzakelijk in de voorbije twee decennia plaatsvonden, hetgeen toch wel wijst op een toenemende interesse in historische veldslagen en/of een gewijzigde mentaliteit met betrekking tot dergelijke gebeurtenissen.

1898

Herdenking van de Boerenkrijg (1798):

In 1898 werden op verschillende plaatsen in het land Boerenkrijgmonumenten opgericht, o.m. in Mol, Herentals, Overmere, Hasselt en Hingene.

1913

Slag bij Steps (1213):

In 1913 hadden de eerste Stepsfeesten plaats, naar aanleiding van de 700^e verjaardag van de Slag van Steps. Sindsdien gebeurt dit om de 25 jaar. Gedurende een week zijn er dagelijks eucharistievieringen, op zondag gevolgd door een processie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Steps.¹⁸ Deze vonden voor de laatste maal plaats in 2008.

De Stepsfeesten anno 1963 (in Vandenghoer, C. 1988)

¹⁸ De Luiks-Loonse overwinning werd volgens de legende van Onze-Lieve-Vrouw van Steps toegeschreven aan het miraculeuze ingrijpen van de Heilige Maagd.

1938

Slag bij Kallo (1638):

Reeds in 1938 werd een herdenkingsfeest gehouden in het Land van Waas n.a.v. de 300e verjaardag van de Slag van Kallo¹⁹. In 1988 organiseerde het Davidsfonds een tentoonstelling in Kasteel Cortewalle in Beveren-Waas n.a.v. de 350e verjaardag van de slag van Kallo²⁰.

1953

Slag bij Gavere (1453):

In 1953 werd in Gavere een monument onthuld bij de vijfhonderdjarige herdenking van de slag. Omdat het gezicht van een beeldhouwde figuur leek op dat van een populaire timmerman, noemden de bewoners van Gavere het standbeeld 'Valère van de Markt'. Het standbeeld bevindt zich in het parkje voor het gemeentehuis van Gavere. Het is een werk van de Gentse beeldhouwer Frans Tinel. Semmerzake vond dat het niet kon achterblijven en een jaar later werd aan de begraafplaats aldaar een bronzen plaat onthuld. Het ontwerp hiervan is van de architect André De Martelaere. Op de plaat, die het werk is van de Gentse beeldhouwer Geo Vindevogel staat: Op 23 juli 1453 in de velden van Semmerzake gaven duizenden Gentenaars hun leven voor de gemeentelijke vrijheden uit "Hou ende Trou".

Valère van de markt

¹⁹ Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, 50/1, 1938, p. 164-165).

²⁰ van Moer R. (1988). De slag van Kallo in 1638. Catalogus bij expositie te Beveren, 16 sept - 2 okt. 1988.

1982

Slag bij Westrozebeke (1382):

Ter gelegenheid van de zeshonderdste verjaardag van de slag werd er in 1982 een koperen monument onthuld op het dorpsplein van Westrozebeke. Het beeld is van de hand van de plaatselijke kunstenaar Frans Corneillie.

1994

Slag bij Hooglede (1794):

Naar aanleiding van de tweehonderdste verjaardag van de slag bij Hooglede, werd er in 1994 een herdenking georganiseerd en een monument van de slag onthuld.

Het kanon dat speciaal voor de herdenking werd gebouwd, bevindt zich momenteel in het Oorlogsmuseum van Hooglede.

1997

Slag bij Lafelt (1747):

In 1997 werd naar aanleiding van de 250^e verjaardag het verhaal van de slag bij Lafelt van onder het stof gehaald. Het programma omvatte onder meer een openluchttoneel te Lafelt, een tentoonstelling in Alden Biesen en een herdenkingstocht naar de Sieberg. Ook in 2008 werd er een tentoonstelling te Alden Biesen georganiseerd, met ditmaal als thema 'Het oorlogsleed in het Land van Loon van Alva tot Napoleon'. Op het slagveld van Lafelt werd in 1964 het Iers kruis opgericht door de toenmalige Ierse ambassadeur. Het herinnert aan de soldaten van de Irish Brigade, een onderdeel van het Franse leger, die sneuvelden in de slag bij Lafelt in 1747.

1998

Slag bij Meeuwen (1648)

In 1998 werd de slag bij Meeuwen herdacht die 350 jaar geleden plaatsvond. Er werd een tentoonstelling en een herdenkingsmoment georganiseerd. Ook werd er een herdenkingsboek uitgegeven.

2000

Slag bij Nieuwpoort (1600):

In het jaar 2000 werd de vierhonderdste verjaardag van de slag bij Nieuwpoort (1600) uitvoerig herdacht. In de maanden juni en juli stonden tal van activiteiten op het programma, waaronder een watergevecht met traditionele zeiljachten en een historische evocatie van het kampement Staatse troepen. Voorts was er een tijdelijke tentoonstelling rond de slag in de stadshalle en werd er een standbeeld van Prins Maurits onthuld in het Sint-Mauritspark.

2003

Slag bij Gavere (1453):

Na 1953 werd de slag bij Gavere een tweede maal herdacht in 2003. Onder meer een academische zitting, een historische evocatie, een tentoonstelling, een historische documentaire en de voorstelling van een nieuw boek over de slag bij Gavere vinden we op de herdenkingskalender terug.

2007

Slag bij Brustem 1467:

In 2007 werd een herdenkingsavond van de slag bij Brustem georganiseerd. Na een lezing volgde een fakkeltocht die de deelnemers leidde naar de plaats waar een herdenkingsbord van de slag werd onthuld.

2008

Slag bij Oudenaarde (1708):

In 2008 werden tussen mei en oktober diverse activiteiten georganiseerd rond de herdenking van 300 jaar Slag bij Oudenaarde. Op het programma stonden onder meer een historische evocatie van de slag met meer dan 400 deelnemers (de grootste ooit in Vlaanderen), het DVD project Casus Belli en een tentoonstelling in het stadhuis.

2009:

Slag bij Hoogstraten (1814):

In 2009 werd een historische evocatie rond de gebeurtenissen in 1814 gehouden. Dit werd voorafgegaan door een parade met een 250-tal figuranten op de Vrijheid in Hoogstraten. Bij de aanwezigen waren ondermeer officiële delegaties vanwege de betrokken landen en familieleden van de aanvoerders van destijds. Bij de dodenhulde voor het stadhuis werd door de vzw Mallifique een herdenkingspaneel geschonken aan de stad. Het is bedoeling dit paneel tegen 2014 in een monument te verwerken. Ook bij de viering van 800 jaar Hoogstraten in 2010, met een openingsweekend rond levende geschiedenis, kon een kampement uit de Napoleontische tijd niet ontbreken. Ook in 2014 zal er een programma uitgewerkt worden.

2012

Slag bij Turnhout (1789):

In 2012 wordt Turnhout de cultuurstad van Vlaanderen. Hiervoor komt de vzw 'Herdenking van de slag bij Turnhout' naar buiten met een groots opgezette historische evocatie, ditmaal onder de naam 'De Binkenslag'. De schijnwerpers worden op 800 jaar stad Turnhout gericht. De geschiedenis van de stad en de slag van Turnhout krijgen binnen dit verhaal een prominente plaats.

De slag wordt jaarlijks herdacht met een schouwspel in de Gasthuisstraat, de plaats waar het hevigst gestreden werd. Dit ging de laatste keer door op 22 oktober 2011. Een vrij sober herdenkingsmonument leunt tegen de zuidkant van de Sint-Pieterskerk aan. Ook op de Markt herinnert een monument aan de slag. Ook de patriottenstraat, de victoriestraat en de Generaal Van der Meerschstraat verwijzen naar de slag.

2013

Slag bij Hoegaarden (1013):

In 2013 is het exact één millennium geleden dat de slag bij Hoegaarden werd uitgevochten. In 2011 werd een wandeling en picknick langs het slagveld georganiseerd, voor 2013 wordt een grootschalig herdenkingsmoment gepland.

Hoewel herdenkingen buiten het bestek van deze opdracht vallen zijn ze belangrijk genoeg om er op te wijzen omdat ze aantonen op welke manier veldslagen in het collectieve geheugen blijven verder leven of de manier waarop daar in een sociaal-culturele setting in Vlaanderen mee wordt omgegaan. De laatste vijftien jaar hebben we in de wereld van de erfgoedzorg een verschuiving kunnen vaststellen van puur onderzoeksmatige aspecten of aspecten van behoud naar meer aandacht voor de rol die het erfgoed in de samenleving speelt. De aandacht ligt daarbij op de waarden die aan erfgoed worden toegekend en op de dynamieken in de samenleving die het erfgoed mee bepaalt. Het spreekt voor zich dat aandacht vragen voor veldslagen in onderzoek en beleid aan deze invalshoek niet voorbij kan gaan. Met dit overzicht hebben we vooral willen aantonen dat er een breed maatschappelijke draagvlak bestaat voor slagvelden als erfgoed

6.16.2 Musea en tijdelijke tentoonstellingen

Tijdens de herdenking van een veldslag werd soms een tijdelijke tentoonstelling georganiseerd. Dit was het geval bij de herdenking van de slag bij Gavere (1453-2003), de slag bij Lafelt (1747-1997), de slag bij Nieuwpoort (1600-2000) en de slag bij Oudenaarde (1708-2008).

Voor twee veldslagen werd een permanente tentoonstelling op poten gezet: Kortrijk 1302 en Hooglede 1794.

In 2006 werd in de voormalige Groeningeabdij te Kortrijk het museum 'Kortrijk 1302' geopend. Het museum biedt een inzicht in de oorzaken, betrokken partijen en gevolgen van 1302 en in de evolutie van 11 juli als symbolische datum voor Vlaanderen.

Het Oorlogsmuseum te Hooglede, dat zich bevindt in de kelder van de plaatselijke bibliotheek, werd geopend in 2006. Het museum toont de plaatselijke oorlogsgeschiedenis en omvat drie ruimtes. De eerste ruimte gaat over de veldslag van 10-13 juni 1794 tussen de Fransen en de Oostenrijkers.

Ook deze aanpak bewijst dat er een draagvlak bestaat om de zorg voor oude slagvelden uit te dragen.

7 Conclusie

Het opstarten van een inventarisatie van slagvelden in Vlaanderen van vóór WOI betekende een grote stap voorwaarts naar een gedegen beleid en beheer van de Vlaamse slagvelden. Vlaanderen neemt hierin meteen een leidende rol in continentaal Europa.

De eerste horde is genomen, maar de eindmeet is nog niet in zicht. Het komt er nu op aan een aantal mechanismen in gang te zetten die het mogelijk maken om de inventarisatie verder aan te vullen, te verfijnen en te wijzigen waar nodig.

Het Ename Expertisecentrum voor Erfgoedontsluiting wil hier alvast een actieve rol in vervullen. Het organiseren van een colloquium rond veldslagen in Vlaanderen van vóór WOI lijkt een logische volgende stap. Dit zou een unieke kans bieden om zowel geïnteresseerden als professionelen met kennis van Vlaamse slagvelden van vóór WOI samen te brengen en de opgedane ervaring te delen. Tijdens het colloquium kunnen zowel slagveldarcheologie als historisch onderzoek naar veldslagen aan bod komen.

Tot slot dienen nog enkele bemerkingen gemaakt worden in verband met slagvelden die in aanmerking komen om opgenomen te worden als Afgebakende Archeologische Zones (AAZ). Zo moet er volgens de handleiding voor het afbakenen van de archeologische zones voldaan worden aan twee voorwaarden: enerzijds moet er een goede aanwijzing zijn voor de aanwezigheid van archeologische monumenten en anderzijds moet er een goede aanwijzing zijn dat deze archeologische monumenten nog voldoende bewaard zijn om van wetenschappelijk of cultuurhistorisch belang te zijn.

Net bij deze tweede voorwaarde knelt het schoentje. Het is voor slagvelden nagenoeg onmogelijk om uitspraken te doen over de bewaringstoestand zonder een archeologische prospectie aan de hand van een metaaldetectoronderzoek.

Er komen een tiental slagvelden in aanmerking om opgenomen te worden als Afgebakende Archeologische Zones, maar er moet rekening mee worden gehouden dat er voor het merendeel tot op heden niet kon worden vastgesteld of deze archeologische monumenten nog voldoende bewaard zijn.

8 Bibliografie

- Brooke, R. 1854. Visits to the Fields of Battle in England of the Fifteenth Century. London, John Russell Smith (reprinted 1975, Dursley, Alan Sutton).
- Coussement E., 1859, Résumé des guerres et description des batailles dont les provinces actuelles de la Belgique ont été le théâtre, depuis Jules-César jusqu'à nos jours (E. Guyot, 1859).
- Chandler D., 1965, A guide to the Battlefields of Europe, 400 p
- Daenen J., 2008, Limburg in 't geweer, Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon, Landcommanderij Alden Biesen, 140 p
- Daenen J. en Goorts R., 2008, Een ongenode gast genaamd 'leger', in Limburg in 't geweer, Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon, p 69-82
- De Bruyne, A. (1948). De boerenkrijg : 1798: voor outer en heerd. Leuven, Davidsfonds.
- de Plancy C., 1836, Fastes militaires des Belges, ou Histoire des guerres, sièges, conquêtes, expéditions et faits d'armes qui ont illustré la Belgique depuis l'invasion de César jusqu'à nos jours (Au Bureau des fastes militaires, 4 V.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Doyle, P. & Bennett, M. R. (eds) 2002. Fields of Battle: terrain in military history. Dordrecht, Kluwer English Heritage. 1995. Register of Historic Battlefields. London, English Heritage.
- Doyle, P., Babits, L. & Pringle, J. 2007. 'For you the war is over': finding the gerewat escape tunnel at Stalag Luft III. In Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) 2007. Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger, 398-416.
- Fiorato, V., Boylston, A. & Knusel, C. 2000. Blood Red Roses: the archaeology of a mass grave from the Battle of Towton AD 1461. Oxford, Oxbow.
- Foard, G. 1995. Naseby. The decisive campaign, Whitstable, Pryor Publications
- Foard, G. 2001. 'The archaeology of attack: battles and sieges of the English Civil War' in Freeman, T. & Pollard, A. (eds) Fields of Conflict: progress and prospects in battlefield archaeology, proceedings of a conference held in the Department of Archaeology, University of Glasgow, April 2000, Oxford, BAR International Series 958, Archaeopress, pp. 87-104
- Foard G., Partida T., 2005, Scotland's historic Fields of conflict, An assessment for historic Scotland, 32 p
- Foard, G. 2005. History from the Field: the Edgehill Battlefield Survey. London, Battlefields Trust.
- Freeman, T. & Pollard, A. (eds) 2001. Fields of Conflict: progress and prospects in battlefield archaeology, proceedings of a conference held in the Department of

Archaeology, University of Glasgow, April 2000, Oxford, BAR International Series 958, Archaeopress

- Geier, C. R. & Pitter, S. R. (eds) 2001. Archaeological Perspectives on the American Civil War. Gainesville FLA, University Press of Florida.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Haecker, C. M. & Mauck, J. G. 1997. On the Prairie of Palo Alto: historical archaeology of the U.S.-Mexican War battlefield. College Station TX, Texas A&M University Press
- Johnson, D. M. 2007. Apache Victory Against the US Dragoons: the battle of Cieneguilla, New Mexico. In Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger, 235-254
- Jones, C. 2011. Finding Fulford: the search for the first battle of 1066. London, WPS.
- Knarrström, B. 2006. Slagfältet: om bataljen vid Lanskrona 1677 och vinden från den första arkeologiska undersökningen av ett svenskt slagfält. Saltsjö-Duvnäs, Efron & Dotter.
- Lachaert P.J., 2003, De landschapsgeschiedenis van het slagveld te Gavere van 1453, in *Handelingen*, p 237-254
- Laumbach, K. W. 2007. Buffalo Soldiers versus the Apache : the Battle in Hembrillo Basin. Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) 2007. Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger, 336-358.
- De Meyer, M. & Pype, P. 2007. Scars of the Great War (Western Flanders, Belgium). In Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) 2007. Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger, 259-282
- De Wilde E.I., Boerenkrijgmonumenten van 1898, M & L, XVIII/2, 1999, p. 6-23.
- Newman, P. 1981. The Battle of Marston Moor, Strettington, Anthony Bird Publications
- Oman, Sir C. 1902 (1995). A History of the Peninsular War volume I. London, Greenhill.
- Petty, G. and Petty, S. 1993. 'A geological reconstruction of the site of the Battle of Maldon' in J. Cooper (ed.) The Battle of Maldon. Fiction and Fact, London and Rio Grande, The Hambledon Press, pp.159-169
- do Paço, A. 1962. 'Em torno de Aljubarotta. I-O Problema dos ossos dos combatentes da batalha', Anais da Academia Portuguesa da História II(12), pp. 115-163
- Pollard, T. & Banks, I. (eds) 2006. Past Tense: studies in the Archaeology of Conflict. Leiden: Brill (= Journal of Conflict Archaeology)

- Rost, A. 2007. Characteristics of Ancient Battlefields: the battle of Varus (AD9). In Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) 2007. Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger, 50-57
- Rubio, X. 2008. Almenar 1710: victòria anglesa a catalunya. Camp de Mart 1. DIDPATRI, Barcelona.
- S.A., 1979, Bibliographie d'histoire militaire belge des origines au 1er août 1914, Bruxelles, 1979.
- S.A., (2008). De slag bij Oudenaarde en de Spaanse Successieoorlog, in Oudenaarde 1708. Een stad, een koning, een veldheer, Leuven, Davidsfonds.
- Schofield, J., Johnson, W. G., & Beck, C. (eds) 2002. Matériel Culture: the archaeology of 20th century conflict. London, Routledge.
- Scott, D. D., Fox, R. A., Connor, M. A. and Harmon, D. 1989, Archaeological Perspectives on the Battle of the Little Big Horn, Norman O and London, University of Oklahoma Press
- Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) 2007. Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger.
- Silverstein, J., Byrd, J. & Otineru. L. 2007. Hill 209: the last stand of Operation Manchu, Korea. In Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) 2007. Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger, 417-428.
- Sutherland, T. 2007. Arrows point to mass graves: finding the dead from the battle of Towton 1461 AD. In Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) 2007. Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger, 160-173
- Vandermaesen, M., M. Ryckaert, et al. (1979). De Witte Kaproenen : de Gentse Opstand (1379-1385) en de geschiedenis van de Brugse Leie. Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.
- van Moer R. (1988). De slag van Kallo in 1638. Catalogus bij expositie te Beveren, 16 sept - 2 okt. 1988.
- Verhoef, C. E. H. J. (2000). Nieuwpoort 1600 : de bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog. Soesterberg, Aspekt
- Verstraete E., 1866, Histoire militaire de la Belgique, (Mucquardt, 1866), V 3 en 4.
- Weller, J. 1962 (1992). Wellington in the Peninsula. London, Greenhill.
- Wilbers-Rost, S. 2007. Total Roman Defeat at the Battle of Varus AD 9. IN Scott, D., Babits, L. and Haecker, C. (eds) 2007. Fields of Conflict: battlefield archaeology from the Roman Empire to the Korean War (2 vols). Westport Conn.: Praeger, 121-132.

De Inventarisatie van slagvelden van vóór WOI in Vlaanderen

Deel 1

Slagvelden die kunnen worden opgenomen als Archeologische Afgebakende Zones (AAZ) en slagvelden die kunnen worden opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris (CAI)

Inhoudsopgave:

Slagvelden die in aanmerking komen om opgenomen te worden als AAZ

Beverhoutsveld 1382
Gavere 1453
Brustem 1467
Rijmenam 1578
Tielenheide 1597
Nieuwpoort 1600
Neerwinden 1693
Stekene 1703
Oudenaarde 1708
Lafelt 1747
Neerwinden 1793
Kermt 1831
Hooglede 1794
Hoogstraten 1814
Hooglede 1794

Slagvelden die kunnen worden opgenomen in de CAI

Hoegaarden 1013
Steps 1213
Westrozebeke 1382
Wijnendale 1708
Melle 1745
Konvooislag 1746
Hesselsberg 1790
Donderslag 1648
Salazar 1632
Franskouter 1745
Bazel 1452

Beverhoutsveld 1382

VLSV nummer: 22

Naam van de veldslag: Beverhoutsveld

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Beernem

Deelgemeente: Oedelem

Straatnamen: Beverhoutsveldstraat, Veldkapellestraat, Beekstraat, Ravenbosstraat, Veldstraat

Toponiemen: Beverhoutsveld

Algemene situering: Het Beverhoutsveld is ook vandaag de dag nog een vrijwel ongerept natuurgebied, doorkruist door dreven en wandelpaden. De zone ligt grosso modo tussen de Veldkapellestraat in het noorden, de Beverhoutsveldstraat in het oosten, de Ravenbosstraat in het zuiden en de Veldstraat in het westen. De afgebakende zone bevindt zich ten westen van de dorpskern van Oedelem. De Beekstraat loopt doorheen de zone.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

71916, 71917

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1382 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: 3 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1379-1385)

Type oorlog: Lokaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger (olv Filips van Artevelde)

Aantal 1: 5-6 000 (Gevaert M., 2007)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het grafelijk leger (olv Lodewijk van Male)

Aantal 2: 12 000 (Gevaert M., 2007)

Algemene omstandigheden:

Met de aanhouding van een Gents poorter op 5 september 1379, regelrecht indruisend tegen de stedelijke privilegiën, en de hierop volgende moord op ridder Rogier van Outrive, baljuw van graaf Lodewijk van Male, kwamen de gebeurtenissen in Vlaanderen, en meer bepaald de verhouding tussen graaf Lodewijk en Gent in een spiraal van geweld terecht. Vanaf deze terminus a quo laat men de Gentse opstand beginnen, die slechts een einde zal kennen, na een voor beide partijen uitputtende strijd, met de vrede van Doornik op 18 december 1385. De opstand was symptomatisch voor één der fundamentele conflictgronden tussen vorst en stad, in dit geval tussen Lodewijk van Male en Gent: het langzame knagen van de centrale staat aan de stedelijke autonomie. Dit alles is bovendien niet los te denken uit een evenzeer bewogen Europees kader: de Honderdjarige Oorlog woedde in alle hevigheid en, al dan niet parallel, braken periodiek her en der in Europa sociale onrusten uit. Na hun nederlaag in Nevele stonden de Gentenaars overigens zo goed als alleen in Vlaanderen. Bijna alle andere steden hadden partij gekozen voor de graaf. De winter die volgde was koud en het vereenzaamde Gent had al gauw te kampen met voedselgebrek. Niets of niemand kon echter de fiere stad op de knieën dwingen. De boodschap dat graaf Lodewijk van plan was om onmiddellijk na de processie van het Heilig Bloed in Brugge Gent met een groot leger opnieuw te komen belegeren, wakkerde de strijd lust nog aan. De Gentenaars waren de graaf voor. Vijf- tot zesduizend vastberaden krijgers verlieten de donderdag voor de processie hun stad en bereikten op vrijdagavond het Beverhoutsveld, een uitgestrekt weide- en akkerland tussen de dorpen Beernem en Oedelem, vijf kilometer ten zuidoosten van Brugge. Om hun schaarse voedselvoorraad te sparen, hadden de Gentenaars zich alleen gevoed met wat ze onderweg konden vinden. Op het Beverhoutsveld sloegen ze hun kamp op aan de boorden van een vijver, zodat ten minste de bevoorrading in water verzekerd was. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Zaterdag 3 mei 1382 was een mooie, heldere lentedag, een ideale dag voor de bloedprocessie. Zoals elk jaar waren er duizenden belangstellenden naar Brugge komen afzakken en de sfeer bij de stedelingen was ongetwijfeld euforisch. In de loop van de voormiddag hadden verkenners hen op de hoogte gebracht van de aanwezigheid van de Gentenaars op een boogschot van de stad. Er werd besloten om kort na de middag uit te rukken tegen de rivalen, die zo stoutmoedig waren geweest om het grote feest te komen verstoren. Uiteindelijk marcheerden er ongeveer 12 000 soldaten van het voornamelijk uit Bruggelingen bestaande grafelijke leger de Gentenaars tegemoet. Dat moest genoeg zijn om de rivalen een lesje te leren. In de voormiddag hadden de Gentenaars zich zorgvuldig op de kamp voorbereid, priesters en monniken zorgden ervoor dat iedereen in het kampement op zijn minst één mis kon bijwonen. Met enige overdrijving zegt Froissart dat er in totaal wel 700 missen zijn opgedragen. De Gentenaars aten het brood en de wijn die ze hadden meegebracht en stelden zich bij het naderen van de Bruggelingen in slagorde op. In de voorhoede hadden ze enkele tientallen rudimentaire kanonnen opgesteld. Ze waren gemonteerd op een soort versterkte kruiwagens. Het was uiteindelijk pas op het einde van de namiddag dat de graaf en zijn leger eraan kwamen. Lodewijk voelde er niet veel voor om dezelfde dag nog slag te leveren. Het leek hem beter te wachten tot de ongetwijfeld door honger gekwelde Gentenaars helemaal uitgeput zouden zijn. De Bruggelingen, nog in volle euforie na de Bloedprocessie, wilden echter van geen afstel weten. Ze drongen er bij de graaf op aan onmiddellijk slag te leveren, en zij kregen hun zin. Op het laatste ogenblik manoeuvreerden de Gentenaars nog zo handig dat de Bruggelingen de ondergaande zon in de ogen kregen. De Gentenaars wisten dat ze geringer in aantal waren en dat ze het van de verrassing moesten hebben. Ze losten eerst een salvo uit hun rudimentaire kanonnen, en stortten zich daarna, Gent! Gent! schreeuwend, in een doldrieste stormloop op het centrum van het grafelijke leger. De Bruggelingen werden als het ware weggeveegd en zochten hun heil in een ordeloze vlucht. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

De Bruggelingen werden weggeveegd. In het spoor van de vluchtelingen marcheerden de Gentenaars Brugge binnen dat tegen de ochtend volledig in hun macht was. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van de slag op het Beverhoutsveld is gebaseerd op twee vondstlocaties in de CAI. Er zijn geen kaarten voorhanden die de slag situeren. Vondstlocaties 71916 en 71917 maken melding van allerlei oorlogstuig waaronder zwaarden, speren en kanonskogels. Er kunnen geen uitspraken gedaan worden met betrekking tot de conservering van het archeologisch erfgoed. Wel kan gesteld worden dat het toenmalige landschap in grote mate werd geconserveerd.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- s.a., (1886). "Slag van Beverhout (1382)." Flandria I(3-4).
- De Lombaert, J. J. (1966). Geschiedenis van het Beverhoutsveld, Heemkundige Kring Bos en Beverveld.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Demuynck, R. (1951). "De Gentsche Oorlog (1379-1385)." Handelingen van de maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent 5: 305-318.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Van Speybrouck, V. (1885). Het Beverhoutsveld te Oedelem. Brugge, Claeys.
- Vandermaesen, M., M. Ryckaert, et al. (1979). De Witte Kaproenen : de Gentse Opstand (1379-1385) en de geschiedenis van de Brugse Leie. Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

IX. Kaart

X. Foto's

Gavere 1453

VLSV nummer: 26

Naam van de veldslag: Gavere

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Gavere

Deelgemeente: Semmerzake, Vurste

Straatnamen: Grenadierslaan, Grotenbroekstraat

Toponiemen: Rode zee?, Dondersgracht?, Bloedmeersch?

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich ten westen van de dorpskern van Semmerzake. De zone wordt grosso modo begrensd door de Schelde in het westen, de Grenadierslaan in het noorden en de Grotenbroekstraat in het oosten. De terreinen zijn hoofdzakelijk in gebruik als weiland.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 150 m

CAI Locaties: /

Herdenkingstekens:

Herdenkingstekens:

In 1953 werd in Gavere een monument onthuld bij de vijfhonderdjarige herdenking van de slag. Omdat het gezicht van een beeldhouwde figuur leek op dat van een populaire timmerman, noemden de bewoners van Gavere het standbeeld 'Valère van de Markt'. Het standbeeld bevindt zich in het parkje voor het gemeentehuis van Gavere. Het is een werk van de Gentse beeldhouwer Frans Tinel. Semmerzake vond dat het niet kon achterblijven en een jaar later werd aan de begraafplaats aldaar een bronzen plaat onthuld. Het ontwerp hiervan is van de architect André De Martelaere. Op de plaat, die het werk is van de Gentse beeldhouwer Geo Vindevogel staat: Op 23 juli 1453 in de velden van Semmerzake gaven duizenden Gentenaars hun leven voor de gemeentelijke vrijheden uit "Hou ende Trou".

Herdenkingen:

Na 1953 werd de slag bij Gavere een tweede maal herdacht in 2003. Onder meer een academische zitting, een historische evocatie, een tentoonstelling en de voorstelling van een nieuw boek over de slag bij Gavere vinden we op de herdenkingskalender terug.

Jaar:	1453	Eeuw:	15e eeuw
Datum:	23 juli	Alternatieve datum:	
Periode:	Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)		
Oorlog:	De Gentse Opstand (1449-1453)		
Type oorlog:	Internationaal		
Historische regio:	graafschap Vlaanderen		
Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):	Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):		
het Gentse leger	het Bourgondische leger (olv Filips de Goede)		
Aantal 1:	30 000	Aantal 2:	25 000 (De Vlaamse Gids, 1909)
(De vlaamse Gids, 1909)			
	4 000		
(Haemers J., 2003)			

Algemene omstandigheden:

De Bourgondische hertogen waren door huwelijken in onze gewesten doorgedrongen. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmaar complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Het fiere Gent weigerde de bevoegdheid van nieuwe organen te erkennen. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een twee jaar durende militaire strijd voerde. (Gevaert M., 2007)

In 1452 werd de waterburcht van Gavere ingenomen door de Gentenaars. Samen met Poeke en Schendelbeke (bij Geraardsbergen) vormde de waterburcht van Gavere de zuidelijke verdedigingslinie van de stad Gent. De strijd bleef de hele harde winter van 1452-1453 aanslepen. Ondanks de lofwaardige pogingen van de afgevaardigden van Brugge en van de vertegenwoordigers van de drie andere Leden van Vlaanderen, waren te Rijsel de vredesonderhandelingen tussen het strijdlustige Gent en de verbitterde hertog Filips de Goede voor de tweede maal afgebroken. De hertog verloor geen tijd meer en richtte zich met spoed tot de Picardische en Bourgondische edelen, die sedert Pasen in het Atrechtse, Henegouwen en Frans-Vlaanderen met hun manschappen legerden. Na op 11 juni aan verscheidene steden, o.a. aan Mechelen, het afspringen van de vredesonderhandelingen aangekondigd te hebben, verklaarde hij 's anderendaags de veldtocht tegen Gent geopend. Ditmaal was de vorst vastbesloten door te tasten. Hij wilde koste wat het kost de oorlog beëindigen, die nu meer dan een jaar woedde en de streek in een woestijn dreigde te herscheppen. De krijgsraad stelde het plan van de veldtocht vast: één voor één zou men de drie versterkingen, die sedert vorig jaar in de handen waren gevallen van de Gentenaren, Poeke, Gavere en Schendelbeke, bemachtigen om dan de opstandige stad in te sluiten. Te Rijsel trok een schitterend leger tezamen: slechts twaalf tot veertienduizend man sterk, meestal te paard maar bijna allen wel geoefende en ervaren krijgslieden. Het commando van de voorwacht werd toevertrouwd aan Tibaut van Neufchâtel, maarschalk van Bourgondië, in verdeling met Jan van Croy, heer van Chimay. Ook Simon de Lalaing en de dappere Jacques van Lalaing werden toegevoegd aan de voorwacht. De achterwacht werd geleid door de graaf Jan van Étampes, neef van de hertog en zijn gouverneur van Picardië. In het middenkorps, rondom de hertog en zijn zoon, de negentienjarige Karel van Charolais, schaarden zich de neef van de hertog, Adolf van Cleef, de groot bastaard Antoon van Bourgondië, de graaf van Laroche en talrijke anderen.

Terwijl Jacques van Lalaing Oudenhove en Velzeke in brand stak, maakten de hertogelijke groepen zich klaar om Poeke te gaan insluiten. Filips wist door zijn bespieders dat er zich een grote menigte uit Gent getrokken had om de versterking te Poeke te behouden en indien nodig te ontzetten. Daarom beval de vorst het beleg dadelijk aan te vatten. Lauwereins Goethals, de Gentse kapitein, vernam weldra dat men te Gent van gedachte veranderd was, dat men hem niet ter hulp zou komen. Lauwereins besloot zijn vel duur te verkopen. De Gentse troepen slaagden erin de lieveling van de hertog, Jacques van Lalaing te doden, maar op 5 juli moesten de 87 Gentenaars zich overgeven, waarop ze dadelijk aan de galg werden

gewurgd. Wegens financiële problemen zag de hertog zich echter genoodzaakt zich terug te trekken naar Kortrijk. Veel liever had hij een frontale aanval op Gent gelanceerd dat, wegens de verovering van de versterking te Poeke, langs de noord-west zijde kon bestookt worden. Intussen moest het hertogelijke leger zich op het land voeden: de wapenlieden plunderden en roofden. Aan deze toestand kwam een eind met de terugkeer van Rolin. Hij verkocht rechten of ontleende eenvoudig geldsommen op rente aan de steden Leuven, Antwerpen en Brussel. Op 13 juli kwam hij aan te Kortrijk en dadelijk liet Filips de achterstallen uitkeren, de soldij voor een maand op voorhand uitbetalen en vertrok naar Kortrijk. Daar vernam de hertog dat de Gentse kapiteins gepocht hadden dat zij hem weldra slag zouden leveren, indien hij hun laatste versterking, Gavere, kwam belegeren. Daarom bleef hij slechts drie dagen binnen Oudenaarde en vertrok zo gauw hij kon richting Gavere.

Gavere is gelegen op een kleine heuvel, alwaar de Schelde kronkelt. Als men de stroom in zijn loop van Oudenaarde naar Gent volgt, valt het op hoe steil de oever zich boven het water verheft. Een ware heuvelketen loopt van Dikkelvenne tot Vurste zeer dicht bij de boorden van de Schelde en bereikt hier en daar een hoogte van 20 tot 30 meter. Tussen Semmerzake en Eke ligt een heuvel, waardoor de Schelde een grote omweg maakt, in de vorm een hoefijzer, alvorens Melsen en Schelderode te bereiken. Om van Gavere rechtdoor naar Semmerzake te gaan, moet men de beboste holle weg overschrijden, waarin de Leebeek vloeit. Oostwaarts van Semmerzake klimt naar het zuiden de weg naar Vurste en daalt naar het noorden de baan naar Melsen. Natte meersen, de Grote en Kleine Broek, omzomen het dorp tot aan de boog van de Schelde die aan Ekeput een grootte breedte en diepte bereikt. In het parallellogram gevormd tussen de twee armen van de stroom, de weg van Vurste tot Vurste-ten-Ede en de baan van daar tot Semmerzake werd de slag bij Gavere geleverd. Ten zuiden van Gavere in de beemden bij de Schelde, verhief zich het dertiende eeuwse kasteel van de heren van Gavere. Een brede wal omringde de burcht langs alle kanten. De Gentenaars hadden het kasteel in april 1452 overmeesterd en onderhielden er sindsdien een bezetting van een vijftigtal man. Onder hen zestien Engelsen, geleid door ene John Fox. Vanuit Gent werd beloofd dat de hertog en zijn troepen nog geen 24 uur na de start van de belegering zouden worden aangevallen. Reeds rond de middag van de 16^e juli was het hertogelijke leger aangekomen bij het kasteel van Gavere. Zonder tijd te verliezen werd de belgering van het kasteel aangevat. Maar gezien de diepte waarin het kasteel lag, verliep de beschieting moeilijk en slecht. De belegerden hadden inmiddels door dat de beloftes van de hoofdmannen in Gent, namelijk dat zij hen onmiddellijk ter hulp zouden komen, vage beloftes waren. Op 21 juli stelden zij aan de hertog voor zich over te geven met behoud van hun leven. Filips weigerde dit. Wanneer de Engelse kapitein dit hoorde, verzoon hij een list om zijn leven te redden. Fox zou, met goedkeuring van de Filips, ontsnappen en de Gentenaars overhalen een roekeloze aanval in te zetten. Eindelijk ging de reeds lang verwachte gelegenheid zich voordoen waarop de vorst zich in open veld kon meten met de Gentenaars. Fox verzekerde de Gentenaars dat het grootste gedeelte van de troepen van de hertog Gavere reeds had verlaten, aangezien hij ze niet betalen kon en dat hij nog nauwelijks 4 000 man met zich had, die over het veld verspreid lagen. De Gentse kapiteins deden terstond de stormklok luiden en riepen, op straffe van de strop, al de mannen van twintig tot zestig jaar onder de wapens. Hoewel de Gentenaars talrijk waren, ontbrak het hen aan beleid, tucht en vooral oefening. Onderweg naar Gavere werd ook het landvolk ten strijde geroepen, zodat men het Gentse leger op ruim 30 000 man mocht schatten. (Recente peilingen wijzen echter uit dat het Gentse leger slechts 4 000 zielen kende (= 1/10^e van de Gentse bevolking) en er nauwelijks niet-Gentenaars op het slagveld aanwezig waren (Haemers J., 2003)). Hertog Filips was reeds snel door zijn bespieders ingelicht over de koortsachtige voorbereidselen van de Gentenaars. 's Morgens vroeg reeds beval hij een geweldige bestorming van het kasteel van Gavere, teneinde de overgave te bespoedigen om zo een uitval van de belegerden tijdens de nakende slag te beletten. Nog voor de middag hieven de belegerden de ophaalbrug op en stelden zich in handen van de Bourgondiërs. Filips was onverbiddelijk en knoopte elkeen op. Omstreeks één uur kwamen de verkenner melden dat dertig duizend Gentenaars in aantocht waren. (De Vlaamse gids, 1909)

Verloop van de strijd:

Terwijl Simon de Lalaing met een vijftigtal ridders voor opgestuurd werd om de verrichtingen van de vijand na te gaan, schaarde de voorwacht zich op de weg van Semmerzake naar Vurste-ten-Ede onder de maarschalk van bourgondië en Jan van Chimay. Men zond enkelen vooruit om de voorwacht te dekken en de vleugels te vormen, rechts de heren van Beauchamp en van Espiry met 80 tot 100 lansen, dit is een vijfhonderdtal ruiters en links naar de Schelde toe, Jacques van Luxemburg, met duizend boogschutters te voet en de 100 lansen van wijlen Lalaing. Tussen beide compagnieën plaatste zich Jacques van Lutzelstein, met honderd Duitse ruiters en voetboogschutters. Dan kwam de eigenlijke avant-garde met voetgangers en ridders, deze laatsten grote heren uit Bourgondië, Picardië en Henegouwen. Oostwaarts van Gavere stond het middelkorps, op een breed en schoon veld. Hier prijkte de hertog, hij bereed een Duitse hengst met ijzeren voorhoofdsplaat en borstharnas en voer hier en daar voor zijn troepen om zijn lieden aan te vuren tegen de Gentenaars. De hertog sloeg enige edellieden tot ridders. Verscheidene van deze ridders bevonden zich in de achterhoede.

Enigszins vermoeid door de snelle mars van drie uren onder de hete julizon, verschenen de Gentenaars om één uur te Semmerzake, op minder dan een halve mijl van de hertog. Simon van Lalaing reed als eerste op de Gentse ruiters af. Wanneer John fox de Bourgondische kapitein bemerkte, hief hij plots de hand op ten teken van vertrouwen. Hij rende tot bij Lalaing en wisselde van kamp. Pas dan bemerkten de Gentenaars dat zij verraden waren. Het was nu echter te laat om terug te deinzen. De drie hoofdmannen Meeussone, Strymeersch en van Schoonbrouc stelden hun leger in slagorde op. Jan van Melle ging voorop met de ruiters langs enkele hagen. Die beweging liet Lalaing toe om zijn vijanden te brengen waar hij ze wilde: in het front van de voorwacht van het hertogelijke leger. Hij liet de Gentse ridders door zijn mannen bestoken, zodoende dat deze vooruitrukten en terrein wonnen. Aldus werden de Gentenaars tot in het open veld geleid, waar zij zich opstelden. Nu kregen de verkenners het bevel de Gentse benden uit hun linies te lokken en ze slaagden in hun opzet. Uiteindelijk kwamen de Gentenaars tot op een boogschuit van de voorhoede van de Bourgondiërs. Tot dan toe hadden de Bourgondische troepen geen vin verroerd. Wanneer de maarschalk van Bourgondië de grootte van de Gentse artillerie bemerkte, gebod hij aan de voorwacht naar het middelkorps uit te wijken, in de hoop dat de vijand bij dit zicht vooruit zou lopen en zijn geschut te staken. Alleen de leiders van de rechtervleugel gehoorzaamden dit bevel niet, zeggende dat zij al te dicht stonden om nog terug te wijken. Die beweging had inderdaad de gewenste uitkomst. Want nauwelijks had het lichte geschut het vuur der Gentenaars beantwoord of de Gentse rangen gingen open en raakten in wanorde. Nauwelijks had de maarschalk van Bourgondië dit verwarde vooruitrukken bemerkt of hij beval de rechtervleugel in volle rit aan te vallen. De Gentenaars hielden echter vlot stand. Ook aan de linkerzijde weerstonden zij dapper de drukkende aanval van Jacques van Luxemburg. Maar plots hield die kloeke weerstand op. De Gentse artilleriesmeester Mathys Kerkhof liet onverhoeds vuur vallen in een zak met donderbuspoeder, die open achter hem stond. De zak schoot in brand en Kerkhof riep: “Vlucht, vlucht!” Toen diegenen die gans achteraan stonden dit hoorden, sloegen zij, zonder te weten wat er eigenlijk gebeurd was, op de vlucht naar Gent.

Eerst waren de ridders van de Bourgondische voorwacht verwonderd over het plotselinge rumoer, maar zij waren nog meer verbaasd als ze de achterlinies van de Gentenaars plots zagen vluchten, vooraleer men ze had verjaagd of beschoten. Toen hief de ganse voorhoede een grote roep aan en kwam in een gezamenlijke stormloop de Gentenaars tegemoet. De Gentse rangen werden verbroken en uiteen geslagen. De kapiteins, met Jan van Melle en diegenen die te paard waren, gaven het op en vluchtten richting Gent. Het voetvolk trachtte zich te verschuilen en te redden in hagen en bossen, op de hielen gevolgd door de hertogelijke ruiterscharen, die ze met grote hopen neervelden, vertrappten en dood staken. Aan de linkerzijde, waar Jacques van Luxemburg met zijn schutters op de vluchtende Gentenaars een regen van schichten liet neervallen, was de moordenaar even deernisloos. Een groot aantal Gentenaars sprong de Schelde in. Zij verdronken of werden neergeschoten nog voor ze de oever wisten te bereiken. Van zodra de prins verwittigd werd dat de Gentenaars gevlucht waren voor zijn minder talrijke voorwacht, rukte hij met het middelkorps vooruit en scheurde door hun laatste compagnieën. Nu werd het een echt bloedbad. Terwijl de ruitervindels zich onledig bezig hielden met het vervolgen van de vluchtelingen, die langs de oevers van de Schelde hun heil trachtten te zoeken, had een troep met de meest aanzienlijke burgers van Gent, wel 800 tot duizend man sterk, zich aaneengesloten en zich teruggetrokken in een tamelijk wijde meers van het broek. Geheel vanachter omsloten door een boog bij Eke door de Schelde beschreven, was die meers langs voren omringd door een grote doornhaag en een bosje met grachten voorzien, zodat men er slechts toegang kreeg langs twee zeer smalle openingen. Achter deze natuurlijke verschansing stonden de Gentenaars paraat, de pieken vooruit, de knotsen geheven, de bogen gespannen. Wel wetende dat een mogelijke vlucht, zowel langs voren als langs achter, hun afgesneden was, waren zij bereid om hun leven duur te verkopen.

Intussen renden de ruiters van voorwacht en middelkorps de vluchtende Gentenaars zo snel achterna dat de vermoeide boogschutters van het hertogelijke leger niet meer konden volgen. Maar wanneer de ridders met hun banieren en vaandels voor de omheinde meersen kwamen, en de houding van de Gentenaars en de sterkte van de verschansing bemerkten, kwamen ze tot stilstand en besloten de vorst te verwittigen. Van zodra Filips vernam wat er gaande was, snelde hij met volle draf, door zijn zoon en lijfgarde gevolgd, naar de Broek. Hij wipte als eerste over de grachten te midden van de onverschrokken gemeentelieden. Het ganse vorstelijk leger viel nu langs alle kanten de verschanste meers binnen. De Gentenaars verweerden zich dapper, maar van zodra ook de Bourgondische boogschutters het strijdtoneel hadden betreden, begonnen zij achteruit te deinzen naar de Schelde toe. Eens dat ze uiteengeslagen werden, duurde de weerstand van de Gentenaars niet lang meer. Al diegenen die zich binnen de meers bevonden, werden zonder genade afgeslacht. Zij die uit het broek ontsnapten, verdronken in de Schelde. (De Vlaamse gids, 1909)

Afloop:

Het opstandige Gent was na de nederlaag in Gavere heel wat volgamer. Het was niet langer een 'staat in de staat'. De centralistische politiek van de Bourgondiërs kon voortgezet worden. Volgens Haemers (2003) en Gevaert (2007) sneuvelden ongeveer 2 400 Gentenaars te Gavere. Haemers baseerde zich hiervoor op de wezenaktes van de stad Gent die werden

opgenomen in het schepenjaar 1453-1454. Het precieze aantal bereikte dus in ieder geval nooit de astronomische getallen die we in de kronieken aantreffen. De Gentenaars wilden met een hoog getal in die kronieken aantonen hoeveel onrecht hen was aangedaan, de Bourgondische hertog van zijn kant kon zijn overwinning niet met genoeg glans omgeven. De verliezen in het Bourgondische kamp waren miniem. Hierna werd tussen beide partijen het verdrag van Gavere afgesloten. In het verdrag werd onder meer bepaald dat de stad gedeeltelijk haar privileges binnen het graafschap Vlaanderen en tegenover de hertog verloor.

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van de zone is gebaseerd op een recent aangemaakte kaart door Roland De Bock. Ook oudere kaarten situeren het slagveld op deze plaats. De CAI maakt geen melding van vondsten die gelinkt kunnen worden aan de slag bij Gavere. Het is voorsn nog onmogelijk uitspraken te doen over de conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

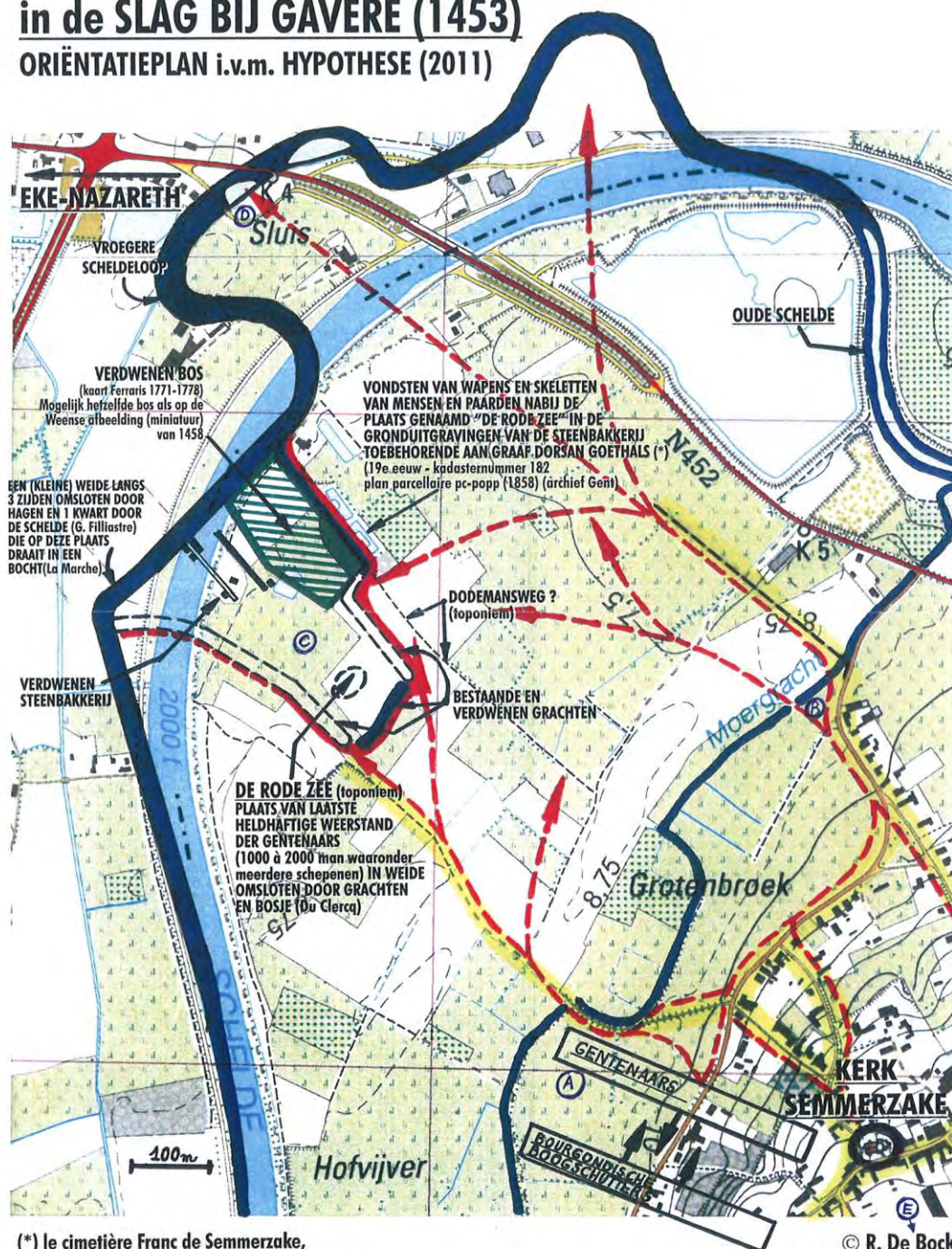
- Ballinckx, J. (1953). 1453-1953 Herdenking slag bij Gavere : te Gent op donderdag 23 juli 1953. Eeklo, Willems.
- De Keyser, P. (1953). "De slag bij Gavere." De Autotoerist(15): 737-745.
- De Potter, F., Broeckaert, J. (1868). Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. eerste reeks-arrondissement Gent. Zevende deel: Semmerzake. Gent.
- De Smedt, S. and UGent. Faculteit Letteren en Wijsbegeerte (LW) (2008). Het leger van Bourgondië onder Filips de Goede : de Gentse opstand : van zouttaks tot de slag van Gavere. S.I., s.n.
- De Smet, A. (2003). De slag bij Gavere (23 juli 1453). Gavere.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Desmet, A. (1985). Semmerzake. Oudenaarde, Drukkerij Van de Velde.
- Fris, V. (1909). "De slag van Gavere (1453)." De Vlaamsche Gids(V): 229-262.
- Fris, V. (1910). "La bataille de Gavre (1453)." Bulletijn der maatschappij van geschied- en oudheidkunde te Gent(XVIII): 185-233.
- Gaublomme, V. (1953). "De Slag bij Gavere (1453)." Het land van Aalst(V): 168-179.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Haemers, J. (2002). Diverssche wonderlic zaken. De Gentse opstand (1449-1453). Gent.
- Haemers, J. (2003). "Sneyssens' heldenmoed, Engels verraad en 40.000 doden? Feit en fictie omtrent de Slag bij Gavere." Zottegems genootschap voor geschiedenis en oudheidkunde **11**.
- Lachaert, P. J. (2003). "De landschapsgeschiedenis van het slagveld te Gavere van 1453. Feit en fictie betreffende de Bloedmeersch, de Rode Zee, de Dondersgracht en de Broeken in Semmerzake." Zottegems genootschap voor geschiedenis en oudheidkunde **11**: 237-254.
- s.a. (1835). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).
- s.a. (1842). Dagboek der Gentsche collatie bevattende een nauwkeurig verhaal van de gebeurtenissen te Gent en elders in Vlaenderen voorgevallen van de jaren 1446 tot 1515. Gent, AGB Schayes.
- Van den Broeck, J. (2006). Op stap langs historische slagvelden. Tielt, Lannoo.
- Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 3e. Bruxelles, C. Muquardt.

1) Mogelijke reconstructie van de veldslag bij Gavere (Roland De Bock)

DE "LAST STAND" DER GENTENAREN

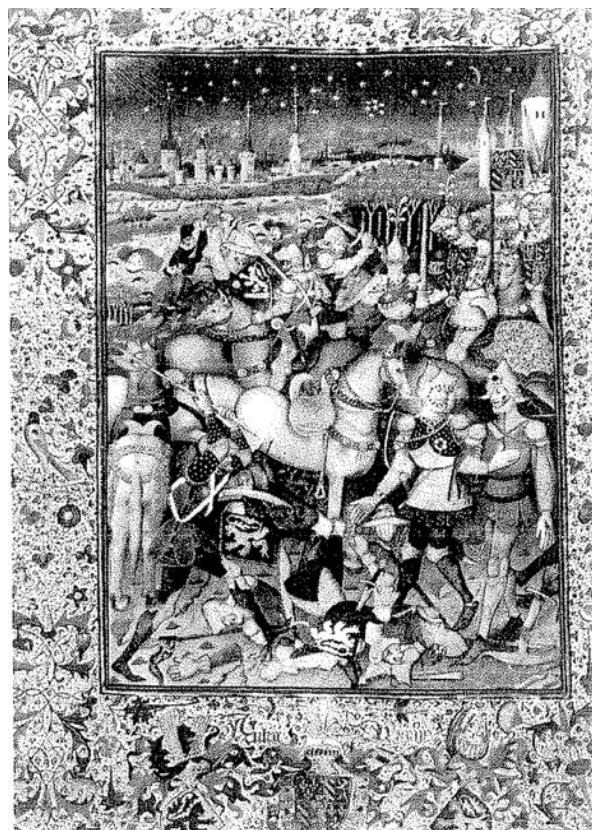
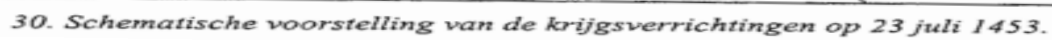
in de SLAG BIJ GAVERE (1453)

ORIËNTATIEPLAN i.v.m. HYPOTHESE (2011)

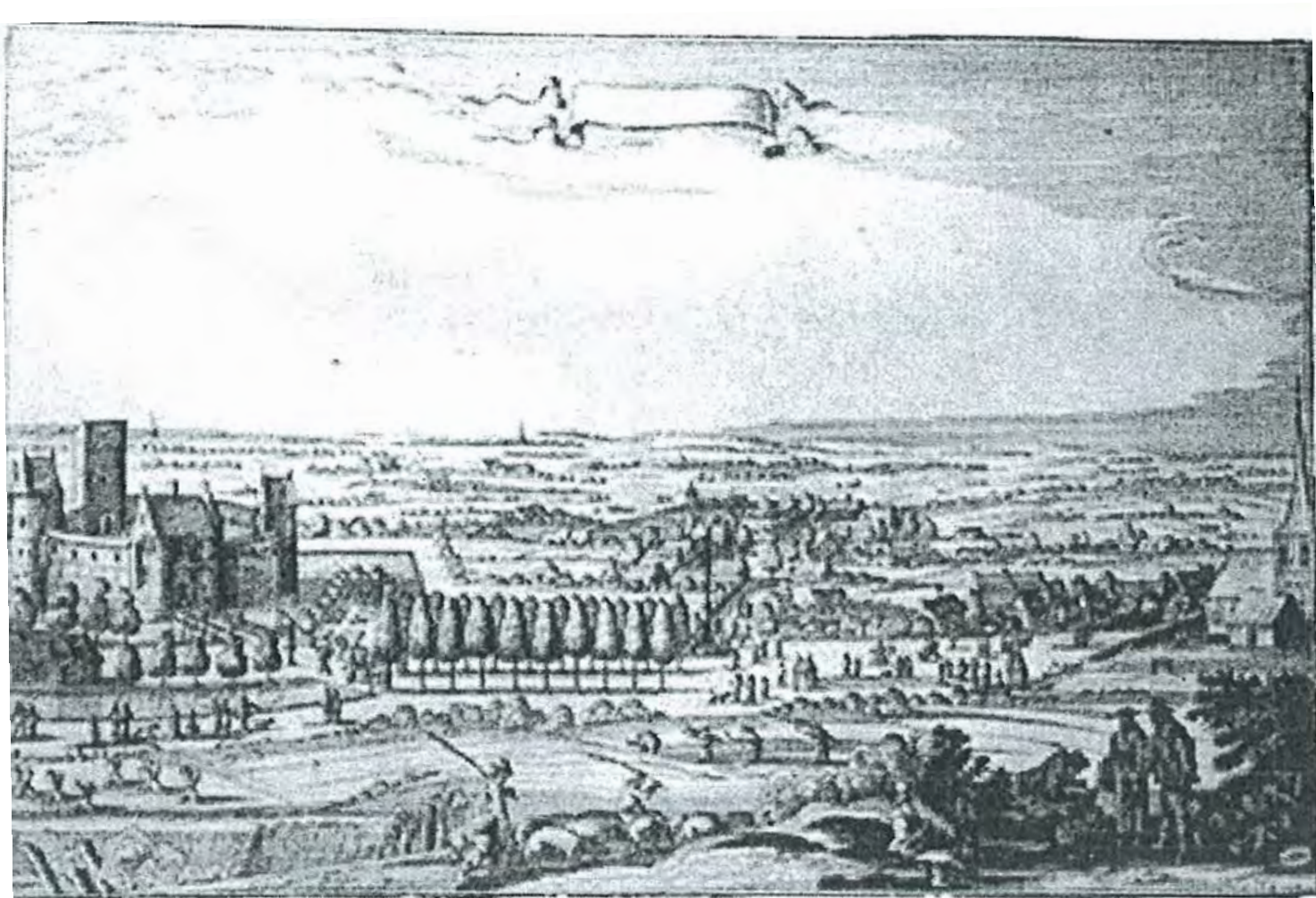

(*) le cimetière Franc de Semmerzake,
par Jos. Maertens de Noordhout, Gand. 1940.
p. 9

3. De Slag bij Gavere op een miniatuur uit een manuscript dat in 1458 aan Filips de Goede werd aangeboden toen hij voor de eerste maal sinds de opstand de stad opnieuw bezocht.

4. Het kasteel van Gavere in Sanderus, de Flandria Illustrata

X. Foto's

Onderstaande foto's werden getrokken tijdens de Open Monumenten Dag 2011.

Bronzen herdenkingsplaat van André de Martelaere

'Valère van de Markt'

Brustem 1467

VLSV nummer: 28

Naam van de veldslag: Brustem

Alternatieve naam: Brusthem

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Sint-Truiden

Deelgemeente: Brustem

Straatnamen: Windmolenstraat, Groenstraat, Boutershoven, Vliegveldlaan,

Toponiemen:

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich ten noordwesten van de dorpskern van Brustem. De zone ligt grosso modo ten oosten van de Windmolenstraat en de Groenstraat, ten zuiden van Boutershoven en ten westen van de Vliegveldlaan. De Tongersesteenweg loopt doorheen de zone. Enkel de zuidelijke helft van de zone is ten dele bebouwd. De noordelijke helft bestaat uit akkers en weilanden.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 150 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

In 2007 werd een herdenkingsavond van de slag bij Brustem georganiseerd. Na een lezing volgde een fakkeltocht die de deelnemers leidde naar de plaats waar een herdenkingsbord van de slag werd onthuld.

III. Archeologische nota

Jaar: 1467 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: 28 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: prinsbisdom Luik

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Bourgondische leger (olv Karel de Stoute)

Aantal 1: 25 000 (Goorts R., 2006)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Luikse leger (olv Raes van Heers)

Aantal 2: 12 000 (Goorts R., 2006)

Algemene omstandigheden:

De gunstige geografische ligging en de grote culturele rijkdom van het prinsbisdom Luik vormden reeds lang een doorn in het oog van de Brabantse hertogen, de Duitse keizers en de Franse koningen. Bij de inname van Hoei door de Luikse milities (17 september 1467) vluchtte Lodewijk van Bourbon naar het Bourgondische hof te Brussel. Als procureur van het Land van Luik was Karel de Stoute vastbesloten het opstandige vorstendom te straffen. Op 8 oktober 1467 hield hij te Geldenaken een troepenschouwing van het mooiste en grootste leger aller tijden. De hertog trok langs Tienen op naar Sint-Truiden, dat als het ware de toegangspoort van het Loons-Luikse land vormde. Nauwelijks drie weken later werd de stad voor de tweede keer in drie jaar tijd belegerd. (Goorts R., 2006)

Verloop van de strijd:

Op woensdag in de namiddag keerden er troepen terug van het foerageren. Zij waren op Luiks-Loonse troepen gestoten, die de belegerde stad ter hulp snelden. Onmiddellijk bewapenden de Bourgondiërs zich in stilte en stegen de ruiters te paard. Meerdere aanvoerders, waaronder de heer van Roussi en ook Haynin, dachten dat het om een loos alarm ging. Zodra de Luikenaars in zicht kwamen, werden de troepen door de bevelhebbers gemobiliseerd en de voorhoede trad de vijand tegemoet. De afstand tussen beide legers bedroeg maximaal 2,5 km. De heer van Roussi en de maarschalk van Bourgondië plaatsten de troepen in slagorde. De hertog liet 500 a 600 Engelse boogschutters achter om een uitval van de belegerde Truienaars te beletten. Dit deed hij terecht daar de stedelingen tot driemaal toe een vergeefse uitval ondernamen. Hij verdeelde de 1 200 krijgsmannen in twee vleugels en de rest van het leger werd over de vlakte tegenover Brustem verspreid. De Bourgondische soldaten merkten spoedig dat de Luikenaars zich verschansten in het versterkte dorp Brustem. Het Luikse leger verbleef onder de wallen van het dorp, met haar steile heuvel. Hun rijke konvooi van 300 a 400 bevoorradingswagens telde 6 grote kanonnen en 120 serpentines en was zwaar beladen met tenten, proviand en wapens. Ondanks het feit dat hij de voordelige positie van de vijand onderkende, wenste hertog Karel nog die dag een gevecht uit te lokken. Hij vreesde namelijk het loze bericht dat de beloofde Franse hulp de Luikse zijde kon versterken. De moerassige, meanderende Melsterbeek scheidde de troepen. De hele vlakte was doorsneden van diepe grachten en lag bezaaid met piekeniers en geschut. Karel had 's nachts een strategie uitgewerkt en liet de serpentines van de belegering en drie kanonnen van Jaak van Luxemburg aanrukken. Door de dichte bebossing en de talrijke hagen kon het geschut niet correct gericht worden. Ondanks dit feit slaagden zij er toch in meerdere vijanden te doden. Het spervuur werd ook aan de andere zijde geopend: een ware hel brak los. Toch bleken de kanonnen van de Bourgondiërs meer lawaai te produceren en vuurden zij tot 4 keer zoveel schoten af. De Luikse serpentines hadden dan reeds 70 schoten gelost, een respectabele hoeveelheid kogels in een eeuw waarin de kanonnen nog maar zwak waren. Gelijktijdig traden de Bourgondische boogschutters aan en rukten op tot aan de barrière van grachten, hagen en wegversperringen. Door het moerassige gebied moesten zij hun paarden onder de hoede van enkele kompanen achterlaten, waarbij elk op een zevental rijdieren lette. Met grote moeite en onzekerheid benaderden zij het dorp, op de voet gevolgd door de piekeniers en de rest van het voetvolk. De krijgsmannen bleven achteraan te paard. De Luikenaars hielden echter dapper stand onder de vernieuwde aanval en de hevige beschieting. De krijgsmannen en de standaard van Boudewijn, de bastaard van Bourgondië, galoppeerden te hulp, maar konden de versperde weg onmogelijk passeren. Samen met de standaard van de heer van Fiennes en van de baljuw van Henegouwen werden zij door de Luikse piekeniers met gevelde lansen tot ver achter de hagen teruggedreven. De Bourgondische ruitery kon niet chargeren door de drassige moerassen. De vijandige serpentines en haakbussen slaagden er niet in laag genoeg te mikken om de Bourgondische avant-garde achter de beschuttende hagen, grachten en pallissades ernstig te raken. Toch werd de arm van de heer van Boussut doorboord, terwijl Pierre de Bournonville oppervlakkig werd geraakt in de rug. De scheenplaat van Jean de Haynin kreeg een lichte deuk. Hierop naderden drie Bourgondische serpentines het dorp. Zodra hun kruis verschoten was, verliet één van de kolveniers zijn post om de boogschutters te helpen, maar hij werd gedood. De aanval van de Bourgondiërs stokte en de Luikenaars stortten zich met vernieuwde moed in de strijd. Hierop wierp de bastaard van Bourgondië onverwacht zijn troepen in de strijd, versterkt door de boogschutters van de

heer van Aimerie, die van de Miramont, troepen van Philippe de Crevecoeur en anderen met enkele boogschutters uit het keurkorps van de hertog. Spoedig daarop volgden anderen, waaronder Willem van Sasogne, Johan de Rubempré en de heer van Aimeries. Deze krachtdadige tegenreactie dreef de milities van Tongeren en Loon op de vlucht. Bij dit plotse keren van het tij verliet Raas van Heers samen met François Royer stiekem het strijdperk. Toch bleven er meerdere ridders en krijgs mannen hun manschappen tot de strijd aanmoedigden. Maar noch bedreigingen, noch beloftes kon het gros der vluchtende milities omkeren. Spoedig onttaardde de strijd in één lange achtervolging te voet omwille van de slechte ondergrond. De 1 000 a 1 200 ruiters moesten een heel eind omrijden tot zij een voorde over de beek vonden. Hierop volgde er een bloedige slachting. Het merendeel van de Luikenaars vluchtte in de richting van Ordingen en het klooster van Zepperen. Eén dappere Luikse groep rond Baré de Surlet, die van hun paard was afgestegen, hield echter stand met 2 000 Luikenaars en 106 vuurwapens. Allen vochten tot ter dood tegen de Bourgondische overmacht. Fortuinlijk voor de Luikse-Loonse troepen werden bij valavond tussen 6 en 7 uur de achtervolgingen gestaakt. (Goorts R., 2006)

Afloop:

Naargelang hun standpunt of betrouwbaarheid halen de meeste schrijvers van 3 000 tot 4 000 gesneuvelden aan. Bij de Bourgondiërs bleven de verliezen eerder klein. De dag na de veldslag wenste Karel de Stoute de Luikenaars te achtervolgen, maar zijn bevelhebbers hielden hem tegen. Uiteindelijk bleven de troepen onder leiding van de graaf van Marlé voor de muren van Sint-Truiden gelegerd. Bij het ochtendgloren zetten 1 000 a 1 200 krijgs mannen de achtervolging nogmaals in. Er werden onderhandelaars naar Renault van Rouveroy gestuurd, die pas na drie dagen wenste te onderhandelen. Hij bedong gunstige voorwaarden voor zichzelf en zijn Luikse troepen en leverde de stad aan de hertog over. De Bourgondische troepen trokken Sint-Truiden binnen en legden de inwoners een zware boete op. De voorwaarden leken sterk op die van het Verdrag van Oleye, maar deze keer werden 10 mannen uitgeleverd, waaronder de 6 gijzelaars van het vorige verdrag die onmiddellijk geëxecuteerd werden. Bovendien werd de stad geplunderd. Na deze overgave volgden de andere Loonse steden zonder verzet en leverden zij elk gijzelaars uit, die terstond geëxecuteerd werden. De gevluchte Raes van Heers verbleef in zijn molen te Oreye en keerde pas na de gunstige berichten van zijn vrouw naar Luik terug. Na de vrede van Sint-Truiden werden zijn kasteel en het dorp van Heers en Wellen verwoest. De verdedigers van de stad Hoei vernielden Andenne. De stad Luik hield nog tot 14 november 1467 stand tegen de Bourgondische troepen, waarop een enorme plundering van de stad volgde. De 46 opgelegde bepalingen voor de Vurige Stede en het land van Luik waren zwaar: alle keuren en vrijheden werden vernietigd, muren en poorten van de steden moesten afgebroken worden, nergens mochten er burchten noch versterkingen in Loon of Luik opgericht worden en als symbool van deze vrijheidsberoving werd het perron van de stad meegenomen. (Goorts R., 2006)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van het slagveld werd toevertrouwd aan Roeland en Albrecht Goorts, auteurs van het artikel 'De 'vergeten' slag van Brustem 1467. Tijdens een terreinbezoek kon vastgesteld worden dat het originele landschap grotendeels behouden bleef. Er zijn geen vondsten bekend. Er kunnen geen uitspraken gedaan worden met betrekking tot de conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Diegerick, I. (1861). "Documents concernant la bataille de Brusthem et la reddition des villes de Saint Trond, de Tongres et de Liège." Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg(V): 357-371.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Goorts A., G. R. (2006). De 'vergeten' slag van Brustem: 28 oktober 1467.
- Hanson, D. Brustem 1467: un combat médiévale a l'aube des temps modernes. Sint Truiden, Ecole technique de la Force aérienne.

IX. Kaart

X. Foto's

Onderstaande foto's werden getrokken tijdens een terreinbezoek aan het slagveld van Brustem (oktober 2011) in het gezelschap van Albrecht en Roeland Goorts.

Onderstaande foto's werden aangeleverd door Roeland Goorts.

Rijmenam 1578

VLSV nummer: 32

Naam van de veldslag: Rijmenam

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Bonheiden

Deelgemeente: Rijmenam

Straatnamen: Muizensteenweg, Rijmenamsesteenweg, Dijleweg, Heidijkstraat, Cassenbroek
Bonheidensteenweg

Toponiemen: Grote beek, Zwarte water beek, Buymer beek, Rymenambeek, Wolvenberg, de Huurbossen,
Heidijk

Algemene situering: De afgebakende zone ligt ten zuidoosten van het centrum van Bonheiden en ten westen van het centrum van Rijmenam. De zone wordt grosso modo omsloten door de Dijle in het zuiden, de Bonheidensteenweg en de Muizensteenweg in het westen, de Rijmenamseweg in het noorden en Cassenbroek en de Heidijkstraat in het oosten. De zone wordt hoofdzakelijk ingenomen door moerassig weiland.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 150 m

CAI Locaties:

105993, 150953

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1578 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 31 juli **Alternatieve datum:** 1 augustus

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv de graaf van Bossu)

Aantal 1: 20 000 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Don Juan)

Aantal 2: 17 000 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Sinds 1576 was Don Juan van Oostenrijk de landvoogd der Nederlanden. Op 3 november 1576 gaf deze aan de Staten te Brussel bericht van zijn komst. Don Juan waarborgde een algemene amnestie en de terugroeping van de vreemde soldaten. De staten beloofden de handhaving van de roomse godsdienst, behalve in holland en zeeland, waaruit deze verbannen was. Na zijn intrede te Brussel wilde Don Juan het verdrag op de ganse Nederlanden toepassen doch Willem-de-Zwijger weigerde dit voor de twee provincies die hem tot stadshouder hadden verkozen. Het was dus te voorzien dat de verzoening van korte duur zou zijn. Ook ondervond de landvoogd gestadig tegenkanting in de Raad, waardoor zijn eigenliefde en openhartigheid gekwetst werden. Het volk der steden, meer dan de hogere klassen de ketterij aanklevend, kreeg de overhand in de Staten. Het ontving er de vertegenwoordigers van Holland en Zeeland en riep de hulp in van de paltsgraaf Casimir, één van de zuilen van de hervorming in Duitsland. Don Juan had intussen het kasteel van Namen ingenomen, doch reeds ziek zijnde en des te gevoeliger, vroeg hij zijn terugroeping aan de koning. Willem van Oranje had zijn partijgangers een wijziging in de Staten doen voordragen, waarbij alle macht aan de landvoogd ontnomen werd. Maar deze laatste, verre van deze vernederende voorstellen te willen aanvaarden, maakte zich gereed om de oorlog te herbeginnen. Te Luxemburg wachtte Don Juan de Italiaanse en Spaanse hulptroepen af, die hem door Filips II werden toegezonden. Zij werden aangevoerd door Alexander Farnese, prins van Parma, zoon van onze voormalige landvoogdes Margareta. Intussen begonnen de Staten hun leger te verzamelen tussen Lier en Herentals, waarbij zich een deel Hollanders, Engelse en Schotse voetknechten voegden. Het ging zich onder het opperbevel van Maximiliaan van Hennin, graaf van Boussu, bij het dorp Rijmenam neerslaan. De ruitery werd aangevoerd door de Fransman de la Noue. Deze legermacht werd op 14 juli 1578 door aartshertog Mathias geschouwd. Deze besliste de bendes van paltsgraaf Casimir op te wachten en intussen het kamp te verschansen. Don Juan zond enkelen naar Rijmenam om het kamp te verkennen en een behoorlijke plaats te vinden om slag te leveren.

Don Juan brak zijn leger dat tot Tienen gekomen was op, trok de Demerbrug van Aarschot over en kwam de tweede dag in het zicht van de vijand. Na alles te hebben nagekeken, stelde hij zijn legermacht in slagorde. Deze bestond uit 5 000 ruiters en 12 000 voetgangers. Alexander Farnese had Don Juan meegedeeld dat, indien de slag aanvaard werd, hijzelf de aanvoerder wenste te zijn, zelfs vóór de Spaanse kolonels, om aan te tonen dat hij in staat was om zowel een veldslag te leiden, als deze voorzichtig te ontraden. Deze mededeling verwonderde de landvoogd, die ze eerst naast zich neerlegde maar, rekening houdende met het onversaagde karakter van de prins van Parma, gaf hij tenslotte zijn toestemming, daarbij bedenkende hoeveel eraan gelegen was een slagorde op te stellen waarvan de overwinning kon afhangen. (Reydam, 1894)

De defensieve positie van Rijmenam was uitermate sterk en handig. In een vlakte, omsloten door beken en bossen, had de Boussu zijn kamp geïnstalleerd. Zijn infanterie, zo'n 12 000 man sterk, bevond zich vooraan in de vlakte, langs de kant van Rijmenam beschermd door een verschansing met daarop heel wat artillerie. De cavalerie, zo'n 7 000 paarden sterk, werd meer naar achteren opgesteld in de richting van Mechelen. Twee hoofdwegen verbonden het kamp en Rijmenam met Mechelen: de weg van Bonheiden en deze van Muizen. Het kamp van de liberalen was maar toegankelijk via een strook tussen het bos en de Dijle. Daarom had de graaf van Bossu kolonel John Norris, bevelhebber van de Engelse hulptroepen, de opdracht gegeven om deze belangrijke passage te bewaken. Don Juan van Oostenrijk marcheerde recht naar Rijmenam, samen met 12 000 infanteristen en 5 000 paarden, langs een weg komende uit Aarschot, waarbij hij Keerbergen én de strook die John Norris bewaakte, moest passeren. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Reydam schreef in "Bulletin du Cercle Archéologique de Malines" (1894) het verhaal van 'De slag van Rijmenam' zoals hij dat volgens verschillende bronnen had samengevat:

Don Juan stelde zijn leger in slagorde op en daagde de vijand uit tot de strijd met trommel en bazuin. Na drie uren vruchteloos getracht te hebben de Staatsen uit hun kamp te lokken gaf hij Alfons di Leva, die met zijn schutters vooraan stond, het bevel de enige weg te nemen die naast het bos naar de verschansing van de vijand leidde en te handelen alsof hij het dorp wilde veroveren. Bij het ontmoeten van de vijand, moest hij stilaan achterwaarts wijken om Boussu's leger op de heide te lokken. De markgraaf del Monte met drie vendels lansiers en kurassiers kreeg het bevel Leva's aftocht te dekken. De voorwacht van het Statenleger bestond uit de Engelse hulptroepen onder het bevel van kolonel Noritz die slechts een uur

tevorens aangekomen waren. De schermutseling begon tussen de Engelsen en het vendel van Leva en toen de lansiers en de kurassiers van del Monte aan het gevecht begonnen deel te nemen, kwam de graaf van Egmont, zoon van Lamoraal, de Engelsen ter hulp met enige benden paardenvolk. Allengs werd de strijd heviger. De 500 tot 600 buksschieters, aangevoerd door Robrecht Stuart, werden toen door de twee vliegende benden van Ferdinand van Toledo en Camille del Monte aangevallen. Er werd langs beide zijden dapper gevochten. Leva bezette ten laatste het bos aan de linkerkant van de vijand en daar Toledo tot in de weg, die langzaam opgegeven werd, doorbroken was, overweldigden zij samen, met behulp van de ruitery, de borstwering van de vijand en dreven hem, na een wisselvallig gevecht, achteruit tot in het dorp. De Staatsen trokken evenwel nog verder achteruit en staken hun verlaten veldhutten en de huizen van het dorp in brand.

De bevelhebbers van de Spaanse voorhoede zagen het gevaar niet in en graaf Cesi deelde Don Juan mee dat de vijand in volle aftocht was en hij met zijn leger vooruit moest komen. Maar Farnese, schranderder dan wie ook, en die bij de voorwacht geweest was, vermoedde een krijgslist in het door de vijand zo licht verlaten van zijn legerplaats. Hij deed de landvoogd, die in twijfel verkeerde, opmerken dat de overrompelde borstwering hem slechts een schijn van een versterking scheen om het Spaanse leger buiten te lokken en in het net te krijgen. De prins van Parma achtte het dus geraadzaam de Staatsen niet verder te achtervolgen alvorens de lichte van het terrein genoegzaam te kennen. Cesi werd dadelijk teruggestuurd om het krijgsvolk te doen standhouden maar, het was reeds te laat. De Spanjaarden hadden de Engelse hulptroepen reeds tot voorbij het dorp nagejaagd tot op een betrekkelijk grote vlakte (het Broek), gelegen in de richting Mechelen, tussen enerzijds de Dijle en anderzijds een dicht bos (de Huurbossen).

Verblind door rook en stof, zowel als door opwindende van het gevecht, was de voorwacht, zonder het te beseffen, tot onder de ene echte verschaning van Boussu's leger gekomen. Deze verschaning bevond zich op een hoogte tussen de rivier en een bos (nabij de Heidijk). Zij was met wallen omringd en aan de voorkant met grof geschut sterk bezet. Achter deze schans, tot dichtbij de stad Mechelen, waren ten minste 12 000 voetknechten en 7 000 ruiters in slagorde opgesteld. Kolonel Noritz deed alsdan zijn bende standhouden en kreeg versterking van andere uit het kamp komende soldaten. 500 musketiers, meestal Spanjaarden, en ongeveer 600 Nederlanders en Italianen te paard, gewapend met lansen en geweren en razend van spijt over hun onberadenheid, streden tegen ongeveer evenveel Staatse soldaten, opgezweept door de voor hun gelukkige krijgswending. De Schotten, psalmen zingende, vochten in hun hemd dat sommigen uitgetrokken hadden en rond de lenden gebonden, hetzij om reden van de ondraaglijke hitte, hetzij om hun onversaagdheid te tonen. De Spanjaarden, in dit open veld voortdurend aan het grof geschut van de schans blootgesteld, werden zwaargehavend.

Om niet totaal verpletterd te worden en Boussu's kamp te kunnen aanvallen, reed Cesi terug naar de landvoogd en smeekte om hulp te sturen teneinde de vernietiging van de voorwacht te voorkomen. De landvoogd, in woede ontstoken omdat de soldaten verder dan zijn bevel gegaan waren, weigerde versterking te zenden omdat die meer mensen in gevaar zou brengen dan hulp te bieden. Vervolgens riep hij de raad in van Farnese en zond hem naar het strijdveld. Deze zag onmiddellijk dat het erop aankwam de aftocht zo snel mogelijk te blazen. Hij nam de plaats in ogeschouw: aan de inkom van het dorp, langs de kant van 'het Broek', was een kleine weg die tussen de hagen van enige tuinen van het dorp liep. Door dit leetje kon het voetvolk zich met het minste gevaar terugtrekken. Na beraadslaging met don Juan en Gonzaga werd deze regeling als de veiligste aangenomen en dadelijk uitgevoerd. Aan de ingang van de weg was een kleine beek. Daar werden enige musketiers geplaatst die, onophoudend schietende, de achtervolging door de vijand moesten afweren. Gonzaga kreeg het bevel het voetvolk, dat tussen de hagen trok, langs achter met zijn ruiters te beschermen. Don Juan nam intussen de algehele leiding in handen. De kolonels en kapiteins moesten toezien of de soldaten in goede krijgsorde bleven om hun wederkerende gezellen niet te hinderen en in geen verwarring te komen zoals te Gembloers gebeurd was. Farnese beval de aftocht en gaf het voetvolk het bevel al vechtende, en doende alsof het de vijand aanviel, langzaam te wijken tot op de plaats waar Leva stond en hem heimelijk het bevel over te brengen.

Gonzaga met zijn ruitery, door onvermoeide krijgslieden versterkt, hield intussen de Staatsen op; Ferdinand van Toledo bracht de musketiers tussen de hagen. Maar, toen Boussu bemerkte dat Leva zijn voetvolk, dat vooraan stond, begon af te voeren, zette hij het gevecht hardnekkig verder en werd er hevig met het grof geschut vanuit de schans geschoten op de manschappen van del Monte die de achterwacht vormden. Kolonel Noritz, nadat vier paarden onder hem waren neergeschoten, streed te voet verder. Kolonel Bigain, een Ier, verloor er twee broers. Eindelijk geraakten de Spanjaarden buiten bereik. De laatsten die het slagveld verlieten waren die van de bende van Camille del Monte, geleid door Antoon Perotti. Maximiliaan van Boussu, die dacht dat Don Juan hem ook in een hinderlaag wilde lokken, achtervolgde het leger van de koning niet verder. Deze handelswijze werd hem door sommigen zeer kwalijk genomen terwijl anderen van gevoelen waren dat hij wijselijk gehandeld had. (Reydam, 1894)

Afloop:

Volgens Van Meteren begon de veldslag om 7 uur 's morgens en duurde tot 5 à 6 uur in de namiddag. Bor beweert dat hij 8 uur standhield. Deze twee schrijvers vertellen dat er 800 tot 1 000 Spanjaarden sneuvelden. Strada schat het aantal doden en gekwetsten op ongeveer 400 langs beide zijden. Don Juan vertrok met zijn leger via Aarschot naar Namen. Reeds ziek zijnde, overleed hij juist twee maanden later, nauwelijks 33 jaar oud, in een dorpje nabij Namen. Hij werd als landvoogd opgevolgd door de prins van Parma. De oorlog bleef nog vele jaren voortwoeden zelfs nog nadat Filips II in 1598 de uitgeputte en ontzenuwde Zuidelijke Nederlanden aan zijn dochter Isabella had geschonken.

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van de zone is gebaseerd op vondstlocatie 105993 in de CAI en een gemaakte reconstructie van de veldslag (zie foto's) naar aanleiding van Open Monumentendag 2011. Op locatie 105993 werd allerlei oorlogstuig gevonden bij het waterpas leggen van een afhellende heide. Ook locatie 150953 maakt melding van oorlogstuig dat gelinkt zou kunnen worden aan de slag bij Rijmenam, maar een exacte locatie van deze vondstlocatie ontbreekt in de CAI. De zone bevindt zich in vochtig gebied ten noorden van de Dijle en is nagenoeg onbebouwd. Het is vooralsnog onmogelijk om uitspraken te doen over de bewaringstoestand van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

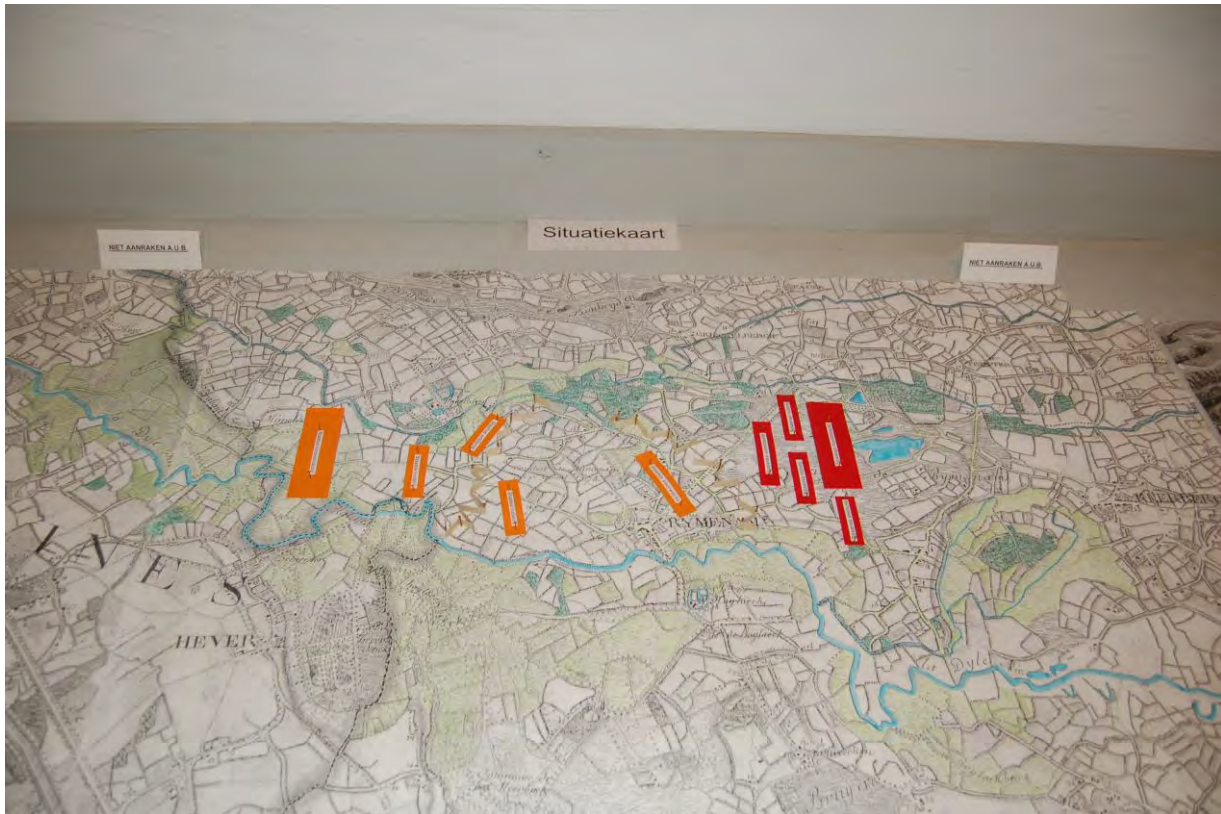
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Reydams (1894). "De slag van Rijmenam." Bulletin du Cercle Archéologique de Malines.
- Reydams, A. (1894). "De slag van Rymenam (1 augustus 1578)." Handelingen van de koninklijke kring voor oudheidkunde, letteren en kunst van Mechelen(V): 197-208.
- s.a. (2011). De slag van Rijmenam. 1 augustus 1578. Speciale uitgave tgv Open Monumentendag 2011. Rijmenam, Heemkring 't Hoefyser- Rijmenam.
- Van den Broeck, J. (2006). Op stap langs historische slagvelden. Tielt, Lannoo.
- Van Gramberen, A. (1909). "De verwoesting van Aerschot na den slag van Reymenam (1578)." Hagelands gedenkschriften: 71-73.
- Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 3e. Bruxelles, C. Muquardt.

1) De Slag van Rijmenam (uit s.a., De Slag van Rijmenam 1 augustus 1578)

X. Foto's

Onderstaande maquette werd gemaakt naar aanleiding van een kleine tentoonstelling te Rijmenam tijdens de Open Monumenten Dag 2011.

Tielenheide 1597

VLSV nummer: 36

Naam van de veldslag: Tielenheide

Alternatieve naam: Turnhout

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Kasterlee

Deelgemeente: Tielen

Straatnamen: Kraanscot, Lieseinde, Tielenheide, Zevendonkseweg, Veedijk

Toponiemen: Drenk

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich ten noordoosten van de dorpskern van Tielen, op de Tielenheide. De Tielenheide is militair domein. De zone wordt grosso modo afgebakend door Kraanscot in het westen, Veedijk in het noorden, Lieseinde ende Zevendonkseweg in het oosten en Tielenheide in het zuiden.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 150 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1597 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 24 januari **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden (olv Maurits van Nassau)

Aantal 1: 6 000 (Verstraete E., 1865)
6 000 (Verhoef C., 2000)
6 000 (Koyen A., 1982)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv de graaf van Varax)

Aantal 2: < 6 000 (Verstraete E., 1865)
6 000 (Verhoef C., 2000)
4 500 (Koyen A., 1982)

Algemene omstandigheden:

Reeds in 1581 was koning Filips door de Staten Generaal van de noordelijke gewesten via de Acte van Verlatinghe als staatshoofd aan de kant geschoven. In 1588 waren de Staten Generaal zover dat de onafhankelijke en confederale 'Republiek van de Verenigde Provinciën' werd uitgeroepen. Voor de Republiek brak een periode van voorspoed aan. Onder leiding van landsadvocaat Van Oldenbarnevelt en met Prins Maurits en de Friese stadhouder Willem Lodewijk werd de tegenaanval ingezet. In 1596 sloten Engeland, Frankrijk en de Republiek een Drievoudig Verbond tegen Spanje. (Verhoef C., 2000)

In 1597 is de opstand van de Zeventien Provinciën, de zogenaamde Spaanse Nederlanden, tegen hun Spaanse regeerders al bijna 50 jaar aan de gang. De jaren 1588 tot 1598 zijn uiteindelijk beslissend geweest in de oorlog die zou duren tot 1648. Van de 17 provincies waaruit de Nederlanden bestonden, waren op dat ogenblik alleen nog maar de provincies Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland in handen van de opstandelingen of 'Staatsen'. Niet alleen de Zuidelijke Nederlanden, maar ook het hele oostelijke deel van het latere Nederland waren in Spaanse handen. Tien jaar later hadden de noordelijke gewesten hun lot stevig in handen en werd de jonge Republiek in grote lijnen het latere Koninkrijk Nederland zelfs al internationaal erkend.

Prins Maurits had toen de oostelijke provincies terug veroverd en ten zuiden van de grote rivieren waren versterkte plaatsen als Breda, bergen op Zoom en Geertruidenberg in zijn handen. Geen van de strijdende partijen beschikte toen ooit over voldoende soldaten om zich op een bepaalde linie te handhaven of in te graven zoals in een moderne loopgravenoorlog. Op het platteland was er geen permanente bezetting en hadden de mensen van niemand bescherming te verwachten. Wél de ellende van brandschatting en verwoesting door de legers van zowel belegeraars als belegerden wanneer die een uitval deden om zich te bevoorraden. Alsof dat nog niet genoeg was kwamen de grootste wreedheden dan nog van de steeds opnieuw muitende Spaanse huurtroepen, die bij gebrek aan betaling door de Spanjaarden op rooftocht trokken. Zo was de toestand in 1597 aan de vooravond van de Slag op de Tielensheide: gans de Kempen, in theorie in handen van de Spanjaarden, vormde als het ware een niemandsland waar zowel de Spaanse huurtroepen als de Staatsen strooptochten kwamen houden. Geen van beiden beschouwden ons als bondgenoten. Voor de Spaanse huursoldaten was er geen verschil tussen het gewone volk in de Nederlanden, dat niet meevocht, en de opstandelingen die in het Noorden de strijd voortzetten: voor hen waren het allemaal ketters en rebellen.

De laatste decennia van de 16de eeuw worden Turnhout en de Kempen praktisch onophoudelijk geteisterd door zowel rondtrekkende muiters als door Staatse troepen. Die dagen komen onder meer Ritmeester Marcelis Bax, één der grote figuren van de Slag op de Tielensheide, en zijn broer Paulus Bax, Staats gouverneur van Bergen op Zoom, herhaaldelijk met hun ruitervallen plundertochten ondernemen in de Kempen. Vlak voor de slag op de Tielensheide ging Marcelis Bax nog pleiten bij Prins Maurits in Den Haag om Brabant niet langer als een wingewest te beschouwen maar als een deel van de Verenigde Provinciën en de Brabanders te laten zien dat de Staatse troepen hen bescherming konden bieden tegen de Spanjaarden en hun hulptroepen. Overigens was Marcelis Bax niet alleen het lot van Brabant gaan bepleiten maar was bij Maurits gaan wijzen op het gevaar van een Spaanse legermacht die zich in Turnhout had verzameld. De aanwezigheid van een Spaanse legermacht zou bedoeld zijn ter afschrikking van de Staatse troepen bij hun onophoudelijke strooptochten in de Kempen en nog verder zuidwaarts. Ook zouden ze van plan geweest zijn het Staatse gebied binnen te vallen. (Koyen A., 1982)

Maurits zou pas drie dagen voor de slag de Staten-Generaal en de Raad van State (de eigenlijke regering) op de hoogte gebracht hebben van zijn voornemen. Als plaats van verzameling voor zijn blitzactie had Maurits het vestingstadje Geertruidenberg gekozen: aan de Maas en ongeveer 60 km van Turnhout verwijderd. Hij presteerde het om hier op woensdag 22 januari 150 schepen te verzamelen met in totaal ongeveer 5 000 man voetvolk uit verscheidene garnizoenen. Op de Oosterhoutse heide (net boven Breda en ongeveer 45 km van Turnhout) schouwde Maurits op donderdag 23 januari heel zijn legermacht en hield er een toespraak om zijn manschappen aan te wakkeren. Maurits liet zijn voor die tijd zeer grote legermacht in één ruk doortrekken tot Ravels. Zesduizend beslijkte en verkleumde mannen trachtten die nacht in

Ravels rond kampvuren hun kleren te drogen en zichzelf min of meer te verwarmen. Ondanks het nachtelijk uur was één en ander niet onopgemerkt gebleven. De Turnhoutse torenwachter had de kampvuren in Ravels opgemerkt en was het prompt gaan melden. (Koyen A., 1982)

De graaf van Varax had de ernstige fout gemaakt om niet voor voldoende verschansingen gezorgd te hebben te Turnhout waar hij verbleef. Turnhout was niet versterkt en kon bereikt worden via Bergen-Op-Zoom, Geertruidenberg of Breda. Men kon aldus makkelijk verrast worden en er waren voldoende precedents gekend waaruit de katholieken lessen hadden kunnen trekken. Er waren slechts enkele bewakingsposten opgetrokken te Turnhout en de autoriteit van de leiders aldaar bleek laks, vooral in het kamp van de Italianen onder leiding van kolonel Trevieo.

Er is enkel nog tijd om ter plaatse enkele verschansingen op te werken of zich al vechtend terug te trekken terwijl de vijand even tot rust komt na een lange mars. Uiteindelijk beslist Varax om dekking te zoeken achter de Kleine Nete. Het materiaal wordt 's nachts aldaar gebracht terwijl de troepen van Varax rusten. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

's Morgens bij het krieken van de dag hebben beide tegenstanders hun legers reeds verzameld. Maurits om zijn tegenstander onverwijd aan te vallen en Varax om zich terug te trekken achter de Kleine Nete. Om de Staatsen te beletten bij verrassing rond Turnhout te trekken en hem van Herentals af te snijden, had Varax al in december 1596 de Aa bij Tielen laten afdammen waardoor het Gierlebos en de beemden onder water kwamen te staan en de Nieuwe Dijk, evenals de brug over de Aa op die weg onbruikbaar werden. Er restte hem alleen nog de Oude Dijk om weg te trekken want daar waar die over de Aa voert bleef in 1597 de enige doorwaadbare plek.

De Waalse infanterie marcheert als gevechtscorps, de Duitsers vormen de voorhoede en de Italianen de achterhoede. De cavalerie, zo'n vijfhonderd ruiters sterk, moest de rechterflank van de colonne dekken, die zich via de Aa en door de heide in de richting van Herentals terug zou trekken. Het was de kortste route, maar tevens de meest gevaarlijke. De katholieken kwamen op hetzelfde moment in beweging als wanneer de geconfedereerden Ravels verlieten. Maurits van Nassau werd op de hoogte gesteld van de bewegingen van zijn tegenstander en begeeft zich op weg met zijn cavalerie en tweehonderd licht bewapende infanteristen. Hij beveelt de rest van de infanterie om hem te volgen en laat zijn achterhoede Turnhout bezetten. Al snel vinden ze de overgang bij de Aa, in de buurt van het gehucht Schoorvorst, alwaar dertig musketiers hen opwachten met als enig doel zoveel mogelijk tijd te winnen. Een krachtige aanval volstaat om de katholieken binnen enkele minuten te verjagen.

Bax, Vere, Sidney, van der Aa en een vijftiental ruiters rijden verder en komen dan al spoedig aan de rand van de open heide, de Tielenheide, waar ze Varax' leger zien wegtrekken. De achtervolgers zien onmiddellijk dat hier –op de Tielenheide– een uiterst geschikt terrein is om het Spaanse leger aan te vallen. Het over die heide marcherende voetvolk zal niet opgewassen zijn tegen een onverwachte aanval van de Staatse ruiters en anderzijds zijn de Spaanse ruiters die hun voetvolk moeten beschermen niet alleen verdeeld maar ook in de minderheid tegenover de Staatse ruiters. Maar het zal vlug moeten gaan want aan het einde van de heide begint een smalle weg met aan weerszijden moeras en bos. Slaagt Varax erin zijn leger op die smalle weg te brengen dan zijn de Spanjaarden praktisch in veiligheid want de Staatse ruiters kan dan niet meer van opzij chargeren. De moeilijkheid is echter dat het Staatse voetvolk nog heel ver achter is en dat het oversteken van de Aa en het terug in slagorde plaatsen heel wat tijd zal vergen. Er dienen dus vertragingsovernames te worden uitgevoerd. Dit wordt zo handig gedaan door de slechts 200 musketiers en de 15 ruiters dat de Spanjaarden erin trappen en dit voorspel luidt hun nederlaag in. De grote figuur hierbij is de Engelsman Sir Francis Vere en uit zijn eigen beschrijving komen we te we heel wat details te weten. De heide is links van het Spaanse leger afgezoomd met bomen en dicht struikgewas langs de Kaliebeek. Daarachter laat Vere zijn 200 musketiers door sluipen om zo opzij van de vijand te komen en hem met musketvuur te kunnen bestoken: zonder zelf gezien te worden, zodat de Spanjaarden in het onzekere blijven over hun kleine aantal. Vere, Bax, Sidney, van der Aa en het groepje ruiters rijden op een veilige afstand achter de Spanjaarden aan. Zij doen herhaaldelijk schijnaanvallen om de Spanjaarden te doen geloven dat vlak achter dit kleine groepje chargerende ruiters de hoofdmacht volgt. Ook de Staatse musketiers brengen de Spanjaarden in verwarring. Zij zijn wel te ver verwijderd van de Spanjaarden om hen veel schade te berokkenen, maar de Spanjaarden kennen hun getalsterkte niet en hun leger blijft dan ook herhaaldelijk staan om dekking te zoeken. Vere zegt dat dit spelletje tenminste vier uren duurde. Zij bereikten er wel mee dat het Spaanse leger tijd verliest maar zien ook in dat de vertraging niet groot genoeg zal zijn om het staatse voetvolk tijdig op gelijke hoogte met de Spaanse troepen te brengen. (Koyen A., 1982)

Maurits had ondertussen de tijd gehad om zijn orders te geven voor de hoofdaanval. Hij liet de graaf van Hohenlohe met zes eskadrons cavalerie de achterhoede van de katholieken aanvallen, terwijl hijzelf met zes eskadrons en wat infanterie volgde tot de komst van de rest van zijn leger. De graaf van Varax had nagelaten om piekeniers te plaatsen langs de uiteinden van

zijn leger, waardoor de musketiers niet beschermd waren tegen aanvallen van de cavalerie. Na een eerste salvo aan schoten slaagt de cavalerie van Maurits er al snel in de musketiers aan te vallen en hen te verjagen. Hierna komen ze oog in oog te staan met de vijandelijke infanterie. De katholieke cavalerie vertoont nog minder weerstand. Deze bestond uit Spanjaarden, Walen en Italianen. Enkel de Waalse compagnie houdt even stand. Met de achterhoede van de katholieken was het al niet veel beter gesteld. Inmiddels was ook de rest van Maurits' infanterie aangekomen en meteen gooit hij hen in de strijd. Het bleek aldus niet moeilijk meer om de overwinning te behalen. Van de vier katholieke regimenten bleken enkel de twee Waalse nog even stand te kunnen houden. Toen het nieuws de ronde ging dat de graaf van Varax was gedood, werden de troebelen binnen het katholieke leger nog vergroot. Aan de linkerkant van het gevecht bevond zich de Kale, aan de rechterkant bijna parallel liep de Aa. Even verderop kwamen beide samen. De situatie was uitzichtloos voor de katholieken, die in de grootste wanorde op de vlucht sloegen. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Een aantal Staatse ruiters was de vluchtende Spaanse ruiters achterna gereden op de smalle weg tussen de moerassen in de buurt van de Balderij. Hun voornaamste doel was waarschijnlijk het plunderen van de Spaanse bagagewagens die deze weg waren ingeslagen. Inderdaad troffen ze deze wagens hier achtergelaten aan. De voerlieden hadden de paarden uitgespannen om ermee te kunnen vluchten zoals de begeleidende ruiters. Een aantal Spaanse ruiters bleek niet meer door de smalle weg te kunnen ontkomen omdat die versperd was en aanvoerder Nicola Basta nam het moedig besluit om rechtsomkeer te maken, te trachten de achtervolgende Staatsen in de smalle weg voor zich uit te jagen en over de hei een goed heenkomen te zoeken. Door deze onverwachte aanval van de Spanjaarden raakten de Staatse ruiters, volop bezig met het plunderen van de Spaanse legerwagens, zo in paniek dat ze terug de open heide opstormden. Het beeld van de Staatse ruiters die uit de smalle weg tussen bos en moeras tevoorschijn kwamen, nu achtervolgd door de Spanjaarden, was dermate verwarrend dat de Staatse trompetblazers alarm begonnen te blazen. Zelfs aanvoerder Prins Maurits werd persoonlijk in gevaar gebracht. Hij kon amper tien à twintig ruiters om zich heen verzameld krijgen en zou smadelijk hebben moeten vluchten waren Bax en Edmond hem niet met nog zes à acht koelbloedige ruiters ter hulp gesnel. De Spaanse ruiters verdwenen echter even snel als ze waren komen opdagen want hun doel was veilig te ontkomen. (Koyen A., 1982)

De balans voor de katholieken zag er beroerd uit: tweeduizend doden en ongeveer vijfhonderd gevangenen. De geconfedereerden hadden slechts een honderdtal doden en gewonden. Slechts enkelen wisten zich te redden in de bossen. (Verstraete E., 1865)

De zware nederlaag op de Tielenheide had voor Aartshertog Albrecht ernstige gevolgen. Het nieuws ervan, gevoegd bij de grote achterstallen in het uitbetalen van de soldij, deed vele huurlingen ertoe besluiten het Spaanse leger te verlaten. Op andere plaatsen sloeg men aan het muiten. (Koyen A., 1982)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van de deze zone is gebaseerd op het toponiem Tielenheide, waaronder de slag bij Turnhout ook bekend staat. De Tielenheide kan waargenomen worden op de Ferrariskaart en bestaat nog steeds. De Tielenheide is militair domein en dit heeft ervoor gezorgd dat het landschap hier nageoeg ongewijzigd bleef. In principe zou het archeologisch erfgoed hier goed moeten geconserveerd zijn. Wel zullen de talrijke militaire oefeningen door de jaren heen voor een overvloed aan metalen objecten in de bodem gezorgd hebben.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

- Arend, J. P. (1857). Algemene Geschiedenis des Vaderlands. Amsterdam.
- Basilius, J. (1615). Historisch-verhael inhoudende sekere notabele explooten van oorloge in de Nederlanden. Breda.
- Baudart, G. (1616). Les guerres des Nassau. Amsterdam.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Koyen, A. (1982). "De slag op Tielenheide (1597) in het kader van de 80-jarige oorlog." Taxandria **54**.
- Koyen, A. (1983). "De slag op Tielenheide (1597) in het kader van de 80-jarige oorlog." Taxandria **55**: 67-136.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

1) De slag bij Turnhout in den jaere MDXCVII (Jan Luycken, 1681)

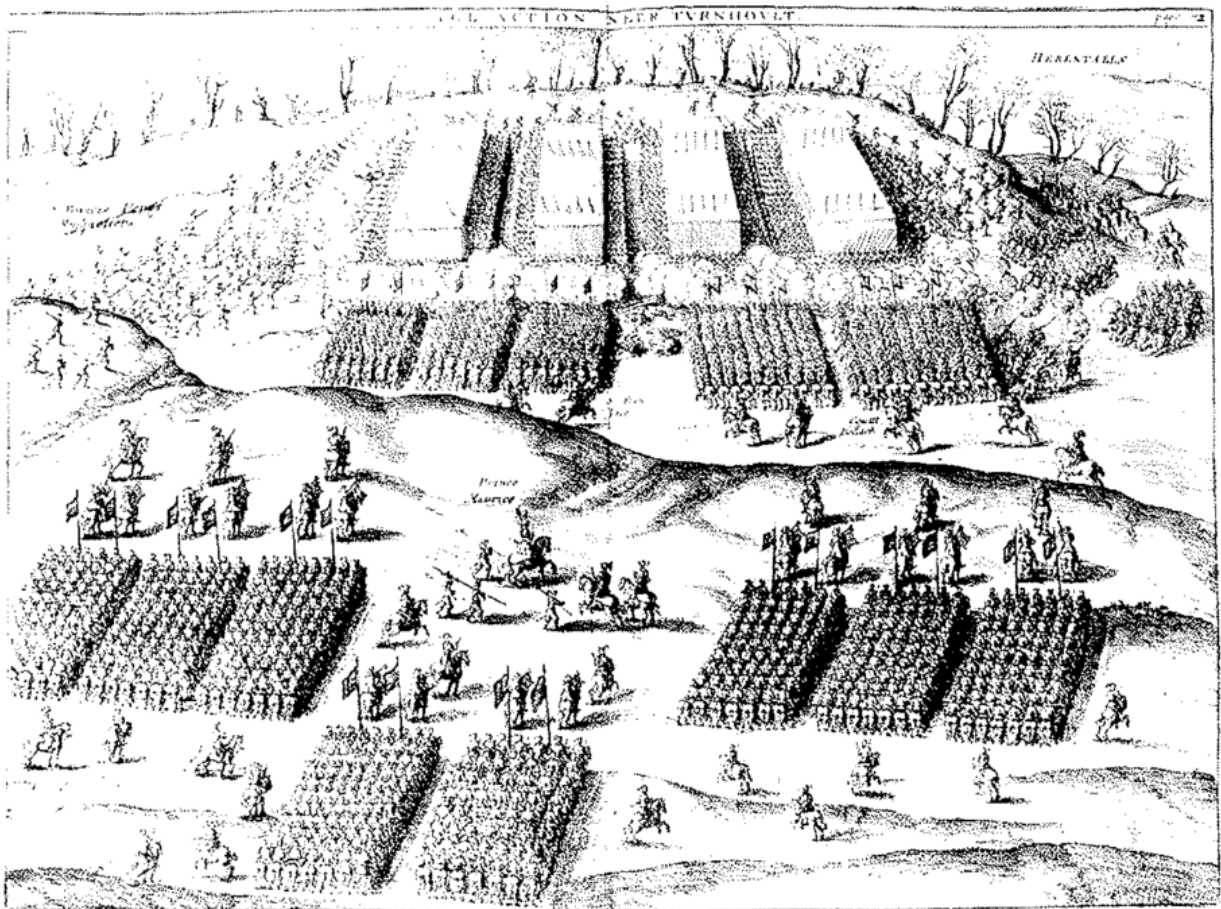

2) De slag van Tielensheide van de gravure naar J. De Gheyn (luik 1,2,3 en 4) (uit Koyen A., De slag op de Tielensheide, 1983)

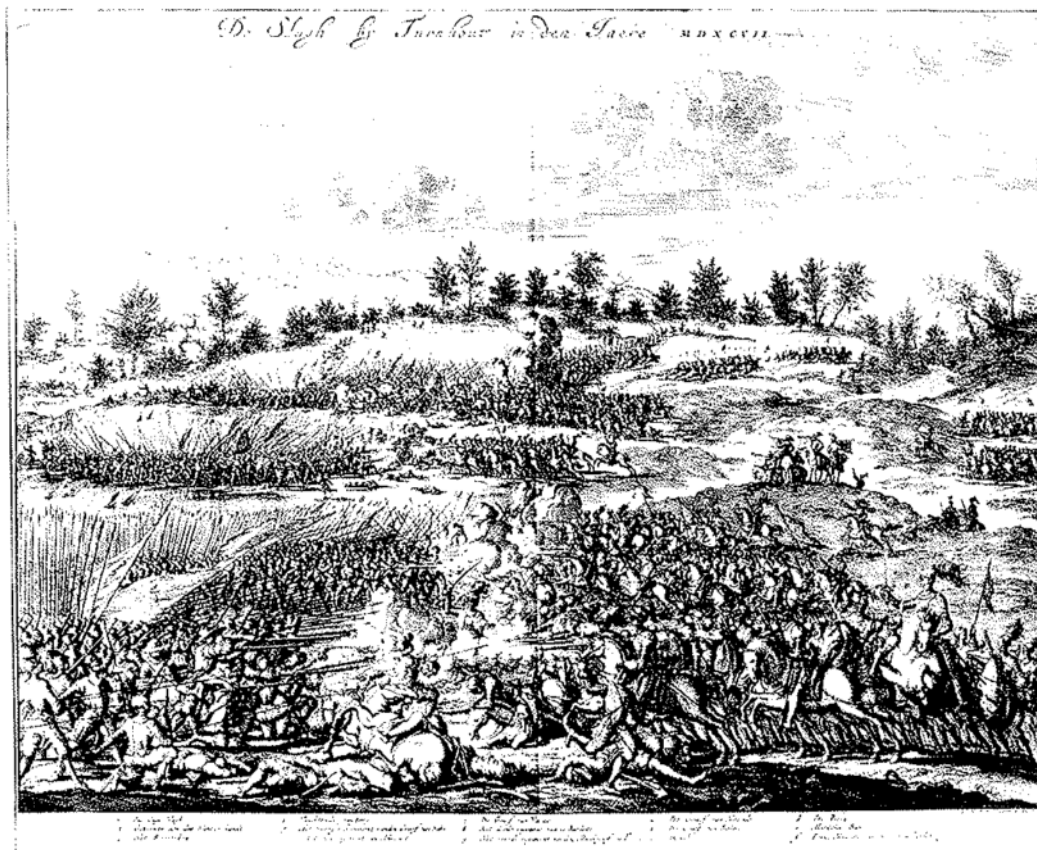
Sous Philippe II. gouvernant l'Archiduc Albert & le Prince Maurice.

3) De Slag van Tielensheide (uit 'The commentaries of Sir Francis Vere)

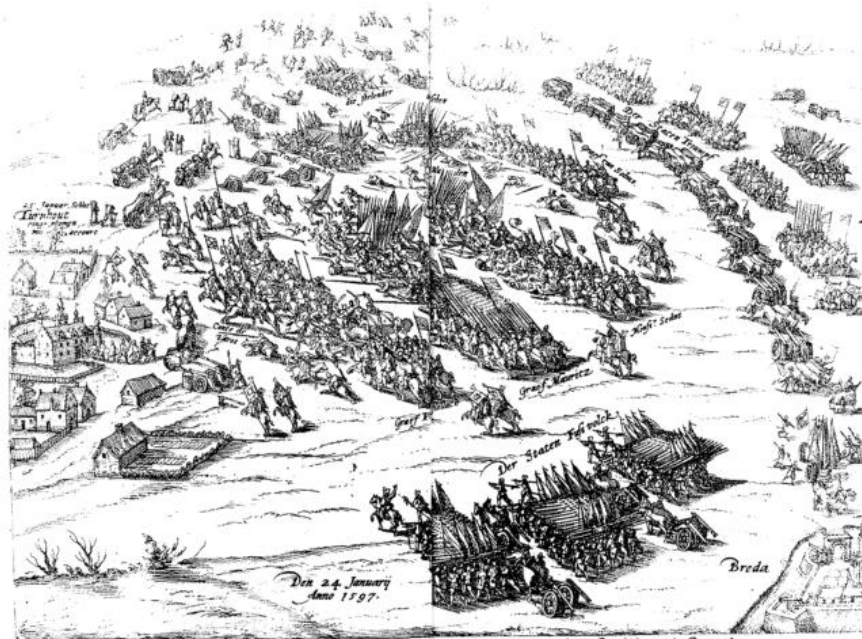
4) De slag van Tielenheide (Gravure van Jan Luycken uit Koyen A., De slag op de Tielenheide, 1983)

5) De slag van Tielenheide (Gravure naar D.A. Peduzzi uit Koyen A., De slag op de Tielenheide, 1983)

6) De slag van Tielenheide (Gravure uit het Bunderbüch uit Koyen A., De slag op de Tielenheide, 1983)

Das Glück in Kriegen selten gilt vill ;
Es geht, es kommt wie, wenn es will ;
Die Statthalter den Sieg dabei ;
Und Tintoor Sieg erhalten frey.

Grav. Mauritz's Hülff sich kein für,
Und zum Hülf der Gubernat ;
Mit Kriegen sich nicht gewagt ;
Die Reuterei gewan die Schlacht.

Mur., Lüttichcourt
und Dill's vielk verlor ;
durch den, groß Sulten gefür,
In, walen geschlagen fund.

Fast gebildet und gütigen der
Die man mit weis particular ;
Die Statthalter mit Truppen und bew ;
Zu Breda kam frische fest

1597. 1598. 1599.

Nieuwpoort 1600

VLSV nummer: 38

Naam van de veldslag: Nieuwpoort

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Middelkerke

Deelgemeente: Lombardsijde, Westende

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

De afgebakende zone ligt ten oosten van het stadscentrum van Nieuwpoort. Het wordt begrensd door de Ijzermunding in het westen, de Noordzee in het noorden, en de Westendelaan in het zuiden en de Louis Logierlaan in het oosten. De Koninklijke baan en de Parklaan lopen doorheen de zone. De meest westelijke zone (tegen de Ijzermunding) is beschermd als natuurreservaat. Hieraan grenst militair domein. De oostelijke helft van de zone wordt grotendeels ingenomen door campings en een golfcourt.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

In het jaar 2000 werd de vierhonderdste verjaardag van de slag bij Nieuwpoort (1600) uitvoerig herdacht. In de maanden juni en juli stonden tal van activiteiten op het programma, waaronder een watergevecht met traditionele zeiljachten en een historische evocatie van het kampement Staatse troepen. Voorts was er een tijdelijke tentoonstelling rond de slag in de stadshalle en werd er een standbeeld van Prins Maurits onthuld in het Sint-Mauritspark.

Jaar:	1600	Eeuw:	17e eeuw
Datum:	2 juli	Alternatieve datum:	
Periode:	Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)		
Oorlog:	De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)		
Type oorlog:	Internationaal		
Historische regio:	Zuidelijke Nederlanden		

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden (olv Maurits van Nassau)

Aantal 1: 11 200 (Verhoef C., 2000)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv aartshertog Albrecht)

Aantal 2: 10 000 (Verhoef C., 2000)

Algemene omstandigheden:

Op 21 augustus 1598 deed Filips II afstand van zijn bewind over de Nederlanden. De soevereiniteit over de Nederlanden zou worden overgedragen aan Albertus en Filips' oudste dochter, de infante Isabella. Daartoe arrangeerde de koning een huwelijk tussen hen beiden. Pas op 28 augustus 1599 arriveerde het aartshertogelijke paar in Brussel. Hun bewind steunde op de aanwezigheid van Spaanse troepen. Die bleven in de belangrijkste vestigingen en werden via subsidies uit Spanje uitbetaald. Te velde had de aartshertog weinig succes. Inmiddels was ook koning Filips II overleden. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Filips III. De nieuwe koning volgde dezelfde politieke lijn als zijn vader. In het najaar van 1599 en in het begin van 1600 kwamen er in de Republiek berichten over een volledige ontreddeering aan Spaanse zijde: financiële nood, muiterij en in de zuidelijke gewesten een onwillige bevolking. In de Republiek kreeg men de indruk dat de Spaanse macht in de Nederlanden op instorten stond. Toch was de politieke situatie in 1600 niet onverdeeld gunstig voor de Republiek. Na de vrede tussen Frankrijk en Spanje begonnen ook Engeland en Spanje vredesbesprekingen. De republiek dreigde alleen de strijd verder te moeten zetten. Er gingen in de Republiek steeds meer stemmen op om de Spaanse kapersnesten langs het Kanaal aan te pakken en de zeekusten van Spaanse vrijbuiters te zuiveren. Op 21 juni voer een vloot van ruim 'tien honderd zeilen sterk' de Schelde op richting Vlaanderen. De 'extraordinaris voyage' was begonnen. (Verhoef C., 2000) Na de nederlaag bij de Leffingerdijk beseftte Maurits dat het een riskant gevecht zou worden en dat het voortbestaan van de Republiek aan een zijden draadje hing. Toch besloot Maurits slag te leveren, hoe eerder hoe liever. Hij trok met zijn troepen naar het strand en breidde de opstelling van zijn leger uit naar de zee. Een groot deel van zijn ruitery en de zes kanonnen werden op het strand geposteerd. Na de slag bij de Leffingerdijk verzamelde Albertus zijn troepen op het strand. Het duurde ongeveer een uur voor het geschut over de duinen was gesleept en het Spaanse leger zijn marspositie had ingenomen. Omstreeks elf uur in de morgen stuurde Albrecht een grote groep ruiters vooruit om de Staatsen te testen. Na ongeveer drie kilometer zagen zij op het strand een deel van het Staatse leger. Albrecht besloot met zijn gehele leger verder te trekken en weldra stonden beide legers in slagorde opgesteld. Aartshertog Albrecht plaatste zijn regimenten in een slagorde, waarbij de piekeniers, opgesteld in massieve vierkanten, de centrale plaats innamen. Hun flanken werden beschermd door cavalerie en musketiers. Op de linkerflank stond de batterij kanonnen opgesteld. In totaal telde het Spaanse leger achtduizend man en zestienhonderd vechtende paarden. Prins Maurits had zijn leger eveneens op het strand opgesteld. De voorste linie was verreweg het sterkste deel van het Staatse leger en werd gevormd door sir Francis Vere met de Engelsen, de Friezen, de stadhouderlijke garde en de zes kanonnen. Vervolgens de bataille of het middendeel onder leiding van Van Solms. Deze middentocht stond achter de voorhoede in vierkanten opgesteld. Voorhoede, middendeel en achterhoede besloegen tezamen de gehele breedte en diepte van het beschikbare terrein. De flanken werden rechts door geschut en links door de ruitery beschermd. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:

Na overleg met zijn staf besloot Maurits niet tot de aanval over te gaan, maar het initiatief aan de Spanjaarden over te laten. De Spanjaarden vochten in een land dat in hun handen was. Zij konden te allen tijde terugvallen op hun achterland. Het Staatse leger bevond zich in een veel ongunstiger positie; het was ingesloten door links de zee, rechts de leperlee en de moerassen en in de rug door de haven van Nieuwpoort. Omstreeks half één begon het langzaam vloed te worden. Voor het strand te smal zou worden stuurde Albert praktisch al zijn infanterie en ruiters de duinen in. Toen ook Maurits zag dat de vloed opkwam, deed hij hetzelfde. Daarbij werd de oorspronkelijke slagorde volledig omgekeerd. De infanterie werd verdeeld over de duinen, terwijl de cavalerie die oorspronkelijk op de rechterflank geposteerd was, nu op de rechterflank terecht kwam. Op het strand bleven enkel de afdeling Engelsen en Friezen en de batterij kanonnen achter. Ondertussen namen twee schepen van de Staatse vloot de Spanjaarden onder vuur. Die leden de eerste verliezen van de dag. Van een veldslag in de eigenlijke zin zou die dag geen sprake zijn. Het terrein leende zich daar niet voor. Het werd meer een gevecht op een kleine strook strand, maar vooral in de duinen en op het veld ten oosten daarvan. De Spanjaarden vormden de aanvallende partij. De ruitery kon in de duinen niet uit de voeten en vocht op het vlakke terrein aan de landzijde van de duinen. Door dit alles kreeg de strijd al snel een chaotisch karakter en loste zich op in plaatselijke gevechten zonder veel orde of verband. Lang zou de uitslag onzeker blijven. Het geluk was echter met Maurits: hij had een stevige westenwind in de rug; daar kwam op de namiddag nog het voordeel van de zon bij. Omstreeks half vier werd het echt tijd voor actie. Beide voorhoedes waren in een vol gevecht verwikkeld en Maurits gaf bevel voor de eerste ruitercharge. Zij slaagden erin de Spaanse gelederen te doorbreken. De Spaanse ruiters gingen aan de haal. Kort daarop werd de Staatse infanterie in het nauw gebracht. Uiteindelijk werd de vijandelijke infanterie teruggedrongen omdat de Staatse voorhoede sterker was. Zij werden echter ontzet door de Spaanse bataille. De Staatse voorhoede leed veel verliezen en begon in wanorde terug te trekken. De Spanjaarden begonnen in de duinen voordeel te krijgen. Duin na duin ging voor de staatsen verloren. Maurits zette toen opnieuw zijn ruitery in en dankzij menigvuldig chargeren op de Spaanse flanken kregen zij enig voordeel. Inmiddels was er gedurende bijna drie uren gevochten. Op het strand was de wanorde compleet. De wagens op het strand keerden tegen elkaar in, sommigen geraakten in zee waarbij met name veel bestuurders en paarden verdronken. Ook verschillende ruiters en voetknechten werden door de zee verzwolgen. Albertus rook de overwinning en zette de infanteristen van de Spaanse achterhoede in. Op de cavalerie kon de aartshertog geen beroep meer doen want bijna alle Spaanse en Italiaanse ruiters waren op de vlucht. De infanterie moest voor Albertus de beslissing forceren. Op dat moment gaf Maurits de opdracht om met de achterhoede op te komen. Dit waren nog verse troepen. Het meest kritieke moment van de strijd was nu aangebroken. Toen de Spanjaarden aanstalten maakten om het geschut van de Staatsen over te nemen, gaf Maurits bevel tot de laatste charge met de reserves die hij achter de hand had gehouden. De kanonnen in de duinen en de batterij op het strand, vergrootten de verwarring in de Spaanse gelederen. De Staatse cavalerie chargeerde met zoveel furie dat de Spanjaarden begonnen te wijken met achterlaten van vele doden en gewonden. De Spaanse infanterie kon de aanval niet meer pareren. Een voor een werden de Spaanse eenheden gebroken. Ten slotte gingen ook de ruiters van de aartshertogelijke garde ervandoor. (Verhoef C., 2000)

Afloop:

Pas toen het Spaanse leger op de vlucht ging, is Albrecht met de laatste ruiters weggereden. Het was toen al zeven uur 's avonds. Albrecht kon via Leffinge naar Oudenburg ontkomen alwaar hij een vers paard kreeg. Die nacht reed hij door naar Brugge. Maurits dankte zijn overwinning aan zijn voorzichtige beleid, waarbij hij zijn troepen in afzonderlijke eenheden liet aanvallen. Maurits gaf veel eer aan Sir Francis Vere en de Engelse troepen. 's Avonds stapte Maurits op het slagveld van zijn paard en sprak een dankgebed uit. De heren Staten in Oostende kregen in eerste instantie via enkele gevangenen te horen dat het Staatse leger de Spanjaarden had verslagen. Albrechts troepen werden langs de duinen achtervolgd. Cavalerie en infanterie uit Oostende hielpen daarbij. Tot in de nacht ging de achtervolging door. Sir Francis Vere wilde de vijand tot Gent en Brugge achtervolgen. Het Staatse leger betreurde ongeveer duizend doden en zevenhonderd gewonden. Aan Albrechts' zijde sneuvelden omtrent drieduizend man. Tevens had het Staatse leger ruim vijfhonderd krijgsgevangenen gemaakt. Het aantal gewonden is onbekend. De gesneuvelde Staatse soldaten werden bij de grote vuurtoren in een massagraf begraven. 258 jaar later is dit teruggevonden. De gedode Spanjaarden lagen nog lang na de slag in de duinen. (Verhoef C., 2000)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

Tijdens WO I hebben de Duitsers in deze zone loopgraven aangelegd en "understanden" gebouwd zodat waarschijnlijk elk spoor anno 1600 wellicht "spoorloos" en onherkenbaar zal zijn. Deze loopgraven werden in kaart gebracht. Dhr Kristof Jacobs (kristof-jacobs@telenet.be) heeft ze in zijn bezit.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Bogaerts, F. (1844). La bataille de Nieuport : tableau de N. De Keyser. Anvers, Buschmann.
- Caland, F. (1877). "Slag van Nieuwpoort." De navorscher(XXVII): 552-556.
- Claessens, P. (1950). "Un archiduc, quelques gentilshommes et un cheval à la bataille de Nieuport." L'intermédiaire des généalogistes(V): 35-36.
- Cornelissen, N. and F. A. De Coninck (1820). Veldslag van Nieuwpoort, door Mr. den Ridd. Odevaere, schilder des konings : esthetieke beschrijving der schilderij. Gent, De Busscher.
- Cox B., Vanden Tocht in Vlaanderen, de logistiek van Nieuwpoort, 1600, Zutphen, 1986
- Da Costa, I. and W. J. C. Buitendijk (1972). Hagar ; De slag bij Nieuwpoort. Zutphen, Thieme.
- Da Costa, I. and C. Stapelkamp De slag bij Nieuwpoort. Zutphen, Thieme.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Doorman L., 1600: Slag bij Nieuwpoort, Hilversum, 2000
- Fruin, R. (1908). De tachtigjarige oorlog : historische opstellen. 's Gravenhage, Nijhoff.
- Fruin, R. (1909). "De slag bij Nieuwpoort (1600)." Verspreide Geschriften(III): 225.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Knoop, W. (1869). "De slag van Nieuwpoort." De Gids(IV): 36-71 & 251-285.
- Navez, L. (1899). "Les champs de bataille historiques de la Belgique.III. Nieuport (2juillet 1600) - Seneffe (11 août 1674) - Neerwinden (29 juillet 1693-18 mars 1793)
- Navez, L. (1899). Nieuport (2 juillet 1600), Seneffe (11 août 1674), Neerwinden (29 juillet 1693 - 18 mars 1793). Bruxelles, Lebeau.
- Pieters, M., L. Schiettecatte, et al. Stadsvernieuwing en archeologie- Een balans van 10 jaar archeologisch onderzoek van het Oostendse bodemarchief. Oostende.
- s.a. (2000). 1600, Slag bij nieuwpoort, Catalogus van de tentoonstelling. Nieuwpoort, vzw Nieuwpoort.
- Van Brandt, E. (1959). "De slag bij Nieuwpoort in 1600." Bachten de Kupe I: 10-15.
- Van Hasselt, G. (s.d.). "Slag bij Nieuwpoort (1600)." Geld. maandw.(I): 44.
- Van Praag, S. (1914). "De slag bij Nieuwpoort en het beleg van Oostende." Buiten(VIII): 526-528.
- Verhoef, C. E. H. J. (2000). Nieuwpoort 1600 : de bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog. Soesterberg, Aspekt.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.
- Wanty, E. (1965). "La bataille de Nieuport (juillet 1600)." La Belgique militaire(52): 18-21.

1) Tabula praelii prope Neoportum commissi 11 julii 1600 inter exercitus Alberti arciducis Austriae etc. et DD. Ordinum faederatae Belgiae ductu principis Mauricii Comitis Nassoviae, (Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

2) Bataille de Nieuport (Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

3) Bataille de Nieuport (Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

4) Maurice et Frédéric de Nassau à la bataille de Nieuwpoort en 1600 (Willeboirts Thomas (1613-1654), Paris, musée du Louvre)

5).De slag bij Nieuwpoort, 2 juli 1600 (P. Van Hillaert, Rijksmuseum Amsterdam)

X. Foto's

5) **Onderstaande foto's werden getrokken tijdens een bezoek aan het slagveld van Nieuwpoort in het gezelschap van Guido Demerre en Ghislain Dutrieue.**

Standbeeld van Prins Maurits onthuld in het Sint-Mauritspark.

Neerwinden 1693

VLSV nummer: 67

Naam van de veldslag: Neerwinden

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Landen, Linter

Deelgemeente: Neerlanden, Rumsdorp, Neerwinden, Overwinden, Laar (Landen), Gussenhoven, Neerhespen (Linter)

Straatnamen: Rumsdorpstraat, Keibergstraat, Laarstraat, Landenstraat, Middelwindenstraat

Toponiemen:

Algemene situering:

De zone wordt in het oosten begrensd door de Molenbeek en in het noorden en het westen door de Kleine Gete. De zone eindigt in het zuiden op de grens tussen Vlaanderen en Wallonië. Binnen deze zone liggen de dorpskernen van Wange, Neerhespen, Neerwinden, Laar, Neerlanden, Rumsdorp, Overwinden en Gussenhoven.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

20168, 20169, 20170, 20171, 20172, 20173, 20174, 20175, 20176, 20178, 20179 (Mogelijk Neerwinden 1793)

Herdenkingstekens:

In de kerk van Neerhespen is nog een kanonsbal te zien, die tegen de gevel uitsteekt. (+ monument?)

III. Archeologische nota

Jaar: 1693 **Eeuw:** 17e eeuw

Datum: 29 juli **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Negenjarige Oorlog (1688-1697)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders): **Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger (olv de Hertog van Luxemburg) het geallieerde leger (olv Koning Willem III van Oranje-Nassau)

Aantal 1: 70 000 (Gevaert M., 2007)	Aantal 2: 60 000 (Gevaert M., 2007)
60 000 (Ons Landens Erfdeel, 1989)	70 000 (Ons Landens Erfdeel, 1989)
70 000 (Vanroelen J., 2009)	45 000 (Vanroelen J., 2009)

Algemene omstandigheden:

In 1688 kwamen de Duitse keizer, de keurvorsten van Beieren, Saksen en de Palts en de koningen van Zweden en Spanje in Augsburg overeen om zich voortaan met alle middelen te verzetten tegen de agressieve politiek van Frankrijk. Later in hetzelfde jaar jaagden de Engelsen hun koning Jakobus II van de troon en kroonden in zijn plaats stadhouder Willem III van Oranje (getrouwd met de oudste dochter van Jakobus) tot koning. Die gezworen vijand van Lodewijk XIV zorgde ervoor dat Engeland en de Verenigde Provinciën zich binnen de kortste keren aansloten bij de Liga van Augsburg. Die toetreding gaf de coalitie meteen de nodige slagkracht. Lodewijk was zijn tegenstanders voor. Hij liet zijn troepen in de eerste weken van 1689 de Palts binnentrekken om er ongevraagd de belangen van zijn schoonzuster te gaan verdedigen. De daaropvolgende oorlog van de Liga van Augsburg, die duurde tot in 1697, werd deels uitgevochten op het grondgebied van de Spaanse Nederlanden. Lodewijk beschikte toentertijd over het omvangrijkste leger van Europa. Hij kon bijna permanent over 250 000 manschappen beschikken. In de eerste helft van de jaren negentig verschenen er met de regelmaat van de klok legers in de vlakten van de Zuidelijke Nederlanden om er veldslagen uit te vechten en steden te belegeren. Walcourt (1689), Bergen en Fleurus (1690), Leuze (1691), Namen (1692) Steenkerque (1692), Neerwinden (1693) en nogmaals Namen (1695) volgden elkaar op zonder dat één van de oorlogvoerenden een beslissend voordeel kon halen. De Vrede van Rijswijk van 1697 was dan ook niet meer dan een voorlopige regeling. Lodewijk mocht in afwachting het grootste deel van zijn veroveringen in de Zuidelijke Nederlanden behouden. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Na de inname van Hoei koesterde de hertog van Luxemburg de wens om het leger der geallieerden bij verrassing aan te vallen of hen te dwingen tot het gevecht. Hij had gehoord dat Willem van Oranje zijn kamp had opgeslagen aan de oevers van de Kleine Gete. Om zijn vijanden te verschalken, wekte hij de schijn dat hij de stad Luik ging belegeren. Met die bedoeling stuurde hij een groot detachement van de 'Maison du Roi' bestaande uit karabijniers, dragonders en grenadiers op verkenning. Toen de hertog vernam dat het leger van de koning van Engeland achter de Gete gelegerd was, met de rechtervleugel langs de rivier richting Emal en de linkervleugel tot aan de moerassen van Leuwen (Zoutleeuw), rukte hij zonder verwijl op met zijn leger, dat gesplitst werd in verschillende colonnes. Toen zij de molen van Warem bereikten, bevond de vijand zich nog steeds in zijn oorspronkelijk kamp. De koning van Engeland werd hiervan niet tijdig op de hoogte gesteld en vermoedde geenszins dat de vijand in zijn richting oprukte. De hertog van Luxemburg naderde met zijn voorhoede en liet de dorpen Landen en Hautewinde bezetten. Na een inspectieronde te paard begrepen de koning van Engeland en de keurvorst van Beieren de ernst van de situatie en stelden onmiddellijk hun troepen voor hun kamp in slagorde op. Niettegenstaande de talrijke raadgevingen om de Gete terug over te steken, besloot hij de vijand ter plaatse op te wachten. (Vanroelen J., 2009) De Geallieerden hadden een sterke stelling opgebouwd in de dorpen Laar, Neerwinden, Rumsdorp en Neerlanden. De vier dorpen vormden een halve cirkel met een diameter van vier kilometer. Alle vier de dorpen waren in die tijd omgeven door grachten en hagen, die hen relatief makkelijk verdedigbaar maakten. De geallieerde troepen hadden de Kleine Gete in de rug, hun flanken werden beschermd door de Molenbeek en de Waarbeek. (Gevaert M., 2007) Op 29 juli begon om 4 uur 's morgens de artilleriebeschieting der Coalitie met grote verliezen voor de Fransen. Luxembourg begreep al snel dat de sleutelpositie Neerwinden was. Het dorp werd tot driemaal toe op de Hollandse, Duitse en Engelse troepen veroverd en weer prijsgegeven. Toen waagde de Franse veldheer een uiterste poging die ook slaagde. Op zijn linkerflank liet hij zijn meest ervaren troepen infanterie 'Maison du Roi' aanrukken tegen Neerwinden. Terzelfdertijd liet hij rechts een schijnaanval uitvoeren tegen Rumsdorp en Neerlanden. De Engelsen regimenten die in het centrum achter hun barricade lagen, werden ter hulp geroepen naar Neerwinden. Dit was het ogenblik voor de Markies de Feuquères die in de

verdedigingslinie een zwakke plek wist, slechts gebarricadeerd met proviandwagens. Terwijl zijn infanterie op de bermen afstormde, wrongen zijn paarden zich tussen de wagens door en vormden een bruggenhoofd op het plein. Een groot gevecht, waaraan ongeveer 40 000 paarden deelnamen, ontstond tussen de Franse cavalerie en de Engelse en Hannoverse ruitery. Ondertussen was de Hollandse infanterie uit Neerlanden en Rumsdorp over de Gete te Dormaal gevlucht, en was ook in Neerwinden het pleit gewonnen. Willem zag weldra het noodlottige van de toestand in en blies de aftocht. In ware paniek vochten de troepen om over de vier of vijf bruggen van de Gete te komen, en duizenden verdronken in hun vlucht. (Ons Landens Erfdeel, 1989)

Afloop:

de hertog van Luxemburg had de veldslag gewonnen, maar de tegenstander was nog lang niet uitgeschakeld. Zijn troepen waren te vermoeid en te zeer uitgedund om de achtervolging te kunnen inzetten. Neerwinden was immers nog bloediger geweest dan Steenkerque, vermoedelijk de meest bloedige slag van de 17e eeuw. Bij de Fransen werden er 10 000 doden en gewonden geteld, de verliezen aan geallieerde kant lagen dicht bij het dubbele. Na een dergelijke slachting is het niet te verbazen dat er tot aan de Vrede van Rijswijk van 1697 geen veldslagen van formaat meer werden gevochten in de Zuidelijke Nederlanden. (Ons Landens Erfdeel, 1989)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van deze zone is gebaseerd op historische kaarten én enkele vondstmeldingen van musketkogels door David Stulens. De afgebakende zone omvat zowel de veldslag in 1693 als de veldslag in 1793. De vondstmeldingen wijzen op een vrij goede tot goede conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

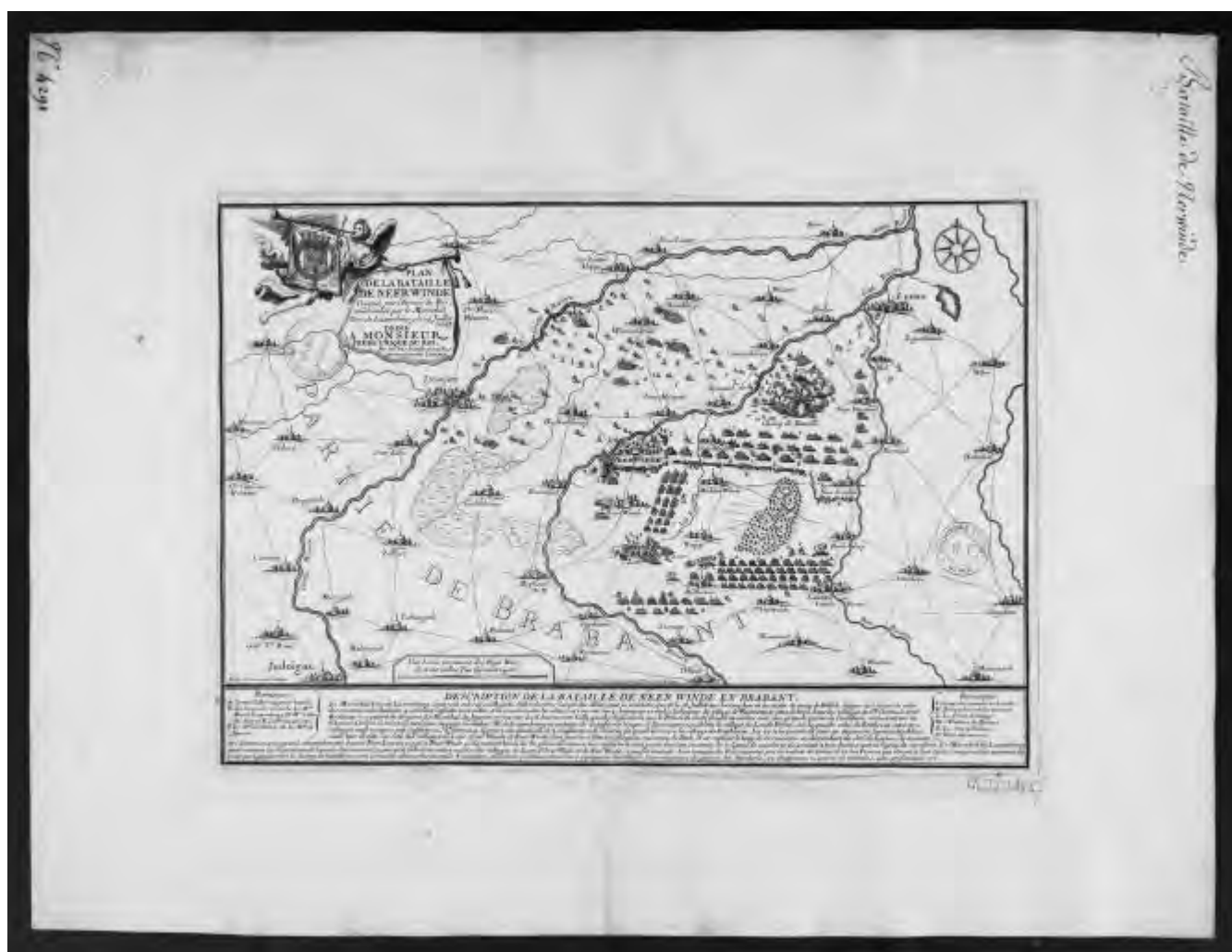
- s.a., (2009). "De veldslag van Landen 1693, of 'la bataille de fascine'." Ons Landens Erfdeel **75**: 40-48.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Delameillieure, P. De veldslagen van Neerwinden. Landen, Geschied- en heemkundige kring van Landen.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Kuyper HZ, G. (s.d.). "De veldslag bij Landen en Neerwinden (1693)." Vaandel(VIII): 181.
- Macaulay, T. (1857). "La bataille de Neerwinden (1693)." Revue britannique **I & III**: I, 563; III, 115
- Mauger, J. (1693). Slag van Neerwinden. S.l., s.n.
- Navez, L. (1899). Nieuport (2 juillet 1600), Seneffe (11 août 1674), Neerwinden (29 juillet 1693 - 18 mars 1793). Bruxelles, Lebègue.
- Porth, W. (1877). Schlacht bei Neerwinden.
- s.a. (1989). "Veldslagen van Neerwinden." Ons Landens Erfdeel **36**: 96-98.
- Van den Broeck, J. (2006). Op stap langs historische slagvelden. Tielt, Lannoo.

1) Plan du champ de bataille de Nerwinde remportée sur les alliez par l'armée du roi ... le 29 juillet 1693 (Sr. Pennier, Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

2) Plan de la bataille de Neerwinde ... le 29 juillet 1693 (door Liébaux, Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

3) Kaart uit Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

Stekene 1703

VLSV nummer: 70

Naam van de veldslag: Stekene

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Stekene

Deelgemeente:

Straatnamen: Zeshoekstraat, Hazenhoekstraat

Toponiemen: Sandersbrug, Kiekenhaag

Algemene situering: De afgebakende zone ligt ten zuidwesten van de dorpskern van Stekene. De zone ligt ten westen van de 'vaart', ten oosten van de Zeshoekstraat en ten zuiden van de Hazenhoekstraat. Er is nagenoeg geen bebouwing binnen deze zone, die bestaat uit akkers en weiland.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 150 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1703 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 27 juni **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Het Frans-Spaanse leger (olv Bedmar, d'Hessy)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerde leger (olv Coehoorn, Spar)

Aantal 2: 8 000 (De Brant G., 2005)

Algemene omstandigheden:

Wanneer Karel II van Spanje in 1700 kinderloos sterft, laat hij bij testament het Spaanse rijk over aan Filips van Anjou, de kleinzoon van de Franse koning, Lodewijk XIV. Filips bestijgt de Spaanse troon als Filips V. Dit is voor de andere mogendheden moeilijk aanvaardbaar. Het Haags Verbond tussen de Republiek, Engeland, het Duitse Rijk, ontstaat in 1701, en steunt de kandidatuur van Karel van Habsburg, de tweede zoon van keizer Leopold I. Ze worden de geallieerden genoemd. Beieren en Keulen zullen het Franse kamp kiezen; Pruisen, Portugal en Savoye zullen de geallieerden steunen. De periode 1701-1714 is gekend als de Spaanse Successieoorlog. Het doel van Frankrijk was eenvoudig: zijn verkregen gebieden behouden. Daarom zond het in februari 1701 Franse troepen naar onze streken om de grenzen te bewaken. In maart van hetzelfde jaar werd Markies van Bedmar benoemd tot opperbevelhebber van de Spaanse Nederlanden. Ondertussen trachtte d'Artagnan in samenspraak met het Spaans gouvernement, Parijs te bewegen een verdedigingslinie te bouwen, een linie vanaf Nieuwpoort tot aan de Maas nabij Hoei. Met de bouw van de linie werd begonnen in juni 1701. Voor wat het land van Waas betreft volgde de linie de Moervaart, de Zuidlede over Eksaarde naar de vaart van Stekene naar de Trompe met het fort Sint-Jan. Van daaruit ging de linie door de Stropers met op de Klingendijk, het fort Wrangel, door de Rode Moerdijk naar het Spaans kwartier met het fort Bedmar. Voor Stekene zelf bestond de linie uit een driehoekig getande wal versterkt met redouten of schansen en met inschakeling van de oude schansen Stenenbrug en Kiekenhaag die opgericht werden in 1584 ter verdediging van de Parmavaart. Te Kemzeke werd het fort Sint-Jan gebouwd. (De Brant G., 1986) Het oorlogsjaar 1702 was voor de geallieerden gunstig verlopen. Marlborough had zich een bekwaam opperbevelhebber getoond en werd door de Engelse koningin tot hertog van Marlborough verheven. De veldtocht van 1703 wordt geopend met de belegering van Bonn. Na 10 dagen wordt de vesting tot overgave gedwongen. Hierna ontvouwt Marlborough zijn grand design, de inname van de vesting Antwerpen. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Op 26 juni 1703 trok een Hollandse troepenmacht van twaalf bataljons, acht eskadrons bewapend met twintig kanonnen en twaalf mortieren onder aanvoering van generaal Spar Vlaanderen binnen, tussen Sluis en Sas van Gent. 's Avonds rukt hij plots op naar het Waasland waar hij 's morgens de linie bereikt te Stekene. Het Waasland werd toen verdedigd door vijf bataljons en één eskadron Franse troepen. De vijf bataljons waren verspreid over de linie tussen de Koebrug en Kioldrecht. In Stekene zelf lagen er tussen de Stenenbrug en de Kiekenhaag zeshonderd man. Maarschalk d'Hessy bevelhebber van de troepen in het Waasland verbleef te Stekene, dat men als het zwaartepunt van de linie beschouwde. (De Brant G., 1986) Op 27 juni om vier uur 's morgens wordt het sein gegeven tot het bestormen van de linie te Stekene tussen de Kiekenhaag en de Stenebrug. De aanval begint met het beschieten van de borstwering van de linie met zwaar geschut, ook wel 'afkammen' genoemd. De linie verliest hierdoor zijn beschermende functie en is hierdoor moeilijker verdedigbaar. De Stekenense vaart blijkt echter te breed om een bestorming te kunnen uitvoeren en moet eerst gedempt worden. Voor het dempen van de vaart hebben de Hollandse pioniers drie uren nodig. Daarna volgt de eigenlijke bestorming van de linie, al klauterend met het zwaard in de hand. Eens de aanvallers op de wallen staan gaat men over tot het afbreken ervan zodat het leger via de geslagen bres kan oprukken. Het zijn de Wase boeren die zich al vechtend terugtrekken en de Hollanders onder vuur nemen vanuit de huizen. Baron Spar wordt in deze schermutselingen geraakt door een musketkogel. Het totale gevecht, de bestorming van de linie en het uitschakelen van de boeren duurt drie uren. Rond elf uur kan een koerier de overwinning melden aan het Hollandse opperbevel. (De Brant G., 2010)

Afloop:

Nadat de Geallieerden de linie te Stekene hebben doorbroken, ligt het Waasland volledig open voor hen en Stekene wordt geplunderd. Volgens een Franse bron bedroegen de Franse verliezen 60 man, volgens een Hollandse bron leden de geallieerden 1200 verliezen. De volgende dag reeds begint men met het innen van contributies. 2 000 pioniers, voorzien van schoppen en spaden, worden opgeëist om de linie te slechten. Maar op 21 augustus zal een Spaans detachement Stekene opnieuw bezetten. (De Brant G., 2010)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van de zone kwam er op basis van de kaart van Robert Gils, waarop de Bedmarlinie is aangeduid, met hieraan gekoppeld de bevindingen van archeoloog Maarten Bracke, die naar aanleiding van een prospectiethesis een concentratie aan musketkogels vond binnen de afgebakende zone. In zoverre de afbakening correct is, kan gesteld worden dat het archeologisch erfgoed er goed tot vrij goed bewaard is.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

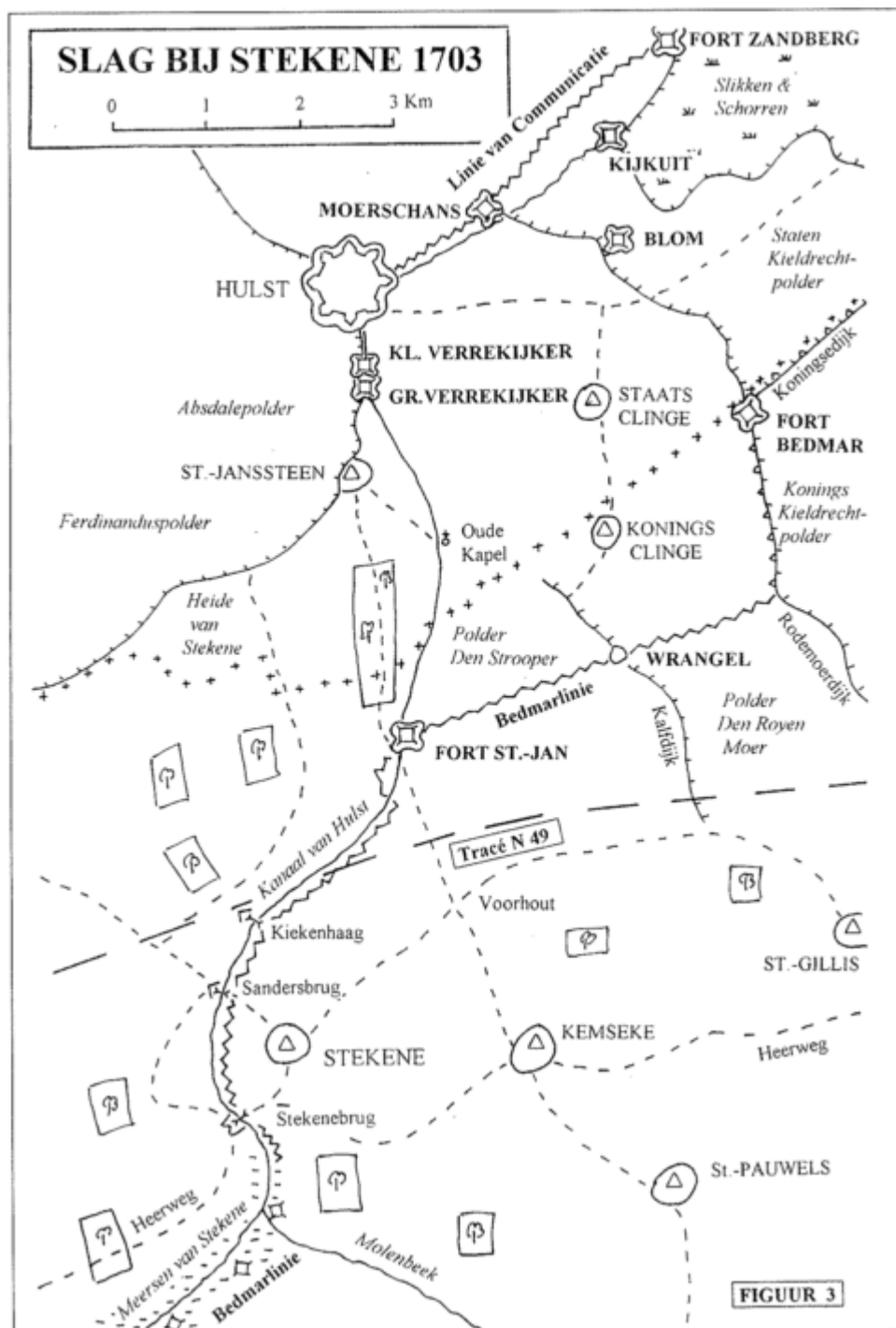
- Bracke, M. (2007). Oppervlakteprospectie te Stekene: van prehistorie tot heden. Leuven.
- De Brant, G. (1986). "Stekene in de Successieoorlog: De Linie." d'Euzie 5: 130.
- De Brant, G. (2005). "Een relict uit de Spaanse Successieoorlog." d'Euzie 24: 96.
- De Brant, G. (2010). "De Bedmarlinie in het Stropersbos." d'Euzie 29: 64.
- Gils, R. (2003). "Marlboroughs Grand Design en de veldslagen bij Stekene en Ekeren." Vesting, Tijdschrift van de Simon Stevinstichting.
- Tirez, L. (2011). "Rond de slag van de Kiekenhaag." d'Euzie 30: 32.

IX. Kaart

- 1) Fragment uit de kaart van Anna Beek, met de situatie in 1703. Men ziet de linies en de forten die de Fransen hadden opgebouwd vanaf Gent tot aan de Schelde (uit De Brant G., 2005, een relict uit de Spaanse successieoorlog)

- 2) Kaart uit Gils, R. (2003). "Marlboroughs Grand Design en de veldslagen bij Stekene en Ekeren." Vesting, Tijdschrift van de Simon Stevinstichting.

X. Foto's

Een kanonsbal van de slag bij Stekene? (bewaard in het archief van de Heemkundige Kring d'Euzie, Stekene)

Oudenaarde 1708

VLSV nummer: 74

Naam van de veldslag: Oudenaarde

Alternatieve naam: Audenarde

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Oudenaarde, Zingem

Deelgemeente: Huise (Zingem), Ooike, Eine, Heurne, Mullem (Oudenaarde)

Straatnamen: Herlegem, Trompestraat, Diepenbeek, Pruimelstraat, Doorn, Marollestraat, Rooigemstraat, Driesstraat, Wannegemstraat, Deinzestraat, Huisepontweg, Westerring

Toponiemen: Bosercauter, Craeneveld, Diepenbeek,

Algemene situering:

De afgebakende zone wordt in het noorden begrensd door de Wannegemstraat en de Huisepontweg, in het oosten en het zuiden door Westering (N60) en in het westen door de Deinzestraat. De zone wordt hoofdzakelijk ingenomen door akkers en weilanden. In het uiterste zuiden bevindt zich het industriepark de bruwaan.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

151083

Herdenkingstekens:

In 2008 werden tussen mei en oktober diverse activiteiten georganiseerd rond de herdenking van 300 jaar Slag bij Oudenaarde. Op het programma stonden onder meer een historische evocatie van de slag met meer dan 400 deelnemers (de grootste ooit in Vlaanderen), het DVD project Casus Belli en een tentoonstelling in het stadhuis.

III. Archeologische nota

Jaar: 1708 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 11 juli **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv de hertog van Vendôme en de Hertog van Bourgondië)

Aantal 1: 92 275 (Dhondt F., 2008)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerde leger (olv de hertog van Marlborough en Prins Eugène)

Aantal 2: 80 000 (Dhondt F., 2008)

Algemene omstandigheden:

De slag bij Oudenaarde is een episode uit de Spaanse Successieoorlog, een internationaal conflict met wortels die ver in de zeventiende eeuw teruggaan. De essentie van de Successiekwestie komt erop neer dat de Spaanse koning Karel II (1661-1700) niet in staat was erfgenamen voort te brengen. Ondanks twee huwelijken bleef het vijfendertig jaar lang wachten op zijn overlijden om over te gaan tot het verdelen van een groot stuk van de kaart van Europa. De omvang van de Spaanse erfenis was van die aard, dat ze de machtsbalans in Europa volledig kon verstoren: zowel Spanje, aanzienlijke stukken van Noord-Italië, Napels, de Zuidelijke Nederlanden als de kolonies in de Antillen, Noord-, Midden- en Zuid-Amerika stonden op het spel. 1708 zou voor de Nederlanden de langste veldtocht van de oorlog worden. Waar het accent in 1707 duidelijk op andere fronten lag, kregen zowel bij de geallieerden als bij de Fransen de plaatselijke bevelhebbers carte blanche om op zoek te gaan naar een militair succes. Hoewel de zaken er financieel zeer belabberd voorstonden, had Lodewijk twee grootse plannen: een expeditie naar Schotland om Jacobus III op de troon te krijgen en een confrontatie in de Zuidelijke Nederlanden, waar zijn legers die van Marlborough ruimschoots overtroffen. De twee Franse bevelhebbers, Vendôme en Bourgonne, verkeerden van bij het begin van de campagne in onmin. Het eerste plan van Vendôme omvatte het beleg van Hoei aan de Maas, om Marlborough tot een veldslag te dwingen in open terrein, waar de Franse cavalerie beter tot haar recht zou komen. Het tweede bestond erin naar Brussel te trekken, in de hoop dat de vermeende onvrede met het Anglo-Bataafse regime de stad zou doen overlopen naar het Franse kamp. Telkens verzette Bourgonne zich tegen de operaties, die hij te riskant vond. Op 4 juli marcheerde het Franse leger de Zenne over tot aan de Dender. Op 5 juli opende de Gentse burgerij de Sint-Lievenspoort voor de Frans-Spaanse commandant della Faille, die met slechts een paar honderd man, na een onwaarschijnlijke opeenvolging van gebeurtenissen ook de overige toegangswegen kon bezetten. Een analoog scenario werd toegepast op Brugge, dat het Gentse voorbeeld volgde en capituleerde. Het initiatief behoorde nu duidelijk aan het Franse leger. Vendôme en Bourgonne hielden er alweer niet dezelfde mening op na. Terwijl het gros van de troepen gekampeerd lag op de Dender bij Ninove, werden twee opties duidelijk: ofwel belegerde men Menen, ofwel werd Oudenaarde het doelwit. De val van Gent en Brugge zorgden ervoor dat Vendôme en Bourgonne strikt genomen geen enkel initiatief hoefden te nemen. Ze moesten hun positie bewaken, in die zin dat Marlborough ver van de door hun veroverde plaatsen moest worden gehouden. De geallieerden mochten de rivieren niet oversteken. Het maakte niet zoveel uit of men nu Menen of Oudenaarde belegerde. De hertog van Vendôme stelde een paar dagen later voor dat het leger zich ingroef bij Oudenaarde (dat in geallieerde handen was). Zo liet men de vijand niet toe over de Schelde te raken en kon men tegelijk een sterke defensieve positie innemen achter de waterloop. Ondertussen bevond Marlborough zich met zijn leger in Asse. Daar werd de beslissing genomen om een veldslag uit te lokken. Op 8 juli zette de voorhoede van Cadogan zich in beweging om een kamp op te slaan bij Lessen op de Dender. Twee dagen later bereikte het gros van het geallieerde leger de plaats. Een dag voor de slag bij Oudenaarde was dat nog steeds een te overbruggen afstand van meer dan 20 kilometer. Puységur raadde een beleg van Oudenaarde af en stelde een kamp bij Gavere voor. De Franse staf volgde hem, maar pas tegen 4 uur 's nachts raakten de bruggen over de Schelde klaar en kon men de overtocht bij Gavere maken. Ongeveer tegelijkertijd trokken de colonnes van Cadogan naar de hoogten van Edelare. De tocht van Asse naar Oudenaarde was een van de meest geroemde prestaties van het geallieerde leger. In de voormiddag zagen de verkenners van luitenant-generaal Biron, de eerste bataljons van Cadogans mannen, die pontons over de Schelde sloegen ter hoogte van Ename. De Franse generaals werden bij Gavere op de hoogte gebracht van de aanwezigheid van de Britse infanterie en cavalerie in de dorpen van Oudenaarde. Het Franse leger was nog bezig met de oversteek bij Gavere, wanneer het contact gemaakt werd. De verschijning van de 'roodjassen' in de kouters rond Heurne was een verrassing. (Dhondt F., 2008)

Verloop van de strijd:

Cadogan hield zich de eerste uren bezig met het vestigen van een bruggenhoofd. In Oudenaarde-centrum werden de bestaande oversteken geïnspecteerd en trok men houten hulppontons op om het naderende leger van Marlborough over te zetten. De zeven houten bruggen bij Ename werden bewaakt door een klein detachement, terwijl de infanterie van Sabine optrok tot het eerste natuurlijke obstakel tussen de Schelde en het terrein ten noorden: de Diepenbeek. Het traditionele verhaal van de slag wil dat Biron vervolgens rond 13 uur een molen in Eine of Heurne beklom. Hij zag overal blauwe (Pruisische) en rode (Engelse) uniformjassen, met in de verte de stofwolk van het naderende geallieerde leger, dat vanaf de hoogten van Edelare afzakte naar de Schelde, waarop boodschappers naar Vendôme en Bourgogne gingen, die apart in hun tent dineerden bij Gavere en er uitermate verrast werden door de vijand. Men is het er doorgaans over eens dat de eerste gewapende contacten, waarbij Biron verdreven werd uit Eine en Heurne door de cavalerie van Rantzau en de Britse infanterie van Sabine, zonder problemen verliepen. De vraag is uiteraard wat de reactie van het Franse leger geweest is toen bekend werd dat niet alleen genietroepen en verkenners, maar effectief het volledige geallieerde leger de Schelde over zou komen. Het gros van het leger bewoog zich volgens de meeste bronnen sinds de late ochtend in de richting van Huise, achter de Norken (Rooigemsebeek), om op de heuvels post te vatten. Het lijkt ons onrealistisch te stellen dat op een zomerdag in juli de troepenbewegingen van Cadogan aan de Schelde van daaruit niet konden worden opgemerkt. Vendôme gaf hier als verklaring voor dat hij persoonlijk aan het hoofd van een aantal eskadrons cavalerie op tweehonderd passen raakte van het dorpje dat Biron bezette, maar dat een advies van Puységur hem rechtsomkeer deed maken tot een hoogte in de buurt. Het terrein wordt beschreven als 'impraticable', omwille van een verraderlijke beek. In de tussentijd was Biron op een goed uur verdreven uit Eine door de Hannoveranen van Rantzau. Ook Heurne moest worden ontruimd door wat restte van de Zwitserse regimenten. Na een observatie van de beek in kwestie van op de heuvelrug ter rechterzijde van het dorp, zag Vendôme de Hannoveraanse cavalerie moeiteloos de beek overschrijden. Rantzau hield zich geenszins in en chargeerde nog verder op de Franse cavalerie van de linkerflank, tot hij door een batterij kanonnen bij Mullem werd gedwongen tot een terugtocht, weliswaar met tientallen Franse officieren als gevangenen. Hier verloor de prins van Hannover voor de eerste keer een paard onder zich. Een tros adellijke gevangenen werd Oudenaarde binnengevoerd: Biron, Saint-Aignan, de Rohan, Ruffey, Fitzgerald even zovele namen op het Franse organogram werden op slag kostbare trofeeën voor Marlborough. Vendôme zette zich spontaan aan het hoofd van zijn troepen, ving een aantal vluchtelingen op van de regimenten van Biron en zette de aanval in op de Britten, die werden teruggedreven tot aan een stelsel van hagen dat de vlakte tot aan Huise scheidde van een tweede vlakte, die tot aan Oudenaarde liep. Aan het Craeneveld botsten ze echter op bataljons Pruisische infanterie van Lottum, waarmee Vendôme het volgende anderhalf uur een verwoed heen-en-weergevecht rond de Diepenbeek uitvocht. Hoewel de Pruisen goed standhielden, hadden ze de hulp nodig van de troepen van Argyll, die aan de Franse linkerflank aanviel van de herberg van Schaerken tot Herlegem, langs de Marollebeek. Opnieuw gaat het hier overigens om in hoofdzaak Hessen en Hannoveranen. Op dat ogenblik stond Vendôme met vijftig Franse bataljons (25 000 man) aan de beken, tegen zesendertig geallieerden (18 000 man). De geallieerde rechtervleugel, die zich ten noorden van Herlegem en de Marollebeek bevond, rond de weg naar Gent, bestond enkel uit de cavalerie van Natzmer. Een gecoördineerde aanval van alle Franse troepen die de linkerflank uitmaakten en inactief stonden op Huise, achter de Rooigemsebeek, kon de geallieerde troepen in de tang nemen. Jenet, de aide de camp van Vendôme, werd uitgestuurd naar Bourgogne, die bij de molen van Rooigem op een vooruitgeschoven hoogte een mooi overzicht had van het slagveld, met de vraag om de potentiële pletwals in beweging te zetten. Hij had rond 17 uur het bevel gegeven aan Antonio Grimaldi om met zijn infanterieregimenten de aanval in te zetten op Craeneveld en steun te geven aan Vendôme. Opnieuw annuleerde Puységur het bevel voor de linkerflank. De Fransen vielen voorlopig dus niet aan op de geallieerde rechterflank (waar Eugenius van Savoye het bevel nam), maar hun numerieke overwicht begon door te wegen. De Pruisen van Lottum moesten een verder uitdeinend slagveld (tot aan de Bruwaan) afdekken, zonder dat de versterkingen in zicht waren. Craeneveld, waar de troepen van Cadogan die van Lottum hadden vervangen, ging verloren rond 18 uur. Ook Herlegem werd ingenomen door de Fransen. Vendôme leek zijn slag thuis te halen en de geallieerden weer over de Schelde te drijven. De aankomst van achttien bataljons (9 000 soldaten) Hessen, Saksen en Hannoveranen was voor Marlborough evenwel het sein om onmiddellijk te manoeuvreren op zijn interne lijnen: de Pruisen van Lottum trokken zich terug, reformeerden en stopten gaten op de rechterflank (Craeneveld, Herlegem) bij Eugenius, terwijl de verse troepen de linkerflank (van Schaerken tot de Bruwaan) afdekten. Marlborough had evenwel een andere operatie gepland. In de loop van de namiddag had hij het bericht gekregen dat de hoogten van Ooike (de 'boser' kouter), die samen met die van Huise de kuip vormde voor het slagveld bij Oudenaarde, niet bezet werden door de Fransen. Volgens Falkner maakte hij vrij vroeg al de afspraak met Ouwerkerk, dat hij met zijn Nederlandse troepen (vierentwintig bataljons en twaalf eskadrons, of een goede 13 800 soldaten) de Fransen over links probeerde in te sluiten. De verlossende troepen bevonden zich evenwel in een verkeersopstopping in het stadscentrum, waar een van de noodpontons inklapte. Pas rond 19 uur 's avonds raakten ze uit Oudenaarde, om via Bevere de weg naar Ooike in te slaan. Op dat ogenblik moest Ouwerkerk al troepen afstaan aan Marlborough, die aan de Bruwaan

zwaar in de problemen kwam tegen de Fransen. Acht bataljons (4 000 man) onder leiding van majoor-generaal Week dreven ze terug over de Diepenbeek. In het centrum staken de geallieerden intussen een aantal huizen rond de herberg Schaerken in brand. Terwijl het gat op de linkerflank zo gestopt werd, stuurde Marlborough de Britse cavalerie van Lumley (zeventien eskadrons of ongeveer 2 500 man) naar rechts, waar Eugenius het lastig had rond Herlegem. Om de druk op zijn infanterie te verlichten, stuurde die laatste de Pruis Natzmer met zijn twintig eskadrons recht op de Franse linies af. Waar deze charge in het begin zonder problemen door de cavalerie van de eerste lijn op de linkerflank boorde, een paar bataljons uiteenjoeg en voorbij achtergelaten kanonnen kwam, werd ze kordaat teruggedreven door de cavalerie van de Maison du Roi, de elitetroepen die stonden opgesteld bij de molen van Rooigem en het hoofdkwartier van de Franse prinsen. Om 20 uur kwam dan de grote aanval op gang. Veldmaarschalk Ouwekerk gaf het sein voor de cavaleriecharge van de Denen van Tilly, die van op Ooike naar de molen van Rooigem stormde, waar de Franse staf zich tot haar opperste verbazing aangevallen zag door een vijand die de hele dag weggestopt zat achter de beken. Ook de Franse rechterflank, die uit de Bruwaan werd verdreven, kreeg een nieuwe klap. Zestien Hollandse bataljons (8 000 man) verdreven de Fransen, van de Bruwaan tot aan het brandende Schaerken, de velden in. Tegelijk bracht een aanval van Cadogan op de rechterflank de geallieerden voorbij Craeneveld en Herlegem. Het Franse leger werd op die manier volledig 'ingepakt'. Het waren niet de donkerblauwe Pruisen of rode Engelse uniformen, maar de asgrijze Hollandse, die van op links de hoogte van Ooike afdaalden. Toch dient men de omsingeling die Churchill tot lyrische vergelijkingen met de slag bij de Tannenberg heeft gedreven, te nuanceren. Uit de opgemaakte verliesstaten na de veldslag blijkt immers dat slechts 68 bataljons en 50 eskadrons, of maximaal 41 500 van de 92 000 hebben deelgenomen aan de vijandelijkheden. Gezien de sporadische aankomst van nieuwe geallieerde troepen, is het ook niet verwonderlijk dat men niet het volledige Franse leger kon insluiten. Vandaar waarschijnlijk ook de neiging om de verliezen op te drijven: proportioneel zijn de verliescijfers indrukwekkend: meer dan een derde van de regimenten die hebben gevochten, werd de volgende dag niet meer present gevonden. De omsingeling was om een tweede reden niet volledig: de duisternis viel geleidelijk in. Hoewel de geallieerden evengoed als de Fransen over verse reserves beschikken zorgde de nacht ervoor dat het onmogelijk werd te weten of men de vijand, dan wel eigen mensen raakte. (Dhondt F., 2008)

Afloop:

Vendôme en Bourgogne ontmoetten elkaar 's avonds rond 22 uur bij de molen van Rooigem. Terwijl de eerste, die fysiek de sporen van het strijdgewoel droeg, sprak over het reformeren van de troepen en het inschakelen van de inactieve Franse linkervleugel, was de rest van de staf een andere mening toegedaan. Bourgogne verdedigde de terugtocht, gezien de complete troepenontreding, wat hem op een bitsige reactie van zijn tegenpool kwam te staan. Gensoleerd tegenover de meerderheid van stafofficieren, herinnerde hij er Bourgogne aan dat hij enkel naar het front was gekomen om hem te gehoorzamen. Een vrije interpretatie van de instructies die Lodewijk XIV had gegeven- Bourgogne besliste, maar altijd na het raadplegen van Vendôme- maar die men hem bezwaarlijk kon verwijten. Er is op geen enkel ogenblik een poging gedaan om de richtlijnen scherper te stellen. Uiteindelijk hield een op het terrein verdeelde bevelstrategie nog steeds meer macht bij de koning. In tweede instantie leek het Vendôme bijzonder ergerlijk dat de prins de hele dag lang in de verte stofwolken en kruitdampen had geobserveerd, terwijl hijzelf het gevecht aan de beken leidde. Het signaal voor de terugtocht werd gegeven, maar niet zonder eraan toe te voegen dat de hertog er geen moment aan twijfelde dat Bourgogne al de hele dag met dat plan moet rondgelopen hebben. De nacht en de moeilijk toegankelijke staat van het terrein leken in het voordeel van de achtervolgers te spelen. Bovendien lokten de geallieerden krijgsgevangenen door de namen van hun Franse regimenten te roepen in de duisternis. Toch slaagde men er niet in om een gecoördineerde achtervolging in te zetten. Het terrein was immers een onbekende voor beide partijen. Zo kwam het voor dat Franse soldaten ontsnapten om zich 's ochtends te realiseren dat ze onderweg waren naar Doornik, leper of Rijsel. In de loop van de maand juli voegden ze zich dan gewoon weer bij het Franse leger. De geallieerden hadden zo'n 4 000 doden en gewonden, de Fransen ongeveer 15 000. De volgende dag vernam Marlborough dat Fransen zich terugtrokken tot achter Gent, en in een kamp bij Lovendegem gelegerd zaten. De hertog dacht er niet aan die positie aan te vallen, maar wilde in Frankrijk doordringen via een gecombineerde operatie met de vloot. Het resultaat van zijn 'Conseil de Guerre' met Eugenius en Ouwekerk viel echter anders uit: het beleg van Rijsel werd zijn volgende objectief. (Dhondt F., 2008)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van de zone werd opgemaakt door het agentschap Ruimte en Erfgoed en maakt deel uit van een studieopdracht naar de archeologische evaluatie en waardering van het slagveld van Oudenaarde 1708 in functie van de opmaak van een beschermingsdossier. Metaaldetector onderzoek in 2011 en 2012 heeft onder andere tot doel het slagveld nauwkeuriger af te lijnen. De conservering van het archeologisch erfgoed is vrij goed tot goed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

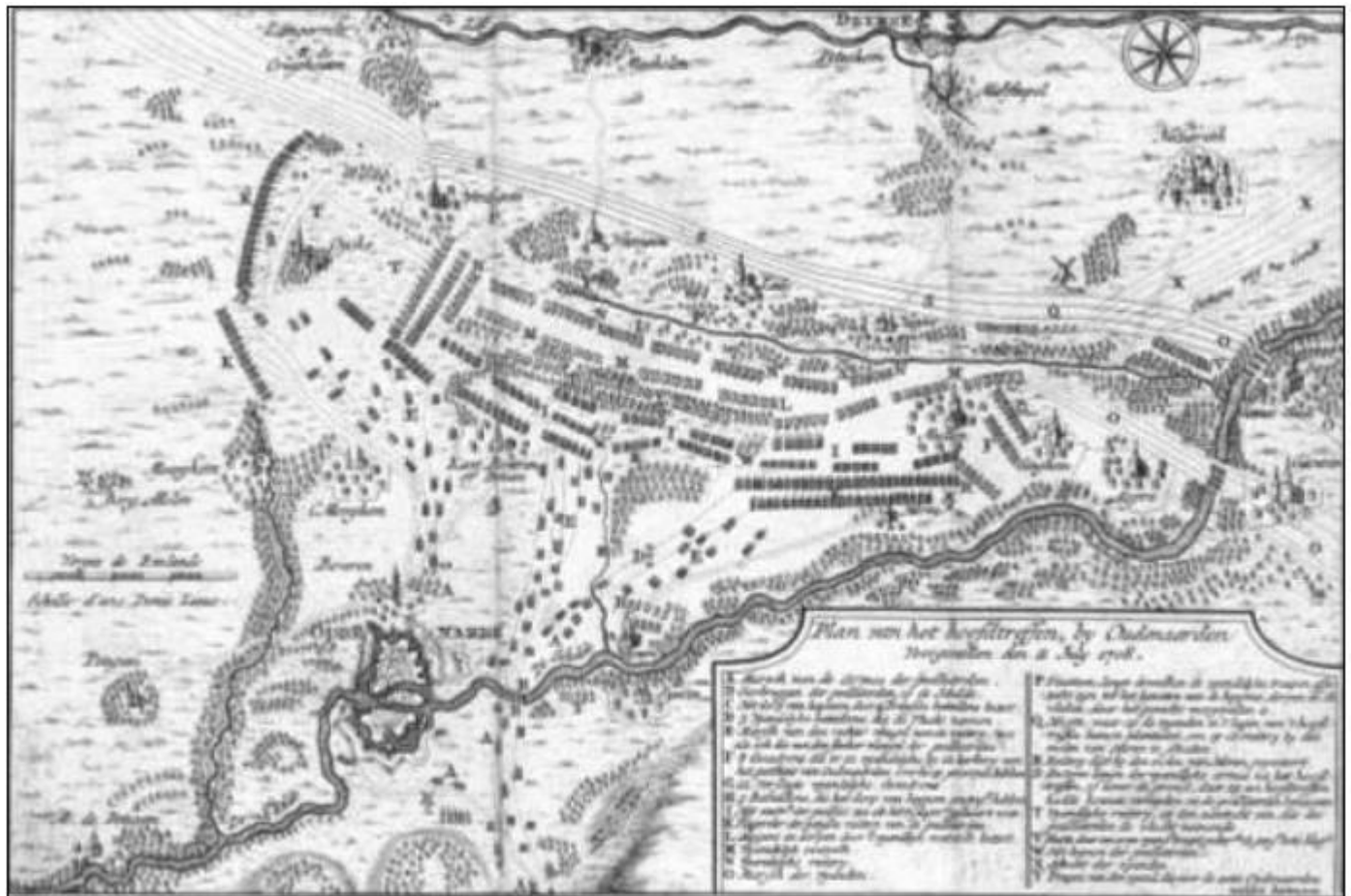
- Atkinson, C.T. (1921). Marlborough and the Rise of the British Army, Londen.
- Barbier (1713). Le champ de Mars, ou les campagnes en Flandre, 1702-1713, in Journal exact des campagnes de 1707 et 1708.
- Belfield E. (1972). Oudenaarde 1708, Londen, Charles Knight.
- Berings G. (1989). Landschap, geschiedenis en archeologie in het Oudenaardse, Oudenaarde, Stadsbestuur Oudenaarde.
- Chandler D. (1998). Military memoirs of Marlborough's Campaigns 1702-1712, London, Greenhill Books.
- Castelain E. (1965-1969). Het landboek van Eine, in Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde, pp 167-211.
- Churchill W. (1936). Marlborough, his Life and Times, Londen, Charles Knight.
- Coucke, N. (1998). Etude comparative des memoires des participants a la bataille d'Oudenaarde (1708), Brussel, KMS.
- De Bellerive (1714). Histoire des dernières campagnes de Monseigneur le duc de Vendosme, Paris.
- De Lombaerde E. (1997). De slag van Oudenaarde 1708, Oudenaarde, V.V.V.V.M.
- De Rantere B. (1986). De Geschiedenis van Oudenaarde van 1701 tot 1786, Oudenaarde, Sanderus.
- Deweer J.P. (2008). De militaire geschiedenis van Oudenaarde tot 1900, Erpe, De Krijger.
- Du Castillon L. (1938). De slag bij Oudenaarde, in Touring Club van België.
- Falkner J. (2003). Great and glorious days: The duke of Marlborough's Battles 1704-1709, Londen, Spellmount.
- Frey L. (1995). The treaties of the war of the Spanish succession: a historical and critical dictionary, Westport.
- Gevaert M. (2007) Slagveld van Europa. Duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden. Roeselare.
- Hattendorf J.B. (1987). England in the war of the Spanish Succession: a Study of the English View and conduct of Grand Strategy 1702-1712, New York.
- Lachaert P.J., (2008). Leven langs de Schelde. Een manuscript uit Eine over de slag bij Oudenaarde en de krijgsverrichtingen in de Spaanse Successieoorlog (1708-1711), in Oudenaarde 1708. Een stad, een koning, een veldheer, Leuven, Davidsfonds.
- Lynn J.A. (1999). The wars of Louis XIV, 1667-1714, Londen, Longman.
- Oury C. (2005). Blenheim, Ramillies, Audenarde. Les défaites francaises de la guerre de succession d'Espagne (1704-1708), Paris, Ecole des Chartes.
- S.a., (2008). De slag bij Oudenaarde en de Spaanse Successieoorlog, in Oudenaarde 1708. Een stad, een koning, een veldheer, Leuven, Davidsfonds.
- S.a. (2007). De Spaanse Successieoorlog en de Slag bij Oudenaarde, Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde, 44, pp 23-74.
- Van Durme L. (2008). De plaatsnamen in de buurt van het slagveld van 1708, in Oudenaarde 1708. Een stad, een koning, een veldheer, Leuven, Davidsfonds
- Vilyn C. (2001). De slag bij Oudenaarde, in Westerring, 27, 28, 29 en 30
- Vogüe (s.d.). La bataille d'Oudenaarde, Paris, Gautier.

IX. Kaart

1) Kaart van de slag bij Oudenaarde uit 1726

2) 18^e eeuwse kaart van de slag bij Oudenaarde

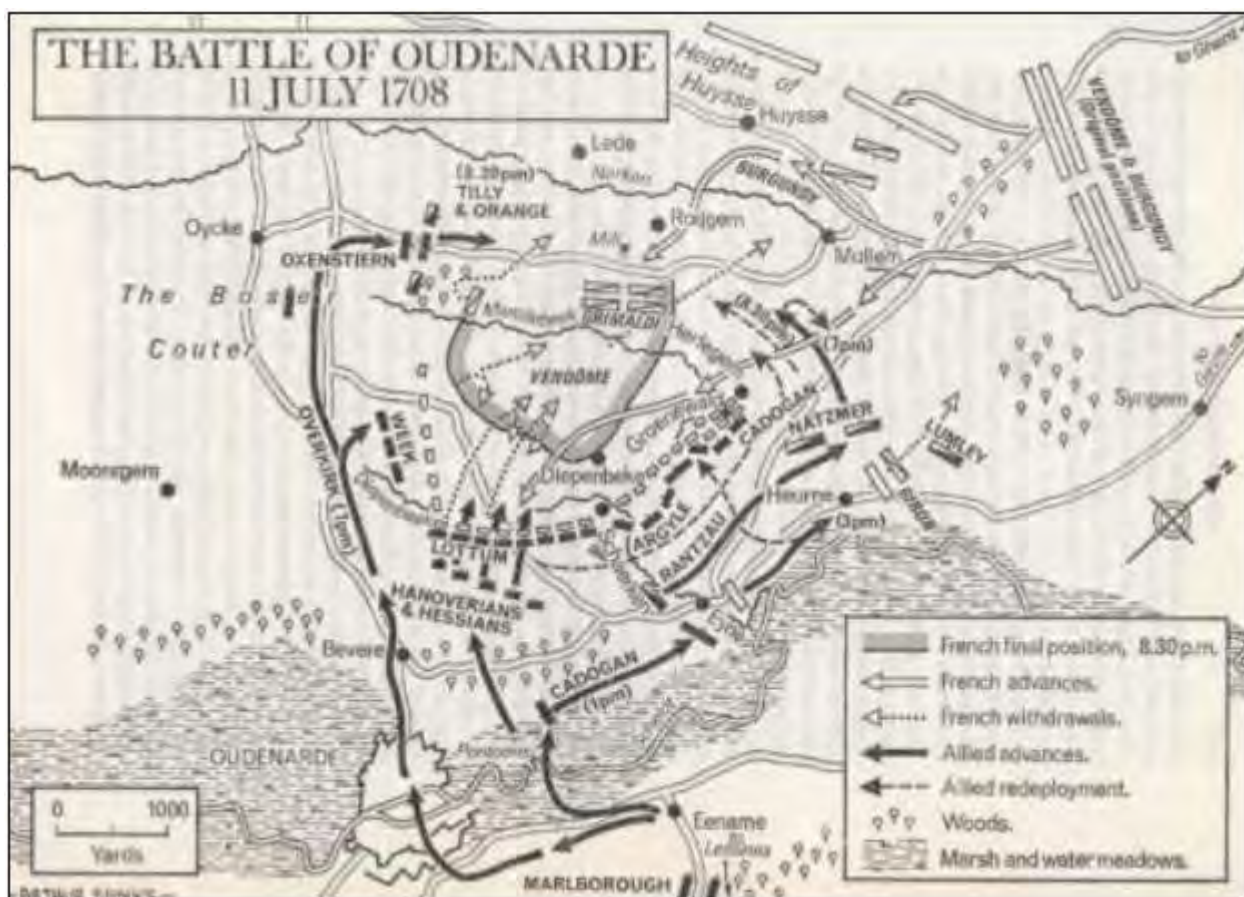
3) Vue et representation de la bataille d'Oudenarde (J. Huchtenberg, Stadhuis Oudenaarde)

4) Bataille d'Audenarde, 11 juillet 1708 (Stadhuis Oudenaarde)

5) Algemeen overzicht van de veldslag (uit David Chandler, 2003, Marlborough as Military Commander)

6) Vue et représentation de la bataille d'oudenarde

7) Das Flachefeld der schlacht bey Oudenardes

8) The passage of the Scheld 1708 (1796)

Plan du Champ de Bataille, près d'Oudenaerde
l'11. Juillet 1708.

- A. Marché de l'Armée des Alliés.
- B. Pons de Bataille, des Alliés, sur l'Escaut.
- C. Le Village d'Eynem occupé par 4 Bataillons Français.
- D. 3 Bataillons Ennemis qui se retirent.
- E. Marche de l'Aile droite de la Cavalerie, de même que celle de l'Aile gauche des Alliés.
- F. 8 Escadrons, qui en ont renversé 11 des Ennemis, près de l'Auberge de l'Hopital d'Oudenaerde.
- G. 12 Escadrons des Ennemis, renversés.
- H. 5 Bataillons qui ont entouré le Village d'Eynem.
- I. L'Infanterie des Alliés, de la manière qu'elle se rangea en ordre de Bataille.
- K. L'Ordre de Bataille de toute la Cavalerie des Alliés.
- L. Hayes & Villages occupés par l'Infanterie Ennemie.
- M. Infanterie Ennemie.

- N. Cavallerie Ennemie.
- O. Marche des Ennemis.
- P. Endroits par où les Troupes Ennemies ont défilé pour occuper les Hayes, Villages & la plaine où l'action s'est donnée.
- Q. Hauteur où les Ennemis mirent du commencement de l'affaire, du Canon pour canonner la Cavalerie près du Moulin de Huren.
- R. Cavallerie portée près du Moulin de Huren.
- S. Les deux Lignes de l'Armée des Ennemis, où ils se font mis après la Bataille, & c'est ce terrain, où ils auroient pu éviter la Bataille, & embarrasser les Alliés.
- T. Cavallerie Ennemie, qui se retira à l'approche de celle des Alliés.
- V. Endroit où un Corps de Troupes Ennemies resta pendant toute l'action.
- W. Le Canon des Alliés.
- X. Retraite des Ennemis.
- Y. Troupes de l'Ennemi, qui veulent investir Oudenaerde, avant l'action.

Plaen van de Bataille, by Oudenaerde,
den 11 July 1708.

- A. Mars van 't Geallieerde Leger.
- B. 3 Schipbruggen van de Geallieerden op de Schelde.
- C. Het Dorp Heynem beset met 4 Franse Battail.
- D. 3 Vyandlyke Battailons die haer retireerde.
- E. Mars van de Cavallery aan de rechter-Vleugel, en die van de Linker-Vleugel der Geallieerden.
- F. 8 Escadrons Geallieerden, die 11 Escadrons van den Vyand over hoop wierpen, by de Herberg genaemt het Hospitaal van Oudenaerden.
- G. 12 Verslage Vyandelyke Escadrons.
- H. 5 Battailons die het Dorp Heynem omringde.
- I. Geallieerde Infantery, hoedang sy haer rangorde in orde van Bataille.
- K. Orde van Bate van de geheele Cav: der Geallieerden.
- L. Heggen, fluyken, en Doopen, bezet door de Vyandlyke Infantery.
- M. Vyandlyke Infantery in orde van Bataille.
- N. Vyandlyke Cavallery, in orde van Bataille.
- O. Mars der Vyandlyke Armée.

- P. Plaetsen waar de Vyanden defileerde om de heggens, Doopen, en vluykens te bezetten, en alwaer het hevigste gevecht geschiede.
- Q. Hoogten waar den Vyand in 't begin van 't gevecht haer Canon plaatsen, om de Cavallie by de Molen genaemt Huren te canonneren.
- R. Cavallie gepost by de Molen, genaemt Huren.
- S. De twee Lijnen van 't Vyandlyke Leger, waar sy haer hulde naar de Bataille, en dit is het Terrain en plaats waar sy de Bataille hadde kunnen ontgaen, en als de Geallieerden veel ombrage soude hebbe kunnen geven.
- T. Vyandlyke Cavallie die voor die van de Geallieerden op haer aenaderen retireerde.
- V. Plaets waar den Vyand eenige Troupen gepost heeft had den gantschen tijd van de Actie.
- W. Twee Batterystes van de Geallieerden, een van 3, en een van 4 stukken Canon.
- X. De Vyandlyke retrair.
- Y. Enige Vyandlyke Troupes, die voor de Bataille Oudenaerden wilde investeren.

In 't Gravenhage, by PIETER HUSSON, Boekverkooper, 1708.

X. Foto's

XI.

- 1) Onderstaande foto's werden genomen tijdens het metaaldetector onderzoek op het slagveld van Oudenaarde 1708 (vanaf september 2011)

Lafelt 1747

VLSV nummer: 78

Naam van de veldslag: Lafelt **Alternatieve naam:** Maastricht, Lauffeld, Val, Lawfeldt

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Riemst, Lanaken, Hoeselt

Deelgemeente: Vlijtingen, Riemst, Vroenhoven (Riemst), Lennik, Veldwezelt (Lanaken), Hoeselt, Schalkhoven (Hoeselt)

Straatnamen: Maastrichterstraat, Bilzerbaan, Tongersesteenweg, Maastrichtersteenweg

Toponiemen: Sieberg

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich ten oosten van Maastricht. Er werd gekozen voor een maximale afbakening van de zone, deze bevindt zich tussen de Tongersesteenweg en de Maastrichtersteenweg in het zuiden, de E313 in het westen, de Maastrichterstraat en de Bilzerstraat in het noorden en het Albertkanaal in het oosten. Bebouwing beperkt zich in hoofdzaak tot de dorpskernen. De landbouwgronden zijn in gebruik als akker- en weiland.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

52415 t.e.m. 52418, 52423, 52425 t.e.m. 52478, 52503 t.e.m. 52540, 52547, 52599, 52601, 52604, 52646, 52652, 52653, 52672, 52765 t.e.m. 52769, 52772 t.e.m. 52798, 52803 t.e.m. 52808, 52836, 52839 t.e.m. 52862, 150087, 150093, 150477 t.e.m. 150479, 150482 t.e.m. 150486, 151109 t.e.m. 151114, 151643, 151644, 151647, 151648, 151650, 151652, 151654 t.e.m. 151657, 151659 t.e.m. 151666, 152421, 700102, 915020

Herdenkingstekens:

Op het slagveld van Lafelt werd in 1964 het Iers kruis opgericht door de toenmalige Ierse ambassadeur. Het herinnert aan de soldaten van de Irish Brigade, een onderdeel van het Franse leger, die sneuvelden in de slag bij Lafelt in 1747.

Herdenkingen:

In 1997 werd naar aanleiding van de 250^e verjaardag het verhaal van de slag bij Lafelt van onder het stof gehaald. Het programma omvatte onder meer een openluchttoneel te Lafelt, een tentoonstelling in Alden Biesen en een herdenkingstocht naar de Sieberg. Ook in 2008 werd er een tentoonstelling te Alden Biesen georganiseerd, met ditmaal als thema 'Het oorlogsleed in het Land van Loon van Alva tot Napoleon'.

Jaar:	1747	Eeuw:	18e eeuw
Datum:	2 juli	Alternatieve datum:	
Periode:	Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)		
Oorlog:	De Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)		
Type oorlog:	Internationaal		
Type actie:			
Historische regio:	Oostenrijkse Nederlanden		

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):
het Franse leger (olv Maurits van Saksen)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):
het Geallieerde leger (olv Willem van Cumberland)

Aantal 1: 79 000 (Daenen J., 2007)

Aantal 2: 68 000 (Daenen J., 2007)

Algemene omstandigheden:

Met de overwinning bij Rocourt (1746) had Frankrijk bewezen dat het militair in staat was de eerdere overwinning bij Fontenoy te verzilveren. Alweer was de alliantie Engeland-Oostenrijk-Holland in de schaduw gezet. De Franse bezetting die sedert 1744 de Oostenrijkse Nederlanden van west naar oost geleidelijk inpalmde was daarmee voltooid, met uitzondering van het prinsbisdom Luik dat de hele oorlog neutraal bleef en formeel niet veroverd kon worden. Elders in Europa, meer bepaald op de slagvelden van Italië, waren het dan weer de geallieerden die overwinningen boekten.

In 1746 vatte een vredescongres aan in oktober 1746 te Breda, maar het getalm van Engeland deed Europa's hoop op vrede na een aantal maanden als een zeepbel uiteenspatten. Frankrijk zag zich nu verplicht een militair signaal te geven en viel in april 1747 Staats-Vlaanderen binnen. Maar Frankrijks plannen gingen niet enkel richting Zeeland. De hele oostelijke flank van Vlaanderen en Brabant kon immers worden gedekt met de verovering van de strategische vesting Maastricht. Dat zou de geallieerden de wind helemaal uit de zeilen nemen. Op 21 juni werden Franse verkenningstroepen voor de stad gesignaleerd. De geallieerden reageerden op hun manier op het Franse offensief dat aan duidelijkheid niets meer te wensen overliet. Het opperbevel besloot zich strategisch te manoeuvreren tussen Maastricht en de Fransen. Op 26 juni had het geallieerde leger zich verplaatst op een linie met de rechtervleugel bij Averbode en het centrum bij Diest. De dagen erna schoof het centrum verder op naar Hasselt. Op 30 juni strekte het geallieerde leger zich uit van Lanaken tot Genk. De Fransen bevonden zich op dat moment met hun eerste drie divisies bij Tongeren.

In de ochtend van 2 juli hadden beide legers hun posities ingenomen op de beide heuvelruggen aan weerszijden van het dal waarin centraal het dorp Vlijtingen lag. Lafelt zelf lag wat hoger ten zuidoosten van Vlijtingen en was in die tijd niet meer dan een typisch Haspengouws gehuchtje, een straatdorpje gevormd door een vijftiental boerderijen van verschillende omvang, omringd met boomgaarden en heggen.

Het Franse aanvalsleger bestreek het zuidelijk te situeren front van Elderen tot Zichen. Nog indrukwekkender was de aanblik van het Geallieerde leger, dat de noordelijke defensieve posities had ingenomen. Deze liepen van Weert bij Spouwen tot Wolder, waarbij de linie strategisch de heuvelruggen volgde die zich van Spouwen over Rosmeer naar Hees en de hoogte van Kesselt richting Wolder uitstrekten. Van West naar Oost stonden naast elkaar de Oostenrijkse, de Staatse en de Engels-Hannoverse troepen opgesteld met hun hulpstroepen. Midden dit alles lagen de dorpen Vlijtingen en Lafelt. Lafelt lag ter hoogte van de Engelse infanterie. Voorts was de Engelse cavalerie onder leiding van generaal Ligonier opgesteld aan de

zuidrand van Kesselt, geflankeerd met de troepen van generaal Trips, die de verbinding met Wolder en Maastricht moesten dekken. (Daenen J., 2007)

Verloop van de strijd:

Beide legers stonden binnen mekaars zichtveld opgesteld. De afstand bedroeg zo'n vijf km. Het gevecht begon zondagmorgen omstreeks negen uur. Het doel van de Fransen was de inname van het onooglijke dorpje Lafelt. De Fransen vielen in grote colonne aan, ongeveer 65 bataljons sterk. Dit hield in dat van zodra een regiment verzwakt was, er een ander in de plaats kwam. Langs de geallieerde zijde werden twaalf bataljons ingezet, acht Engelse en vier Hannoverse. Langs beide zijden waren er verscheidene eskadrons ruiters die de infanterie ondersteunden. Omstreeks de middag kennen de stormaanvallen van de Fransen nog niet het verhoopte succes. Lafelt blijkt een Engels bastion dat niet van plan is zich prijs te geven. Op de westkant gebeurt er weinig of niets, dat de Oostenrijkers in beweging kan brengen. Lodewijk XV bevindt zich op de Sieberg bij Herderen.

In de namiddag wordt Lafelt vier tot vijf keer ingenomen en terug veroverd. De aanval van de Fransen concentreerde zich op de linkervleugel van de infanterie, waarvan een deel bestond uit Hollandse cavalerie. De Hollanders sloegen al galopperend in volle snelheid, zo'n 200 meter voor hun vijand, weg. Halsoverkop vlogen ze op een regiment huurlingen uit Hessen en een eskadron Schotten, die verbijsterd waren door de monsterlijke vloedgolf van Hollandse lafheid. In grote verwarring stootten ze op twee regimenten voetvolk (Schotten en Welsh) die werden vertrappeld. De Schotse fusiliers openden het vuur op dat de Hollanders en konden zo een gedeelte van hun troepen redden. De Welsh leden zwaardere verliezen.

Dit alles veroorzaakte zo een grote wanorde dat de regiment die vochten in het dorp niet voldoende konden ondersteund worden. De Oostenrijkse versterking in de richting van Lafelt kwam te laat. Elders liep een Oostenrijkse beweging via Ellicht naar het Franse korps op de Sieberg te pletter op de veel te sterke Franse artillerie aldaar. Uiteindelijk moest de aftocht worden geblazen. De geallieerden waren genoodzaakt tien kanonnen achter te laten op het slagveld. (Daenen J., 2007)

Afloop:

De Engelsen lieten zo'n 4 000 doden en gewonden achter op het slagveld. De bevelhebber van de Fransen, Van Saksen, zette geen achtervolging in, hetgeen hem nadien zou verweten worden. Feit is dat de Oostenrijkse troepen, die het gehele gebeuren vrijwel zonder slag of stoot hadden gadeslaan, in bewonderenswaardige orde terugtrokken in noordoostelijke richting. Ze trokken zich terug in de richting van Maastricht, alwaar ze een deel van hun bagage onderbrachten. Tussen Smeermaas en Maastricht sloegen ze drie bruggen over de Maas. De infanterie die zich in Bilzen bevond, begaf zich over Munsterbilzen en Lanaken eveneens naar Maastricht. s Nachts trok een deel van het geallieerde leger de Maas over en de rest bij het aanbreken van de dag. Op drie juli was het gehele leger in Maastricht gekampeerd. Hiermee was de redding van de geallieerden een feit en werd het beleg van Maastricht verhinderd. Met het geallieerde leger aan de overkant van de Maas was een omsingeling van de stad uitgesloten.

In de morgen van 3 juli overwoog maarschalk van Saksen nog ernstig de Maas bij Smeermaas over te steken met schipbruggen. Toen hij vernam dat de geallieerden op slagkracht aan de andere kant van de Maas stonden opgesteld, zag hij op advies van zijn belangrijkste generaals af van het riskante plan. De patstelling bij Maastricht werd de aanloop naar het beleg van Bergen op Zoom. De Franse koning verbleef ondertussen met het Franse hof in de landcommanderij Alden Biesen. Op 7 juli hoorde Maastricht in de verte de eresalvo's van de Franse artillerie voor de overwinning. (Daenen J., 2007)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van de zone kwam er op basis van de vondstmeldingen van de amateur metaaldetectoristen (meer dan 200! in de CAI) en een recent aangemaakte kaart door archeoloog Tim Vanderbeken (Zolad+). Afgaand op de talrijke vondstmeldingen kan gesteld worden dat het archeologische erfgoed er goed tot vrij goed bewaard is.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

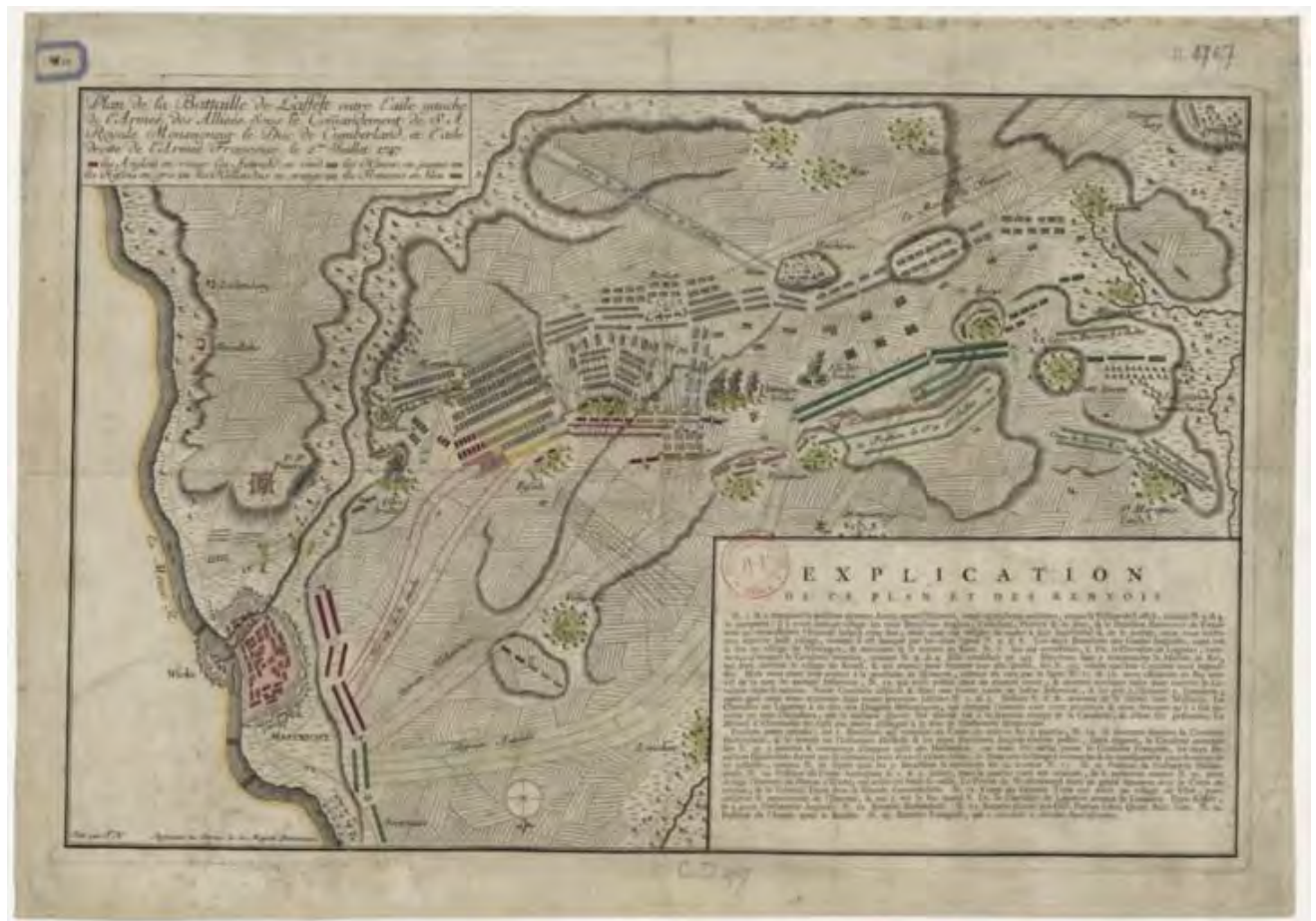
VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

- s.a., Description des batailles de Westrozebeke (1382), Fonteney (1745), Seneffe (1674), Lafeld (1747) et du siège et bataille de Lens (1647-1648): 64 bl.
- Daenen, J. (2007). Terug naar Lafelt (1747-2007). Riemst, GOGRI.
- Daenen, J., Mertens, J. (2008). Limburg in 't geweer. Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon. Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen.
- Daenen, J. S. M., A. H. Jenniskens, et al. (1997). De slag van Lafelt om Maastricht. Maastricht, Stichting Historische Reeks Maastricht.
- Driesen, F. (1852). "Notice sur la bataille de Lafeld (2 juillet 1747)." Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg(I): 14.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Goffinet, R. P. (1868). "Bataille de Laafeld." Bulletin de l'institut archéologique liégeois(IX): 79-87.
- Guay, J. A. P. Pompadour, et al. Pierre gravée à l'occasion de la victoire de Lawfelt [estampe]. [S.l.], [s.n.].
- Guelard and Brouard Vue de la Bataille de Lawfelt gagnée par le Roy Louis XV sur l'armée des Alliez le 11.e juillet 1747 [estampe]. A Paris chez Limosin rue de Gesvre au grand Coeur.
- J.D.J. Historie van den tegenwoordig geëindigden oorlog in Vlaanderen en Braband.
- Marteau, F. J. (1747). Slag van Laufelt. S.l., s.n.
- Notermans, J. (1997). De grootste veldslag uit de oorlog. Maastricht: 51-80.
- Ó hannracháin, E. (1997). The Irish Brigade at Lafelt 1747 Pyrrhic victory and aftermath. [S. n.], [E. Ó hannracháin].
- s.a. (1747). "Letter from a gentleman in Flanders, who saw the late action in Flanders." The Gentleman's magazine **17**.
- s.a. (1915). Campagnes de Jacques de Mercoyrol de Beaulieu. Parijs.
- Spits, J. (1961). "Rond de slag bij Laefelt (1747)." Limburg(XL): 222-228.

1) Plan van de Bataille Laefelt (Gallica.bnf.fr)

- 4) Plan de la bataille de Laffelt entre l'aile gauche de l'armée des alliés sous le commandement de S. A. royale Monseigneur le duc de Cumberland et l'aile droite de l'armée française, le 2 juillet 1747 / fait par F. H., ingénieur au service de sa majesté britannique (Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

- 5) Bataille gagnée par le roi à Laveldt par l'armée du roi ce 2 juillet 1747 (Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

1).Onderstaande foto's werden genomen tijdens een bezoek aan het slagveld van Lafelt in het gezelschap van Julien Daenen.

2). Foto met zicht op Sieberg vanaf de Kapel van O.L.V. van de zeven weeën te Vlijtingen (uit Daenen J., 2007, Terug naar Lafelt)

Neerwinden 1793

VLSV nummer: 83

Naam van de veldslag: Neerwinden

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Landen, Linter

Deelgemeente: Neerlanden, Rumsdorp, Neerwinden, Overwinden, Laar (Landen), Gussenhoven, Neerhespen (Linter)

Straatnamen: Rumsdorpstraat, Keibergstraat, Laarstraat, Landenstraat, Middelwindenstraat

Toponiemen: Molenbeek, Waarbeek

Algemene situering:

De zone wordt in het oosten begrensd door de Molenbeek en in het noorden en het westen door de Kleine Gete. De zone eindigt in het zuiden op de grens tussen Vlaanderen en Wallonië. Binnen deze zone liggen de dorpskernen van Wange, Neerhespen, Neerwinden, Laar, Neerlanden, Rumsdorp, Overwinden en Gussenhoven.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

20168, 20169, 20170, 20171, 20172, 20173, 20174, 20175, 20176, 20178, 20179 (Mogelijk Neerwinden 1693)

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1793 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 18 maart **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Veldslag

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal Dumouriez)

Aantal 1: 50 000 (Ons Landens Erfdeel, 1989)
35 000 (Gevaert M., 2007)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het coalitieleger (olv de Oostenrijkse hertog Josias van Saksen-Coburg)

Aantal 2: 40 000 (Ons Landens Erfdeel, 1989)
50 000 (Gevaert M., 2007)

Algemene omstandigheden:

De Europese vorsten hadden sinds de vroege zomer van 1789 de gebeurtenissen te Frankrijk met argusogen gevolgd. De overtuiging groeide dat de revolutionairen een lesje moest worden geleerd. De Fransen probeerden om hun tegenstanders voor te zijn en vielen in de lente van 1792 de Zuidelijke Nederlanden binnen. Na enkele fiasco's vormde de slag van Jemappes een voorlopig hoogtepunt voor het Franse leger. De Oostenrijkers konden de blamage van Jemappes niet zomaar over zich heen laten gaan. Ze wisten zich in hun streven verzekerd van de steun van de Engelsen. De terechtstelling van de Franse koning Lodewijk XVI was voor de geallieerden een bijkomende reden om de revolutie neer te slaan. In het voorjaar van 1793 hadden de Oostenrijkers een nieuw leger klaar om de Zuidelijke Nederlanden te heroveren. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Komende van Leuven was generaal Dumouriez tot aan de Grote Gete genaderd. In de vroege morgen van 18 maart werd het de geallieerden duidelijk dat ze zouden aangevallen worden op hun stellingen, lopende van Racour over Neerwinden tot op de grote baan bij Orsmaal. (Ons Landens Erfdeel, 1989) De slag werd uitgevochten over een front van ruim acht km lang, min of meer evenwijdig met de Kleine Gete. Die grote verspreiding van de troepen maakte het met elkaar communiceren van de onderdelen in beide legers erg moeilijk. Het strijdplan van Dumouriez was relatief eenvoudig. De eenheden van de rechtervleugel moesten de Kleine Gete langs de brug in Neerheylissem overschrijden. Samen met de troepen van het centrum onder Dumouriez zelf moesten ze de Oostenrijkers in noordelijke richting teruggedrijven. Als alles naar wens verliep konden de twee zuidelijke contingenten zich samenvoegen met de linkerflank van het leger. (Gevaert M., 2007) Noch in het centrum Neerwinden, noch op de rechterflank, Racour, konden de Fransen enig succes boeken en de twee strijdmachten bleven ter plaatse trappelen. Erger was het voor de Fransen gesteld op de linkerflank. Op de steenweg te Orsmaal leed de Franse generaal Miranda een grote nederlaag. Toen het gevaar voor omsingeling te groot werd, blies hij de aftocht. In grote paniek en wanorde trokken zijn troepen terug. (Ons Landens Erfdeel, 1989)

Afloop:

Neerwinden betekende het einde van de eerste Franse tijd in de Nederlanden. Het Franse leger haastte zich over de grens en de gediscrediteerde Dumouriez liep over naar de vijand. In Neerwinden vielen er aan Oostenrijkse kant 2 000 doden en gewonden. De Fransen telden 2 500 doden en gewonden, en 1 500 soldaten waren gevangengenomen. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van deze zone is gebaseerd op historische kaarten én enkele vondstmeldingen van musketkogels door David Stulens. De afgebakende zone omvat zowel de veldslag in 1693 als de veldslag in 1793. De vondstmeldingen wijzen op een vrij goede tot goede conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Decaves (1932). "Avis la mort du lieutenant Louis Gourey à Neerwinden." Carnet de la sabretache(XXXV): 113-116.
- Delameillieure, P. De veldslagen van Neerwinden. Landen, Geschied- en heemkundige kring van Landen.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Kuyper, H. Z. De Veldslag bij Landen en Neerwinden. Vaandel.
- Macaulay, T. (1857). La bataille de Neerwinden.
- Mandin, A. (1924). "Armées françaises en Belgique: Neerwinden (1793)." La revue belge I(4): 181-190 & 407-416.
- Navez, L. (1899). Nieuport (2 juillet 1600), Seneffe (11 août 1674), Neerwinden (29 juillet 1693 - 18 mars 1793). Bruxelles, Lebègue.
- Porth, W. (1877). Schlacht bei Neerwinden.
- s.a. (1989). "Veldslagen van Neerwinden." Ons Landens Erfdeel 36: 96-98.
- Van den Broeck, J. (2006). Op stap langs historische slagvelden. Tielt, Lannoo.
- Verlinden, C. (1940). "Fransche campagnes in België tijdens het revolutionnaire en het napoleontische tijdvak. Neerwinden (18 maart 1793)." Weerkracht en Volk III(6): 154-155.

IX. Kaart

- 1) Veldslag met de Oostenrijkers, bij Neerwinden... : Swebach Desfontaines, inv. et del. ; R. Vinkeles, en D. Vrydag sculp. (Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Kermt 1831

VLSV nummer: 98

Naam van de veldslag: Kermt

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Hasselt

Deelgemeente: Kermt, Kuringen

Straatnamen: Herkenrodedreef, Sacramentstraat

Toponiemen:

Algemene situering: De zone bevindt zich ten noorden van het dorpscentrum van Kuringen en wordt begrensd in het oosten door de E313, in het noorden en in het oosten door de Sacramentstraat en in het zuiden door de Larestraat. De zone is onbebouwd en wordt volledig ingenomen door akkergronden.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 150 m

CAI Locaties:

52821, 52823, 52824, 52826, 52827, 52828, 52829, 52830

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 7 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Veldslag-Schermutseling

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger (olv generaal Daine)

Aantal 1: 5 000 (Van Der Hoeven H., 1973)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv generaal Meyer)

Aantal 2: 4 000 (Van Der Hoeven H., 1973)

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Scheldeleger en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan.

De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De derde divisie van het Nederlandse leger krijgt de opdracht om met de infanterie naar de dorpen Schuilen en Meerbroek te marcheren. De cavalerie moet oprukken naar Kermpt, Herckenrode en Steevoort en krijgt de order om verkenningen te doen in de richting van Hasselt, Alken en Zonhoven. Het Maasleger is nu via Hasselt op weg naar Diest en zo stoot de voorhoede van Daines troepenmacht, even voorbij Curingen, op een compagnie infanterie en twee eskadrons dragonders van de derde divisie, die hier op verkenning zijn. De voorhoede van het Maasleger is numeriek duidelijk in het voordeel. De Nederlandse infanterie moet, bestookt door artillerievuur en door de oprukkende Belgische bataljons, terugtrekken. Op een gegeven moment wordt zelfs de cavalerie dringend verzocht om hulp te bieden. Maar ook deze cavalerie aanval wordt vlot door een Belgische tegenaanval gevolgd, waarna een verwoed gevecht van man tegen man volgt. Enkele uren later komt een bataljon Friese handschutters op het slagveld. In felle gevechten en met grote verliezen worden de Belgen langzaam in de richting van Kermpt teruggedreven. Uiteindelijk maakt de duisternis een eind aan de strijd. (Nater J., 1980)

Afloop:

Het aantal slachtoffers aan Nederlandse zijde in de strijd bij Kermpt was niet groot: 22 doden, 126 gewonden en 35 vermisten. Het aantal slachtoffers aan Belgische zijde staat niet met zekerheid vast. De Nederlanders zijn door een overmacht verslagen. De opperbevelhebber van de Nederlanders denkt er niet aan om de aftocht te blazen. Integendeel, het is de bedoeling om de volgende dag Curingen te bezetten, het Maasleger te omsingelen, om de daaropvolgende dag Hasselt te overmeesteren. (Nater J., 1980)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van deze zone is gebaseerd op enkele vondstmeldingen van musketkogels door David Stulens. Het kan echter niet met zekerheid uitgemaakt worden of deze vondstlocaties toe te schrijven zijn aan de slag bij Kermt, die zou hebben plaatsgevonden tussen Kuringen en Kermt. De studie van het materiaal zou hierover uitsluitsel kunnen brengen. De zone werd niet bezocht en aldus kunnen geen uitspraken gedaan worden over de conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- S.a., (1859). "De gevechten bij Kermpt en Hasselt (7 en 8 augustus 1831)." De militaire spectator: 117-125 & 234-236.
- Briers, E. (1901). "Bataille livrée à Kermpt (1831) entre les troupes belges et hollandaises." L'ancien pays de Looz(V): 28-31.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Leconte, L. (1948). "La victoire de Jermpt en 1831." L'armée-La nation III(8): 25-29.

IX. Kaart

X. Foto's

Hooglede 1794

VLSV nummer: 119

Naam van de veldslag: Hooglede

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Hooglede

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen: Sleihage Molen, Gitsberg

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

Naar aanleiding van de tweehonderdste verjaardag van de slag bij Hooglede, werd er in 1994 een herdenking georganiseerd en een monument van de slag onthuld.

III. Archeologische nota

Jaar: 1794 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 10 juni **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal Pichegru)

Aantal 1: 24 000 (Seynaeve E., 1988)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Oostenrijkse leger (olv generaal Clerfayt)

Aantal 2: 19 000 (Seynaeve E., 1988)

Algemene omstandigheden:

Pruisen, de Habsburgse monarchie, de Nederlandse Republiek, Engeland, Spanje en Piëmonte sloten na de executie van Lodewijk XVI een coalitie. Vervolgens wonnen de geallieerden, onder leiding van de hertog van Coburg, van de Fransen te Neerwinden op 18 maart 1793. De Zuidelijke Nederlanden werden opnieuw Oostenrijks. Lazare Carnot had een groot Frans volksleger op de been gebracht en ging zelf in het offensief. De Fransen bereikten eind april 1794 de vestingstad Leper, van groot strategisch belang voor de verdediging van Vlaanderen en Brabant. Een deel van de geallieerde troepen trok onder leiding van generaal Clerfayt op naar Leper om de stad te ontzetten. De reactie van generaal Pichegru liet echter niet lang op zich wachten. Hij stuurde twee divisies in de tegenaanval. Na een mislukte Franse aanval (onvoldoende cavalerie in een open terrein) op het gros van het geallieerd leger bij Doornik (21 en 22 mei 1794) trekt de Franse generaal Pichegru zich terug tussen Kortrijk en Sainghin. Hij versterkt Kortrijk en voert een schijnaanval uit op Leper. Zo hoopt hij de Oostenrijkse generaal Clerfayt naar dit meer gesloten gebied te lokken. De Fransen belegeren Leper en de Oostenrijkse generaal Clerfayt krijgt het bevel van generaal Coburg om de stad Leper te ontzetten. Tegen de avond komt Clerfayts voorhoede te Hoogdele aan. De kam van Hoogdele (goede verbindingswegen en een alles overschouwende hoogte) wordt door Clerfayts troepen ingenomen. Zij bouwen er ook verschillende versterkingen. Pichegru rukt met zijn manschappen op naar Hoogdele. (Seynaeve E., 1988)

Verloop van de strijd:

De te Hoogdele door Clerfayt opgetrokken Oostenrijkse verschaningen zijn praktisch klaar toen de Fransen zich om 14.00 uur te Hoogdele laten zien. De Republikeinse generaal Mac Donald valt Hoogdele tweemaal en wordt door de Oostenrijkse soldaten telkens teruggeslagen. Ondertussen doorbreekt de Franse generaal Salme de Oostenrijkse verdedigingslijn nabij Rumbek en rukt langs de Roeselaarse flank in noordelijke richting op. Nabij de Gitsberg stelt hij zijn kanonnen op en vuurt van daaruit op de Hoogdelede stellingen van Clerfayt. Bij gebrek aan elk contact met de naburige eenheden enerzijds en het uitblijven van de inname van de naburige stad Roeselare anderzijds trekt Salme (Fr.) zich achter de waterloop de Mandel terug. Op hetzelfde moment voeren de Fransen (20 000 man) een enorme omsluitende beweging uit rond de stad, die verdedigd werd door de Oostenrijkers olv Kol. Gontroeu. Uiteindelijk laat Gontroeu de stad Roeselare aan de vijand over. Bij het ingaan van de nacht en na zes uur vechten doorbreken de overgebleven soldaten in 'Carré' de omsingeling en herverzamelen zich te Koolskamp. Clerfayt vindt het, bij zo'n situatie, wijselijk om 's nachts de kam van Hoogdele te verlaten. Rond 23.00 uur bereikt hij de weg Lichtervelde-Koolskamp. (Seynaeve E., 1988)

Afloop:

Nog diezelfde nacht nemen de Fransen de kam van Hoogdele zonder geweld in. Dit Franse offensief, niet volgens de planning verlopen, zien de Republikeinen toch als een overwinning. Op 11 juli nemen de Fransen dan ook Hoogdele en Roeselare volledig in. (Seynaeve E., 1988)

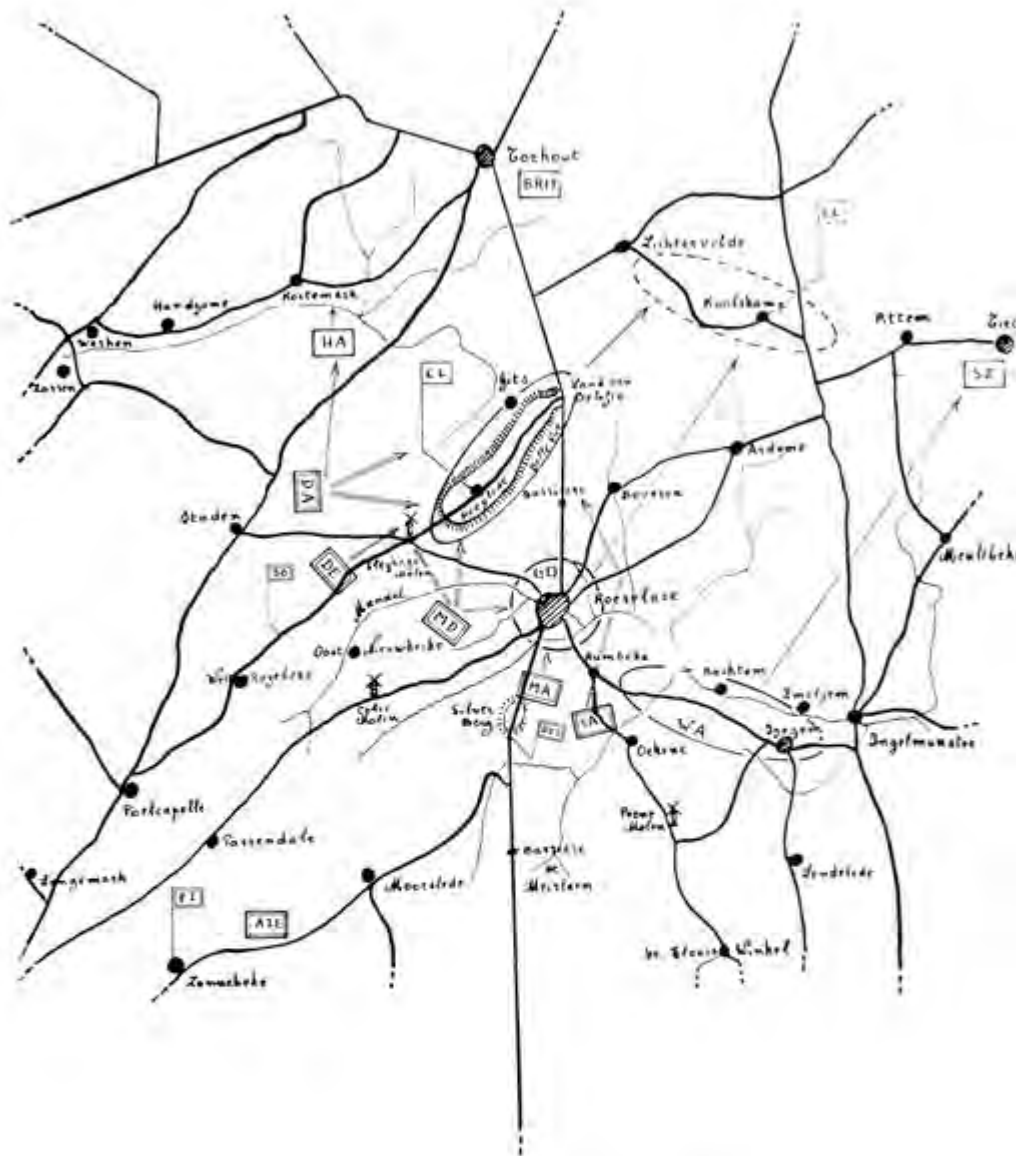
Belang (militair/politiek): 2

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

- Seynaeve, E. (1988). Vergeten veldslagen. Roeselare-Hoogde 1794. Hoogde.

IX. Kaart

1) Kaart uit Seynaeve, E., 1988, Vergeten veldslagen. Roeselare 1794

Franse aanval van 10 juni 1794.
(Schets van de auteur)

Legende

AIE : Artillerie
BRIT : Engelsers
CL : Clerfayt
DA : Daendels
DE : Dewinter

DES : Despeaux
GO : Gontroeu
HA : Hammerstein
JA : Jardon
KE : Kerpen
MA : Malbrancq

MD Mac Donald
PI Pichegru
SA Salmé
SO Souham
SZ Sztaray
WA Wallmoden

Hoogstraten 1814

VLSV nummer: 94

Naam van de veldslag: Hoogstraten

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Hoogstraten

Deelgemeente: Meer, Minderhout

Straatnamen: Meerseweg, Beekakker, Venneweg, Gestelsestraat

Toponiemen: Hoogbrug, Terbeek, Zandberg,

Algemene situering:

De zone wordt in het westen begrensd door de Gestelsestraat, in het noorden door de Venneweg, in het oosten door de Meerseweg en in het zuiden door de Beekakker. De gronden zijn hoofdzakelijk in gebruik als weilanden. Er is weinig bebouwing binnen deze zone.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

101298

Herdenkingstekens:

In 2009 werd een historische evocatie rond de gebeurtenissen in 1814 gehouden. Dit werd voorafgegaan door een parade met een 250-tal figuranten op de Vrijheid in Hoogstraten. Bij de aanwezigen waren ondermeer officiële delegaties vanwege de betrokken landen en familieleden van de aanvoerders van destijds. Bij de dodenhulde voor het stadhuis werd door de vzw Mallifique een herdenkingspaneel geschonken aan de stad. Het is bedoeling dit paneel tegen 2014 in een monument te verwerken. Ook bij de viering van 800 jaar Hoogstraten in 2010, met een openingsweekend rond levende geschiedenis, kon een kampement uit de Napoleontische tijd niet ontbreken. Ook in 2014 zal er een programma uitgewerkt worden.

III. Archeologische nota

Jaar:	1814	Eeuw:	19e eeuw
Datum:	11 januari	Alternatieve datum:	
Periode:	Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)		
Oorlog:	Opstand der Nederlanden (1813-1815)		
Type oorlog:	Internationaal		
Historische regio:	België		
Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):	Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):		
het Franse leger (olv generaal Roguet)	het Pruisische leger (olv generaal Borstel)		
Aantal 1: 30 000 (Cooremans V., 1860)	Aantal 2:	20 000 (Cooremans V., 1860)	

Algemene omstandigheden:

In het begin van januari 1814 leek de buitenlandse dominantie van België aan het einde van zijn doodsstrijd te komen. Er verspreidden zich geruchten van het debacle bij Leipzig en de mogelijke komst van een geallieerd leger naar onze contreien. Daarenboven circuleerden er geschriften van een Pruisisch generaal, genaamd Bülow. Hierdoor raakte de massa opgezweept. Reeds bij het begin van januari bevonden de Pruisen zich op Belgisch grondgebied. Ze naderden Hoogstraten, dat dienst deed als algemeen kwartier van de Fransen. Een Franse divisie, onder leiding van generaal Roguet, had er zich teruggetrokken na een mislukte belegering van Breda. Er waren een 30 000 tal Fransen gelegerd. (Cooremans V., 1860) De tactische keuze voor Hoogstraten lag voor de hand. De noordwestelijke zijde van Antwerpen werd voldoende gedekt door de 17^e, 21^e en 51^e infanterieregimenten die in garnizoen in Bergen-Op-Zoom lagen. Daarom moest het 'gat', de onverdedigde ruimte ten oosten van Antwerpen, gevuld worden. Hoogstraten was zowat de enige grotere lokaliteit die op vrijwel gelijke afstand van Breda en Antwerpen lag en bovendien ten oosten van de belangrijke verbinding tussen beide steden, de Bredabaan. Toch waren er een aantal nadelen verbonden aan deze keuze. Door de geringe grootte van Hoogstraten was er een nijpend gebrek aan volwaardige inkwartieringsadressen. Duizenden militairen werden in alle openbare gebouwen of bij particulieren ondergebracht. Maar dit volstond niet, zodat ook veestallen en schaapskooien opgevorderd werden. Het belangrijkste tactische nadeel van de keuze voor Hoogstraten was ongetwijfeld dat het omringende terrein met zijn talloze sloten en heggen zich niet echt leende voor een militaire confrontatie en dat er te weinig communicatiemogelijkheden waren met het hoofdkwartier in Antwerpen. Bovendien tastte Maison in het duister over Von Bülows plannen. Hij had dringend nood aan informatie. Daarom drong hij er in een brief aan Roguet op aan dat hij een paar sterke cavaleriepatrouilles moest uitzenden in de richting van Breda en Bergen-Op-Zoom om de geallieerde slagkracht te testen. Ook in de richting van Turnhout moest worden gepatrouilleerd, om te checken of er uit deze contreien geen Pruisen verder de Kempen en Brabant introkken. Vrijwel dagelijks kwam het de volgende twee weken tot schermutselingen tussen deze patrouilles en de geallieerden. (Huijbrechts J., 2004)

Verloop van de strijd:

In een vreselijke sneeuwstorm trokken in de vroege ochtenduren van 11 januari de geallieerden in drie grote aanvalscolonnes op naar de Noorderkempen. De spits werd afgebeten door een zware infanteriebrigade onder bevel van generaal-majoor von Borstell. Von Bülows hoofdmacht rukte dus in het holst van de nacht in drie lange colonnes op. De linkervleugel werd gevormd door de brigade Von Borstell. Ze trok over Strijbeek en Meerseldreef naar Meerle. Vandaar moest ze naar Hoogstraten doorbreken. Het was de bedoeling dat ze daarna in de richting van Oostmalle zou oprukken om vandaar uit de Franse verbindingen met Turnhout af te snijden. De tweede groep, de brigade Von Thümen, moest vanuit Zundert, westelijk van Borstells colonne, tegelijk Wuustwezel en Loenhout aanvallen. De derde colonne volgde een opmarsroute vanuit Sprundel, Etten en Rucphen. Als ze eenmaal op de hoogte van Wernhout gekomen was, zou ze naar rechts zwenken, richting Essen. Op papier oogde het geallieerde aanvalsplan mooi, maar in realiteit zou het nooit uitgevoerd

worden. Niet alleen verhinderden de barre weersomstandigheden de ontplooiing van de troepen, maar bovendien zouden de aanvalscolonnes in de loop van de dag door de evolutie tijdens de veldslag hopeloos door elkaar geraken. We keren terug naar de vroege ochtenduren van 11 januari 1814. Tijdig gealarmeerd door zijn voorposten, die overal het opdruken van sterke Kozakkenpatrouilles melden, besefte Roguet dat hij zijn gevechtsslinie moest inkorten omdat hij niet over genoeg mankracht beschikte om over heel de lijn deze opmars tot staan te brengen. Los van een sterke voorpost in Wortel besloot hij een hoofdgevechtsslinie te formeren die, ruwweg geschetst, parallel aan de Mark liep vanaf het Rijkervorselse gehucht Achtel over Keerschot naar de Klinketbrug aan het kasteel van Hoogstraten. Vandaar ging het via de kapel van Onze-Lieve-Vrouw op den Akker in Minderhout over de Meerseweg tot aan de brug van de Zandberg, bijna twee kilometer ten noorden van Meer-Dorp. Aan elke brug die niet vooraf door de genie vernield was, werd minstens één compagnie van de Jonge Garde opgesteld, ondersteund door artillerie. In Hoogstraten werd een bataljon opgesteld, terwijl op de Meerseweg en in Minderhout-Dorp telkens een bataljon in stelling werd gebracht met een voorhoede van nog twee bataljons en ondersteund door vier batterijen artillerie. Zijn reserve plaatste hij tussen Hoogstraten en Rijkervorsel. Vanuit tactisch oogpunt was dit een erg logische opstelling. Zijn front steunde op de Mark en in de rug werd hij gedekt door uitgestrekte bossen van Gammel over de Hees tot Den Aard en Gestel. Omdat hij vreesde door het nakende gevecht afgesneden te worden van Turnhout, stuurde Roguet omstreeks zeven uur een patrouille van Meuzieaus jagers naar Turnhout, met het uitdrukkelijke bevel om daar de Franse troepen te evacueren en terug te trekken naar Lier of naar Antwerpen. Tot overmaat van ramp bereikte hem vrijwel tegelijk het bericht dat een 4 000 man sterke Britse colonne haar posities bij Roosendaal had verlaten en oprukte in de richting van Wuustwezel. Roguet trok onmiddellijk het gros van de in Loenhout gestationeerde bataljons terug en gaf ze de opdracht over Brecht op te rukken naar Brasschaat en Ekeren-Donk om zich samen met de daar gestationeerde Fransen terug te trekken op een lijn die liep van Wijnegem over Deurne naar Merksem. De gevechtshandelingen die hierop volgden, staan geboekstaafd als 'De slag om Hoogstraten'. In feite was dit allesbehalve een veldslag op het grondgebied van wat toen de gemeente Hoogstraten was, maar omdat Hoogstraten de enige grotere lokaliteit was in de regio, werd het gevecht gemakshalve ernaar vernoemd. De belangrijkste gevechten vonden plaats op het grondgebied van de meer noordelijk gelegen gemeenten Minderhout en Meer. De slag zelf was geen massaal treffen tussen twee compacte legers, maar eerder een lange reeks van schermutselingen, vaak op behoorlijke afstand van elkaar. Een van deze gevechten vond plaats aan de brug van de Zandberg te Meer. Een detachement troepen die oorspronkelijk tot de brigade von Thümen behoorde, had immers in Zundert het bevel gekregen om naar Meer op te rukken. De bedoeling was blijkbaar dat de geallieerden bij verrassing Meer-Dorp zouden innemen. Als Meer eenmaal in geallieerde handen was, kon de aanval worden opgesplitst. Een deel van de brigade kon dan via Terbeek naar Loenhout oprukken, terwijl een andere colonne de Fransen in Minderhout in de rug kon aanvallen. Roguet had tijdig zijn voorwacht in Meer gealarmeerd en toen de eerste Kozakken als verkenners van de geallieerden ter hoogte van het gehucht Hoogeind opdoken, zat het spel meteen op de wagen. Een viertal grote vennen aan de westzijde van het gehucht verhinderden dat de cavalerie zich naar behoren kon ontplooiën. De Fransen concentreerden bijgevolg hun vuur op de smalle doorgang tussen de vennen. Hierdoor liep de geallieerde opmars heel wat vertraging op. Pas omstreeks halfelf slaagden de Kozakken erin om deze linie te doorbreken. De weg naar de Zandberg was vrij, maar de brug viel niet in hun handen omdat de aanval werd afgestopt door het accurate vuur van goedverschanste scherpshutters achter een stevige barricade op de brug zelf. De cavaleristen waren het ebu dit alles met lede ogen te moeten aanzien. Uiteindelijk geeft majoor Von Kameke het bevel om met de cavalerie iets verderop de bevroren Mark over te steken. Deze poging mislukte omdat het ijs brak, waardoor er niks anders opzat dan een reeks stormaanvallen op de smalle brug te ondernemen. Pas rond het middaguur slaagde de geallieerde cavalerie erin de brug te veroveren. De weg naar Meer-Dorp lag nu eindelijk open. De geallieerden bleven echter wijselijk aan de noordkant van het dorp. Verkenners waren immers teruggekomen met de melding dat er over de Hoogebrug, het bruggetje over de beek aan het begin van de Meerseweg, een stevige barricade was opgeworpen en dat het er wemelde van de Fransen. Ook in de richting van Loenhout leek er geen doorkomen aan. Omdat er vanuit het dorp niet verder opgerukt kon worden over de door de Fransen bezette Meerseweg trok een sterke afdeling via de Frankenberg en de Diepe Broeken in de richting van Minderhout. Maar opnieuw stokte hier de opmars toen de Oude Pastorij in zicht kwam. De Pruisen vreesden dat dit grote gebouwencomplex vol Fransen zat. Na een korte verkenning bleek er zich slechts een handvol Fransen in de Oude Pastorij te bevinden. Nadat ze na een kleine schermutseling waren gevangen genomen, trokken ze verder door naar het gehucht Beek, waar ze opnieuw slaags raakten met de Fransen. Ter hoogte van het 'Beekheyken' troffen ze hun collega's die eerder slag hadden geleverd om Minderhout-centrum. Dit verklaart waarom het hoogtepunt van de strijd zich in de namiddag zou afspelen rond de Meerseweg, op de grens van Minderhout en Meer. Op deze plaats kwam het tot een heuse veldslag, die bij het vallen van de avond onbeslist werd afgebroken door de Fransen. Roguet slaagde er wel in om zijn troepen veilig naar Antwerpen laten terug te trekken. (Huijbrechts J., 2004)

Afloop:

Volgens Coremans (1860) vallen er zo'n 6 000 doden en gewonden, Huijbrechts (2004) houdt het op 1200 tot 1600 doden en gewonden. Er worden slechts enkelen gevangen genomen. Maison benadrukt in een rapport dat in de omgeving van het kerkhof in Minderhout, langs de Meerseweg en in Wortel-Dorp de grond bezaaid lag met lijken en kadavers. De gesneuvelden werden in een viertal massagraven begraven. Zij die in Meer in de onmiddellijke omgeving van de Markbrug sneuvelden, werden begraven in een grote kuil op de Heesakker, een uitgestrekt heideveld dat indertijd eigendom was van brouwer en schepen Karel Sterkens. De Heesakker bevindt zich in het gehucht Eindmeer op de splitsing van het Hoogeiend met Eindsestraat. Tot op de dag van vandaag wordt deze plaats trouwens in de volksmond 'de Kozakkenkuilen' genoemd.

Omstreeks 1900 werden er nog ruitersporen en hoefijzers bovengeploegd. (Huijbrechts J., 2004)

De glorie van de overwinning komt toe aan de Pruisische generaal Borstel. De Fransen werden aangevoerd door generaal Roguet. De overwinning te Hoogstraten opent België voor de Pruisen en brengt het leger dat opereert in het noorden in contact met dat van generaal Winzingerode die zich, via Verviers en Luik, naar Brabant begeeft. (Coremans V., 1860) De slag bij Hoogstraten was niet alleen de eerste confrontatie in de Zuidelijke Nederlanden, maar ze maakte voor de geallieerden ook de weg vrij voor de offensieve acties tegen Antwerpen en voor de campagnes in Noord-Frankrijk. (Huijbrechts J., 2004)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van deze zone is gebaseerd op historisch onderzoek door de gebroeders Huijbrechts van de vzw Erfgoed Hoogstraten. In 2014, naar aanleiding van de herdenking van de slag, zal hierover een uitgebreide publicatie verschijnen. Hoewel de slag bij Hoogstraten werd uitgevochten op verschillende locaties in Hoogstraten, Meer en Wortel, geldt de afgebakende zone als de plaats waar het hevigst zou gestreden zijn. Vooralsnog kunnen er geen uitspraken gedaan worden over de conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Coremans, V. (1860). La bataille de Hoogstraeten. Episode historique. Brussel.
- Delaruelle, S., Verbeek, C., Bungeneers, J., Vandenbruaene, M. (2004). De 'man van Meer'. De omstandigheden van de vondst en het antropologisch onderzoek. Verloren voorwerpen. Archeologisch onderzoek op het HSL-traject in de provincie Antwerpen. Antwerpen, Provincie Antwerpen: 315-321.
- Lauwers, J. (1939). Hoogstraten in den patriottentijd en in 1814. Brecht, Drukkerij Braeckmans.

IX. Kaart

X. Foto's

Hooglede 1794

VLSV nummer: 145

Naam van de veldslag: Hooglede

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 20/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Hooglede

Deelgemeente:

Straatnamen: Lepelstraat, Molenstraat, Beverenstraat, Bruggestraat, Kandelaarstraat

Toponiemen: Gitsberg

Algemene situering: De afgebakende zone ligt net ten oosten van het Hoogleedse stadscentrum. De zone wordt grosso modo omsloten door de Lepelstraat in het noorden, de Bruggestraat in het oosten, de N32 en de Beverenstraat in het zuiden en de Grote Noordstraat in het westen. De Bruggestraat en de Molenstraat lopen dwars doorheen de zone. De zone is weinig bebouwd en wordt in hoofdzaak ingenomen door akkers en weilanden.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: Tot op 150 meter

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

Naar aanleiding van de tweehonderdste verjaardag van de slag bij Hooglede, werd er in 1994 een herdenking georganiseerd en een monument van de slag onthuld

III. Archeologische nota

Jaar: 1794 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 13 juni **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Veldslag

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal Pichegru)

Aantal 1: 20 000 (Seynaeve E., 1988)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Oostenrijkse leger (olv generaal Clerfayt)

Aantal 2: 30 000 (Seynaeve E., 1988)

Algemene omstandigheden:

Pruisen, de Habsburgse monarchie, de Nederlandse Republiek, Engeland, Spanje en Piëmonte sloten na de executie van Lodewijk XVI een coalitie. Vervolgens wonnen de geallieerden, onder leiding van de hertog van Coburg, van de Fransen te Neerwinden op 18 maart 1793. De Zuidelijke Nederlanden werden opnieuw Oostenrijks. Lazare Carnot had een groot Frans volksleger op de been gebracht en ging zelf in het offensief. De Fransen bereikten eind april 1794 de vestingstad Ieper, van groot strategisch belang voor de verdediging van Vlaanderen en Brabant. Een deel van de geallieerde troepen trok onder leiding van generaal Clerfayt op naar Ieper om de stad te ontzetten. De reactie van generaal Pichegru liet echter niet lang op zich wachten. Hij stuurde twee divisies in de tegenaanval. Na een mislukte Franse aanval (onvoldoende cavalerie in een open terrein) op het gros van het geallieerd leger bij Doornik (21 en 22 mei 1794) trekt de Franse generaal Pichegru zich terug tussen Kortrijk en Sainghin. Hij versterkt Kortrijk en voert een schijnaanval uit op Ieper. Zo hoopt hij de Oostenrijkse generaal Clerfayt naar dit meer gesloten gebied te lokken. De Fransen belegeren Ieper en de Oostenrijkse generaal Clerfayt krijgt het bevel van generaal Coburg om de stad Ieper te ontzetten. Tegen de avond komt Clerfayts voorhoede te Hooglede aan. De kam van Hooglede (goede verbindingswegen en een alles overschouwende hoogte) wordt door Clerfayts troepen ingenomen. Zij bouwen er ook verschillende versterkingen. Pichegru rukt met zijn manschappen op naar Hooglede.

Na de eerste slag bij Hooglede (10 juni 1794) herschikten beide troepen hun manschappen en posities. De aanvoer van Oostenrijkse munitie uit Tielt laat op zich wachten en Clerfayt wacht met 20 000 man om Hooglede aan te vallen. Hij is er zich van bewust dat hij op 13 juni een sterkere tegenstrever (30 000 man) zal moeten aanvallen. De Republikeinen blijven op hun Hoogleedse en Roeselaarse stellingen waarbij zij verkenningen en veldwerken uitvoeren. (Seynaeve E., 1988)

Verloop van de strijd:

Na het beloven van drie dagen soldij en het ontvangen van een driedubbel rantsoen brandewijn zetten de manschappen van Clerfayt zich in beweging richting Hooglede. Bij het kriecken van de dag botsen ze op een vijandelijke batterij verschanst op de Gitsberg. Door het vastberaden optreden van de Oostenrijkers trekken de Franse artilleurs zich hals over kop terug tot aan de molen in de huidige Molenstraat. Vanuit woningen en omhaagde boomgaarden vuren de Fransen op de oprukkende kolonel Clerfayt. De in de dorpskom opgestelde Franse brigade van Mac Donald biedt hevige weerstand. Het uitblijven van nieuws van Kolonel Sztary en Kerpen maakt Clerfayt besluiteloos. In plaats van Hooglede verder met man en macht hevig aan te vallen, blijft hij talmen aan de ingang van het dorp. Hij verliest veel manschappen die hij voortdurend met frisse krachten moet aanvullen. In de late voormiddag nagelt Mac Donald zijn Kolonel definitief aan de grond. De beloofde versterkingen dagen voorlopig niet op. Langs beide flanken met omsingeling bedreigd en 10 000 frisse Republikeinen op komst, vangt Clerfayt rond de middag aan met de aftocht naar de baan Lichtervelde-Koolskamp. In Koolskamp richt hij een voorlopige stelling op. (Seynaeve E., 1988)

Afloop:

Deze tweede veldslag te Hooglede werd een groot succes voor de Fransen. Na de slag dwalen tal van geallieerden op het slagveld rond. Zij worden door jagende Republikeinse huzaren neergesabeld. De Oostenrijkers zouden dubbel zoveel krachten verloren zijn als de Republikeinen (800-400). Alle hoop op ontzetting van Ieper was bij deze verdwenen. De geallieerden kregen te Fleurus bovendien de genadeslag toegebracht door generaal Jourdan. Het Zuiden viel in handen van de Republikeinen en voor België eindigde het Oostenrijkse tijdvak. (Seynaeve E., 1988)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van de zone werd voorgesteld door Freddy Anckaert, gids in het Oorlogsmuseum van Hooglede. Hoewel de CAI geen vondstlocaties vermeldt die betrekking hebben met de slag in 1794, werd er, nog volgens Freddy Anckaert, op verschillende plaatsen oorlogstuig gevonden. Het zou onder meer gaan om kogels en gespen in de Grote Noordstraat en de Kleine Noordstraat. De slag bij Hooglede is weinig gekend bij het grote publiek (en dus ook bij metaaldetectoristen) waardoor verondersteld mag worden dat het archeologisch erfgoed hier vrij goed bewaard is.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

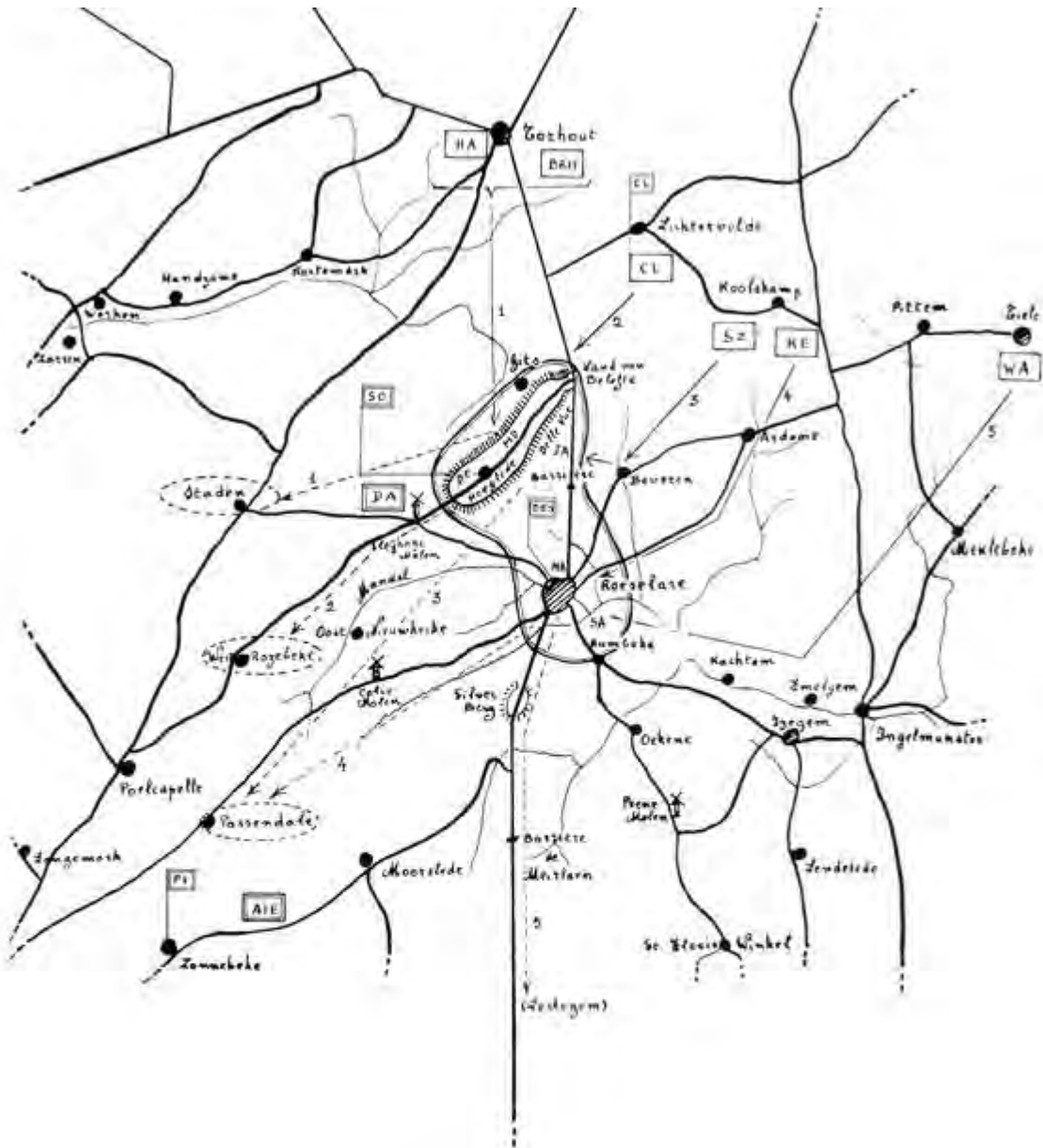
- Seynaeve, E. (1988). Vergeten veldslagen. Roeselare-Hooglede 1794. Hooglede.

IX. Kaart

- 1) Combat d'Hooglede. 13 Juin 1794, commandé par Louis-Philippe pour le musée historique de Versailles en 1835, Versailles (musée national des châteaux de Versailles et de Trianon)

2) Kaart uit Seynaeve, E., 1988, Vergeten veldslagen. Roeselare 1794

Geallieerd aanvalsplan voor 13 juni 1794
(Schets van de auteur)

Legende

AIE : Artillerie
BRIT : Engelsen
CL : Clerfayt
DA : Daendels
DE : Dewinter

DES : Despeaux
GO : Gontrocul
HA : Hammerstein
JA : Jardon
KE : Kerpen
MA : Malbrancq

MD : Mac Donald
PI : Pichegru
SA : Salme
SO : Souham
SZ : Sztaray
WA : Wallmoden

Hoegaarden 1013

VLSV nummer: 7

Naam van de veldslag: Hoegaarden

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Hoegaarden

Deelgemeente:

Straatnamen: Lange grachtstraat, Reugelstraat, Klein Overlaar

Toponiemen: Ruytters Kerckhoff, Goudberg

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich te noordoosten van Hoegaarden. De zone wordt begrensd door de Lange grachtstraat in het noorden en het westen, de Reugelstraat in het oosten en Klein Overlaar in het zuiden. Net ten oosten loopt de E40. De zone is nagenoeg onbebouwd en wordt hoofdzakelijk ingenomen door akkergronden.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingen:

In 2013 is het exact één millennium geleden dat de slag bij Hoegaarden werd uitgevochten. In 2011 werd een wandeling en picknick langs het slagveld georganiseerd, voor 2013 wordt een grootschalig herdenkingsmoment gepland.

III. Archeologische nota

Jaar: 1013 **Eeuw:** 11e eeuw

Datum: 10 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Nationaal

Historische regio: graafschap Bruningerode

het Brabantse leger (olv Lambert I van Leuven) het Luikse leger (olv Prins-bisschop Balderik II van Luik)

Algemene omstandigheden:

Verloop van de strijd:

Afloop:

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van de zone is gebaseerd op de bevindingen van de heer Ivan Laloup, bezieler van de geplande herdenking van de slag in 2013. Zo zou het toponiem Ruyters Kerckhoff zich binnen de afgebakende zone bevinden, meer bepaald aan het eind van de Reugelstraat. Er bestaan geen historische kaarten van de slag, noch zijn er enige vondsten gekend. Aldus is het onmogelijk uitspraken te doen over de conservering van het archeologische erfgoed.

- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
 VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
 VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
 VIII. Bibliografie

- s.a., (1835). La Belgique militaire. T. 3 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).
- Van Nerum, H. (1969). "De veldslag van Hoegaarden." Alpaïdis(15): 7-17.
- Van Weert, B. (1895-1896). "De slag van Hoegaarden (1013)." De Hagelander(III): 28-31.
- Vandervelpen, J. (1956). "De slag bij Hoegaarden (anno 1013)." Eigen schoon en de Brabander(XXXIX): 81-95.
- Wauters, A. (1876). La Belgique ancienne et moderne: géographie et histoire des communes belges. Arrondissement

de Louvain. Canton de Tirlemont. Bruxelles, Decq et duhent.

IX. Kaart

X. Foto's

Onderstaande foto's werden getrokken tijdens een geleide wandeling op het slagveld van Hoegaarden in juli 2011

Steps 1213

VLSV nummer: 11

Naam van de veldslag: Steps

Alternatieve naam: Steppes, Montenaken

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Gingelom

Deelgemeente: Montenaken

Straatnamen: Stepsstraat

Toponiemen: Stepsheuvel

Algemene situering: De afgebakende zone ligt ten zuiden van Montenaken, op de grens tussen Vlaanderen en Wallonië. De zone ligt grosso modo ten noorden van de E40 en ten oosten en westen van de Stepsstraat. Het gebied is onbebouwd en wordt ingenomen door akkergronden.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Steps: De Luikenaars haalden een O.L.V. beeld uit de kerk van Montenaken en brachten het naar het slagveld. Zodra het beeld ter plaatse was scheen de zon zo hevig dat ze de ogen van de tegenstanders verblindde en de wapens neerlegden. Ieder jaar wordt het wonderdadig beeld in de maand mei van de kerk van Montenaken naar de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Steps gebracht.

Herdenkingen:

In 1913 hadden de eerste Stepsfeesten plaats, naar aanleiding van de 700^e verjaardag van de Slag van Steps. Sindsdien gebeurt dit om de 25 jaar. Gedurende een week zijn er dagelijks eucharistievieringen, op zondag gevolgd door een processie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Steps. Deze vonden voor de laatste maal plaats in 2008

Jaar:	1213	Eeuw:	13e eeuw
Datum:	13 oktober	Alternatieve datum:	
Periode:	Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)		
Oorlog:			
Type oorlog:	Nationaal		
Historische regio:	prinsbisdom Luik		
Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):	Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):		
het Luikse leger (olv prins-bisschop Hugo II van Pierrepont, Lodewijk II van Loon)	het Brabantse leger (olv hertog Hendrik)		
Aantal 1:	4 000	Aantal 2:	4 000

Algemene omstandigheden:

Luik en Brabant, de twee belangrijkste vorstendommen in het deel van de Zuidelijke Nederlanden dat deel uitmaakte van het Duitse keizerrijk, kwamen op geregelde tijdstippen in conflict met elkaar. Allebei streden ze om de controle over de vallei van de Maas en over de verkeerswegen die vanuit het rijke Vlaanderen naar de vallei van de Rijn leidden. In 1213 was een ruzie over de respectievelijke rechten van de Brabantse hertogen en de Luikse bisschoppen op de stad Maastricht voor Hendrik, hertog van Brabant, een voldoende reden om het Luikse grondgebied binnen te vallen en te brandschatten. De Brabander slaagde er zelfs in de stad Luik te veroveren, maar na bemiddeling door de graaf van Vlaanderen trok hij zich terug en aanvaardde een bestand. Enkele maanden later werd er weer flink geruzied. De bisschop van Luik had twee aanhangers van de hertog uit zijn kasteel gejaagd. Hendrik aarzelde geen ogenblik en viel aan het hoofd van zijn Brabantse ridders Luik andermaal binnen. Bisschop Hugo van Pierrepont kwam met een behoorlijk leger de Brabanders tegemoet. De Luikenaars konden rekenen op de steun van de graaf van Loon en er waren ook milities uit de streek van Dinant komen opdagen. (Verbruggen J-F, 1954)

Verloop van de strijd:

De bronnen met betrekking tot de slag bij Steps zijn schaars. Om het verloop van de strijd te kunnen schetsen, is men aangewezen op twee geschriften, beide van Luikse geestelijken uit die tijd, die niet bij de vechtpartij zelf aanwezig zijn geweest, maar wel goed geplaatst om na afloop alles te vernemen. Enerzijds zijn dat de Annales van Renier, prior van de Benedictijnerabij van Saint-Jacques, anderzijds de wat later neergepende Triumphus sancti Lambertii in Steppes van een onbekende kanunnik van Saint-Lambert. (Vandenghoer C., 1988)

Ondanks een verzoeningspoging van Hendrik bij de Luikse kanunniken planden Hugo van Pierrepont en Ferrand van Vlaanderen een aanval op Brabant op 10 oktober 1213. Ferrand van Vlaanderen viel Brabant echter eerder binnen, maar werd op zijn beurt aangevallen door Frankrijk, Hendriks bondgenoot. In plaats van de aanval van Luik af te wachten viel de hertog zelf aan. Op de 10de oktober was Hendrik in Les Waleffes, Tourinnes-la-Chaussée en borgworm. Deze drie nederzettingen zijn gelegen langs de grote heirbaan. Hij overnachtte te Borgworm na de belegering van de plaatselijke toren en deze van Les Waleffes. Op de 11de oktober kon Hendrik zijn tocht langs dezelfde heirbaan tot Tongeren vervolgen, waar hij de burcht en de kerk liet belegeren. Tijdens de namiddag ging Hendrik I op verkenning in de richting van Luik, maar keerde terug om de nacht in Offelken bij Tongeren door te brengen. Een tweede 'sac de Liège' leek uitgesloten door het zicht op de herstelde ringmuur en een paraat leger. Op zaterdag 12 oktober liet de hertog een deel van zijn leger opnieuw Tongeren bekampen, terwijl hij en andere ridders naar Luik oprukten, doch niet verder dan Xhendremael, vermits hij hier vermoedelijk voor het ganse Luikse leger kwam te staan. Daarop week de hertog al plunderend terug langs Donceel om te

Omal zijn tenten op te slaan. Maar om middernacht was hij verder opgerukt naar Steps, waar hij vóór de Luikenaren aankwam, vermits zijn legertje beschikte over de beste plaats op het slagveld, een heuvel. De prins-bisschop had zijn troepen op twee plaatsen verzameld: te Luik voor de Haspengouwse ridders en te Hoei voor de Ardeense ridders en de gemeentenaren. De eigenlijke optocht van de te Luik verenigde troepen werd aangevat op 12 oktober. Ze sloegen hun kamp op in Lens-sur-Geer en vertrokken rond middernacht richting Montenaken, waar ze tegen de ochtend de legers van Loon zouden ontmoeten.

Aan Luikse zijde streden zowel Lotharingse vorsten als Luikse feodale heren. Naast de ridders treft men ook de gemeentenaren van Luik, Hoei, Dinant en Fosse aan. De belangrijkste deelnemer was de graaf van Loon, Lodewijk II. Anderzijds was er de hertog van Limburg en de graaf van Aarlen Hendrik III. Als andere leiders van een groep ridders en stedelingen zijn drie belangrijke heren te vermelden die allen van over de Maas kwamen: Diederik van Walcourt of Rochefort, Hugo van Florennes en Arnold van Morialme.

Over het Brabantse leger is men veel slechter ingelicht. Het bestond in hoofdzaak uit ridders, hetgeen ook snellere verplaatsingen mogelijk maakte. Het leger werd wel gevolgd door voetvolk, een slecht bewapende, plunderzieke schaar. De gemeentenaren van het hertogelijke leger zouden vooral uit Leuven en Lier afkomstig zijn geweest. Naast deze streden ook huurlingen mee. De leiding van het leger is niet met zekerheid gekend, maar men mag aannemen dat ze bij de hertog zelf, zijn halfbroer Willem van Perwez en Hendrik van Huldenberg lag. De legermacht van het prinsbisdom wordt op 700 à 800 ridders geschat, de Brabantse op 400 à 500. De prins-bisschoppelijke infanteristen worden op 3000 à 4000 geschat. Ook de massa achter het hertogelijke leger moet een dergelijke omvang hebben gehad, alhoewel dit element bij de Brabanders eerder bijkomstig was. De Luikse gemeentenaren beschikten over lange lansen of pieken, die met de stoel in de grond werden geplant. Naast de piek beschikten de infanteristen nog over de goedendag. Hiervoor hadden de Luikenaren meestal hakbijlen, messen of zwaarden. Als afweermiddel bezaten ze slechts een helm en maliënkolder, dus geen schild.

Het prins-bisschoppelijke leger stond opgesteld aan de voet van de Stepsheuvel. De rechtervleugel werd aangevoerd door Hendrik II van Loon en Hendrik III van Limburg, samen met het Loonse voetvolk en de Maastrichtenaren. In het midden stond de prins-bisschop Hugo van Pierrepont opgesteld met enkele trouwe Haspengouwse ridders en de gemeentenaren uit Hoei en Luik. In de Ardeense linkervleugel tenslotte bevonden zich Diederik van Walcourt, Arnold van Morialmé en Hugo van Florennes samen met de gemeentenaren van Dinant en fosse. Het voetvolk moest pieken in de grond steken en er een muur vormen. Dit had een dubbel doel: de aanval van de Brabantse ridders te stuiten, indien hun eigen ridders faalden. Bovendien verschaftte het de Luikse ridders de kans zich achter het voetvolk op te stellen. Het hertogelijke leger stond paraat op de Stepsheuvel met de zon in de rug.

Alvorens aan de slag te gaan schonk de prins-bisschop de absolutie aan zijn troepen. Daarna begonnen de eerste schermutselingen en begon men elkaar met stof en stenen te bekogelen en het krijgsgeschreeuw aan te heffen. De hertog zakte de helling af. Daarop gaf de graaf van Loon met de kreet "Loon, Loon, Loon" en met een wenk van zijn arm het teken 'ten aanval'. De hertog wist dat er veel van Lodewijk II afhing en had daarom een vijftal ridders van hun paard doen afstijgen om de graaf zo dicht mogelijk te benaderen en hem ofwel gevangen te nemen, ofwel te doden. De aanval van de Brabanders was dus hoofdzakelijk op de graaf gericht, dus op de Luikse rechtervleugel, waardoor de graaf regelmatig in een penibele situatie kwam, maar telkens door zijn broer werd gered. Door het agressieve strijden van de Brabantse linkervleugel en de numerieke minderheid kon het niet anders dan dat de andere Brabantse vleugel gevoelig was verzwakt. Vandaar dat Diederik van Walcourt met de Ardeense ridders eerder gemakkelijk naar voren kon rukken en de Brabanders zware verliezen kon toebrengen, er wanorde kon zaaien en er een bloedbad aanrichtte. Het was bijgevolg langs beide zijden de linkervleugel die aanviel. Door de verschuiving, veroorzaakt door twee niet tegenover elkaar opgestelde aanvallende vleugels, ontstond er in het midden een opening. De eigentijdse geschiedschrijver Enier verhaalt dat de gemeentenaren uit Hoei, samen met andere auxiliatores, op hun beurt met een aanval begonnen. Daar ze in het midden stonden, richtten ze hun aanval ofwel op de middelste afdeling van het Brabantse heir, hetzij op de fel opdringende Brabantse linkervleugel, die Loon dreigde te verpletteren. Toen de overwinning zich voor Luik begon af te tekenen, sloeg de hertog van Limburg, Hendrik III, op de vlucht. Daardoor ontstond er enige paniek in de Loonse gelederen, waar deze had gestreden. Al vluchtend verspreidde Hendrik III het gerucht dat Hugo van Pierrepont gevangen was genomen en Lodewijk II had gedood. Hierdoor sloeg het Loonse voetvolk op de vlucht. Door het feit dat de Luikenaren onder Diederik van Walcourt dapper verder streden, werd het succes verzekerd. Ook door de heftige weerstand van de Loonse ridders zag de hertog van Brabant zijn plan mislukken en sloeg op de vlucht. De Loonse infanterie keerde terug, maar kon de Luikse achtervolgers niet meer bijhalen. Het grote slachtoffer van deze vlucht was de Brabantse infanterie, die eerst door de eigen ridders en daarna door de vijandelijke werd overhoop gelopen. (Wemans G., 2006)

Afloop:

Slechts een klein gedeelte werd gevangen genomen. De achtergebleven Lonenaren plunderden de lijken en gewonden die op het slagveld lagen en ook de karren die deel uitmaakten van de Brabantse legeretros. Het Brabantse voetvolk werd nagenoeg uitgemoord. Het is niet bekend hoeveel Brabantse ridders sneuvelden. De Luiks-Loonse alliantie verloor naar eigen zeggen 27 ridders, waarbij enkele Vlaams sprekenden die door hun Franstalige bondgenoten voor Brabanders werden gehouden. Ongetwijfeld werden er ridders gevangen genomen die daarna tegen een losgeld werden vrijgelaten. Het verliescijfer bij de geallieerde infanterie zou iets meer dan 300 bedragen.

De overwinning werd op die wijze tegen de middag behaald en zou al drie uur later in Luik bekend zijn gemaakt, waar de kanunniken de feestviering dadelijk inzetten. Sinds de 'sac' was het geleden dat in Luik de klokken nog hadden geluid. Ondertussen werd de achtervolging verder gezet tot vijf uur 's avonds. Toen waren de Brabanders over Grand-Hallet en Chapeauveaux al een heel eind hun land in gevlucht. Vandaar uit vluchtte de hertog noordwaarts tot Tienen. Daar gooide hij de meest waardevolle voorwerpen weg om ze aan de handen van de achtervolgers te onttrekken. Het voetvolk, dat de achtervolging niet ver doorzette, sloot zich 's avonds te Hannuit weer aan bij de Luikse ridders om er de nacht door te brengen. 's Anderendaags zette de prins-bisschop vanuit Hannuit de plundering van Brabant in. Hierbij werden 32 dorpen verwoest, waaronder belangrijke nederzettingen als Zoutleeuw en Landen. (Wemans G., 2006)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening van deze zone is gebaseerd op het toponiem Stepsheuvel. Het leger van Luik stond in 1213 opgesteld op de (nu grotendeels afgegraven) Stepsheuvel. Er bestaan geen historische kaarten van de slag en er zijn geen vondsten gekend. Vermits de Stepsheuvel grotendeels werd afgegraven lijkt het waarschijnlijk dat de meeste sporen van de veldslag verdwenen zijn.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- s.a., (1835). La Belgique militaire. T. 3 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Gaier, C. (1968). Art et organisation militaires dans la principauté de Liège et dans la comté de Looz au Moyen Age. Brussel.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Manet, A. (1964). De veldslag te Steps 1213. Leuven.
- Thierie, R. (2006). Steps: Legende en volksdevotie. De slag van Steps 1213, Davidsfonds Gingelom.
- Vandenghoer, C. (1988). Montenaken, Steps, Gingelom. Leuven.
- Verbruggen, J. F. (1954). De Krijgskunst in West-Europa in de Middeleeuwen. Brussel.
- Wemans, G. (2006). De slag van Steps (1213) in een regionale en internationale context. De slag van Steps 1213, Davidsfonds Gingelom: 2-11.

IX. Kaart

Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Steps in de kerk van Montenaken (bron: Wikipedia)

De Stepsheuvel in Montenaken (bron: Wikipedia)

Westrozebeke 1382

VLSV nummer: 23

Naam van de veldslag: Westrozebeke

Alternatieve naam: Rozebeke

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Staden, Zonnebeke

Deelgemeente: Westrozebeke (Staden), Passendale (Zonnebeke)

Straatnamen: Poelkapellestraat, 's Graventafelstraat, Bornstraat, Passendalesteenweg

Toponiemen: Goudberg, Zeugeberg

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich tussen de dorpskernen van Westrozebeke en Passendale. De zone wordt begrensd door de Poelkapellestraat in het noorden, de Passendalesteenweg in het oosten, de Bornstraat in het westen en de 's Graventafelstraat in het zuiden. De Goudberg straat loopt doorheen deze zone. Binnen deze zone komen hoofdzakelijk akkergronden voor. De graad van bebouwing is miniem.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: Tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

Vrij kort na de veldslag al werd in Westrozebeke (in die tijd nog Rozebeke) verteld dat Onze-Lieve-Vrouw op een miraculeuze manier het dorp had gered voor plundering door de Fransen. Ze had namelijk een lint van rode zijde rond de dorpskom gelegd waar de Fransen niet overheen konden. Nu nog is het beeld van Maria in de linkerzijbeuk van de kerk van Westrozebeke het voorwerp van volksdevotie. Het koperen monument dat in 1982 op het dorpsplein ter gelegenheid van de zeshonderdste verjaardag van de slag werd geplaatst, is het werk van de plaatselijke kunstenaar Frans Corneillie.

Jaar:	1382	Eeuw:	14e eeuw
Datum:	27 november	Alternatieve datum:	
Periode:	Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)		
Oorlog:	De Gentse Opstand (1379-1385)		
Type oorlog:	Internationaal		
Historische regio:	graafschap Vlaanderen		

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger (olv Filips van Artevelde)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv Karel VI)

Aantal 1: 20 000 (Gevaert M., 2007)

Aantal 2: 30 000 (Gevaert M., 2007)

Algemene omstandigheden:

Met de aanhouding van een Gents poorter op 5 september 1379, regelrecht indruisend tegen de stedelijke privilegiën, en de hierop volgende moord op ridder Rogier van Outrive, baljuw van graaf Lodewijk van Male, kwamen de gebeurtenissen in Vlaanderen, en meer bepaald de verhouding tussen graaf Lodewijk en Gent in een spiraal van geweld terecht. Vanaf deze terminus a quo laat men de Gentse opstand beginnen, die slechts een einde zal kennen, na een voor beide partijen uitputtende strijd, met de vrede van Doornik op 18 december 1385. De opstand was symptomatisch voor één der fundamentele conflictgronden tussen vorst en stad, in dit geval tussen Lodewijk van Male en Gent: het langzame knagen van de centrale staat aan de stedelijke autonomie. Dit alles is bovendien niet los te denken uit een evenzeer bewogen Europees kader: de Honderdjarige Oorlog woedde in alle hevigheid en, al dan niet parallel, braken periodiek her en der in Europa sociale onrusten uit. Na de nederlaag op het Beverhoutsveld, deed de graaf een beroep op zijn schoonzoon, Filips De Stoute. Die slaagde erin om de jonge Franse koning, Karel VI, mee te slepen in een strafexpeditie tegen Vlaanderen. Het opstandige Gent was immers een gevaarlijk voorbeeld voor de Franse steden, waar de volkspartijen snakten naar deelname aan de macht. Na hun overwinning bij Komen konden de Fransen ongestoord een aantal nieuwe bruggen over de Leie bouwen waarlangs het hele leger ongehinderd kon optrekken naar het Vlaamse binnenland. De meeste steden kwamen zodanig onder de indruk van het Franse machtsvertoon dat ze zich zonder dralen van Gent afkeerden. Filips van Artevelde, die al sinds begin juni tevergeefs Oudenaarde aan het belegeren was, realiseerde zich de ernst van de situatie. Hij liet het beleg voor wat het waard was en haastte zich naar Gent om een zo groot mogelijke strijdmacht te verzamelen. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Sinds eind oktober had het niet opgehouden met regenen. Het was langs modderige, nauwelijks begaanbare wegen dat de twee legers, het Vlaamse en het Franse, op elkaar af marcheerden. De Gentenaars en de andere Vlamingen moesten echter een veel langere weg afleggen dan de Fransen. Toen de twee legers op woensdag 26 november bij elkaar in de buurt kwamen bij Westrozebeke, hadden de Vlamingen er ruim zestig kilometer opzitten. De Fransen hadden een onderkomen gezocht in Westrozebeke, de Vlamingen in de ondiepe vallei tussen Goudberg en Westrozebeke. In de koude, mistige ochtend van donderdag 27 november 1382 waren het de Vlamingen die zich als eersten klaar maakten voor de strijd. Toen de Fransen niet onmiddellijk geneigd leken om over te gaan tot de strijd, besloot Filips van Artevelde zijn leger wat terug te trekken en het op te stellen op de flanken van de Goudberg. De lichte helling moest de Vlamingen een

extra elan geven in de eerste fase van de strijd. Artevelde hield nog een vlamme toespraak om zijn manschappen een hart onder de riem te steken. In de eerste gelederen liet Filips de Gentenaars postvatten en de contingenten uit Aalst en Geraardsbergen. Daarachter stonden de mannen uit Kortrijk, Brugge, Sluis, Damme en het Brugse Vrije. Voor de slag creëerde koning Karel VI naar goede gewoonte liefst 467 nieuwe ridders. Hij liet de Oriflamme ontplooiën, de vlag die enkel gebruikt mocht worden wanneer het Franse leger het moest opnemen tegen ongelovigen of tegen rebellen. Filips van Artevelde was ervan overtuigd Beverhoutsveld te kunnen evenaren en daarom gebruikte hij dezelfde strategie. Voor het begin van de eigenlijke aanval liet hij enkele kanonsalvo's afvuren die nogal wat slachtoffers maakten in de Franse linies. Toen de Vlamingen daarop vooruit stormden moest het Franse centrum aanvankelijk wijken onder de schok. Maar wat tegen de Bruggelingen was gelukt, lukte niet tegen de goed georganiseerde Fransen. Door zijn onbezonnen aanval had Filips op zijn flanken ruimte gecreëerd voor de Franse ruitery die voor één keer rustig haar tijd had afgewacht. Ze maakte dankbaar gebruik van Artevelde's voortvarendheid en begon zonder veel moeite de Vlamingen in te sluiten en terug te dringen. De ridders konden zich op een voor hen ideaal terrein uitleven. De meeste Vlaamse soldaten kregen niet eens de kans om echt te vechten, ze werden verpletterd onder hun terugwijkende gezellen. Franse ridders verklaarden achteraf dat ze nooit in hun leven zo weinig bloed hadden zien vloeien uit zo'n grote hoop lijken. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

Na afloop van de slag zou blijken dat ook Filips van Artevelde roemloos ten onder was gegaan. De Franse koning liet het lichaam in een gebaar van misprijzen opknopen aan de dichtstbijzijnde boom. De verliezen aan de Franse kant waren gering, die aan Vlaamse zijde, liepen in de duizenden, zoniet de tienduizenden. Lodewijk van Male, die niet had mogen meevechten, was nu weer meester van zijn graafschap. Op de Fransen hoefde hij verder niet te rekenen. De Gentenaars bleven in weerwil van hun pijnlijke nederlaag nog geruime tijd dwarsliggen. Hoewel er geen grote veldslagen meer werden geleverd, werd er nog vier jaar gevochten in Vlaanderen. Op 18 december 1385 werd in Doornik vrede gesloten tussen de Gentenaars en de Bourgondiër Filips de Stoute, die twee jaar eerder zijn schoonvader Lodewijk van Male was opgevolgd. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van de zone kwam er op basis van het toponiem Goudberg. Het leger van de Vlamingen zou immers postgevat hebben op de flanken van de Goudberg. De Goudberg situeert zich in het midden van de zone. Er zijn geen historische kaarten, noch vondsten gekend die dit kunnen staven. Het is aldus onmogelijk om de graad van conservering van het archeologisch erfgoed vast te stellen.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- S.a., Description des batailles de Westrozebeke (1382), Fonteney (1745), Seneffe (1674), Lafeld (1747) et du siège et bataille de Lens (1647-1648): 64 bl.
- De La Grange, A. (1900). "Les bannerets français à la bataille de Rosebecq (1382)." Annales de la société historique et archéologique de Tournai(V): 115-121.
- De Maere D'Aertrycke, M. (1900). "Recherches à propos des batailles de Courtrai et de Rosebecque." Annales internationales d'histoire: Congrès de Paris, 1900.
- De Maere D'Aertrycke, M. (1906-1907). "Bibliographie des batailles de Courtrai et de Roosebeke." Bulletijn van den geschied- en oudheidkundigen kring van Kortrijk(IV): 222-226.
- De Maesschalck, E. (2008). De Bourgondische vorsten 1315-1530. Leuven, Davidsfonds.
- De Saint-Genois, J. (1840). "La bataille de Roosebeke (1382)." Messenger des sciences historiques(II): 409-452.
- De Smet, J. (1947). "De repressie te Brugge na de slag bij Westrozebeke (1 december 1382 - 31 augustus 1384). Bijdrage tot de kennis van de sociale en economische toestand van de Brugse bevolking." Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'émulation de Bruges"(LXXXIV): 71-118.

- De Smet, J. (1985). "De verbeurdverklaringen in het Brugse Vrije en in de smalle steden aldaar na de slag bij Westrozebeke (1382-1384)." Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'émulation de Bruges"(XCV): 115-136.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Demuyne, R. (1951). "De Gentsche Oorlog (1379-1385)." Handelingen van de maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent 5: 305-318.
- Dewez, L. D. J. (1832). "Sur la bataille de Roosebeke (1382)." Mémoires couronnés et autres mémoires publiés par l'académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique VII.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Gilliodts, L. (1883). "Bruges après la bataille de Roosebeke. Ses travaux de fortification." La Flandre(XIV): 169-332.
- Koehler, G. (1886). "Die entwicklung des Kriegswesens und der Kriegführung in der Ritterzeit." II.
- Mohr, F. (1906). Die Schlacht bei Rosebeke am 27. November 1382... Inaugural-Dissertation... von Friedrich Mohr. Berlin, G. Nauck.
- s.a. (1835). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).
- Tourneur, V. (1923). "La bataille de Roosebeke et le rosebeker." Revue belge de philologie et d'histoire II(4): 701-707.
- Vandermaesen, M., M. Ryckaert, et al. (1979). De Witte Kaproenen : de Gentse Opstand (1379-1385) en de geschiedenis van de Brugse Leie. Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

IX. Kaart

1) Miniatuur uit een kroniek van Froissart

- 2) Bataille de Rozebeke près d'Audenarde en Belgique remporté par le roi Charles VI sur l'armée flamande commandée par Philippe Arteveld (Johannot Alfred, Johannot Tony, Versailles, châteaux de Versailles et de Trianon; www.culture.fr)

3) Foto's

Gedenkteken in Westrozebeke uit 1982 van Frans Corneillie (bron: Wikipedia)

Wijnendale 1708

VLSV nummer: 75

Naam van de veldslag: Wijnendale

Alternatieve naam: Wynendael

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Torhout

Deelgemeente: Wijnendale

Straatnamen: Steenstraat, Sparappelstraat, Zeeweg-Zuid, Torhoutbaan, Oostendestraat, Wijnendale-
Stationsstraat

Toponiemen: Kasteel van Wijnendaele

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich in het centrum van Wijnendale en meer oostelijk Wijnendale park. De zono wordt grosso modo omsloten door de Steenstraat en de Sparappelstraat in het noordwesten en de Zeeweg-Zuid in het noordoosten. De hoek van de Wijnendale-Stationsstraat met de Oostendestraat vormt het meest zuidelijke punt van de zone. Ongeveer de helft van de zone bevindt zich in het centrum van Wijnendale en is bebouwd. De noordoostelijke helft wordt ingenomen door bossen en weiland.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1708 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 28 september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv graaf de la Motte)

Aantal 1: 22 000 (Churchill W., 2002)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerde leger (olv generaal Webb)

Aantal 2: 10 000 (Churchill W., 2002)

Algemene omstandigheden:

De slag bij Wijnendale is een episode uit de Spaanse Successieoorlog, een internationaal conflict met wortels die ver in de zeventiende eeuw teruggaan. De essentie van de Successiekwestie komt erop neer dat de Spaanse koning Karel II (1661-1700) niet in staat was erfgenamen voort te brengen. Ondanks twee huwelijken bleef het vijfendertig jaar lang wachten op zijn overlijden om over te gaan tot het verdelen van een groot stuk van de kaart van Europa. De omvang van de Spaanse erfenis was van die aard, dat ze de machtsbalans in Europa volledig kon verstoren: zowel Spanje, aanzienlijke stukken van Noord-Italië, Napels, de Zuidelijke Nederlanden als de kolonies in de Antillen, Noord-, Midden- en Zuid-Amerika stonden op het spel. 1708 zou voor de Nederlanden de langste veldtocht van de oorlog worden. Waar het accent in 1707 duidelijk op andere fronten lag, kregen zowel bij de geallieerden als bij de Fransen de plaatselijke bevelhebbers carte blanche om op zoek te gaan naar een militair succes. Hoewel de zaken er financieel zeer belabberd voorstonden, had Lodewijk twee grootse plannen: een expeditie naar Schotland om Jacobus III op de troon te krijgen en een confrontatie in de Zuidelijke Nederlanden, waar zijn legers die van Marlborough ruimschoots overtroffen. (Dhondt F., 2008)

Na de overwinning bij Oudenaarde gaan Marlborough en prins Eugène over tot het beleg van Rijsel. Tegen eind augustus 1708 was Rijsel door de geallieerden helemaal omsingeld. De stad werd verdedigd door een Frans garnizoen van 16 000 manschappen en de Fransen hinderden ook de Engelse communicaties. De belegeraars dreigden bovendien voor hun bevoorrading met munitie en proviand in de problemen te geraken. Het was dus van vitaal belang dat er weer snel voorzieningen uit Engeland aangevoerd werden. De enige mogelijke manier waarop dit kon gebeuren, was door middel van een groot nieuw transport over de weg. Het transport liep vanuit de haven van Oostende over Wijnendale-Torhout naar Menen en Rijsel. Vervolgens zou onder leiding van majoor-generaal Webb een konvooi van 3 000 (de getallen variëren naargelang de bronnen) door paarden getrokken, trage wagens ze doorheen Vlaanderen naar Rijsel brengen. Berichten over dat transport kwamen de Franse generaals Vendôme en Berwick ter ore en zij maakten plannen om het vijandige konvooi bij Torhout tegen te houden en te vernietigen. Die taak werd toevertrouwd aan graaf La Motte, omwille van zijn bekendheid met de regio.

Op 28 september vertrok het Engelse konvooi uit Oostende met een troep cavalerie van ongeveer 2 500 man. Webb had daags voordien van Marlborough het bevel gekregen om in de omgeving van Torhout, waar een aanval het meest te verwachten was, met een leger van ongeveer 4 000 infanteristen en drie eskadrons dragonders (lichte cavalerie) het konvooi te escorteren en te beschermen. Toen de wagens door Koekelare trokken, werd aan Webb gemeld dat de Fransen waren opgemerkt in Ichtegem, niet ver van Wijnendale. Omdat hij zag dat een confrontatie niet te vermijden was, trok hij onverwijd daarheen en gaf zijn mannen het bevel om snel in hinderlaag te gaan liggen in een open ruimte van het bos van Wijnendale, die links en rechts met dicht kreupelhout was begroeid, zodat de vijand alleen frontaal kon aanvallen. (Verdonck J., 2008)

Verloop van de strijd:

Het gevecht begon omstreeks 2 u 30 in de namiddag. De Franse kanonnen losten de eerste schoten. Het schieten duurde 2 à 3 uur en had weinig effect, want Webb had zijn troepe, bevolen plat tegen de grond te gaan liggen tijdens de kanonnade. Ondertussen stuurde Marlborough majoor generaal Cadogan met een aanzienlijke hoeveelheid ruitery naar het slagveld om Webb te ondersteunen. Het was valavond toen hij aankwam en de Franse kanonnen hoorde schieten. La Motte had ook zijn infanterie ingezet, maar die werden herhaaldelijk met veel verliezen teruggeslagen. Vanwege het feit dat de open ruimte te klein was, kon La Motte zijn aanzienlijk grotere troepenmacht niet voldoende ontplooiën. Ze werden bovendien gedurende beschoten door de geallieerden, die over een betere vuurkracht beschikten. Maar Webb had ook een deel van zijn soldaten, waaronder Pruisische, Hannoverse en Nederlandse regimenten, verdekt opgesteld aan beide flanken in het bos. Plotseling kwamen die tevoorschijn en zaaiden paniek bij de volkomen verraste Franse infanterie, terwijl het Engelse geschut hen onder vuur bleef houden. Toen La Motte ook nog de aanstormende cavalerie van Cadogan in het oog kreeg, trok hij ijlings

zijn troepen terug, met achterlating van al zijn kanonnen en heel wat doden en gewonden. (Verdonck J., 2008)

Afloop:

Terwijl het gevecht aan de gang was, passeerde het konvooi langzaam en ongestoord voorbij wijnendale, stootte door naar Roeselare en de volgende dag bereikte het veilig de stad Menen. Het kwam op 29 september bij Rijsel aan en de belegering, die door tekort aan bevoorrading bijna moest stilgelegd worden, kon dankzij de overwinning te Wijnendale verder gezet worden. Pas drie weken later viel de versterkte stad in Engelse handen. (Verdonck J., 2008)

De menselijke verliezen zijn aanzienlijk, aan beide zijden, maar vooral aan die van de Fransen. Na een kort, maar hevig gevecht van twee uur zijn 3 tot 4 000 Franse en Spaanse soldaten gesneuveld. Aan geallieerde zijde telt men 900 doden of gekwetsten. Dankzij de overwinning van de geallieerden bereikt het konvooi op 29 september ongehinderd Rijsel en kan de belegering voortgezet worden. Drie weken later, op 22 oktober, valt de stad. (Churchill W., 2002)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De voorgestelde afbakening van het slagveld van Wijnendale is gebaseerd op een combinatie van de beschrijving van het slagveld in de literatuur en de Ferraris kaart. Zo zou, volgens de literatuur, de slag hebben plaatsgevonden in een open ruimte in het bos van Wijnendale. Zulke plek is inderdaad terug te vinden op de kaart van Ferraris. Deze zone werd dan geprojecteerd op de huidige toestand van het gebied.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

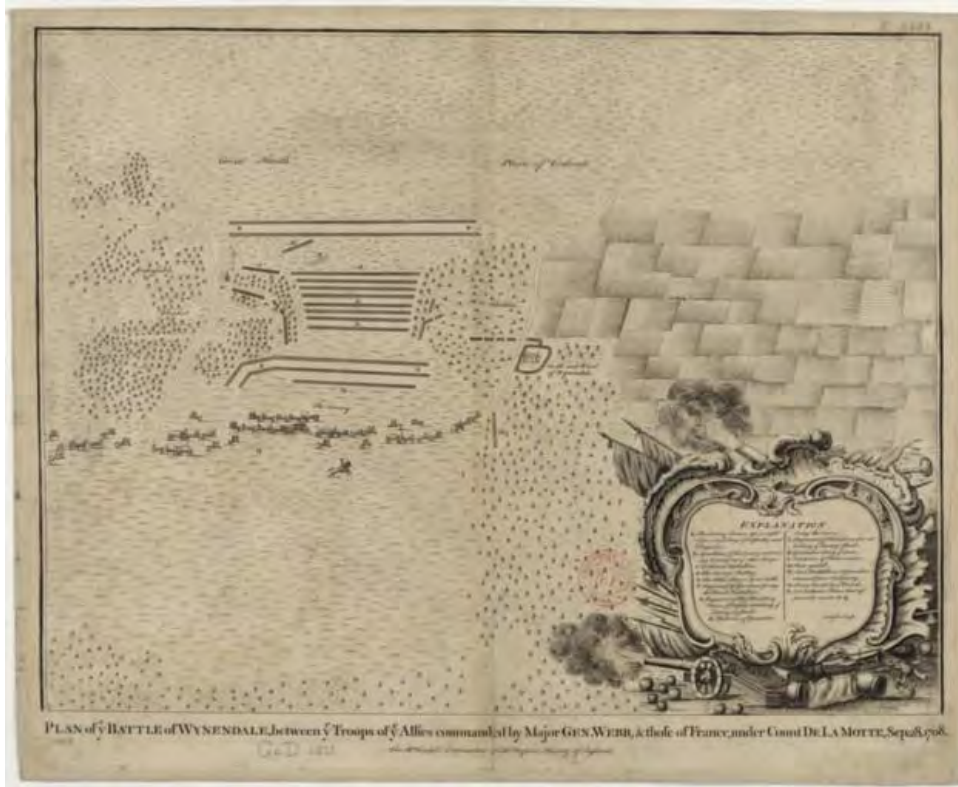
VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Atkinson, C. T. (1956). "Wynendael." *The journal of the society of army historical research*(XXXIV): 26-31.
- Belloc, H. (1933). *The tactics and strategy of the great Duke of Marlborough*. London, Arrowsmith.
- Churchill, W. (2002). *Marlborough: His life and Times*, The University of Chicago Press.
- De Loé, A. (1903-1904), *Rapport sur les fouilles exécutées par la Société d'Archéologie de Bruxelles*, Brussel
- Dumont, J. and J. Rousset de Missy (1729). *Oorlogskundige beschryving van de veldslagen, en belegeringen, der drie doorluchtige en wydvermaarde krygsoversten ... den Prins Eugenius van Savoye, den Prins en hertog van Marlborough, en den Prins van Oranje- en Nassau-Vriesland / Meerendeels beschreeven door ... Du Mont, baron de Carelskroon ... [en door monsieur Rousset]*. 's Gravenhaage, Isaac van der Kloot.
- Pyck, M. (1999). "Torhout. De ommeloper van 1702." *Het Houtland* **27**: 139.
- s.a., (2005). "1708 De slag van Wijnendale: een krachtmeting tijdens de Spaanse successieoorlog." *Carolus bonus*: 46.
- S.a., (2005). "Nabeschouwingen bij de slag van Wijnendale." *Carolus Bonus* 66.
- Verdonck, J., De Mey, G. (2008). "Omstandigheden rond de slag van Wijnendale." *Het Houtland* **50**.

- 1) Plan of the battle of Wynendale, between the troops of the allies commanded by major Gen. Webb & those of France under Count de La Motte, sep 28 1708 : For Mr Tindal's continuation of Mr Rapin's history of England / J. Basire sculp (Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

- 2) Bataille de Wynendael (Gallica.bnf.fr)

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Melle 1745

VLSV nummer: 76

Naam van de veldslag: Melle

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Jan Olsen

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Melle

Deelgemeente:

Straatnamen: Pontstraat, Geraardsbergse Steenweg, Kruisstraat

Toponiemen: Gondebeek, Boerenvijver, Hofkouter, Lijkwegel

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich grotendeels binnen de dorpskern van Melle. De zone wordt grosso modo begrensd door de Schelde in het noorden en het oosten en de E40 in het zuiden en het westen. Het grootste gedeelte van dit gebied is bebouwd. Enkel in de zuidelijke helft bevinden zich nog akkergronden en weilanden.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1745 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 9 juli **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv luitenant-generaal du Chayla)

Aantal 1: 7 500 (De Baets A., 1995)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerde leger (Britse, Oostenrijkse en Hollandse eenheden olv luitenant-generaal Freiherr von Moltke)

Aantal 2: 4 000 (De Baets A., 1995)

Algemene omstandigheden:

Door het verdrag van Utrecht (1713) werden onze gewesten afgestaan aan Oostenrijk. Er volgde een lange periode van vrede waaraan een einde kwam door de dood van keizer Karel VI (1740). Zijn dochter Maria-Theresia moest het grondgebied verdedigen tegen de andere Duitse staten zoals Pruisen, Saksen en Beieren. Europa was in twee kampen verdeeld: aan de ene zijde de landen die keizerin Maria Theresia steunden zoals Engeland en Holland, aan de andere zijde Frankrijk, Spanje, Pruisen, Saksen en Beieren. Lodewijk XV van Frankrijk, ongerust over de dreiging van de geallieerde troepen, viel ons land binnen om zo een oorlog op eigen bodem te weren. In 1744 hadden de Franse troepen reeds een groot deel van West-Vlaanderen bezet. Op 11 mei 1745 stonden te Fontenoy, nabij Doornik, beide legers oog in oog. De Fransen, in het bijzijn van koning Lodewijk XV, wonnen het gevecht, waarin ongeveer 5 000 doden vielen. De Fransen wilden nu ook Oudenaarde en Gent veroveren. Hierdoor zouden de Engelsen afgesneden worden van hun bevoorradingsroute vanuit Oostende. (De Baets A., 1995)

Verloop van de strijd:

De Fransen vonden een tijdelijk onderkomen te Melle. Melle vormde immers een ideale legerplaats. De grachten langs de baan, de brede Gondebeek en de bossen beperkten in hoge mate iedere beweging. Du Chayla vestigde zijn hoofdkwartier in het kasteel van de heer Morel. De onverwachte komst van Moltkes voorhoede, rond 19 uur 's avonds, onderbrak de Fransen in hun kampopstelling. De geallieerden hadden de brug over de Gonde overgestoken voor de Franse troepen tijd hadden te reageren. De wacht in de priorij stelde zich echter op achter de muren en begon te vuren op de Britse troepen die langs de steenweg vooruitkwamen. De Royals, onder leiding van Moltke, veroverden ondertussen, voorbij de brug over de Gonde, het Frans artilleriekamp. Dit veroorzaakte paniek in het slechts licht bewaakte kamp. Een Franse brigade deed een tegenaanval en drong de Royals terug tot aan de steenweg. Inmiddels had een deel van de Franse infanterie de brug over de Gonde veroverd. Dit had tot gevolg dat Moltke niet kon terugkeren naar Aalst en dat het onmogelijk was contact op te nemen met zijn achterhoede. Moltke zat volledig in de val. Die achterhoede, bestaande uit de cavalerie en huzaren werden gechargeerd door het Franse cavaleriepiket. Niettegenstaande de Fransen teruggedreven werden, veroorzaakte dat bij de geallieerden een groot aantal doden en gewonden. Moltke, ziende dat zijn strijdmacht niet verder kon oprukken langs de steenweg, beval de Royals zich terug te trekken. Hij poogde, via het dorp, de Schelde te bereiken om langs de binnenwegen naar Gent te ontkomen. De strijd kon niet langer dan anderhalf uur geduurd hebben. Toen Moltke vocht rond het artilleriekamp, was Bligh een afzonderlijke actie begonnen dichtbij de brug over de Gondebeek. Blighs regiment viel de Franse troepen aan op de steenweg, maar kwam zowel onder vuur te liggen van de Franse troepen in de priorij als van de infanterie. Bligh trok zijn manschappen terug in een veld rechtover de priorij. Ondertussen bedreigde een ernstig gevaar de geallieerde achterhoede. De eenheden van Grassin, die Moltke in Massemen niet onder bewaking gesteld had, waren de Britse troepen langs de weg naar Melle gevolgd en vielen de achterhoede aan terwijl Bligh aan de beek in een gevecht verwickeld was. Gans de geallieerde bagage werd in beslag genomen. Gezien de grote verliezen en het uitzichtloze van zijn positie besloot Bligh zich terug te trekken om een verdere slachting te vermijden. Ze vertrokken richting Aalst. (De Baets A., 1995)

Afloop:

De geallieerden faalden in hun opzet om Gent te versterken. Het overschot van Moltkes leger was te zwak om betekenis te hebben voor de verdediging van de stad. Na de slag van Melle verzwakte de geallieerde positie in Vlaanderen zeer vlug. Op 19 juli vielen Brugge en Oudenaarde in Franse handen. De geallieerde verliezen te Melle waren bijzonder zwaar. Zo'n 40 procent van de ingezette eenheden sneuvelden in de slag. (De Baets A., 1995)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De afbakening is gebaseerd op de kaart die verscheen in het tijdschrift van de heemkundige kring van Melle, de Gonde. Het artikel is gebaseerd op een studie over de slag van Melle door de Engelse Dr. J.E.O. Screen. Het grootste gedeelte van de afgebakende zone is bebouwd en aldus kan gesteld worden dat het aanwezige archeologische erfgoed met betrekking tot de slag grotendeels verdwenen is (behoudens enkele zones landbouwgrond in de zuidelijke helft van de zone).

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- S.a., (1908). La campagne du maréchal de Saxe dans le Frandres en juillet 1745. Le combat de Melle et la surprise de Gand.
- De Baets, A. (1995). "De Slag van Melle 1745, De gevolgen voor de inwoners." De Gonde 23, nr 2.
- De Baets, A. (1995). "Voor en na de slag van Melle 1745. Militaire lasten en fournissementen voor Melle en Gontrode." De Gonde 23, nr 3 en 4.
- De Baets, A. (1996). "De slag van Melle 1745. De militaire lasten voor de inwoners van Gontrode." De Gonde 24, nr 1.
- de Loë, A. (1900). Rapport sur les fouilles : exécutées pendant l'exercice de 1899. Bruxelles, Vromant.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

IX. Kaart

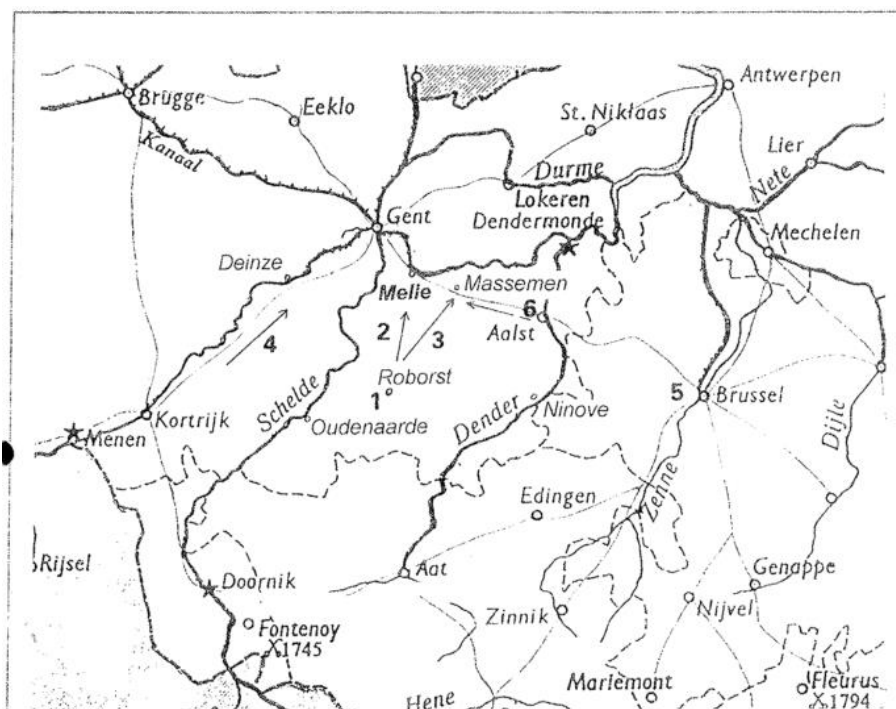
- 1) Combat de Melle remporté par le vicomte de Chayla, le 9 juillet 1745 (Van Blarenberghe Louis Nicolas (1716-1794), Versailles, châteaux de Versailles et de Trianon)

2) Le combat de Melle le 9 juillet 1745 (Lenfant Pierre (1704-1787), Versailles, châteaux de Versailles et de Trianon

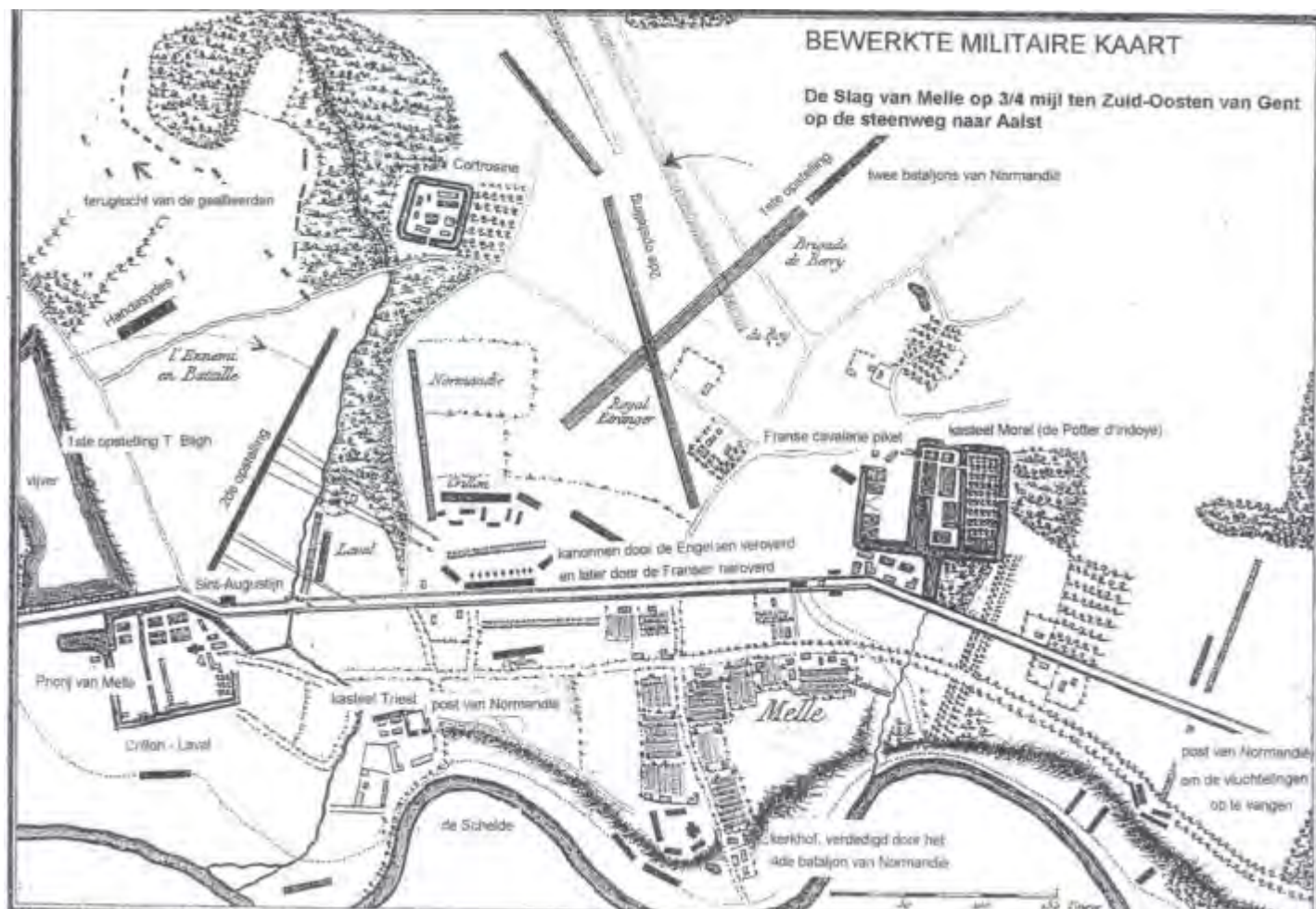

3) De troepenbewegingen voorafgaand aan de slag bij Melle (uit De Baets A., 1995, De Slag van Melle in 1745)

1. Frans hoofdkwartier van maarschalk Maurits van Saksen te Roborst
2. Franse troepen onder bevel van du Chayla naar Melle
3. Lichte Franse troepen onder bevel van Grassin naar Massemen
4. Franse troepen onder bevel van luitenant-generaal Lowendahl naar Gent
5. Brits hoofdkwartier van de hertog van Cumberland te Brussel
6. Geallieerde troepen onder bevel van Freiherr von Moltke

4) De slag van Melle in 1745 (uit De Baets A., 1995, De Slag van Melle in 1745)

Konvooislag 1746

VLSV nummer: 77

Naam van de veldslag: Konvooislag, Convoyslag

Alternatieve naam: Brecht

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Brecht, Malle

Deelgemeente: Westmalle (Malle)

Straatnamen: Abdijlaan, Geuzenstraat, Heikantstraat, Sint-Jobbaan

Toponiemen: Drieboomkensberg, Zandven, Convoyslag

Algemene situering: De afgebakende zone bevindt zich tussen de kernen van Brecht en Westmalle. De zone wordt grosso modo begrensd door de Heidisebaan in het noorden, de Abdijlaan in het westen en de Sint-Jobbaan in het zuiden. De Geuzenstraat en de Heikantstraat lopen doorheen deze zone. Binnen deze zone is er nagenoeg geen bebouwing. De gronden worden gebruikt als akkers en weiland. Ook zijn er enkele partijen bos.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

Drieboomkensbergpad, kapel

III. Archeologische nota

Jaar: 1746 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 14 juni **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger (olv maarchalk Maurits van Saksen) het Oostenrijkse leger (olv kolonel Hadich)

Aantal 1:

-

Aantal 2:

300 (Oudheid en Kunst, 1954)

Algemene omstandigheden:

Door het verdrag van Utrecht (1713) werden onze gewesten afgestaan aan Oostenrijk. Er volgde een lange periode van vrede waaraan een einde kwam door de dood van keizer Karel VI (1740). Zijn dochter Maria-Theresia moest het grondgebied verdedigen tegen de andere Duitse staten zoals Pruisen, Saksen en Beieren. Europa was in twee kampen verdeeld: aan de ene zijde de landen die keizerin Maria Theresia steunden zoals Engeland en Holland, aan de andere zijde Frankrijk, Spanje, Pruisen, Saksen en Beieren. Lodewijk XV van Frankrijk, ongerust over de dreiging van de geallieerde troepen, viel ons land binnen om zo een oorlog op eigen bodem te weren. In 1744 hadden de Franse troepen reeds een groot deel van West-Vlaanderen bezet. Op 11 mei 1745 stonden te Fontenoy, nabij Doornik, beide legers oog in oog. De Fransen, in het bijzijn van koning Lodewijk XV, wonnen het gevecht, waarin ongeveer 5 000 doden vielen. (De Baets A., 1995)

Ze rukten daarna gestadig noordwaarts op, om niet alleen de vesting Antwerpen te veroveren, maar om de ganse Zuidelijke Nederlanden tot één wingewest te maken. In het begin van april 1746 had Keizerin Maria-Theresia belangrijke versterkingen naar het Oostenrijkse leger in onze streken gezonden, toch bleven de sterkere Franse legers gestadig oprukken en verplichtten de verbonden een terugtrekkende beweging te maken. Deze trokken zich noodgedwongen terug op het grote versterkte 'Kamp van Breda', dat met een wijde boog omheen de stad was ingericht. De stad en vesting Antwerpen werd aan haar lot overgelaten en de zwakke Oostenrijkse bezetting van de Antwerpse citadel diende dan ook spoedig een voorstel tot capitulatie in aan de Franse troepen. Op 3 juni 1746 verliet de Oostenrijkse bezetting de Antwerpse vesting. Deze terugtocht liep langs de baan die over Merksem-Brasschaat-Brecht-Hoogstraten loopt. (Oudheid en Kunst, 1954)

Verloop van de strijd:

De eigenlijke konvooislag moet meerdere uren hebben geduurd. Het betrof hier een verrassingsaanval, door de Oostenrijkers uitgevoerd, op de Fransen toen deze een grote bevoorradingstocht ondernamen. Eerst greep er een gevecht plaats in de onmiddellijke omgeving van het dorp Brecht (of één van de gehuchten, gelegen langs de Liersebaan), waarbij de Franse soldaten werden omsingeld. Vervolgens werden door aangevoerde versterkingen (de uhlanen en dragonders van het korps 'La Morlière') aanvallen ondernomen op de Oostenrijkers, die tot tweemaal toe teruggedreven werden. Tijdens de derde en beslissende fase werden de ruiters van La Morlière en de Uhlanen verslagen en in wanorde achteruitgedreven tot zij in het bereik geraakten van de cavalerie die stonden opgesteld in de omgeving van Zandven en Moffeven. Daar stonden vierhonderd ruiters in slagorde en de Oostenrijkers trokken zich terug. (Oudheid en Kunst, 1954)

Afloop:

Aan beide zijden sneuvelen zo'n 50 soldaten. (Oudheid en Kunst, 1954)

Belang (militair/politiek): 1**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

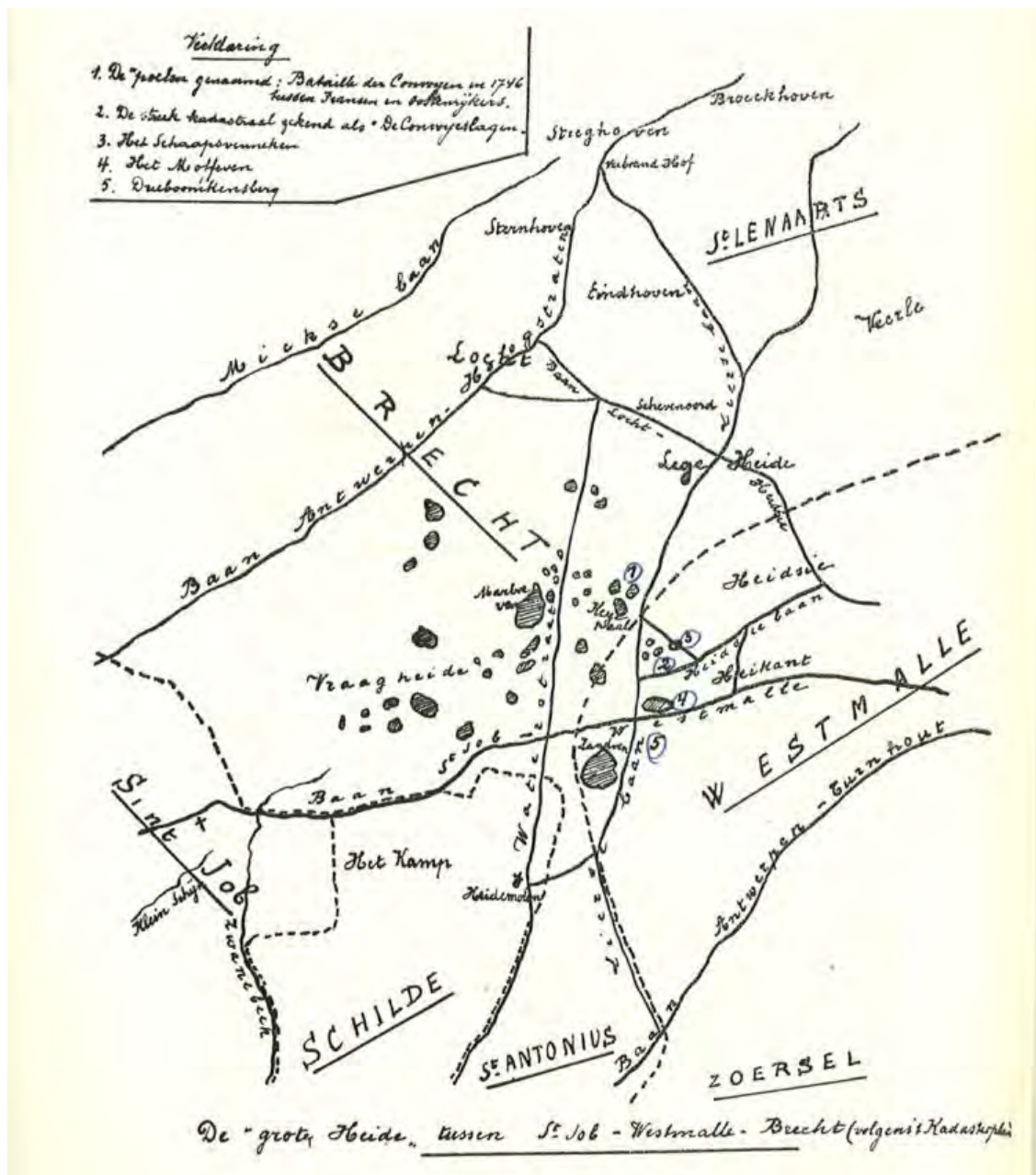
De afbakening van deze zone is gebaseerd op een oude kadasterkaart waarop de Convoyeslagen staan aangeduid. De afgebakende zone geldt als maximaal en zal in de toekomst moeten worden verfijnd. De zone werd niet bezocht en aldus kunnen geen uitspraken gedaan worden met betrekking tot de conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

- Bolckmans, J. (1954). "De 'Convoy-slag' van 14 juni 1746." Oudheid en Kunst(XXXVII): 99-115.
- Bolckmans, J. (1960). "Brecht. Nog 'De Konvooislag van 14 juni 1746'." Oudheid en Kunst **43**: 126.
- Van Dan Eeckhaut, R. (1954). "Brecht. Nog de konvooislag." Oudheid en Kunst(XXVII): 153.

1) Kadasterkaart met aanduiding van 'De Convoyeslagen' (uit Bolckmans J., De Convoyslag 1746)

Hesselsberg 1790

VLSV nummer: 128

Naam van de veldslag: Hesselsberg

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Jozef Simons

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Zutendaal

Deelgemeente: Wiemesmeer

Straatnamen: Watermolenweg, Bilzerweg, Broekmolenweg

Toponiemen: Hesselsberg, Alverberg

Algemene situering:

Lambertcoördinaten: De afgebakende zone bevindt zich in het Nationaal Park Hoge Kempen en wordt grosso modo omsloten door de Bilzerweg in het westen, de Broekmolenweg in het oosten en de Watermolenweg in het zuiden. Centraal in deze zone bevindt zich de Hesselsberg.

Locationele accuraatheid: Tot op 150 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1790 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 9 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Luikse Omwenteling (1789-1791)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: prinsbisdom Luik

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de 'patriotten' (olv Graaf de Blois de Cannebourg)

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

de Palatijnen (olv d'Isembourg)

Aantal 2: -**Algemene omstandigheden:**

In Frankrijk was de revolutie losgebroken. Die omwenteling maakte ook partijgangers in het prinsbisdom Luik. In augustus 1790 werd de prins-bisschop Hoensbroek door de opstandige Luikse patriotten verjaagd. De Palatijnse troepen, ook Executionstroepen genaamd, die gelicht waren in Rijnland, Westfalen en 't Paltz, kwamen hem ter hulp langs de kant van Maaseik. Van april tot augustus wordt Zutendaal beurtelings bezet door de twee legers. (Vandebeek T., 1980)

Verloop van de strijd:

De Palatijnen hebben hun kamp op de Hesselsberg, een zandheuvel, tamelijk steil naar de kant van de Patriotten, voorafgegaan door een goede natuurlijke verdediging, een lange kloof, die Alverkuil genoemd wordt. De opstandelingen staan opgesteld in de laagte. Om de vijand te verrassen sluipen ze rond middernacht naar de Hesselsberg. De Palatijnen, ingelicht over de aanval, schieten met geweld hun kanonnen af, maar zonder het doel te bereiken. Er ontstaat een verward gevecht dat tot 4 uur duurde. Uiteindelijk slaan de Palatijnen op de vlucht. Het amateurisme van deze slag blijkt uit een brief die één der Patriotten 's anderendaags na zijn ouders schreef: "We stonden in het midden van de heide. We moesten de Palatijnen verrassen, doch wij wisten niet eens waar ze zich bevonden en ook niet welke troepen naast ons legerden. Na een half uur komt Mr. Balase ons zeggen: "Jongens, maakt een halve draai naar rechts, want gij staat met de rug naar de vijand." Colonel de Chestret had ons verboden een schot te lossen op straf van gehangen te worden. Maar toen Mr. Delcréir aanviel, begonnen de stommeriken van burgerwachters met een hels plezier op hem te vuren. Hij kwam toegelopen: "Maar kerels toch, nu is alles verloren. Gij schiet op mij, terwijl ik een aanval doe". De Palatijnen wisten nu wie voor hen stond: ze lieten hun ballen en kogels fluiten, wel drie kwartier lang. Onze arme gebuur Tiry had de knieschijf verbrijzeld: helaas, door een kogel van de onzen. (Vandebeek T., 1980)

Afloop:

Aan de kant van de Patriotten vallen slechts 4 doden. Over het aantal gesneuvelden bij de Palatijnen bestaan er twee versies. Volgens de Patriotten zijn er bij hen vele doden en gewonden. Volgens de bevelhebber van de Palatijnen d'Isembourg hadden zijn troepen hun kanonnen en heel hun legermateriaal kunnen redden en telden zij slechts drie gewonden. Wat er ook van zij, de Palatijnen verlieten hun stelling op de Hesselsberg, die hun tot basis moest dienen voor een optocht naar Hasselt. De geestdrift der Patriotten bleek gauw afgekoeld. Verscheidene soldaten deserteerden en de Franchimontezes trokken met pak en zak naar huis. (Vandebeek T., 1980)

Belang (militair/politiek): 1**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

De huidige afbakening van de zone kwam er op basis van de gegevens uit de literatuur, alwaar wordt vermeld dat de slag op en rond de Hesselsberg werd uitgevochten. Het is vooralsnog onmogelijk uitspraken te doen over de conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

- Daenen, J., Mertens, J. (2008). Limburg in 't geweer. Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon. Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen.
- s.a. (2011). Slag op Hesselsberg. Speciale uitgave tgv Open Monumentendag 2011.
- Vandebeek, T. (1980). Slag op de Hesselsberg. Uit de Geschiedenis van Zutendaal. Zutendaal, Heemkundige Kring Zutendaal: 281.

1) Kaart uit een brochure ivm de slag op de Hesselsberg nav Open Monumenten Dag 2011

Het Mariabeeld op de Hesselsberg (uit een brochure ivm de slag op de Hesselsberg nav Open Monumenten Dag 2011)

Donderslag 1648

VLSV nummer: 137

Naam van de veldslag: Donderslag

Alternatieve naam: Meeuwen

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Martin Kellens

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Meeuwen-Gruitrode

Deelgemeente: Meeuwen

Straatnamen: Koestraat (nu Hoevestraat), de Kieberstraat (nu Broekkantstraat en verderop Heidestraat)
Voorbroeken, Maastrichterdijk

Toponiemen: Donderslag, de Voorbroeken, het Brijven

Algemene situering: Het slagveld zou zich bevinden op het deel van de heide waar de Hoevestraat, de Broekkantstraat en verderop de Heidestraat en de Voorbroeken samenkomen tot tegen de Maastrichterdijk. De zone bestaat hoofdzakelijk uit weilanden. Er is nagenoeg geen bebouwing.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: Tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

In 1998 werd de slag bij Meeuwen herdacht die 350 jaar geleden plaatsvond. Er werd een tentoonstelling en een herdenkingsmoment georganiseerd. Ook werd er een herdenkingsboek uitgegeven.

III. Archeologische nota

Jaar: 1648 **Eeuw:** 17e eeuw

Datum: 6 december **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: prinsbisdom Luik

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Huislieden (olv kolonel Caspar van Kieverbergh)

Aantal 1: 1 500 (Geerkens G., 1998)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

de Lorreinen (Franse huurlingen olv Henri de Longueville)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Het prinsbisdom Luik hoorde niet echt bij de Zuidelijke Nederlanden, die na Karel V vanuit Spanje werden geregeerd. Het aparte statuut werd kracht bijgezet door de Luikse neutraliteitspolitiek die in 1492 door de grote burens werd onderschreven. Deze neutraliteit betekende dat Luik vrij handel mocht drijven met alle partijen, maar tevens het recht op doorgang van vreemde legers moest toestaan. Officieel waren de passerende legers verplicht te betalen voor hun inkwartiering en opeisingen, maar in de praktijk kwam daar niets van in huis. Deze passages en logementen gingen al te vaak gepaard met excessen, plunder-en moordpartijen. Zo rees de noodzaak van een lokale defensie. Tegen het einde van de zestiende eeuw namen de lokale gemeenschappen dan maar op eigen houtje defensieve initiatieven; zij richtten in elk gehucht schansen op en organiseerden dorpsmilities die de naam 'huislieden' kregen. De schansen dienden enkel voor het verbergen der dorpelingen, hun vee en bezittingen. In 1587 veralgemeende prins-bisschop Ernst van Beieren de huislieden organisatie voor zijn hele gebied. Het werd een militair georganiseerde burgerwacht die bestond uit alle mannen tussen 18 en 59 jaar onder leiding van kapiteins. De huislieden moesten in principe steeds bereid zijn gehoor te geven aan een oproepingsbevel, hoewel er steeds voldoende weerbare mannen in de eigen lokaliteit dienden achter te blijven. (Bertrands D., 2002)

Verloop van de strijd:

De huislieden kwamen hoofdzakelijk uit het Land van Ham en het ambt Stokkem. Ze waren met vijftien á zestienhonderd man en opgeroepen om te verhinderen dat de Lorreinen in het Land van Ham en in het ambt Stokkem hun legerplaats nog zouden opslaan en om te verhinderen dat ze nog zouden plunderen. De aanvoerder van de huislieden was kolonel Kieverberch. De verzameling van de huislieden moet in of rond Peer geweest zijn. Gezien de betrekkelijk grote afstand, die te voet diende afgelegd te worden, is het niet ondenkbaar dat er al de dag voordien verzameld werd.

Uit teksten blijkt dat de huislieden op de hoogte waren van het plan van de Lorreinen om naar het noorden te trekken (het graafschap Horn en het vorstendom Thorn). De plaats waar de huislieden de Lorreinen dachten te ontmoeten moet hen ook bekend geweest zijn. De plaats in de heide waar de Lorreinen op de huislieden aanstormden ligt in de omgeving van het kruispunt gevormd door de dijk van Meeuwen naar Houthalen en de Maastrichter dijk en zo verder de heide in. Op die plaats dachten ze hen zeker niet aan te treffen. Misschien was dit onverwachte treffen de reden waarom de huislieden zich niet verweerden. Als men met vijftienhonderd man op weg is om een bende Lorreinen tegen te houden, dan laat men zich toch niet zomaar zonder slag of stoot van kant maken. En toch is dit gebeurd. Er werd niet gevochten. Mogelijk kregen de huislieden niet de kans om hun wapens te gebruiken. De roeren die ze bij zich hadden, konden ze slechts gebruiken na een reeks voorbereidingen. Daar kregen ze duidelijk de tijd niet voor. De Lorreinen schoten wel. Hieruit mag worden afgeleid dat ze al ter plaatse waren, de huislieden opgewacht hebben en ze in de val hebben laten lopen. In ieder geval werden de huislieden overrompeld en sloegen ze op de vlucht. Gevochten hebben de huislieden in ieder geval niet. Bij hun paniekerige vlucht in de uitgestrekte heide, waren ze een makkelijke prooi voor de Lorreinese ruiters en soldaten. Aan de beschrijving van de moordpartij hoeft niets toegevoegd te worden: "die Loteringsen zijn op de huyslieden aangevallen en hebben ze geslaan en vermoord lijk men een hond niet zou vermoorden zonder enige barmhartigheid." "al wie niet kon ontvluchten of zich nog roerde werd geschoten, doorhouwen, doorstoken en afgrijselijk mismaakt." "...de doden hebben daar gelegen en werden zo lelijk vermoord dat het niet om aan te zien was... en schromelijk om te horen" "en daar zijn gevonden driehonderd zeven en zestig doden en wel honderden gekwetsten...". De slachtpartij duurde maar kort: minder dan een kwartier. (Geerkens G., 1998)

Afloop:

Toen het bericht van de tragische afloop het thuisfront bereikte, konden de dorpelingen beginnen met het identificeren en ophalen van slachtoffers en gewonden. De lichamen van de slachtoffers waren zo "afgrijselijk mismaakt" dat het identificeren blijkbaar moeilijk verliep. Dat dergelijke slachtpartij een ontzettende weerklank vond in alle betrokken dorpen

hoeft geen betoog. De Lorreinen van hun kant trokken na de moordpartij naar het dorp van Meeuwen, waar ze de kerk plunderden. Daarna trokken ze over Bocholt naar de Maas. (Geerkens G., 1998)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van het slagveld is gebaseerd op het onderzoek van Godelieve Geerkens die, naar aanleiding van de 350e verjaardag van de slag, er in 1998 een boek over publiceerde. Aan de hand van de door de Lorreinen én de huislieden gevolgde wegen kon zij met 'quasi zekerheid' de plaats van de slachtpartij vaststellen. Het slagveld werd niet bezocht. Er kunnen dan ook geen uitspraken worden gedaan over de conservering van het archeologisch erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Daenen, J., Mertens, J. (2008). Limburg in 't geweer. Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon. Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen.
- Geerkens, G. (1998). Meeuwen 6 december 1648 St. -Niclaesdag. Meeuwen, Gemeentebestuur Meeuwen-Gruitrode.
- Van den Broeck, J. (2006). Op stap langs historische slagvelden. Tielt, Lannoo.

IX. Kaart

X. Foto's

De slachting van Salazar 1632

VLSV nummer: 148
Naam van de veldslag: De slachting van Salazar
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Dirk Bertrands
Datum opmaak: 18/07/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg
Gemeente: Ham
Deelgemeente: Kwaadmechelen
Straatnamen: Sluisstraat, Zwartehoekstraat, Meerhoutstraat
Toponiemen: Driebosch, Dijkerveld, Zwartenhoek
Algemene situering: Het slagveld zou zich bevinden ten westen van de Meerhoutstraat en ten noorden van de Sluisstraat. Het Albertkanaal loopt doorheen het slagveld. Het terrein ten zuiden van het Albertkanaal wordt hoofdzakelijk ingenomen door weiland, het terrein ten oosten hoofdzakelijk door akkers. Er is nagenoeg geen bebouwing binnen dit gebied.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1632 **Eeuw:** 17e eeuw
Datum: 6 april **Alternatieve datum:**
Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)
Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)
Type oorlog: Internationaal
Historische regio: graafschap Loon

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

lokale huislieden (uit Kwaadmechelen, Oostham, Beverlo, Paal en buiting van Beringen)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Jacintho de Velasco, graaf van Salazar)

Aantal 1: 500 (Bertrands D., 2003)

Aantal 2:

1 500 ruiters (Bertrands D., 2003)

Algemene omstandigheden:

In 1366 werd het graafschap Loon ingelijfd bij het prinsbisdom Luik. Loon/Luik hoorde dus niet echt bij de Zuidelijke Nederlanden, die na Karel V vanuit Spanje werden geregeerd. Het aparte statuut werd kracht bijgezet door de Luikse neutraliteitspolitiek die in 1492 door de grote burens werd onderschreven. Deze neutraliteit betekende dat Luik vrij handel mocht drijven met alle partijen, maar tevens het recht op doorgang van vreemde legers moest toestaan. Officieel waren de passerende legers verplicht te betalen voor hun inkwartiering en opeisingen, maar in de praktijk kwam daar niets van in huis. Deze passages en logementen gingen al te vaak gepaard met excessen, plunderen en moordpartijen. Zo rees de noodzaak van een lokale defensie. Tegen het einde van de zestiende eeuw namen de lokale gemeenschappen dan maar op eigen houtje defensieve initiatieven; zij richtten in elk gehucht schansen op en organiseerden dorpsmilities die de naam 'huislieden' kregen. De schansen dienden enkel voor het verbergen der dorpelingen, hun vee en bezittingen. De huislieden confronteerden de vijand wel, maar dit duurde slechts tot het bedrag van de afkoopsom was overeengekomen. Een dergelijke afkoopsom of 'sauvegarde' ging dan wel in tegen de Luikse bevelen, maar op het platteland stoorde niemand zich daaraan want 'sauvegardes' waren veruit het enige middel om zich van plundering en erger te vrijwaren. De bezoekende soldaten betaalden dus niet voor levensmiddelen, logement en transport, maar kregen er nog geld op toe opdat dit alles enigszins ordelijk zou geschieden. In 1587 veralgemeende prins-bisschop Ernst van Beieren de huisliedenorganisatie voor zijn hele gebied. Het werd een militair georganiseerde burgerwacht die bestond uit alle mannen tussen 18 en 59 jaar onder leiding van kapiteins. De huislieden moesten in principe steeds bereid zijn gehoor te geven aan een oproepingsbevel, hoewel er steeds voldoende weerbare mannen in de eigen lokaliteit dienden achter te blijven.

Sinds het vertrek van Spinola was het krijgsgebeuren in de Nederlanden onoverzichtelijker geworden; heel wat bevelhebbers gingen vanaf dat moment hun eigen gang. De grensstreek tussen Loon en Brabant werd reeds tientallen jaren onophoudelijk geteisterd door troepenpassages met de onvermijdelijke inkwartieringen, opeisingen en baldadigheden. De Luikse prins-bisschop drong voortdurend aan op verdragen die zijn bevolking dienden te ontlasten en net voor de Hamse feiten leek dit enigszins te lukken. Van Den Haag (17 juli 1630) en Brussel (2 mei 1631) verkreeg hij de nodige toezeggingen. Voortaan mocht er geen enkele doortocht door het prinsbisdom geschieden zonder enig oponthoud of afpersingen, elke voedsellevering diende contant te worden betaald en het aanrichten van schade zou volgens de Luikse justitie worden vervolgd. In december 1631 wilde Salazar met een uitgebreide troepenmacht zijn winterkwartier opslaan in het prinsbisdom. De huislieden werden in het geweer geroepen en de diplomatieke kanalen gonsden van bedrijvigheid. De eerste serieuze test liep goed af; Salazar trok zich voor het koude jaargetijde terug in het noorden van het hertogdom Brabant. Begin april 1632 ging het mis. Tijdens deze dagen berichtten ijlboden uit Retie, Mol en Geel dat Salazar richting Ham en Tessenderlo opmarcheerde. (Bertrands D., 2002)

Verloop van de strijd:

"De gezworenen (borgemeesters) van het Land van Ham, de buiting van Beringen en Tessenderlo melden dat op 5 april 1632 de graaf van Salazar met vele compagnieën ruiters aangekomen is in Kwaadmechelen in het Land van Ham. De graaf verzocht om inkwartiering, maar dit werd hem geweigerd op basis van prins-bisschoppelijke bevelen en het feit dat hij reeds alle naburige Brabantse dorpen -tot in de meierij van 's Hertogenbos- had gebrandschat. De huislieden wisten echter dat zij niet bij machte waren dit grote leger iets in de weg te leggen en boden de graaf dus voorzichtig een afkoopsom van 200 pattacons aan opdat deze Ham of Tessenderlo zou passeren zonder overnachting. Na heel wat gepalaver werd het aanbod opgetrokken tot 300 pattacons en aanvaard. De som zou binnen drie dagen in Diest moeten worden afgeleverd. De gewapende huislieden van de genoemde dorpen bevonden zich in Kwaadmechelen en stelden zich zijdelings, in de lengte van de vertrekkende troepenmacht op om te beletten dat een ruiter hier en daar van de weg zou afwijken en de huizen in het dorp zou binnendringen. Toch konden zij niet beletten dat enkele woningen werden ontdaan van bedlinnen, kledij en andere goederen. Ook werden zeven paarden en twee veulens meegenomen. Enkele inwoners werden zelfs in hun eigen woonst gekneveld en gemarteld en moesten hun leven met hoge bedragen afkopen. Na samen (de troepen en de huislieden) een half uur gemarcheerd te hebben en waarbij de huislieden zich voorbeeldig gedroegen, merkte één van

Salazars compagnieën op dat de lokale troepenmacht steeds meer afstand liet tussen zichzelf en de huurlingen en afweek richting bossen en beemden. Salazar zelf liet toen zijn troepen hergroeperen en frontaal aanvallen. De huislieden trachtten hun heil te zoeken tussen de bomen, maar werden zonder onderscheid des persoons afgeslacht. Zelfs de Oosthamse pastoor, die zich onder de huislieden bevond en hen in hun stervensnood trachtte bij te staan, zag zijn leven op een bepaald moment bedreigd. Uiteindelijk waren er in totaal niet minder dan negentig doden te betreuren. Talrijke huizen werden beroofd en een vierhonderdtal vuurwapens verdween. (Bertrands D., 2003)

Afloop:

Na de slag bleek dat de soldaten van Salazar verschillende huislieden hebben gegijzeld. Een aantal van hen beloofden hoge sommen om zich vrij te kopen, maar werden vermoord. Van de overigen raakten een aantal na betaling wel vrij terwijl een laatste groep tot Diest moest meetrekken. Daar zouden zij vermoedelijk omgebracht zijn, ware het niet dat enkele burgers en priesters dit op het nippertje konden verhinderen. De graaf van Salazar trok inmiddels onverstoord verder en bereikte een half uur later Tessenderlo. Daar logeerde hij zijn troepen zonder de minste lokale inspraak en liet zelfs nog een compagnie ruiters en enkele honderden infanteristen uit Diest overkomen. Deze sloegen hun hoofdkwartier op op het kerkhof en plunderden naar hartenlust. Zowat elk huis werd opengebroken en zelfs de pastorie en de kerk moesten het ontgelden. Ook de bevolking werd geterroriseerd; mensen werden lukraak aangehouden en konden in ruil voor vijf pattacons hun vel redden. De volgende dag vertrokken de Spanjaarden. (Bertrands D., 2003)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van het slagveld kwam er op basis van het onderzoek van Dirk Bertrands, die een viertal artikelen over de slag publiceerde in het tijdschrift van de heemkundige kring van het Land van Ham. Hoewel er geen terreinbezoek werd ondernomen, kan vermoed worden dat het archeologisch erfgoed zwaar verstoord is. Het Albertkanaal loopt immers door de zone.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

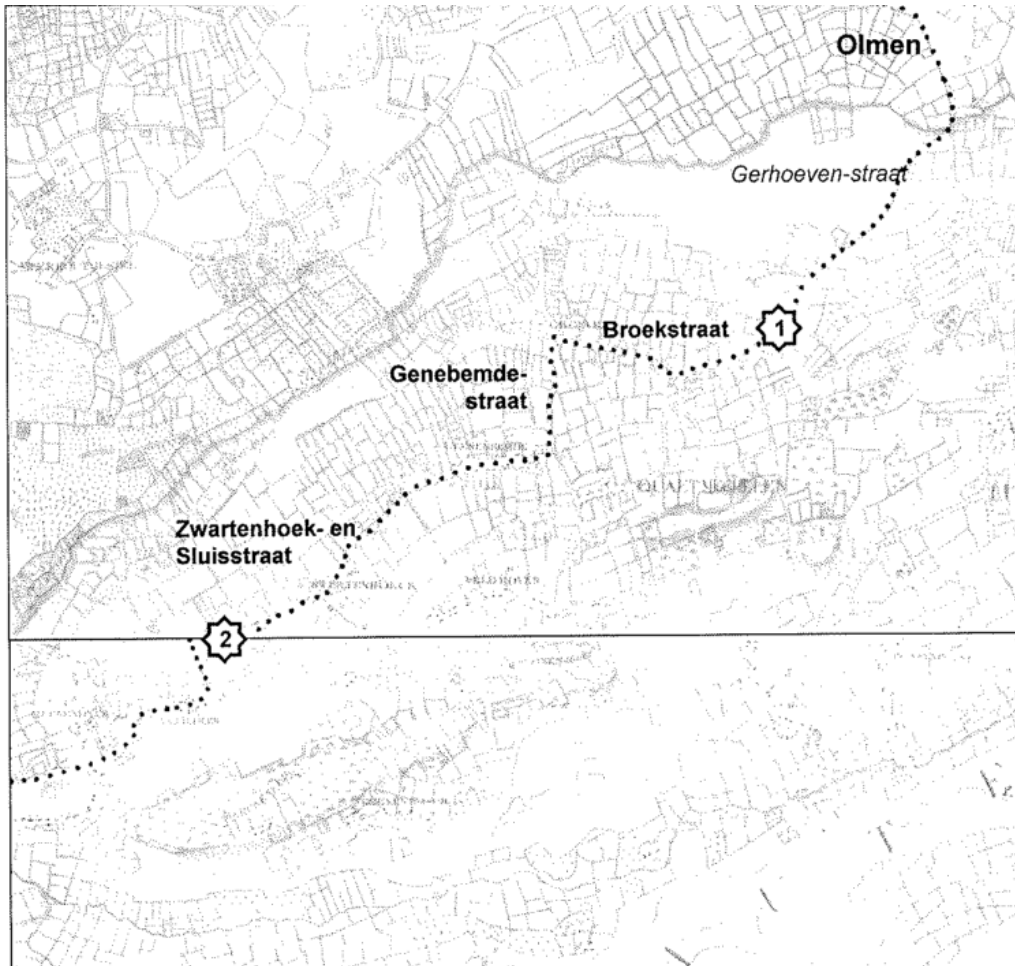
VIII. Bibliografie

- Bertrands, D. (2002). "De slachting van Salazar." Het land van Ham **23, nr. 4.**
- Bertrands, D. (2003). "De slachting van Salazar." Het land van Ham **24, nr. 1.**
- Bertrands, D. (2003). "De slachting van Salazar." Het land van Ham **24, nr. 2.**
- Bertrands, D. (2003). "De slachting van Salazar." Het land van Ham **24, nr. 3.**
- Bertrands, D. (2003). "De slachting van Salazar." Het land van Ham **24, nr. 2.**
- Bertrands, D. (2007). "De slachting van Salazar." Het land van Ham **28, nr. 4.**
- Daenen, J., Mertens, J. (2008). Limburg in 't geweer. Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon. Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen.

IX. Kaart

1) De route van Salazar op de Ferrariskaart (uit Bertrands D., 2002, de slachting van Salazar)

Salazar kwam via Olmen Kwaadmechelen binnen langs de Gerhoevenstraat. Even voor de kruising met of juist aan de Broekstraat ontmoette hij de huislieden (1). Daar werd er stevig onderhandeld over de sauvegarde en werden reeds enkele woningen geplunderd. Dit herhaalde zich in Gerhoeven en Genebemde. Verder de huidige Zwartenhoekstraat en Sluisstraat volgend, komen we op een T-splitsing die gevormd wordt door (opnieuw) de Sluisstraat. Omdat men via Genendijk Tessenderlo wilde bereiken, leidt de route plots scherp zuidwaarts. Hier (2) vond de veldslag plaats. Vermoedelijk verwijderden de zuidzijde flankerende huislieden zich hier van de weg om een kortere route naar de huidige Vlinderstraat te nemen. Salazar interpreteerde

X. Foto's

Franskouter 1745

VLSV nummer: 149

Naam van de veldslag: Franskouter

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Matthijs Verschraegen

Datum opmaak: 10/10/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Zwalm

Deelgemeente: Sint-Denijs-Boekel

Straatnamen: Franskouter, Kouteren, Boekelbaan

Toponiemen: Franskouter, Gat-ter-Dooden, Riddersput

Algemene situering: Het slagveld zou zich situeren op de Franskouter, tussen Sint-Denijs-Boekel en Sint-Blasius-Boekel. De zone wordt begrensd door Franskouter in het westen en Kouteren in het noorden, het oosten en het zuiden. Het gebied wordt voornamelijk ingenomen door akkers.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid: tot op 250 m

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1745 **Eeuw:** 18^e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)

Type oorlog:

Historische regio: -

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):
het Franse leger

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):
het Oostenrijkse leger

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Door het verdrag van Utrecht (1713) werden onze gewesten afgestaan aan Oostenrijk. Er volgde een lange periode van vrede waaraan een einde kwam door de dood van keizer Karel VI (1740). Zijn dochter Maria-Theresia moest het grondgebied verdedigen tegen de andere Duitse staten zoals Pruisen, Saksen en Beieren. Europa was in twee kampen verdeeld: aan de ene zijde de landen die keizerin Maria Theresia steunden zoals Engeland en Holland, aan de andere zijde Frankrijk, Spanje, Pruisen, Saksen en Beieren. Lodewijk XV van Frankrijk, ongerust over de dreiging van de geallieerde troepen, viel ons land binnen om zo een oorlog op eigen bodem te weren. In 1744 hadden de Franse troepen reeds een groot deel van West-Vlaanderen bezet. Op 11 mei 1745 stonden te Fontenoy, nabij Doornik, beide legers oog in oog. De Fransen, in het bijzijn van koning Lodewijk XV, wonnen het gevecht, waarin ongeveer 5 000 doden vielen. De Fransen wilden nu ook Oudenaarde en Gent veroveren. Hierdoor zouden de Engelsen afgesneden worden van hun bevoorradingsroute vanuit Oostende. (De Baets A., 1995)

Verloop van de strijd:

Na de veldslag van Fontenoy werd er in de buurt van de molen van Sint-Denijs-Boekel gevochten. (Van Heuverswijn M., 1946)

Afloop:

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De huidige afbakening van de zone werd gelokaliseerd op basis van het toponiem Franskouter. Over het bestaan van de slag is niets gekend in historische bronnen. Plaatselijk is de slag op Franskouter echter goed gekend. Drie verschillende bronnen maakten melding van de slag. Het was een plaatselijke onderwijzer, Maurice Van Heuverswijn, die voor de overlevering zorgde. De man woonde gedurende lange tijd in Sint-Denijs-Boekel en was er hoofdonderwijzer. Hij nam zijn leerlingen vaak mee naar de Franskouter, waar hij de geschiedenis van deze veldslag met veel passie aan zijn studenten overbracht.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Herman, P. "Wie was Henri de la Roche Vernassal?"
- Van Heuverswijn, M. (1946). S.n., Ons volk.

IX. Kaart

X. Foto's

Bazel 1452

VLSV nummer: 25

Naam van de veldslag: Bazel

Alternatieve naam: Rupelmonde, Hanewijkkouter

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Kruibeke

Deelgemeente: Rupelmonde, Bazel

Straatnamen: Kalverstraat, NobEEKstraat, Rupelmondestraat, Nieuwe Baan, Breestraat, Grensstraat

Toponiemen: Hanewijkkouter, Markelaar, Wijnakkerwijk

Algemene situering: De afgebakende zone ligt tussen de dorpskernen van Bazelen Rupelmonde in. De slag zou zich hebben afgespeeld op de Hanewijkkouter en wordt begrensd door de Breestraat en de NobEEKstraat in het noorden, de Kalverstraat in het zuiden, de Rupelmondestraat in het oosten en de Breestraat en de Grensstraat in het westen. De Nieuwe Baan loopt doorheen de zone. Er is enkel bebouwing langsheen de NobEEKstraat, de Rupelmondestraat en de Kalverstraat.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1452 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: 16 juni **Alternatieve datum:** 8 juni

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1449-1453)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger (olv Wouter Leenknecht)

Aantal 1: 13 000**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Bourgondische leger (olv Filips de Goede)

Aantal 2: 30 000**Algemene omstandigheden:**

De Bourgondische hertogen waren door huwelijken in onze gewesten doorgedrongen. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmat complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Het fiere Gent weigerde de bevoegdheid van nieuwe organen te erkennen. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een twee jaar durende militaire strijd voerde. Beide partijen stroopten Vlaanderen af op zoek naar voedsel en wapens, waarbij de plaatselijke bevolking niet gespaard werd. Het is ondanks deze oorlog dat er nog nauwelijks middeleeuwse gebouwen terug te vinden zijn op het Oost-Vlaamse platteland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Met het kriecken van de dag heerst reeds de grootste bedrijvigheid in het kamp van de Gentenaars. Een groot aantal ruiters schaart zich reeds in slagorde. Hierna komt het overige leger, dat door de aanvoerder, Wouter Leenknecht, in twee grote korpsen gesplitst was. De eerste groep bestaat uit de Groententers en de Witte Kaproenen. De goedendags plaatsen zich aan het hoofd van de gelederen, dan de bijl- en zwaarddragers en van achter de voet- en handboogschutters. De tweede bende was samengesteld uit de overige werklieden en de hulptroepen van het Land van Waas en die van de Vier Ambachten. Het bevel luidde dat men geen stap voorwaarts zou doen, maar de vijand op het terrein afwachten. De hertog van Bourgondië verdeelde zijn leger in drie scharen. De voorhoede of rechtervleugel stond onder bevel van de graaf van St. Pol. De achterwacht of linkervleugel werd aangevoerd door de graaf van Étampes en de hertog van Kleef. Aan het hoofd van het eigenlijke leger stond hertog Philips zelf. Omstreeks één uur in de namiddag trok het hertogelijk leger naar een uitgestrekte vlakte tussen Bazel en Rupelmonde. Philips plaatste zijn drie scharen op korte afstand van elkaar, zodat enkel de voorste door de Gentenaren konden worden gezien en zij niet wisten hoe groot zijn leger was. De hertog zond er een deel van de voorwacht op uit in de hoop van de Gentenaren uit hun verschansing te lokken. De Gentenaren dachten dat de vijand sterk in de minderheid was en vielen in de uitgespannen hinderlaag. De voorwacht van het hertogelijk leger week langzamerhand terug en de Gentenaars naderden. Plots weerklonken honderden trompetten tegelijk en een dikke rookwalm steeg ten hemel. Dit was het sein dat de Bourgondische wapenknechten afwachtten om op te rukken. Een geweldige schok greep plaats tussen de voorhoede van het hertogelijk leger en de massa der Gentenaren. Weldra namen de volledige legers deel aan de strijd. De Gentenaars werden omsingeld langs alle kanten en zagen uiteindelijk geen uitweg meer. Ze vluchtten langs alle kanten. Sommigen naar de Schelde, anderen werden op de dijken of langsheen de wegen en straten door Philips' soldaten aangerand en afgemaakt. (Hoornaert L., 1864)

Afloop:

Corneille, de oudste der hertogelijke bastaards, liet het leven op het slagveld. Hierop werden de belangrijkste gevangenen, waaronder Wouter Leenknecht, opgehangen. De hertog won de slag te Rupelmonde, maar dan zonder glans. Bovendien trokken de troepen niet naar Gent zelf, maar bleef men te Rupelmonde liggen. Uit frustratie voor de dood van zijn bastaardzoon, hanteerde Filips de tactiek van de verschroeide aarde: verschillende dorpen in het Land van Waas gingen in vlammen op. (Hoornaert L., 1864)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

De huidige afbakening van de zone kwam er op basis van het toponiem Hanewijkkouter, waar de slag zich zou hebben afgespeeld. Er zijn geen vondsten gekend. Het is aldus onmogelijk om uitspraken te doen met betrekking tot de conservering van het archeologische erfgoed.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Fris, V. (1908). "De inval in 't Waasland en de slag bij Rupelmonde (1452)." De Vlaamsche Gids(IV): 255-266.
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Haemers, J. (2002). Diverssche wonderlic zaken. De Gentse opstand (1449-1453). Gent.
- Hoornaert, L. (1864). "De slag bij Rupelmonde (1452)." Oudheidskundige Kring van het land van Waes.
- s.a. (1835). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).

IX. Trefwoorden

X. Kaart

XI. Foto's

De Inventarisatie van slagvelden van vóór WOI in Vlaanderen

Deel 2

Overige Slagvelden

Leuven 891

VLSV nummer: 5

Naam van de veldslag: Leuven

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Leuven

Deelgemeente:

Straatnamen: Bondgenotenlaan, Vlamingenstraat, Wieringstraat, Oude Markt

Toponiemen: Keizersberg

Algemene situering: De slag bij Leuven in 891 vond plaats in het huidige centrum van Leuven.

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 891 **Eeuw:** 9e eeuw

Datum: 20 oktober **Alternatieve datum:** 1 september

Periode: Vroege Middeleeuwen (476 tot 987 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Leuven

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Oost-Frankisch leger (olv Arnulf van Karinthië) de Noormannen

Aantal 1:

10 000 (De Vos L., 1995)

Aantal 2:

3 000 (De Vos L., 1995)

Algemene omstandigheden:

Reeds ten tijde van Karel de Grote diende men op zijn hoede te zijn voor invallen van Vikingen. Na diens dood in 814 werd het centrale gezag verzwakt door verdeeldheid. De inspanning voor defensie nam af. Na het verdrag van Verdun in 843 leidde de opsplitsing van het Frankische rijk tot verdere verzwakking. Belangrijke steden als Hamburg, Parijs en Gent kregen meermaals met de Noormannen af te rekenen. Aanvankelijk werd er nauwelijks weerstand geboden tegen de Noormannen. Toen ze omstreeks 880 talrijker werden, zich verder van de waterlopen waagden en zo aan mobiliteit inboetten, werden legers tegen hen uitgestuurd. In de slag aan de Geule, bij Maastricht, verpletterden de Vikingen een Oostfrankisch leger onder leiding van de aartsbisschop van Metz. Toch trokken de Vikingen zich terug naar Leuven, waar ze vroeger al eens de winter hadden doorgebracht. Arnulf van Karinthië, sinds 887 vorst van Oost-Francië, besloot de Vikingen in Leuven aan te pakken. (De Vos L., 1995)

Verloop van de strijd:

Op 20 oktober 891 naderde Arnulf van Karinthië de vesting Leuven. Hij liet een deel van zijn leger naar het zuiden afbuigen. Deze strijdmacht zou de Noormannen binden. Deze laatsten dachten dat er een beleg in regel begon. Het gros van het Oostfrankische leger trok, uit het zicht van de vijand, ten noorden van de Keizersberg over de Dijle. Daarna legde het zo'n 2,5 km af. Vervolgens trok het door het moeras en stak het de Dijle over. Over een front van zo'n driehonderd meter viel het de stad binnen. Daarna brak op de oostelijke Dijle oever een lijf om lijfgevecht uit, waarbij het numerieke overwicht van de Franken de doorslag gaf. (De Vos L., 1995)

Afloop:

Algemeen wordt gesteld dat de nederlaag het einde van de Vikingen in onze gewesten betekende. In werkelijkheid vertrokken ze omdat de pest uitbrak. De slag in Leuven gaf West-Europa moed om het tegen de Noormannen op te nemen. De overwinning werd door de troubadours bezongen en Arnulf zat nu stevig in het zadel. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek): 3**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

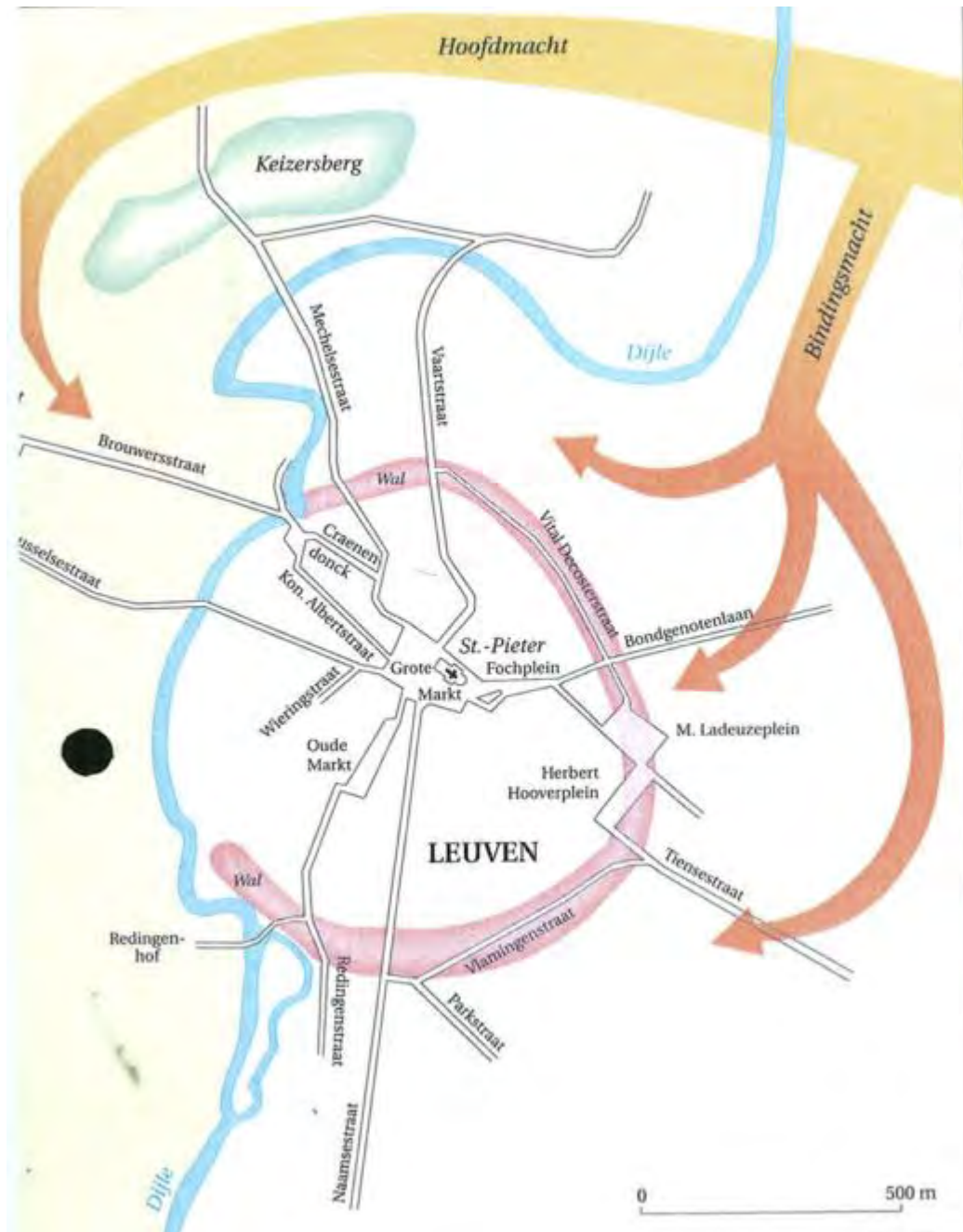
De slag in 891 vond, volgens de kaart van Luc De Vos, plaats in het centrum van Leuven. Het slagveld wordt niet afgebakend in de CAI omdat de kans op resterende sporen van de slag nagenoeg onbestaand is.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)****VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)****VIII. Bibliografie**

- s.a., (1835). La Belgique militaire. T. 2 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Leeman, J. (1877). "Veldslag van Leuven." Rond den heerd (XII): 397-398.
- Noel, L. (1915). Louvain : 891 - 1914. Oxford, Clarendon.

IX. Kaart

1) Kaart van de slag bij Leuven 891 uit De Vos L., Veldslagen in de Lage Landen, 1995)

Axpoele 1142

VLSV nummer: 10

Naam van de veldslag: Axpoele

Alternatieve naam: Axpoel

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Ruiselede

Deelgemeente: Ruiselede

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

De Axoelevoetweg en een in 1912 opgericht herdenkingskruis in de buurt herinneren aan de slag.

III. Archeologische nota

Jaar: 1128 **Eeuw:** 12e eeuw

Datum: 21 juni **Alternatieve datum:**

Periode: Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

leger olv graaf van Vlaanderen Willem Clito

Aantal 1: 450**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

leger olv Diederik van de Elzas

Aantal 2: 1 000**Algemene omstandigheden:**

Toen Karel De Goede, graaf van Vlaanderen, in 1127 te Brugge werd vermoord, ontstond er een opvolgingsoorlog in het graafschap Vlaanderen. Er waren namelijk verscheidene kandidaten voor de opvolging van Karel. Door toedoen van de Franse koning, Lodewijk VI, valt de keuze op Willem Clito. In februari 1128 brak een opstand los tegen de nieuwe graaf. Op 30 maart wordt Diederik van de Elzas door de 'gemeenten' van Gent en Brugge tot graaf verkozen. Ook Rijsel en Ieper zullen de nieuwe graaf steunen. Op 18 en 19 juni 1128 verzamelde Diederik van de Elzas een flink leger en trok ermee naar Axpoel, om de versterkte woning van ridder Folket, een aanhanger van Willem Clito, te belegeren. Willem Clito had deze troepenverplaatsingen bemerkt en dezelfde dag nog, ging hij het terrein en het leger van zijn tegenstander verkennen. 's Anderendaags rukten Willem en zijn ridders op naar Axpoel om de burcht van Folket te ontzetten. (Verbruggen J.F., 1954)

Verloop van de strijd:

Eens de troepen geordend en opgesteld zijn voor de strijd, rijden beide legers met gevelde lansen op elkaar in. Verscheidene stormlopen volgen elkaar op, wat aantoonde dat de ridders in flink gesloten eenheden chargeerden, daar anders onmiddellijk het handgemeen zou begonnen zijn. In beide kampen strijden de twee ridderscharen zij aan zij, en vormen tenslotte maar één afdeling meer. Willem Clito ziet in dat hij zijn troepen niet te zeer mag laten aantasten en geeft het teken voor de aftocht. Diederiks leger zet de achtervolging in, op dezelfde weg langswaar de vijanden gekomen zijn, naar de top van de heuvel toe. Daar worden zij aangevallen door de derde ridderschare van Willem Clito. De verrassing is volledig. In enkele ogenblikken slaat de achtervolging om in een wanordelijke vlucht en de ridders van Willem Clito verschijnen nu als overwinnaars op de heuvel en snel dalen ze naar de vlakte af. Diederik zelf neemt met zijn gevolg de vlucht. (Verbruggen J.F., 1954)

Afloop:

graaf Willem Clito wint de slag bij Axpoel, maar nog niet de oorlog. Op het ogenblik dat het er naar uitzag dat Willem definitief aan het langste eind zou trekken, werd hij tijdens het beleg van Aalst door een speer gewond in de arm. Hij stierf vijf dagen later, op 27 of 28 juli 1128 en Diederik wordt de nieuwe graaf van Vlaanderen. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

De wijk Axpoele bestaat nog altijd, hij ligt op het grondgebied van de gemeente Ruiselede, rechts van de weg van Aalter naar Tielt. De juiste plaats van de veldslag is niet meer te achterhalen. De Brugse kroniekschrijver Galbertus beschrijft het zacht glooiende terrein waar er gevochten werd als volgt: Veneruntque in vertice montis qui eminebat juxta exercitum Theodorici consulis (een groene heuvel in de buurt van Tielt). Van heuvels die naam waardig is er vandaag de dag nauwelijks iets te merken in de wijde omgeving. Op de stafkaarten is er een hoogteverschil van hooguit twee tot drie meter. (Gevaert M., 2007)

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van beleevingswaarden (optioneel)****VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)**

VIII. Bibliografie

- Carton, C. (1844). "Notice sur la bataille d'Axpoele entre l'armée de Thierry d'Alsace et celle de Guillaume de Normandie." Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'émulation de Bruges"(VI): 264-280.
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Nelis, A. (1877). "La bataille d'Axpoele (1128)." Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'émulation de Bruges"(XXVIII): 348-376.
- Ronse, A. (1874). "Bataille d'Axpoele (cummune de Ruysselede) livrée le jeudi 21 juin 1128 entre l'armée de Thierry d'Alsace et celle de Guillaume de Normandie, deus prétendants à la succession de Charles-le-Bon." Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'émulation de Bruges"(XXVI): 329-349.
- Verbruggen, J. F. (1954). De Krijgskunst in West-Europa in de Middeleeuwen. Brussel.

IX. Kaart

X. Foto's

Bulskamp 1297

VLSV nummer: 12

Naam van de veldslag: Bulskamp

Alternatieve naam: Veurne

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Veurne

Deelgemeente: Bulskamp

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1297 **Eeuw:** 13e eeuw

Datum: 20 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Frans-Vlaamse Oorlog (1297-1302)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Vlaamse leger (olv Willem van Gulik de Oude)

het Franse leger (olv Robert II van Artois)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Filips IV de Schone wilden een sterke centrale macht en had weinig sympathie voor de feodale heren. Dat moesten Gwijde van Dampierre en Vlaanderen al gauw ondervinden. Vanaf 1297 escaleerde het conflict. Gwijde was ervan overtuigd dat hij met koning Edward I van Engeland een machtige en betrouwbare bondgenoot had en hij voelde zich sterk genoeg om, na een veroordeling door het parlement van Parijs, zijn eed van trouw aan Filips op te zeggen, wat een soort eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van het graafschap Vlaanderen was. Koning Edward had echter om die tijd de handen vol met de opstandige Schotten. Filips kon zich vanzelfsprekend niet bij de gang van zaken neerleggen. Hij stuurde een leger naar Vlaanderen, het bevel vertrouwde hij toe aan Robert II van Artois, een neef van de heilige Lodewijk. (Gevaert M., 2007) Op 1 augustus keerde Robert van Artois weer van zijn succesrijke veldtocht in Aquitanië. Vanuit Sint-Omaars, de grensstad van zijn eigen graafschap, zette hij zich vier dagen later aan het hoofd van een troepenmacht in beweging naar de kuststreek. Ze reden naar Kassel, waar de Vlamingen de stad in brand staken en zich in het kasteel verschansten. Vandaar ging het naar Sint-Winoksbergen, waar stad en burcht zich onmiddellijk overgaven. Tegen 20 augustus trok Robert met zijn troepen naar Veurne. (Verbruggen J.F., 2001)

Verloop van de strijd:

De verdedigers van Ieper, Vlamingen en Duitsers, waren naar Veurne getrokken, onder leiding van Willem van Gulik, een kleinzoon van graaf Gwij. Vanuit die stad poogden ze vlak voor de middag het leger van de graaf van Artois te verrassen. Het Franse voetvolk zag hen oprukken en sloeg alarm. De Franse ridders grepen naar hun wapens en vormden hun eenheden. De Vlamingen hadden hun karren als verdedigingslinie opgesteld, maar dat hield de Fransen niet tegen. Evenmin lukte dat aan een brug over een plaatselijke waterloop. Jan Van Gavere, een Vlaams ridder die op een toernooi te Compiègne het recht veroverd had de wapentekens van de epische held Roeland te dragen, streed er naast Willem van Gulik. Uiteindelijk zou Jan Van Gavere sneuvelen in de slag. Willem Van Gulik werd zwaar gewond gevangengenomen, en naar Sint-Omaars gebracht, waar hij enkele dagen later overleed. Ook Philips, de zoon van Robert van Artois, had zware verwondingen opgelopen, waaraan hij in 1298 zou sterven. (Verbruggen J.F., 2001)

Afloop:

De Vlaamse ridders vluchtten naar Ieper, het voetvolk zocht een onderkomen in Veurne. (Gevaert M., 2007) Veertien Vlaamse ridders en vier edelknappen werden gevangengenomen. Ze werden naar Parijs gebracht op karren versierd met de banier en de wapentekens van de graaf van Artois en daarna naar verblijfplaatsen buiten Parijs, in afwachting dat hun losgeld betaald werd. Tweehonderd Vlaamse en Duitse ridders zouden er gesneuveld zijn. De Fransen trokken Veurne binnen, dronken, aten, lagen en rustten er uit, waarna ze vertrokken en het vuur aan de stad staken. Koning Filips overlaadde Robert van Artois bij zijn terugkeer in het Franse kamp rond Rijsel met eerbetoen. (Verbruggen J.F., 2001)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

Er is vooralsnog geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Bulskamp 1297 nauwkeurig te localiseren. Op de Ferrariskaart is het slagveld foutief aangeduid ten noorden van Veurne, terwijl Bulskamp zich ten zuiden van Veurne bevindt.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- s.a., (2002). Handelingen van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk **67**: 103-114.
- Carette, R. (1882). "Slag van Bulskamp (1297)." Rond den heerd(XVII): 349.
- Verbruggen, J. F. (2001). 1302, Opstand in Vlaanderen. Tielt, Lannoo.

IX. Kaart

X. De Slag bij Bulskamp (uit Handelingen van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk, 2002)

XI. Foto's

Kortrijk 1302

VLSV nummer: 15
Naam van de veldslag: Guldensporenslag
Alternatieve naam: Kortrijk

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt
Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen
Gemeente: Kortrijk
Deelgemeente: Kortrijk
Straatnamen: Oude Steenweg, Pottelberg
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1302 **Eeuw:** 14e eeuw
Datum: 11 juli **Alternatieve datum:**
Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)
Oorlog: De Frans-Vlaamse Oorlog (1297-1302)
Type oorlog: Internationaal
Type actie: Veldslag
Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Vlaamse leger (olv Willem van Gulik ,
Gwijde van Namen en Jean de Renesse)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv Robert II van Artois)

Aantal 1:

9 000 (De Vos L., 1995)

Aantal 2:

3 100 (De Vos L., 1995)

Algemene omstandigheden:

Filips IV de Schone wilden een sterke centrale macht en had weinig sympathie voor de feodale heren. Dat moesten Gwijde van Dampierre en Vlaanderen al gauw ondervinden. Vanaf 1297 escaleerde het conflict. Gwijde was ervan overtuigd dat hij met koning Edward I van Engeland een machtige en betrouwbare bondgenoot had en hij voelde zich sterk genoeg om, na een veroordeling door het parlement van Parijs, zijn eed van trouw aan Filips op te zeggen, wat een soort eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van het graafschap Vlaanderen was. Koning Edward had echter om die tijd de handen vol met de opstandige Schotten. Filips kon zich vanzelfsprekend niet bij de gang van zaken neerleggen. Hij stuurde een leger naar Vlaanderen, het bevel vertrouwde hij toe aan Robert II van Artois, een neef van de heilige Lodewijk. In 1297 leed het Vlaamse leger een verpletterende nederlaag te Bulskamp. Drie jaar later zag graaf Gwijde het onzinnige in van verder verzet. Hij gaf zich over en werd naar Frankrijk gebracht. In afwachting van een definitieve regeling stuurde Filips Jacques de Chatillon, een Franse gouverneur, naar Brugge. Na een dispuut verloor de stad haar voorrechten, moest haar muren slopen en een permanent Frans garnizoen onderhouden. De volksopstand van de Brugse Metten was het onmiddellijke gevolg van die ondoordachte politiek. Voor Filips was de maat nu meer dan vol. Hij riep de fine fleur van de Franse adel bijeen om de Vlaamse rebellen een lesje te leren. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

In de voormiddag van woensdag 11 juli maakten de legers zich op voor de strijd. Het Vlaamse leger stelde zich in een halve cirkel op binnen een onregelmatige veelhoek die als zijden de Leie, de oostelijke stadswal van Kortrijk, de Groeningebeek en de Grote Beek had. De Bruggelingen stonden rechts, die van het Brugse Vrije in het centrum en de Gentenaars en de andere Oost-Vlamingen links. De Zeeuw Jan van Renesse hield een kleine troepenmacht in reserve. Willem van Gulik voerde het bevel over rechtersvleugel van het leger en Gwijde van Namen over de linkersvleugel. Robert van Artois had zijn schare ridders verdeeld in tien korpsen, elk zo'n 200 man sterk. Vier korpsen moesten over de Grote Beek de rechtersvleugel van de Vlamingen aanvallen. Drie andere korpsen moesten de hindernis van de Groeningebeek nemen en de Vlaamse linkersvleugel voor hun rekening nemen. Robert van Artois zou zelf maar tussenbeide komen met de resterende afdelingen mocht het noodzakelijk zijn. (Gevaert M., 2007) Het werd heet, maar net voor de slag trokken wolken over het slagveld. Zo werden de Vlaamse troepen aan de Sint-Jansbeek, die met hun gezicht naar het zuiden stonden, niet langer door de zon verblind. Rond de middag begon de strijd. De Franse kruisboogschutters, beschermd door grote schilden, startten de beschieting. De Vlaamse schutters moesten wijken. Het overmoedige Franse voetvolk wilde de beken oversteken. De graaf van Artesië liet hen tegenhouden. Hij wilde immers niet dat ze de ruiters zouden hinderen. De Franse linkersvleugel trok over de Sint-Jansbeek. De Vlaamse schutters sneden de pezen van hun bogen over, gooiden ze op de grond en trokken zich terug achter de falanx. De Vlaamse piekeniers plantten hun lang wapen schuin in de grond en plaatsten een voet tegen de onderkant terwijl ze met beide handen hun wapens omklemden. Een oorverdovend geluid weerklonk. De Franse stormloop was begonnen. Vol angst, maar verbeten vingen de Vlamingen de schok op. Tientallen paarden stortten neer, ruiters kwamen in het gewoel om. Toch drongen veel ruiters diep in het Vlaamse dispositief door, vooral ter hoogte van de hoek die de Vlaamse stellingen maakten. Daar was de afstand tussen de Vlamingen en de beken groter, en de charge was er dan ook beter geslaagd. Een ogenblik heerste er paniek in de Vlaamse gelederen. De penetratie kon echter vlug ingedamd worden. Het grootste deel van de Franse vleugel begon daarop een aanval. De reserve onder Jan van Renesse kwam tussenbeide toen de toestand van het Vlaamse centrum hopeloos leek. De Franse ruiters werden de beken ingedreven. Daarop viel Robert II van Artois aan met de eerste Franse reserve. Gwijde van Namen kon nauwelijks standhouden. De Franse opperbevelhebber werd ter plaatse afgemaakt. Toen de Fransen zagen dat ook andere ridders zomaar werden afgeslacht, sloegen ze op de vlucht. De Franse achterhoede sloeg nu ook op de vlucht. De slag had nauwelijks één uur geduurd. (De Vos L., 1995)

Afloop:

De achtervolging verliep in de richting van Doornik en Rijsel. Na een tiental kilometer gaven de Vlamingen het op en keerden ze terug naar het slagveld om de lijken te plunderen. Wel vijfhonderd gulden sporen werden op het slagveld gevonden. Later werden ze opgehangen in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Kortrijk. Waarschijnlijk verloren de Fransen zo'n 900 edelen, onder wie bijna alle bevelhebbers. Aan Vlaamse zijde sneuvelden enkele honderden krijgers. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek): 3

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De Guldensporenslag in 1302 vond plaats in het huidige stadscentrum van Kortrijk. Om deze reden wordt het slagveld niet afgebakend in de CAI.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

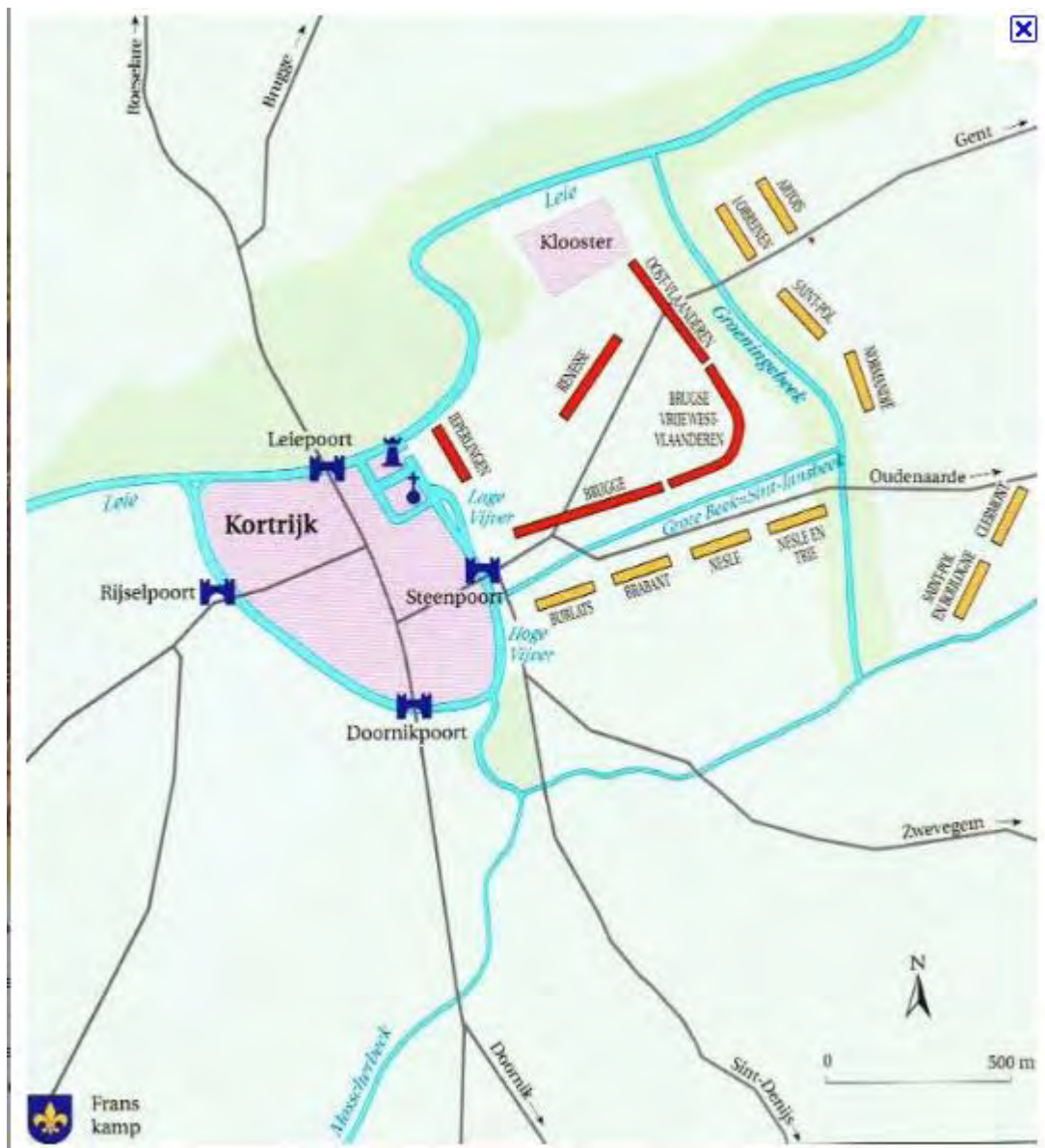
VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- s.a., (1930). 11e juli 1302 - Vlamingen gedenkt den slag der Gulden Sporen! Gent, Vyncke.
- s.a., (1952). 1302-1952 Guldensporenfeesten Kortrijk 6-11-13 juli. Kortrijk, Beyaert-Sioen.
- s.a., (1977). Gulden sporen 1302-1977. Tielt, Lannoo.
- A.L. (1939). "A propos de bataille de Courtrai." Le lion belge(5): 11-13.
- Bonner, H. (1928). De slag der gulden sporen in 1302. Dendermonde, Van Lantschoot-Moens.
- De Gryse, E. (1902). De Vlamigen te Kortrijk in 1302. Wat zij waren en wat zij deden. Roeselaere.
- De Loé, A. (1901), Rapport sur les fouilles exécutées par la Société d'Archéologie de Bruxelles, Brussel
- De Maere D'Aertrycke, M. (1901). "Recherches à propos des batailles de Courtrai et de Rosbecque." Annales internationales d'histoire: Congrès de Paris, 1900.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Des Marez, G. (1910). De geschiedkundige beteekenis van den slag van Kortrijk (11n juli 1302). Gent, Volksdrukkerij.
- Despriet, P. (2002). Kortrijk 1302 : keerpunt in de Frans-Vlaamse oorlog (1297-1305) / Despriet, Ph. Kortrijk, Despriet.
- Despriet, P. (2006). Kortrijk in 1302 : topografie van een slagveld. Kortrijk, Archeologie Zuid-West-Vlaanderen.
- Fris, V. (1899-1900). "De beteekenis van den slag bij Kortrijk (1302)." Germania II: 603-615.
- Fris, V. (1901). "Les Flamands à la bataille de Courtrai." Bulletin de la société d'histoire et d'archéologie de Gand(VIII).
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Maere d'Aertrycke, M. d. (1899). De slag der gulden sporen. Gent, A. Siffer.
- Navez, L. (1902). Depuis la Bataille de Courtrai jusqu'à la campagne de 1815. Bruxelles, Lebègue.
- Sevens, T. (1893). Kortrijk in 1302 en de slag der gulden sporen. Kortrijk, E. Beyaert.
- Verbruggen, J.F., (2001), 1302. Opstand in Vlaanderen. Tielt, Lannoo.
- Verbruggen, J.-F. (1956). "De Gulden Sporen te Kortrijk in 1302 en het bewaren van trofeeën in kerken." Bijdragen voor de geschiedenis der Nederlanden(XI): 93-102.
- Verbruggen, J. F. (1952). De slag der Gulden Sporen : bijdrage tot de geschiedenis van Vlaanderens vrijheidsoorlog 1297-1305. Antwerpen, Standaard.
- Verstraeten, E. (1902). Vlaanderens roem en heldenstrijd rond 1302. Sint-Niklaas.
- Viane, A. (1952). "Gulden Sporen te Kortrijk." Biekorf(LIII): 153-169.
- Voisin, A. (1837). Tableau de la bataille de Courtrai de M. De Keyser. Gand, Hebbelynck.
- Wodsak, F. (1905). "Die Schlacht bei Kortrijk."

IX. Kaart

1) Kaart van de Slag der Gulden Sporen 1302 (uit De Vos L., 1995, Veldslagen in de Lage Landen)

2) De Guldensporenslag (Nicaise De Keyser, Museum Kortrijk 1302)

3) Afbeelding van de guldensporenslag van Grandes Chroniques de France, 1^e kwart 15^e eeuw

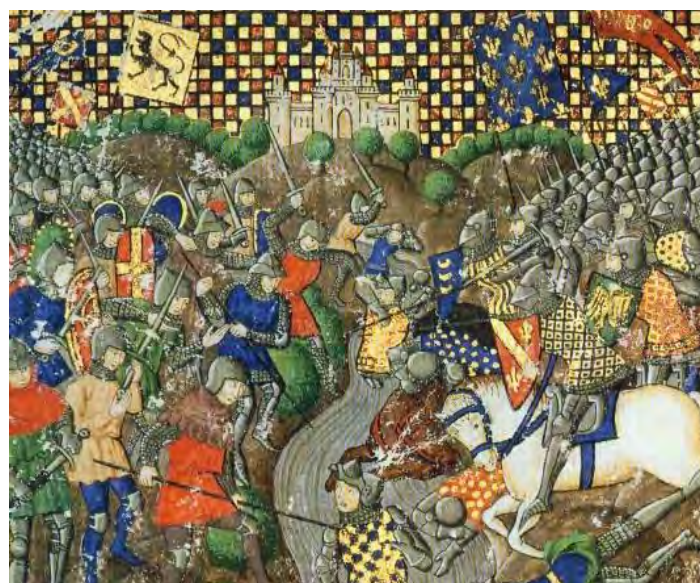

Foto van het enige stuk Groeningebeek dat er nog rest in het huidige landschap (bron: Wikipedia)

Foto van het Groeningemonument (Godfried Devreese, Bron: Wikipedia)

Foto van de Groeningepoort (bron: Wikipedia)

Othée 1408

VLSV nummer: 24

Naam van de veldslag: Othée

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Gingelom

Deelgemeente: Montenaken

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1408 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: 23 september **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: prinsbisdom Luik

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Coalitieleger (olv Jan zonder Vrees)

Aantal 1: 35 000 (Gevaert M., 2007)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

de Luikse militie (olv de heer van Perwez)

Aantal 2: 30 000 (Gevaert M., 2007)
40 000 (La Belgique militaire, 1865)

Algemene omstandigheden:

Sinds de nacht van het Sint-Maartenskwaad in 1312 was de Luikse burgerij een belangrijke machtsfactor gebleven in het prinsbisdom. Er waren geregeld bisschoppen die het zo niet zagen en die alles in het werk stelden om Luik opnieuw een autoritair bewind te geven. Een van hen was Jan van Beieren. Volgens tijdsgenoten had hij meer weg van een soldaat dan van een man van God. Al snel ontstond er oproer in Luik. De opstandelingen, die zichzelf de 'haidroits' noemden (zij die rechten hadden) maakten het zo bont en Jan van Beieren kreeg zo weinig steun dat hij het raadzaam vond uit de stad weg te trekken. De bisschop zocht steun bij de Bourgondische hertog Jan zonder Vrees. In ruil voor die steun zou het prinsbisdom omgevormd worden tot een wereldlijk vorstendom met Jan van Beieren als graaf en de hertog van Bourgondië als feitelijk soeverein. De Luikenaars wachtten niet tot het zover kwam. Ze verklaarden Jan van Beieren voor afgezet en benoemden de heer van Perwez tot mambour en diens zoon tot bisschop. In het najaar van 1408 trokken Jan van Beieren, diens broer Willem IV, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, en Jan zonder Vrees eropuit om de Luikenaars te tuchtigen. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De Luikenaars namen hun stellingen in bij Othée. Vlak tegenover hen, aan de andere kant van een smalle vallei, konden ze het vorstenleger zien. De Luikenaars plaatsten hun cavalerie in het midden. Op die manier wilde de heer van Perwez beletten dat de ruiters bij de eerste de beste gelegenheid aan de haal konden gaan. De twee flanken werden beschermd door boogschutters. In de voorste gelederen werd de banier van de heilige Lambertus meegedragen. Bij het begin van de strijd konden de Luikenaars even gebruik maken van hun artillerie, maar veel zaaks kan de beschieting niet geweest zijn. Toen de twee legers in contact met elkaar kwamen, was het alleen gedurende het eerste half uur onzeker wie het laken naar zich toe zou halen. Alles veranderde toen Jan zonder Vrees enkele afdelingen ruitery onder de hertog van Croi een omtrekkende beweging liet maken, waardoor de Luikenaars langs achter konden worden aangevallen. Zodra de Luikenaars beseften dat ze gevaar liepen omsingeld te worden, ontstond er paniek in hun rangen. De Luikenaars werden neergehouwen door de opdringerige Bourgondiërs of gewoon verpletterd door hun eigen collega's, die langs alle kanten door het vorstenleger werden teruggedreven. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

De Luikenaars lieten 13 000 doden achter op het slagveld. Tienduizend Luikenaars, die vanuit Tongeren kwamen en wilden meedoen aan het gevecht, maakten rechtsomkeer toen ze zagen dat hun stadsgenoten werden afgeslacht. De hoofden van de heer van Perwez en zijn zoon werden op een lans geplaatst en verstuurd naar Maastricht door Jan van Beieren. (La Belgique militaire, 1865) Aan de kant van het vorstenleger waren er niet meer dan 600 doden gevallen. Toen Jan van Beieren naar zijn stad terugkeerde, liet hij een aantal prominente Luikenaars verdrinken in de Maas. Alle voorrechten van Luik werden ingetrokken, vijfhonderd stedelingen moesten de volgende drie jaar als gijzelaar doorbrengen in de Bourgondische landen, en ten slotte moest de stad een forse boete betalen aan de hertog. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 3**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Er is vooralsnog geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Othée nauwkeurig te localiseren. Mogelijk bevond het slagveld zich volledig in Wallonië.

- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- s.a. (1835). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).
- Schaepekens, J. (1902). "Les sièges de Maastricht en 1407 et 1408, et la bataille d'Othée." Publications de la société historique et archéologique dans le Limbourg(XXXVIII): 407-428.
- Sevens, T. (1927). "De slag van Othée." Limburg(IX): 16-17.
- Wille, E. (1908). Die schlacht von Othée (23 septembre 1408). Berlijn.

IX. Kaart

- 1) Gravure uit). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).

BATAILLE D'OTHEE 1408

- 2) Foto's

Montenaken 1465

VLSV nummer: 27

Naam van de veldslag: Montenaken

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Gingelom

Deelgemeente: Montenaken

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1465 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: 19 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: prinsbisdom Luik

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Luikse leger (olv Raes van Heers)

Aantal 1: 4 000 (Gevaert M., 2007)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Bourgondische leger (olv Karel de Stoute)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Filips De Goede had er in 1456 voor gezorgd dat zijn neef Lodewijk van Bourbon prins-bisschop werd van Luik. De achttienjarige Lodewijk was op dat ogenblik evenmin als zijn voorganger Jan van Beieren priester. Hij ontving de wijding pas tien jaar later. De Luikenaars, die net als de Gentenaars prat gingen op hun vrijheden, leefden vanaf het begin in onmin met hun nieuwe bisschop. Om tegen hem opgewassen te zijn zochten ze toenadering tot de Franse koning Lodewijk XI, de ervijand van de Bourgondiërs. In 1465 liep het geruzie tussen de bisschop en de volkspartij zo hoog op dat Lodewijk het geraden vond om uit Luik weg te trekken. De oude hertog Filips de Goede had in het begin van het jaar zijn zoon Karel de Stoute benoemd tot regent van de Bourgondische landen. Die aarzelde geen moment om aan het hoofd van zijn troepen het prinsbisdom binnen te trekken, hoewel het in theorie een onafhankelijk vorstendom was. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

In Montenaken probeerden op 19 oktober 1465 vierduizend Luikenaars aangevoerd door Raas van Heers, de Bourgondiërs tegen te houden. Het bekwam hen slecht, tweeduizend Luikenaars sneuvelden, de rest vluchtte weg. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

De Luikenaars waren blij dat hun stad niet werd geplunderd. Ze moesten wel het verdrag van Sint-Truiden ondertekenen dat hen in feite aan de Bourgondische hertogen overleverde. Ze mochten geen allianties meer sluiten zonder vooraf de zege te krijgen van de hertog. Bourgondische troepen moesten ongehinderd door Luik kunnen trekken en de Luikenaars moesten de hertog erkennen als de beschermer van hun vorstendom. Daarenboven moest Luik een forse boete betalen. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Momenteel is er geen informatie voorhanden dat toelaat om het slagveld van Montenaken 1465 te situeren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)****VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)****VIII. Bibliografie**

- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

IX. Kaart**X. Foto's**

Oosterweel 1567

VLSV nummer: 29

Naam van de veldslag: Oosterweel

Alternatieve naam: Austruweel

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Antwerpen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1567 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 13 maart **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Calvinistisch legertje (olv Jan van Marnix)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Philippe de Lannoy)

Aantal 1: 3 000 (Gevaert M., 2007)**Aantal 2:** 800 (Gevaert M., 2007)**Algemene omstandigheden:**

Op oudejaarsdag 1564 bestreed Willem van Oranje-Nassau, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, het standpunt dat een vorst het recht heeft over het geweten van zijn onderdanen te heersen. Voor het eerst in de wereldgeschiedenis was een pleidooi gehouden voor godsdienstvrijheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Oranje's oproep had geen succes. Degene tot wie de boodschap gericht was, Filips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden, volhardde in zijn onverzoenlijke politiek jegens de protestanten. Op 10 augustus 1566 begon in Steenvoorde de Beeldenstorm. Vooral in Antwerpen, Gent, Leper en Valenciennes werden kostbare kunstschaten stukgeslagen en vertrap. Filips kende slechts één antwoord: tegen de troebelen in de Nederlanden moest bikkelhard worden opgetreden. Daartoe stuurde hij een keurkorps met tienduizend man. De dreiging van een burgeroorlog hing in de lucht en in het begin van januari 1567 kwam het tot enkele gevechtshandelingen: het begin van de tachtigjarige oorlog. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:

Enkele honderden militante calvinisten voelden zich niet langer veilig in de provincie Zeeland, waar Egmond zich ter beschikking had gesteld van de landvoogdes Margaretha van Parma. Ze scheepten in, voeren de Schelde op en gingen aan wal in het dorp Oosterweel, enkele kilometers ten noorden van Antwerpen. Binnen de kortste keren kregen de rebellen versterking vanuit Antwerpen en omgeving en weldra waren ze met ongeveer drieduizend. De heer van Brederode beloofde hen vanuit het noorden op zijn minst zesduizend soldaten versterking. Margaretha zag het gevaar in en ging in op de vraag van de bevelhebber van haar lijfwacht, Philippe de Lannoy, om het begin van de opstand neer te mogen slaan. Met achthonderd man trok de Lannoy in ijtempo naar Antwerpen. Jan van Marnix had inmiddels gezorgd voor een gemakkelijk te verdedigen stelling. Hij had de Schelde in de rug en de dijken van Oosterweel naar het noorden en naar het zuiden toe. In het oosten had hij een aarden wal laten opwerpen. De stormloop van de regeringsgetrouwe troepen, die op donderdag 13 maart losbarstte, kwam toch nog als een complete verrassing voor de verdedigers. Hun overhaaste en slecht gerichte vuur ging over de hoofden van de aanvallers heen. Eer de geweren opnieuw waren geladen, waren de keursoldaten van de Lannoy de versterking al binnen gedrongen. Ze moesten er nog amper slag leveren. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

Jan van Marnix sneuvelde. De spanning in de stad was hoog opgelopen. Nog lang zouden de calvinisten Oranje wantrouwen. (Verhoef C., 2000) Enkele honderden mannen van Jan van Marnix sneuvelden in de strijd, evenveel anderen werden in de Schelde gedreven waar zij verdronken. Een kleine achthonderd overlevenden zochten een onderkomen in een schuur. De mannen van de Lannoy staken het gebouw in brand. Al wie probeerde aan de vlammen te ontkomen werd genadeloos neergesabeld. Van de drieduizend calvinisten die aan de slag van Oosterweel waren begonnen, overleefde bijna niemand. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Om het slagveld van de slag bij Oosterweel te situeren werd het Simon Stevin Vlaams Vestingbouwkundig Centrum vzw gecontacteerd. Zij slaagden er echter niet in om de gevraagde informatie binnen de termijnen van het onderzoek aan te leveren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)**

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 3e. Bruxelles, C. Muquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Ransbeek 1142

VLSV nummer: 44

Naam van de veldslag: Ransbeek

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Vilvoorde

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen: Ransbeek, Kwakkelhuys

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1142 **Eeuw:** 12e eeuw

Datum: 25 september **Alternatieve datum:**

Periode: Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)

Oorlog: De Grimbergse Oorlogen (1139-1159)

Type oorlog: Lokaal

Historische regio: landgraafschap Brabant

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het leger van de graaf van Brabant (+ hulptroepen van de graaf van Vlaanderen olv Diederik van de Elzas)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het leger van de heren van Berthold

Aantal 1: 6 000 (De Plancy C., 1835)

Aantal 2: > 6 000 (De Plancy C., 1835)

Algemene omstandigheden:

In juni 1142 overlijdt de graaf van Brabant, Godfried II. Hij was amper twee jaar geleden zijn vader, Godfried I, opgevolgd. Dat was meteen het begin van de Grimbergse Oorlogen (1139-1159) die werden gevoerd tussen de Graven van Leuven en het geslacht Berthout, heren van Grimbergen en Mechelen. Met hun rebellie tegen hun Brabantse leenheer, waarbij zich ook andere dorpsheren uit west-Brabant hadden aangesloten, poogden ze zich te onttrekken aan de graven van Leuven. Graaf Godfried II's zoon en opvolger, Godfried III, was op dat moment amper één jaar oud. Bij testament wordt het voogdijschap over de jonge graaf overgedragen aan Gerard van Wesemaele, Jan van Bierbeek, Henri van Diest en Arnold van Wemmel. Bij het horen van dit nieuws beslissen de heren van Berthout, Gauthier en Gerard, de wapens op te nemen en verklaren zich onafhankelijk van het graafschap Brabant. Er ontstaat een bewapeningswedloop. De heren van Berthout weten op korte tijd een leger te verzamelen dat drie maal zo groot is als dat van de jonge graaf. De voogden van de graaf doen een beroep op de diensten van de graaf van Vlaanderen, Diederik van de Elzas. Die zal troepen leveren op voorwaarde dat de graaf van Brabant zijn vazal wordt. (De Plancy C., 1835)

Verloop van de strijd:

Het geallieerde leger, Brabanders en Vlamingen, komt van Brussel afgezakt naar Strombeek. Ze treffen het leger van de Berthouts bij het gehucht Ransbeek (afhankelijk van Vilvoorde). De aanwezigheid van de jonge graaf, Godfried III, is beslissend voor de uitkomst van de veldslag. Vier maal worden de Brabanders teruggeslagen, maar ze wijken niet verder dan de wilg waar de jonge graaf zich bevindt. De veldslag zal drie dagen duren en uiteindelijk blazen de Berthouts de aftocht. (De Plancy C., 1835)

Afloop:

De Brabanders winnen de veldslag, maar daarmee is de oorlog nog niet voorbij. Vanuit de burcht van de Berthouts te Grimbergen worden regelmatig plundertochten ondernomen in Brabant. Deze situatie zal aanslepen tot aan de meerderjarigheid van Godfried III. Na een achtdaagse belegering wordt de burcht van Grimbergen ingenomen en met de grond gelijk gemaakt. Hierna werden de hertogen trouwe vazallen van Brabant. (De Plancy C., 1835)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Volgens Marcel Stappers van de heemkundige kring Hertog Hendrik I uit Vilvoorde valt het slagveld van de slag bij Ransbeek onmogelijk te localiseren. Ransbeek is een verdwenen gehucht dat gedeeltelijk op het grondgebied van Vilvoorde lag en gedeeltelijk op het grondgebied van Heembeek. Het hield mogelijk op met bestaan in 1560 toen het kanaal van Willebroek werd gegraven.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van beleevingswaarden (optioneel)****VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)**

VIII. Bibliografie

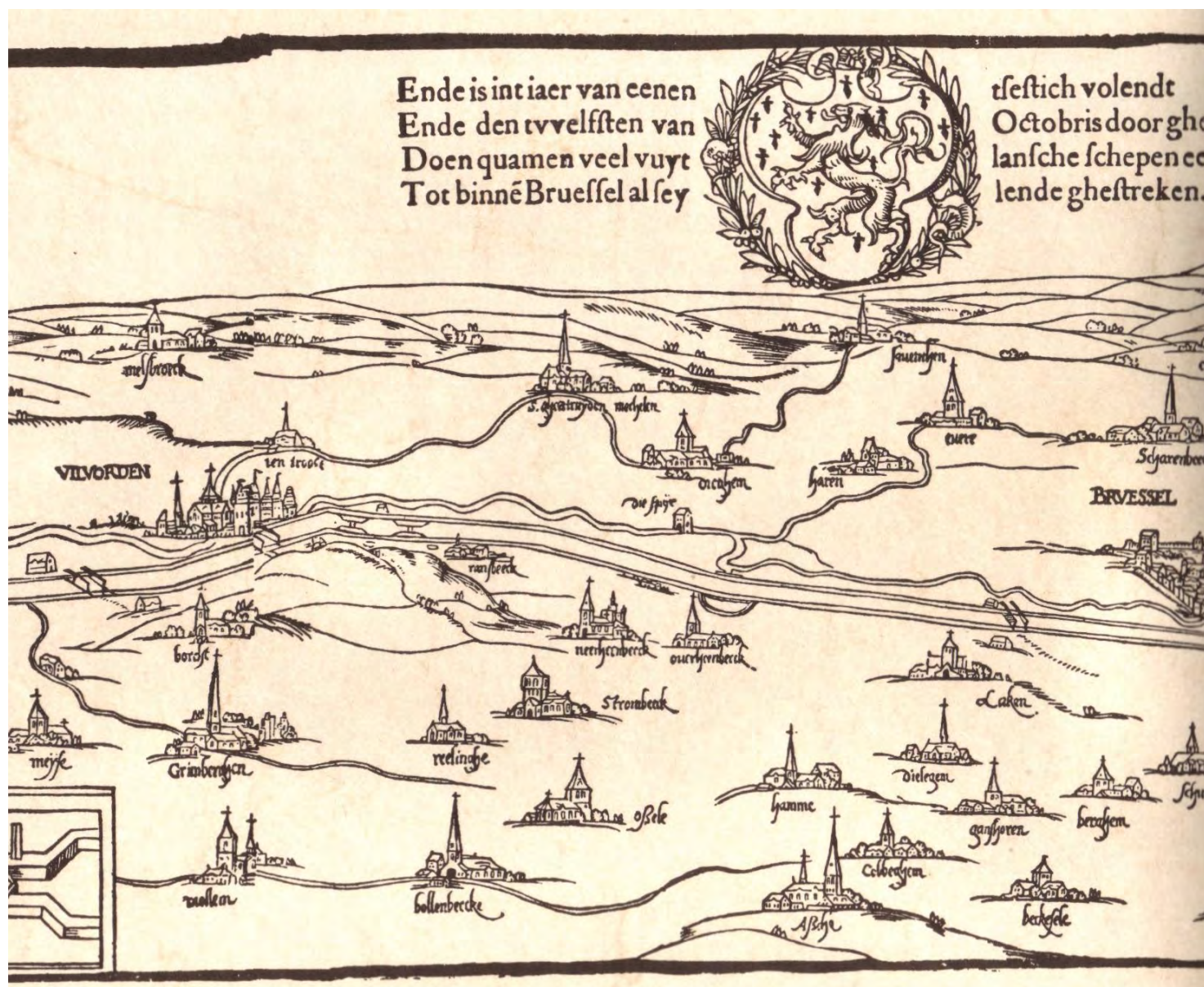
- s.a., (1835). La Belgique militaire. T. 3 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).
- Collin De Plancy, J. (1835-1836). Fastes militaires des Belges, ou histoire des guerres, sièges, conquêtes, expéditions et faits d'armes, qui ont illustré la Belgique depuis l'invasion de César jusqu'à nos jours (In het nederlands verschenen onder de titel: Militaire jaerboeken der Belgen, of geschiedenis der oorlogen, krygsverrichtingen en wapendaden, welke in België plaets gehad hebben sedert de inval van Caesar tot hedendaegs, vol 2, 1936). Brussel.

IX. Kaart

1). De Slag bij Ransbeek (Gallica.bnf.fr)

2). Gedeelte van het plan van de Willebroekse vaart met aanduiding van Ransbeek

Wilderen 1130

VLSV nummer: 45

Naam van de veldslag: Wilderen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Sint-Truiden

Deelgemeente: Wilderen

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1130 **Eeuw:** 12e eeuw

Datum: 7 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Nationaal

Historische regio: prinsbisdom Luik

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Brabantse leger (olv hertog Godfried),
geholpen door de Vlamingen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Luikse leger (olv bisschop Alexander) geholpen door de inwoners
van Hoei (olv de graaf van Looz)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Het hertogdom Neder-Lotharingen werd bestuurd door Waleram, graaf van Limburg en door Godfried, hertog van Brabant. Deze laatste was tevens de beschermheer van de abdij van Sint-Truiden, waar Gilbert, graaf van Duras, de onderbeschermheer was (sous-avoué). Toen de graaf van Limburg Gilbert deze titel ontnam, nam Godfried het op voor zijn vazal en vernielde de gronden van het bisdom. Alexander was geen man om het hierbij te laten en hij riep de Luikenaars te wapen. Geholpen door Waleram begon hij aan de belegering van het kasteel van Duras. Godfried ging een alliantie aan met Diederik van de Elzas, graaf van Vlaanderen en trok op zijn beurt naar het kasteel van Duras. Van zodra de bisschop op de hoogte was van de plannen van Godfried, liet hij een klein leger achter bij het kasteel en vertrok naar een treffen met het Brabants leger. Op 20 juli 1130 werd er tussen beide partijen een veldslag uitgevochten. Het werd een bloedige veldslag. De overwinning die de Vlamingen en Brabanders behaalden, was weinig beslissend. De bisschop kon de belegering niet voortzetten en blies de aftocht. De hertog van Brabant drong door tot in het Luikse land en stelde aan Alexander voor om hun geschillen te beslechten in een nieuw gevecht. De hertog van Limburg aanvaardde, in de naam van de bisschop, deze regeling en beide kwamen overeen dat dit gevecht zou plaatshebben op 7 augustus in de vlakten van Wilderen, in de buurt van Sint-Truiden.

Verloop van de strijd:

Beide legers waren aanwezig op de dag van de afspraak. Langs de ene zijde het leger van Godfried, bestaande uit Brabanders en Vlamingen. In het centrum van het leger stond, op een prachtige strijdswagen, de grote banier van Brabant, die aan de hertog was geschonken door zijn dochter, Alix van Leuven, vrouw van Henry I van Engeland. Aan de andere zijde stonden de troepen van Limburg, geleid door Waleram, de Luikse troepen, die werden geleid door Alexander en de inwoners van Hoei, die onder het bevel stonden van de graaf van Looz. Van zodra de trompetten weergalmden, storten beide legers op elkaar in. De Luikenaars konden al snel niet weerstaan aan het geweld. Ze werden teruggeslagen over de gehele linie en stonden op het punt te vluchten, toen de graaf van Looz, die men als reserve had geplaatst, naar voren stormde en de aanval afsloeg. De soldaten van Alexander en Waleram, aangemoedigd door de waarde van de dappere Arnoul, kwamen bijeen en chargeerden met nieuwe moed. De Vlamingen en de Brabanders gaven een hardnekkige weerstand en al spoedig lag het slagveld bedekt met lijken. Terwijl beide partijen in een man tegen man gevecht verwickeld waren, slaagde de graaf van Looz en zijn gevolg erin om tot bij de banier van Godfried te komen. Hij viel de dapperen aan die de banier verdedigden en legde beslag op deze kostbare trofee. Dit moment was beslissend voor de strijd. De Brabanders en Vlamingen vluchtten en lieten het slagveld achter. (La Belgique militaire, 1865)

Afloop:

Na de overwinning keert Alexander terug naar Luik met de banier van Brabant, alwaar hij met veel zorg werd bewaard. Gedurende vele eeuwen werd de banier meegedragen tijdens processies. (La Belgique militaire, 1865)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Vooralsnog is er geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Wilderen nauwkeurig te localiseren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)**

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- (1835). La Belgique militaire. T. 3 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).

Blaasveld 1579

VLSV nummer: 48

Naam van de veldslag: Blaasveld

Alternatieve naam: Blaesveld

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Willebroek

Deelgemeente: Blaasveld

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1579 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 19 september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv la Noue, Mournault)

Aantal 1: 3 000 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv de heer van Licques, Don Garcia de Olivera)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000) Het korps dat de heer van Licques nabij Mechelen aanvoerde, bestond uit vijftientig compagnieën infanterie en twaalf compagnieën cavalerie. Een deel van zijn manschappen verbleef in Walem, een ander in Mechelen en een derde deel bewaakte Willebroek en Bornem. Het hoofdkorps, onder bevel van de generaal zelf, had positie ingenomen in een vlakte tussen Blaasveld en Heffen. Op 17 september verneemt de heer van Licques dat de liberalen zich klaarmaken voor de aanval. Kapitein Mournault verlaat Brussel de 18e en begeeft zich naar Vilvoorde, recht in de armen van de vijand. Tegelijkertijd schuift La Noue op tot Lippeloo, maar overnacht daar. De heer van Licques verwachtte zich aan een aanval op het fort van Willebroek, maar dacht niet dat de liberalen het zouden aandurven om langs beide zijden van het kanaal te opereren. Aldus laat hij een platform bouwen op de westelijke oever van het kanaal. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Van zodra het platform gebouwd is, vertrekt een derde compagnie arkebusiers te paard om de omgeving rond het kamp te verkennen. Deze groep wordt aangevoerd door Jan van Contreras van Gamarrha. Zij zijn nauwelijks verwijderd van de vlakte van Blaasveld of ze worden reeds aangevallen door de gehele colonne van Mournault, ongeveer tweeduizend infanteristen en een duizendtal ruiters sterk. Van Contreras heeft de tijd niet om te weerstaan. Zijn troepen mengen zich met de liberalen en allen tezamen bereiken vechtend het kamp waar de heer van Licques niet de tijd heeft om zijn troepen te verzamelen. Mournault die doorheeft dat hij in het voordeel is nu, alhoewel hij numeriek in de minderheid is, duwt de aanval nu frontaal door. De strijd duurt niet lang aangezien de heer van Licques zich redt in de richting van Willebroek, gevolgd door anderen die op de vlucht zijn geslaan. De rest zoekt redding in Mechelen. Een deel van de troepen, meerdere bannieren, een hoeveelheid wapens en alle baggage zijn in de handen van de liberalen gevallen. Jammer genoeg voor de liberalen slagen de troepen er niet in te weerstaan aan de buit. Zonder enige orde nemen ze wat ze kunnen als plots de vijand daar terugstaat. Amper twee uur na het eerste gevecht breekt de strijd weer los. Het was Don Garcia de Olivera die nu de manschappen aanvoerde, gevolgd door Pierre van Mendoza. Zij stootten op de plunderende liberalen, die ongeordend als ze waren een vogel voor de kat bleken. Ongeveer vijftienhonderd liberalen werden gedood. De rest trok zich in grote wanorde terug. Al deze tijd was la Noue te Lippeloo. Ongetwijfeld moet hij het gevecht hebben gehoord, maar hij bleef waar hij was. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De koninklijken sluiten ongeveer tweehonderd gevangenen op in de kerk van Willebroek, waar ze nagenoeg allemaal vermoord worden. Sommigen worden in de Rupel gegooid, anderen opgehangen in het bos. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Vooralsnog is er geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Blaasveld nauwkeurig te situeren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 3e. Bruxelles, C. Muquardt.

IX. Kaart

Menen 1579

VLSV nummer: 49

Naam van de veldslag: Menen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Menen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1579 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: november **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoeders):

het Staatse leger (olv Balfour)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoeders):

de Malcontenten

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000) Ondertussen hadden de malcontenten (ontevredenen) zich verenigd. Het betrof hier een groep van katholieke edelen die vanaf de jaren 1577-78 met een eigen leger de Spaanse zijde kozen. Deze edelen kwamen hoofdzakelijk uit Artois, Henegouwen, Namen en Luxemburg, de meest zuidelijke provincies van de Nederlanden.

De Malcontenten, die zich hadden teruggetrokken te Halewijn, hadden hun aantal snel zien toenemen. Enkele dagen later vallen ze te Menen de brug bij de Rijselpoort aan en trachten er de watermolen te vernietigen die gesitueerd is aan de rechterzijde van de brug. Het was daar waar het garnizoen en de inwoners hun graan kwamen malen en de sluizen aldaar speelden een belangrijke rol in de watereconomie van Menen. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Balfour begrijpt al snel de bedoelingen van de malcontenten en tracht dit te verhelpen met de middelen waarover hij beschikt. Onder een regen van kogels, waarbij hij geraakt wordt in het been, steekt hij met een deel van zijn troepen de Leie over en slaagt erin de molen te heroveren. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De Malcontenten slaan op de vlucht naar Halewijn. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

IX. Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 3e. Bruxelles, C. Muquardt.

X. Kaart

XI. Foto's

Borgerhout 1579

VLSV nummer: 53

Naam van de veldslag: Borgerhout

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Antwerpen

Deelgemeente: Borgerhout

Straatnamen:

Toponiemen: Voetweg, Grand Scchyn, Waterstraet

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1579 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 2 maart **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv La Noue)

Aantal 1: 3 000 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Alexander Farnese)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000) Van zodra de Staatse troepen het nieuws van de aftocht van Maurits van Saxen vernomen hebben, beginnen zij met het verstevigen van de verschansingen van het kamp te Borgerhout. Terzelfdertijd laat de prins van Oranje de garnizoenen van Ath en Dendermonde overkomen, alsook de vier regimenten Fransen die het land van Waas bezetten. Deze troepen worden verspreid over de lengte van de gracht, van de citadel tot Borgerhout. Alle kanonnen bevinden zich op de muren en de tachtig 'enseignes' militie die de Antwerpenaren hadden bewapend voor de verdediging van hun stad zijn gevechtsklaar. Maar de Antwerpenaren volharden in hun beslissing om geen reguliere troepen toe te laten in hun stad en ze zijn ook niet van plan om zelf buiten de muren te komen om de vijand in het veld te verslaan. 25 'enseignes' infanterie, zo'n drieduizend man sterk, en een honderdtal ruiters bezetten Borgerhout onder leiding van de la Noue en John Norris. Alexander Farnese, wiens leger campeerde in de vlakte tussen Oude-God en Ranst, had een krachtige demonstratie tegen Antwerpen in gedachten. Op 1 maart ontdekt de generaal van Filips II het kamp van de liberalen, langs de kant van Deurne. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

In de ochtend van 2 maart valt Alexander Farnese het kamp van de liberalen op drie plaatsen tegelijk aan. De rechtercolonne, bestaande uit een regiment Waalse infanterie werd aangevoerd door Claude van Berlaymont. De linkercolonne wordt gevormd door een Spaans regiment onder leiding van Lopez de Figueros. Deze in het midden bestond uit een regiment Nederduitser, onder leiding van Francois Valdez. Elk van deze korpsen bestond uit tien tot twaalf volledige 'enseignes' en wist zijn kop en flanken beschermd door een compagnie musketiers. In het centrum van het bataljon liepen mannen met bijlen. Daarachter twee of drie kanonnen en een brug op wielen om de gracht over te steken. Een korps lichte cavalerie, aangevoerd door Antoine de Olivera, volgde op korte afstand van de drie colonnes infanterie. Een grote reserve wachtte het resultaat van de aanval af. Deze werd aangevoerd door de generaal. De eerste colonne begeeft zich via de steenweg naar Deurne. Luitenant Kolonel Camille Sachini scheidt zich af met een sterke voorhoede om Deurne in te nemen. Ondertussen lopen Valdez en de tweede colonne recht naar Borgerhout langs de weg van Borsbeek en Figueroa, met de derde colonne, nadert via de brug van de Voetweg. De garde van Deurne steekt het dorp in brand en trekt zich terug over de rivier om er de brug te bewaken. Zij slagen er voorlopig in om de aanval te weerstaan. Jammer genoeg zijn nog niet alle troepen aangekomen die de la Noue voor deze taak had aangewezen. De Walen storten zich met veel moed op het eerste obstakel. Claude van Berlaymont verliest hierbij heel wat troepen. Ondertussen slaagt Sachini er met een detachement in om de brug over de rivier te plaatsen. De dappere verdedigers van de brug dienen nu langs twee zijden strijd te leveren. Terwijl de la Noue haastig zijn linkerflank versterkt, vallen de twee andere colonnes de verschansing aan met hun artillerie. Dit is het begin van het gevecht in de vlaktes van Borgerhout. De liberalen, die langs drie zijden bestookt worden, beginnen te bezwijken aan de druk. Ondertussen dringt ook nog de cavalerie onder leiding van Olivera het kamp binnen, in navolging van de colonne van Figueroa. Inmiddels is ook Alexander Farnese en zijn reserve in het centrum van de aanval gekomen. Uiteindelijk ziet La Noue het nutteloze van zijn pogingen in en blaast hij de aftocht. Hij trekt zich al vechtend terug. Willem van Oranje stond op de muren van Antwerpen de strijd te observeren. Van zodra de liberalen dicht genoeg bij de gracht waren, werd de vijand verwelkomd met geschut. De cavalerie, die het meeste schade toebrengt aan de liberalen, werd op korte tijd van het slagveld weggejaagd en ook de infanterie moest de aftocht blazen. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Langs de kant van de liberalen werden 600 soldaten gedood. De katholieken telden meer dan 500 doden. De hele nacht blijven de Antwerpenaren op de muren staan uit vrees voor een aanval. De volgende ochtend verbranden de koninklijken wat er overgebleven is van Borgerhout en de naburige dorpen en men ziet hun leger in de verte defileren op de wegen naar

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

Vooralsnog is er geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Borgerhout nauwkeurig te situeren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 3e. Bruxelles, C. Muquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Overrepen 1568

VLSV nummer: 56

Naam van de veldslag: Overrepen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Tongeren

Deelgemeente: Overrepen

Straatnamen:

Toponiemen: Schabos

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1568 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 12 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Nederlandse opstandelingen

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Spaanse leger (olv Don Ferdinand)

Aantal 2: -**Algemene omstandigheden:**

Op oudejaarsdag 1564 bestreed Willem van Oranje-Nassau, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, het standpunt dat een vorst het recht heeft over het geweten van zijn onderdanen te heersen. Voor het eerst in de wereldgeschiedenis was een pleidooi gehouden voor godsdienstvrijheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Oranje's oproep had geen succes. Degene tot wie de boodschap gericht was, Filips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden, volhardde in zijn onverzoenlijke politiek jegens de protestanten. Op 10 augustus 1566 begon in Steenvoorde de Beeldenstorm. Vooral in Antwerpen, Gent, Leper en Valenciennes werden kostbare kunstschaten stukgeslagen en vertrapt. Filips kende slechts één antwoord: tegen de troebelen in de Nederlanden moest bikkelhard worden opgetreden. Daartoe stuurde hij een keurkorps met tienduizend man. De dreiging van een burgeroorlog hing in de lucht en in het begin van januari 1567 kwam het tot enkele gevechtshandelingen: het begin van de tachtigjarige oorlog. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:

Het leger van de prins van Oranje had zich de 11e oktober nabij Groot-Loon verzameld. De achterhoede, die bijna volledig uit cavalerie bestond, had positie ingenomen te Zammelen, tussen Overrepen en Gors. De 12e, terwijl de achtergebleven detachementen bijeenkwamen, legerden de koninklijke troepen te Sint-Huibrechts-Herm. Hun voorhoede, bestaande uit lichte cavalerie en vijfhonderd arkebusiers, begaf zich op de weg richting Overrepen. Don Ferdinand, zoon van de hertog van Alva, ontmoet er de achterblijvers van het liberale leger en een groot detachement dat er zich op toeleide om de kerken van de omringende dorpen te plunderen. Met veel kracht valt Don Ferdinand aan met zijn troepen. Hij doodt ongeveer zeshonderd man en neemt een groot aantal karren in beslag. Als de achterhoede van de prins op het slagveld aankomt, zijn er maar een tiental Spanjaarden meer te bespeuren. De zin om te plunderen had het prinselijk leger in stukken gescheurd. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De rest van het leger van Don Ferdinand slaagt erin zich op tijd terug te trekken te Schabos. Willen de liberale troepen hen nog aanvallen, dan moeten ze in het zicht van de koninklijke troepen een kreek oversteken, . Uiteindelijk zien de liberalen af van deze gevaarlijke en nutteloze aanval. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

Vooralsnog is er geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Overrepen nauwkeurig te situeren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 3e. Bruxelles, C. Muquardt.

IX. Kaart

Ingelmunster 1580

VLSV nummer: 62

Naam van de veldslag: Ingelmunster

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Ingelmunster

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1580 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv La Noue)

Aantal 1: 1 000 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv de markies van Roubaix en Bica)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000) Na de schermutseling bij Izegem besluit de markies van Roubaix een wacht te voorzien bij de brug aldaar en marcheert dan recht op het kamp van la Noue af. Van zodra deze te weten komt dat zijn luitenant zijn orders niet heeft opgevolgd, verzameld hij zeshonderd manschappen infanterie en twee compagnieën cavalerie rond zich. Terzelfdertijd laat hij een bode uitrukken om zijn zoon terug te roepen uit Wacken. Kort erna lanceert de markies van Roubaix de aanval. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

De liberalen hebben hun infanterie aan de rechterzijde geplaatst en een detachement arkebusiers bezet verscheidene molens in de buurt. Hun positie was sterk in vergelijking met hun geringe aantal. Om de strijd te forceren, stuurt de markies van Roubaix Bica eropuit met twee compagnieën lancers en verscheidene compagnieën arkebusiers. Deze divisie moest de molens aanvallen om erna op de liberale infanterie te bekampen, terwijl de rest van de troepen de cavalerie ondersteunt bij de frontale aanval. Bica, reeds winnaar bij de brug bij Izegem, begeeft zich uitermate snel naar de liberalen. Zo snel dat hij zich losscheurt van het katholieke korps. La Noue merkt deze fout op en speelt er handig op in. Hij beveelt zijn infanterie niet in salvo's te schieten, maar onophoudelijk. Hij hoopte hiermee zijn rechterflank langer in stand te kunnen houden en het gros van de troepen van Roubaix aan te trekken en zich hierna met zijn cavalerie op de rechterflank van de vijand te storten. Jammer genoeg bleek de infanterie niet gehoorzaam aan de generaal. De musketiers die in de molens waren geplaatst, zagen zich aangevallen door een superieure vijand en trokken zich al schietend terug. De koninklijke cavalerie valt de rechterflank van de infanterie frontaal aan en deze reageert met geschut in de hoop hen te stoppen. Maar de koninklijke lancers, gewapend met een harnas en helm, hebben weinig te vrezen van dergelijk geschut, dat daarenboven vanop grote afstand wordt afgevuurd en gaan door met hun charge. De infanteristen van la Noue hebben de tijd niet om hun geweer te herladen en slaan op de vlucht. Op dat moment gooit de markies van Roubaix nieuwe cavaleristen en infanteristen in de strijd. La Noue houdt dit nog even vol en plooit dan stelselmatig terug in de richting van het kasteel van Ingelmunster. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De infanterie van Odet komt te laat aan. De zoon van la Noue en zijn cavalerie kunnen de bewegingen van de generaal nog even dekken, maar na een tijd beveelt la Noue zijn zoon om te redden wat er te redden valt en zich terug te trekken naar Gent. La Noue zelf wordt gevangen genomen. Er zouden zo'n zeshonderd doden gevallen zijn aan de zijde van de liberalen. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Vooralsnog is er geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Overrepen nauwkeurig te situeren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van beleavingswaarden (optioneel)****VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)**

VIII. Bibliografie

- Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 4e. Bruxelles, C. Muquardt.

IX. Kaart

Ekeren 1703

VLSV nummer: 69

Naam van de veldslag: Ekeren

Alternatieve naam: Wilmerdonck

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Ekeren

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen: Wilmerdonck

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1703 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 30 juni **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):****Aantal 1:** -**Aantal 2:** -**Algemene omstandigheden:**

Wanneer Karel II van Spanje in 1700 kinderloos sterft, laat hij bij testament het Spaanse rijk over aan Filips van Anjou, de kleinzoon van de Franse koning, Lodewijk XIV. Filips bestijgt de Spaanse troon als Filips V. Dit is voor de andere mogendheden moeilijk aanvaardbaar. Het Haags Verbond tussen de Republiek, Engeland, het Duitse Rijk, ontstaat in 1701, en steunt de kandidatuur van Karel van Habsburg, de tweede zoon van keizer Leopold I. Ze worden de geallieerden genoemd. Beieren en Keulen zullen het Franse kamp kiezen; Pruisen, Portugal en Savoye zullen de geallieerden steunen. De periode 1701-1714 is gekend als de Spaanse Successieoorlog. Het oorlogsjaar 1702 was voor de geallieerden gunstig verlopen. Marlborough had zich een bekwaam opperbevelhebber getoond en werd door de Engelse koningin tot hertog van Marlborough verheven. De veldtocht van 1703 wordt geopend met de belegering van Bonn. Na 10 dagen wordt de vesting tot overgave gedwongen. Hierna ontvouwt Marlborough zijn grand design, de inname van de vesting Antwerpen. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Het terrein waar de veldslag zal plaats hebben is in het westen begrensd door de Schelde en de schorren van het Groot Gat. Westelijk van de hoogtelijn van 5 meter is het terrein hoofdzakelijk een polderlandschap met weinig of geen reliëf en doorsneden met talrijke uitwateringssloten. De cavalerie kan er onmogelijk chargeren en ontplooid heeft de infanterie het zeer moeilijk om zijn formaties te behouden. Boufflers spreekt herhaaldelijk over de hagen die de verdedigers bevoordelen. Die zullen dan meestal rond dorpen en gehuchten te vinden zijn geweest. Wegen en dijken zijn van essentieel belang om de eenheden en vooral de artillerie te verplaatsen. De dijken vormen goede defensieve stellingen. Oostelijk van de 5 meter-lijn begint de Kempen met haar zandwegen, sparrenbossen en heidevlakten, afgewisseld met bebouwde gedeeltes. Daar zijn de militaire operaties veel gemakkelijker. De meeste beken lopen van oost naar west en vormen niet onbelangrijke hindernissen. De forten St.-Filips, St-Marie en De Perel zijn in handen van het Twee-Kronenleger, de Forten Liefkenshoek, Lillo en Kruisschans zijn in handen van de Staten. Het kamp van Obdam, dat Bedmar gaat aanvallen, bevindt zich tussen Ekeren en de Donck. Het legerd er in slagorde, de infanterie in het centrum op twee lijnen en de cavalerie op de flanken. De rechterflank ligt in de polders waarvan een aanval zeer moeilijk is terwijl het centrum wordt gedekt door een aantal beken. De linkerflank, bij Donk, is onvoldoende gedekt. Veldwerken ter beveiliging van het kamp worden niet vermeld. Dit legerkamp bevindt zich op slechts enkele kilometers van de linie, te dicht in feite om niet verrast te kunnen worden en ook te bedreigend voor Bedmar. Dit legerkamp is zichtbaar vanop de Onze-Lieve Vrouwetoren van Antwerpen. Op 28 januari verneemt Obdam dat hij geen versterking mag verwachten. Obdam ziet nu geen kans meer tot slagen maar blijft toch ter plaatse. Op 30 juni om 8 uur vertrekt Bedmar uit het kamp te Deurne. Voor de volgende dag is er te Antwerpen een biddag voorzien. Bedmars plan bestaat erin de linie bij Merksem te overschrijden, met een wijde boog naar het oosten de Geallieerden te overvleugelen, dit om de Laarse beek te vermijden en om Obdam in de flank te kunnen aanvallen. Ook hoopt hij in het hoger gelegen gedeelte zijn cavalerie met meer succes te kunnen inzetten. Kort na de middag, tijdens een inspectietocht rond het legerkamp, ontdekt de Staatse generaal Slangenburg, vijandelijke cavalerie in hinderlaag nabij de grote cavaleriewacht. Een weinig later meldt de uitkijkpost op de Ekerse kerktoren vijandelijke troepen nabij Kapellen. Het geallieerde leger loopt te wapen. Gezien de bedreiging op zijn linkerflank besluit Obdam zo snel mogelijk over Hoevenen terug te trekken op Lillo. Om dit manoeuvre te dekken, stuurt hij onverwijld twee eskadrons naar Hoevenen en twee cavalerieregimenten naar het gehucht Muisbroek. Rond 15 uur meldt de voorhoede van het Twee-Kronenleger dat de Geallieerden nog steeds in hun legerkamp zijn. Bedmar besluit hierop zo snel mogelijk en met de reeds beschikbare cavalerie aan te vallen. In het zuiden moet die cavalerie doorstoten naar Ekeren, in het noorden moet Guiscard oprukken naar Hoevenen en verder langs de Bunderse dijk naar Oorderen, dit om de vijandelijke terugtochtswegen af te sluiten. In het zuiden voert de Twee-Kronencavalerie meerdere charges uit, die gezien het terrein, maar een gering succes kennen. Wanneer de geallieerde infanterie met haar vuur tussen beide komt is de cavalerie verplicht de aanvallen af te breken. In het noorden echter stoot Guiscard door en maakt zich meester van Hoevenen en Oorderen. Obdam ontvangt enkele

verontrustende berichten. Zijn uitgestuurde cavalerie meldt vijanden in Hoevenen en Muisbroek, even later ook in Oorderen. Obdam besluit nu over de dijken terug te trekken op Lillo, maar hiertoe moet eerst Oorderen ontzet worden. Enkele geallieerde regimenten worden daarvoor ingezet en zullen er ook in slagen. Rond 16.30, na een mars van tien uur zonder rust, komt eindelijk de Twee-Kronen infanterie toe. Zes bataljons worden onmiddellijk naar Guiscard en naar Oorderen gestuurd. De overige 22 bataljons worden in slagorde geplaatst ten zuiden van het Geallieerde leger. In de eerste lijn worden 14 bataljons opgesteld en in tweede lijn, enkele honderden meters er achter, acht bataljons. Het gros van de cavalerie staat op de rechterflank maar ze kunnen wegens het terrain daar niet veel uitrichten. Tien stuks geschut worden in front en op de linkerflank opgesteld, waar ze de geallieerde opstelling in de flank kunnen nemen. De geallieerde troepen bezetten ongeveer een even breed front. Zes kleine stukken geschut worden opgesteld. Het gros van hun cavalerie staat op de rechterflank waar ze al even weinig kunnen uitrichten. De Geallieerden hebben het voordeel dat ze in front beschermd worden door enkele watergangen en een smalle maar diepe beek.

De opstelling is een tijdrovende bezigheid die meer dan anderhalf uur in beslag neemt. De artillerie open thet vuur en het Twee-Kronenleger rukt op. Er volgen een aantal infanteriesalvo's aan weerszijde. Tot lijf aan lijf gevechten komt het niet. De geallieerde infanterie tracht door haar salvo's de aanvallers tegen te houden, maar moet telkens wijken, tot achter Ekeren en tot aan de Ekersedijk, waar ze stand houdt. Vier van hun kanonnen moeten worden achtergelaten.

In Ekeren valt de geallieerde brigade – meer dan 300 wagens- in handen van de aanvallers die prompt aan het plunderen slaan, wat nog voor meer verwarring zorgt. Obdam wordt bijna gevangen genomen, maar kan door de vijandelijke linies heen naar Breda vluchten. Slangenburg neemt nu het bevel over het Geallieerde leger. Langs de Wilmardonksedijk naderen op een bepaald ogenblik een aantal troepen vanuit Fort St. Philips, maar ze worden teruggeslagen. De gevechten op en rond de Ekersedijk duren tot in de avond. Intussen heeft ook Guiscard niet stil gezeten. Van zodra hij in het bezit komt van de zes hem toegestuurde bataljons, gaat hij Oorderen heroveren, waarbij hij een aantal stukken geschut buit maakt. De terugweg van de geallieerden is opnieuw afgesneden. In de avond echter zal het Twee-Kronenleger Oorderen ontruimen. Volgens Boufflers geschiedt dit op bevel en in geode orde. Volgens Slangenburg echter worden ze er uit verdreven door een frontale aanval langs de dijk vanuit het zuiden en door een flank – en reversaanval met vier bataljons vanuit het oosten. Rond 23.00 uur trekt Bedmar zijn infanterie terug in de nabijheid van zijn cavalerie, die opgesteld staat aan de dijkkingangen. Tijdens de nacht valt het geallieerde leger terug op Lillo. Bij dageraad stuurt Bedmar de nodige verkenningen uit: de Geallieerden bevinden zich wel degelijk bij Lillo. De gekwetsten worden opgeraapt en de buit weggevoerd.

Afloop:

Het Twee-Kronenleger heeft ontegensprekelijk de veldslag gewonnen. De Geallieerden hebben het slagveld verlaten met achterlating van hun gekwetsten, zes stuks geschut, twee mortieren, 40 kleinere mortieren, al hun baggage, zes vaandels, twee standaarden en enkele keteltrommels. De geallieerde verliezen bedroegen 1717 doden, 1003 gekwetsten en 694 gevangenen of vermisten. Toch was het success van het Twee-Kronenleger niet volledig: de Geallieerden die in de val zaten konden ontsnappen. Het Twee-Kronenleger verloor bijna evenveel manschappen: 1111 gesneuvelden en 1132 gewonden. In Antwerpen wordt het Te Deum gezongen. Nadien stoot Villeroi nog door tot Zandhoven, buiten de Linies en Marlborough komt tot Vorselaar, maar tot een treffen komt het niet. Van een verdere actie op Antwerpen wordt door de Geallieerden noodgedwongen afgezien. Ze gaan nu Limburg en Hoei belegeren.

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

Om het slagveld van de slag bij Ekeren te situeren werd het Simon Stevin Vlaams Vestingbouwkundig Centrum vzw gecontacteerd. Zij slaagden er echter niet in om de gevraagde informatie binnen de termijnen van het onderzoek aan te leveren.

- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van beleavingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

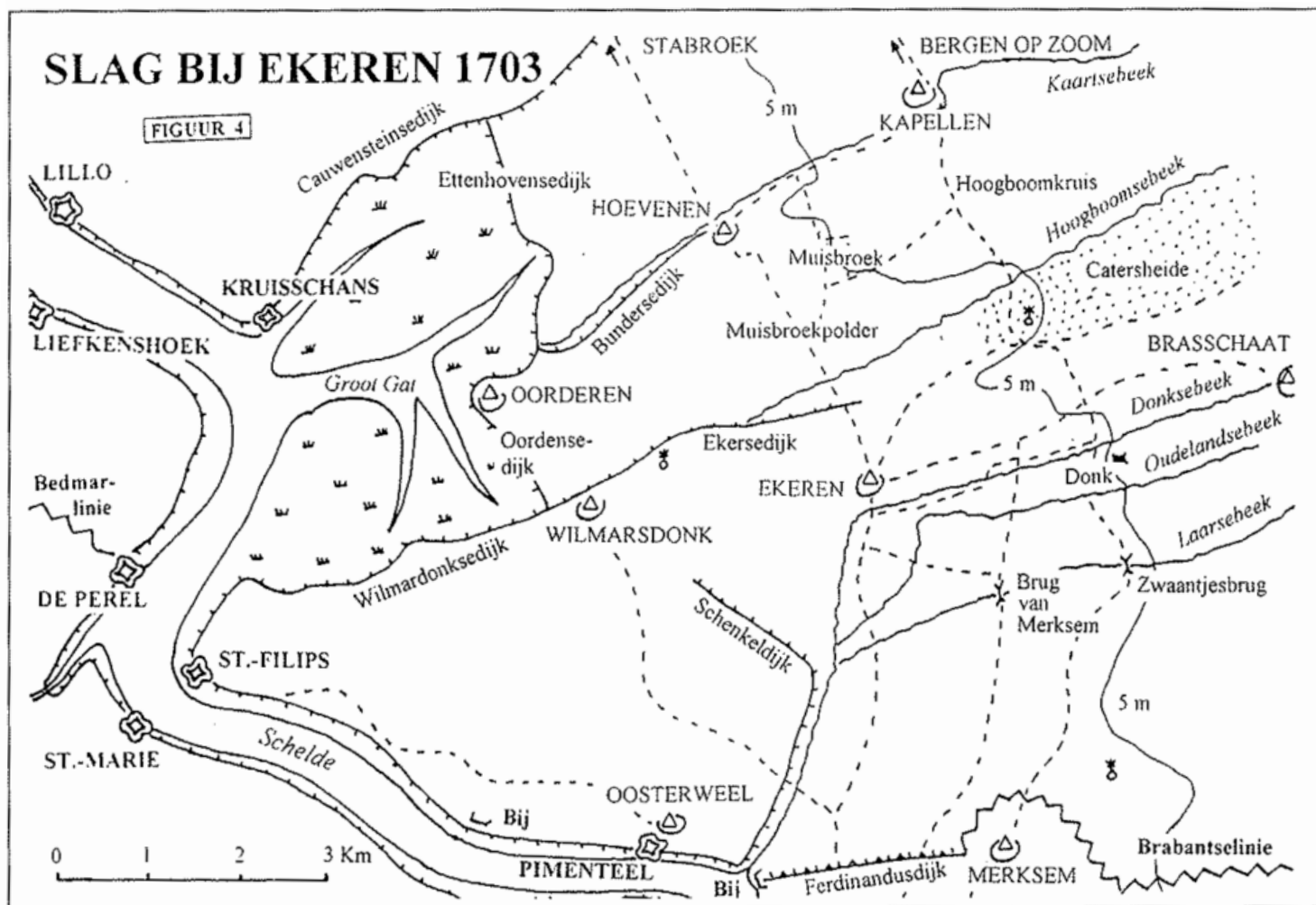
- De Gelder, C. (1934). De slag bij Ekeren (1703). Eene schoone bladzijde uit onze krijgsgeschiedenis; onder toezicht van den chef van den Generalen staf bewerkt. Assen.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Gils, R. (2003). "Marlboroughs Grand Design en de veldslagen bij Stekene en Ekeren." Vesting, Tijdschrift van de Simon Stevinstichting.
- Prims F., (1928), Slag van Ekeren-Oorderen. "Antverpiensa",
- Van Den Eynden, E. (s.d.). De dag van de slag van Eeckeren (1703) te Antwerpen. Antwerpen.

IX. Kaart

1) Plan de la bataille de Wilmerdonck ...le 30 juin 1703 (door Monsr. Ivoy , Gallica.bnf.fr)

- 2) Kaart uit Gils, R. (2003). "Marlboroughs Grand Design en de veldslagen bij Stekene en Ekeren." Vesting, Tijdschrift van de Simon Stevinstichting.

Turnhout 1789

VLSV nummer: 82

Naam van de veldslag: Turnhout

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Turnhout (Tielen)

Deelgemeente:

Straatnamen: Molenstraat, Vianenstraat, Gasthuisstraat, Driezenstraat

Toponiemen: den Drenk, Gasthuis

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

Om de 25 jaar wordt de slag herdacht, een laatste keer gebeurde dat in 1989. Op negen locaties werd toen in de stad een grootschalige evocatie gebracht van de slag met 500 uitvoerders. Een vrij sober herdenkingsmonument leunt tegen de zuidkant van de Sint-Pieterskerk aan. Ook op de Markt herinnert een monument aan de slag. De patriottenstraat, de victoriestraat en de Generaal Van der Meerschstraat verwijzen naar de slag.

In 2012 wordt Turnhout de cultuurstad van Vlaanderen. Hiervoor komt de vzw 'Herdenking van de slag bij Turnhout' naar buiten met een groots opgezette historische evocatie, ditmaal onder de naam 'De Binkenslag'. De schijnwerpers worden op 800 jaar stad Turnhout gericht. De geschiedenis van de stad en de slag van Turnhout krijgen binnen dit verhaal een prominente plaats.

III. Archeologische nota

Jaar: 1789 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 27 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Brabantse Omwenteling (1789-1790)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

de 'patriotten' (olv generaal Jan Andries van der Meersch)

het Oostenrijkse leger (olv generaal Schröder von Liliénhoff)

Aantal 1: 3 000 (De Vos L., 1995)
< 3 000 (Gevaert M., 2007)

Aantal 2: 3-4 000 (De Vos L., 1995)

Algemene omstandigheden:

Op het einde van de 18e eeuw kwam West-Europa terecht in een maalstroom van revolutionaire ideeën en bewegingen. Men wilde een maatschappij vestigen die op nieuwe regels gebaseerd was. De Brabantse Omwenteling was het samengaan van conservatieve krachten en progressieven die het niet namen dat een aantal hervormingen van hogerhand werden opgelegd. De Brabanders kwamen in 1787 een eerste keer in opstand tegen het bewind van de Oostenrijkse Keizer Jozef II; dit was de Kleine Brabantse Omwenteling. Met de steun van de Verenigde Provincieën hoopte men de Oostenrijkers te verdrijven. (De Vos L., 1995)

Verloop van de strijd:

Generaal Jan Andries van der Meersch, was in de nacht van 23 op 24 oktober vanuit Breda aan het hoofd van zo'n 3 000 opstandelingen, via Baarle-Hertog en Hoogstraten, naar Turnhout opgerukt. Op 26 oktober verlieten de 'patriotten' Turnhout om naar Diest op te trekken. De Oostenrijkse Generaal Schröder kreeg bevel om de opstandelingen aan te vallen in Turnhout. Generaal van der Meersch kreeg lucht van dit plan en besloot rechtsomkeer te maken en de vijand in het stadje op te wachten. Een strijd in de stad leek hem meer kans te maken dan een gevecht in open veld. Op 27 oktober werden de opstandelingen omstreeks zes uur in de ochtend verwittigd dat de Oostenrijkers in aantocht waren. Zonder nachtrust stelde Schröder zijn troepen op. Hij vormde vier groeperingen. Een eerste werd op de linkerflank langs het Bausenpad opgesteld. Tussen dit pad en het Kruishuis bracht hij een lineair scherm aan met het Waalse regiment Clairfayt. In het centrum, langs de Molenstraat, stelde hij het regiment van Lusignan van de Bender op. Op de rechterflank bevonden zich nog enkele compagnies in de Vianenstraat. De infanteristen rukten op en de linkercolonne en de centrale colonne ontmoetten elkaar aan de Drenk. Dat zorgde voor verwarring. Door de dichte mist vuurden de soldaten van de keizer op elkaar. De noordelijke en de centrale colonne kwamen vervolgens terecht in de enge Gasthuisstraat. Van voor en van boven werden de soldaten onder vuur genomen. Kasseistenen ploften naar beneden. Daarna drongen de soldaten meer en meer de huizen binnen, waarop ze plunderden en doodden. Een tegenaanval van de patriotten, vanuit de Driezenstraat, dreef de aanvallers terug. Hierop drongen de Oostenrijkse soldaten het Gasthuis binnen. Van der Meersch voerde een succesvolle tegenaanval uit met zo'n 400 man. Daarop rukten de soldaten op achter een leven schild van gevangengenomen burgers. Een tegenaanval van de patriotten op de flank, vanuit de Hofpoort, bracht andermaal soelaas. Rond tien uur kregen de opstandelingen enkele kanonnen in handen en toen omsingeling dreigde voor de Oostenrijkers, trokken ze zich terug. (De Vos L., 1995)

Afloop:

Met de Slag van Turnhout was het pleit nog lang niet beslecht. Twee weken later was de stad zelfs voor korte tijd weer in Oostenrijkse handen. Het Oostenrijkse opperbevel kreeg echter geen greep op de gebeurtenissen, overal in het land waren er nu kleine patriottenbewegingen actief. De kleine bevrijdingsoorlog werd helemaal een triomf voor de opstandelingen toen het garnizoen van Gent, 800 man sterk, op 16 november capituleerde. De ene stad na de andere viel nu in handen van de patriotten, en tegen het einde van het jaar waren er nog enkel Oostenrijkse troepen in de vestingstad Luxemburg. Begin 1790 werden in Brussel de Verenigde Staten van België opgericht. Op het einde van het jaar waren de Zuidelijke Nederlanden alweer onder de heerschappij van de Oostenrijkers. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

De slag in 1789 vond plaats in het huidige stadscentrum van Turnhout. Daarom wordt het slagveld niet afgebakend in de CAI.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- S.a., (1789). Naukeurige beschrijving van den slag voorgevallen tot Turnhout tusschen de vaderlandlievende patriotten en de Oostenrijksche soldaten den XXVII. octob. M.D.C.C.LXXXIX. t'Antwerpen, by Hubert Bincken ...
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Dirkx, J. (1989). Slag van Turnhout 1789-1989 : groots openluchtspektakel / Idee, tekst, eindregie : Johan Dirkx. Turnhout, Hendrickx.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Splichal, E. (1852). De slag van Turnhout 1789. Turnhout, Brepols en Dierckx.
- Van der Heyden, E. (1889). Eeuwfeesten van den slag van Turnhout, gewonnen door de patriotten op de oostenrijkers, den 27 october 1789 : historische praalstoet van zondag 18 en dinsdag 20 augustus 1889. Turnhout, Beersmans-Pleek.

IX. Kaart

1) Reconstructie van de slag bij Turnhout (uit De Vos L., 1995, Veldslagen in de Lage Landen)

Mol 1798

VLSV nummer: 91

Naam van de veldslag: Mol

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Mol

Deelgemeente: Mol

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 22 november **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands (olv Corbeels en Meulemans)

Aantal 1: 700 (Goovaerts A., 2007)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal Rivaud)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag.

Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Op 22 november verlieten ongeveer zevenhonderd Brigands Mol om gevechtsstellingen te nemen tegen de Fransen. Een halve mijl verder werden ze aangevallen door de Franse middenkolonne. Op hetzelfde moment was er onenigheid ontstaan en werd Meulemans aangevallen door een aantal Boerenkrijgers. De plotse aanval redde hem dus van het leven. De slag bij Mol was in feite een reeks van schermutselingen in Mol en aangrenzende gemeenten. (Goovaerts A., 2007)

Afloop:

De Brigands leden een groot verlies aan mensenlevens en grote materiële schade. De Fransen beschouwen de slag bij Mol achteraf als een belangrijke overwinning. Toch bleef bij de meeste Brigands de geest van verzet nog steeds ongebroken. De meeste Brigands trokken zich na Mol terug in het Hageland, een tweehonderdtal begaven zich naar de Limburgse Kempen. (Goovaerts A., 2007) Er vielen die dag zo'n 1000 doden op het slagveld. (De Bruyne A., 1948)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Er is vooralsnog geen informatie beschikbaar dat toelaat om het slagveld van Mol nauwkeurig te localiseren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)****VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)****VIII. Bibliografie**

- De Bruyne, A. (1948). De boerenkrijg : 1798: voor outer en heerd. Leuven, Davidsfonds.
- Moyson, F. (1948). Pastoor van Dongen ging voor in de strijd.
- Vos, P. (1997). "De Franse revolutie. Burgerij en boerenkrijg in Mol." Molse Tijdingen.

- IX. Kaart
- X. Foto's

Boerenkrijgmonument te Mol naar het ontwerp van Aloïs De Beule (uit Knaepen R., 1982, Mol Baelen, Deschel)

Vissenaken 1576

VLSV nummer: 122

Naam van de veldslag: Vissenaken

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Tienen

Deelgemeente: Vissenaken

Straatnamen:

Toponiemen: Bilighout, Galgenberg

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1576 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 14 september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Veldslag

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Vlaamse opstandelingen (olv Jacques van Glymes)

Aantal 1: 1 200 (Verstraete E., 1865)**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Spaanse leger (olv Alphons van Vargas)

Aantal 2: 1 000 (Verstraete E., 1865)**Algemene omstandigheden:**

Na enkele uiterst moeilijke jaren zag Oranje pas in 1576 kans het tij te keren. Begin november van dat jaar slaagde hij erin de rebellerende gewesten in het noorden van de Nederlanden en de overige gewesten in het zuiden samen te brengen in de Pacificatie van Gent. Men besloot samen te werken teneinde de Spaanse troepen tot de aftocht te dwingen. (Verhoef C., 2000) Alphons van Vargas kwam aan te Zoutleeuw met zijn divisie die bestond uit zeventien compagnieën cavalerie, ongeveer duizend paarden sterk. Hij laat het materiaal achter in Tienen en marcheert met tien compagnieën in de richting van Vilvoorde om daar de Zenne over te steken. Jacques van Glymes van zijn kant, aan het hoofd van zevenhonderd infanteristen en vijfhonderd cavaleristen, komt uit de richting van Brussel en marcheert recht op de vijand af. Hij is vergezeld van enkele honderden nieuwsgierigen, mensen van het gewone volk en studenten, als hij zich op 14 september recht tegenover de troepen van Alphons van Vargas bevindt. Deze laatste was op de hoogte gebracht van de mars van de generaal. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

De Spaanse cavalerie bevindt zich aan het hoofd van de colonne. Reeds vijf compagnieën zijn Sint-Pieters Vissenaken gepasseerd als Alphons van Vargas de opstandelingen in slagorde aantreft. De infanterie is opgesteld langs de weg die van Tienen naar Breisem leidt, net over de Galgenberg. De linkerflank leunt dicht bij het Bilighoutbos aan, net voor Breisem. De rechterflank wordt ingenomen door de cavalerie, verdeeld in twee korpsen op het kleine plateau dat aansluit bij de Galgenberg. Alle uithoeken worden bewaakt door gewapende burgers, die hulp bieden om de vreemdelingen te verslaan. Alphons van Vargas leidt zijn troepen naar een vlakte in het westen van Vissenaken en twijfelt even of hij dit gevecht zou aanvaarden. Hij stuurt tot driemaal toe een gezant naar de heer van Glymes om die de ernst van de situatie duidelijk te maken. De opstandelingen willen strijd leveren en zijn niet meer tevreden met de defensieve positie die ze hebben ingenomen. De infanterie valt aan in colonne, terwijl een vijftigtal Bourgondische arkebusiers (in steun van de Spanjaarden) zich mengen in de strijd. De vijandelijke generaal had zijn aftocht verzekerd en de rest van zijn divisie bevond zich niet ver van het slagveld. Zijn troepen waren ruim in de meerderheid en aldus had hij niets te vrezen. Op zijn bevel begeeft een detachement 'salades' zich naar de rand van het bos om de linkerflank van de Belgische infanterie aan te vallen. Terzelfdertijd zet Julian Romero zich aan het hoofd van de boogschutters. Deze zwakke divisie richt zich op de infanterie, doet hen stoppen en zaait wanorde in de eerste rangen. Ondertussen heeft de Spaanse cavalerie zich in een colonne gevormd en valt de cavalerie van de opstandelingen aan. De heer van Bièvre, die de cavalerie aanvoert, was net zoals de meeste van zijn collega's niet in staat om zijn troepen in slagorde op te stellen en iets van de vijandelijke manoeuvres te begrijpen. Hij keert om met zijn eskadrons en slaat op de vlucht. De rest van de vijandelijke cavalerie heeft zich opnieuw gevormd en valt de rechterflank van de infanterie aan die, verschrikt door het geweld en achtergelaten door zijn cavalerie, in alle richtingen vlucht. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De strijd eindigt in een gigantisch bloedbad, alwaar zelf de ongelukkige toeschouwers niet aan ontkomen. Tweeduizend, zo zegt men, blijven achter op het slagveld of worden gedood tijdens hun vlucht. Jacques van Glymes zal Vilvoorde bereiken, samen met een deel van de overlevenden. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

Er is vooralsnog geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Vissenaken nauwkeurig te localiseren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verstraete, É. J. (1865). Histoire militaire du territoire actuel de la Belgique, par Émile Verstraete. 2e édition. T. 3e. Bruxelles, C. Muquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Menen 1793

VLSV nummer: 123

Naam van de veldslag: Menen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Menen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1793 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 13 september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Veldslag

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal Houchard)

Aantal 1: 30 000 (historyofwar.org)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv Willem V, prins van Oranje)

Aantal 2: 13 000 (historyofwar.org)

Algemene omstandigheden:

De Europese vorsten hadden sinds de vroege zomer van 1789 de gebeurtenissen te Frankrijk met argusogen gevolgd. De overtuiging groeide dat de revolutionairen een lesje moest worden geleerd. De Fransen probeerden om hun tegenstanders voor te zijn en vielen in de lente van 1792 de Zuidelijke Nederlanden binnen. Na enkele fiasco's vormde de slag van Jemappes een voorlopig hoogtepunt voor het Franse leger. De Oostenrijkers konden de blamage van Jemappes niet zomaar over zich heen laten gaan. Ze wisten zich in hun streven verzekerd van de steun van de Engelsen.

De terechtstelling van de Franse koning Lodewijk XVI was voor de geallieerden een bijkomende reden om de revolutie neer te slaan. In het voorjaar van 1793 hadden de Oostenrijkers een nieuw leger klaar om de Zuidelijke Nederlanden te heroveren. (Gevaert M., 2007) Op 8 september versloeg generaal Houchard een geallieerd leger te Hondskoote, hiermee verplichtte hij de hertog van York het beleg van Duinkerke te stoppen en zich terug te trekken tot Veurne. (historyofwar.org)

Verloop van de strijd:

Het Nederlandse leger onder leiding van de prins van Oranje, zo'n 13 000 man sterk, was nu gevaarlijk blootgesteld aan het Franse gevaar tussen Menen en Lannoy. Generaal Houchard had 30 000 troepen onder zich en besloot hen aan te vallen vanuit alle richtingen. De ene aanval, vanuit Poperinge, sloeg in op de noordelijke helft van de Nederlandse linies, de tweede aanval, vanuit Rijsel, viel de Nederlanders centraal aan. (historyofwar.org)

Afloop:

Het Nederlandse leger werd overrompeld. Ze verloren zo'n 3 000 man en 40 kanonnen. De Fransen namen Menen in, terwijl Willem terug trok naar Brugge en Gent. Het Franse succes was echter van korte duur. Twee dagen later viel een Oostenrijks leger, onder leiding van generaal Beaulieu, de Fransen aan ten westen van Kortrijk. Menen werd heroverd. (historyofwar.org)

Belang (militair/politiek): 2**IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening**

Er is vooralsnog geen informatie beschikbaar dat toelaat om het slagveld van Menen nauwkeurig te localiseren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)**VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)****VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)****VIII. Bibliografie**

- History of war.org

IX. Kaart**X. Foto's**

Tussen Hingene en Bornem 1798

VLSV nummer: 131
Naam van de veldslag: Tussen Hingene en Bornem
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt
Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen
Gemeente: Bornem
Deelgemeente:
Straatnamen:
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw
Datum: 5 november **Alternatieve datum:**
Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)
Oorlog: De Boerenkrijg (1798)
Type oorlog: Internationaal
Type actie: Veldslag-Schermutseling
Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands (olv Rollier)

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger (olv generaal Rostollant en generaal Strifler)

Aantal 2: -**Algemene omstandigheden:**

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de anti-religieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag. Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Van 's morgens wordt er reeds gevochten rond Bornem. Het dorp is goed verdedigd. Ondanks een stormloop van de ruitery en verwoede gevechten rond de kerk, ziet het eruit of de verdedigers hun stellingen zullen kunnen behouden. Maar dan passen de Sansculotten hun beproefde methode weer toe: het vuur. Daarvoor moeten ook de dappersten wijken, en met de soldaten van Rostollant in de rug, botsen de verdedigers van Bornem in de vlakte tussen Bornem en Hingene op de troepen van Strifler. Tussen dat dorp en Bornem worden zij na 'une résistance longue et opiniâtre', zoals Strifler zal getuigen, in een ontzettend gevecht verpletterd. Nergens waren zij stoutmoediger: zij hebben in open veld gevochten en werden uitgeroeid, schrijft dezelfde Strifler. (De Bruyne A., 1948)

Afloop:

Ook de Fransen hebben veel doden. Bornem wordt in de nacht van vijf op zes november leeggeplunderd en de Sansculotten verkopen later te Brussel de juwelen en kledingstukken en al wat ze verder nog in het Scheldedorp buit gemaakt hebben. Daarmee is in Klein-Brabant de opstand neergeslagen, maar het zal nog jaren duren vooraleer ook in de gemoederen de rust weergekeerd is. (De Bruyne A., 1948)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

Er is vooralsnog geen informatie beschikbaar dat het toelaat om het slagveld van Bulskamp 1297 nauwkeurig te localiseren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Bruyne, A. (1948). De boerenkrijg : 1798: voor outer en heerd. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

Kouwenstein 1585

VLSV nummer: 143

Naam van de veldslag: Kouwenstein

Alternatieve naam: Kauwenstein

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Francois Lenaerts

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Antwerpen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1585 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 26 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv Marnix van Sint-Aldegonde en kolonel van Ijsselstein)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Alexander Farnese)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Na de eerste aanval op Kouwenstein liet Alexander Farnese extra manschappen plaatsen op de forten en verschansingen op de dijk van Kouwenstein. Hij versterkte ook de dijk zelf om de vernietiging ervan te bemoeilijken. Ondertussen hadden Marnix en Hohenlohe afgesproken om een nieuwe aanval uit te voeren op 26 mei, bij het kriecken van de dag. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Rond vier uur 's ochtends verlieten alle platte schuiten van de twee vloten Oosterweel en Lillo, terwijl de grotere Holands-Zeelandse vaartuigen, onder Justin van Nassau, de stroom opvaardden en de brug naderden. Hohenlohe en Marnix namen het bevel over de twee vloten die dienden voor de aanval op de dijk. Ze hadden heel wat artillerie mee, zaken gevuld met wol en aarde, planken, volledige bommen en andere objecten die ze dachten nodig te hebben om zich te verschansen aan de dijk. De aanval wordt ingezet door de troepen van Hohenlohe, die als eerste bij de dijk kwamen. Ze kiezen het deel van de dijk dat tussen twee schansen in ligt, die door Farnese in versterkte bastions waren veranderd. Tussen beide bastions was de weg versmald en minder hoog dan anders. De katholieken verwachtten hier geen aanval aangezien dit gedeelte zodanig versterkt was. De troepen van Hohenlohe geraken bij de dijk vooraleer hun bewegingen worden opgemerkt. Hun geschut verrast de verdedigers zodanig dat bijna allen de aftocht blazen. Ondertussen komt Marnix aan langs de andere kant van de dijk. Indien beide bevelhebbers toen hadden besloten om beide bastions in te nemen, hadden ze makkelijk kunnen standhouden tot het volgende getij. Dan hadden ze ruim de tijd gehad om de dijk te breken terwijl ze beschermd werden door hun eskadrons. In plaats daarvan geven ze het bevel om zich op het terrein zelf te versterken. Van zodra de getijdenwisseling plaatsvindt, wordt hun situatie onhoudbaar en ze trekken zich samen terug naar Antwerpen. Kolonel Morgan en van Ijsselstein blijven nutteloos werk uitvoeren in de hoop de dijk te kunnen breken terwijl hun twee chefs Antwerpen betreden alsof ze een groot succes hebben behaald. In de praktijk hadden de aanvallers een duidelijke nederlaag behaald. Na de eerste troebelen hadden de koninklijken onmiddellijk de tactische fouten van hun tegenstanders opgemerkt en versterkingen gestuurd naar de forten van Pilotis en Sint-George. Terzelfdertijd kwam Alexander Farnese naar Sint-Marie en profiteerde van het feit dat noch de troepen uit Antwerpen noch de vloot van Justin van Nassau de weg bewaakten die leidde naar Kouwenstein, zoals ze hadden moeten doen. Aan het hoofd van zijn troepen stoot hij al snel op de krachten die de dijk aan het ontmantelen waren en veroorzaakt er een ware slachting. Zij die kunnen ontkomen trachten hun boten te bereiken, maar deze kunnen door de terugtrekking van het water niet dichterbij komen om hun troepen te ontzetten. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De katholieken verloren zo'n zevenhonderd mannen, de liberalen meer dan het dubbele. Farnese neemt meer dan dertig boten in beslag. Als het geluid van de nederlaag Antwerpen bereikt maakt kolonel Hohenlohe zich uit de voeten en trekt naar Bergen-Op-Zoom. Marnix van Sint-Aldegonde stelt Farnese in een brief voor om als tussenpersoon op te treden tussen de Spanjaarden en de Verenigde Provincieën met het oog op hun onderwerping aan de koning. Alexander Farnese laat de brief van de burgemeester onbeantwoord. Farnese gaat wel in op een tweede schrijven van Marnix. Hij meent Marnix te kunnen gebruiken als bondgenoot bij de politieke verovering van de Nederlanden. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

Om het slagveld van de slagen bij Kouwenstein te situeren werd het Simon Stevin Vlaams Vestingbouwkundig Centrum vzw gecontacteerd. Zij slaagden er echter niet in om de gevraagde informatie binnen de termijnen van het onderzoek aan te leveren.

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Guns, P. De Antwerpse Noorderpolders in de 16e en 17e eeuw. Borgerhout.
- Havermans, R. (1974). "Enkele bevindingen bij bodem-, gebouwen- en landschapsonderzoek in de voormalige Antwerpse Noorderpolders." De Noordgouw **14**.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Deinze -55

VLSV nummer: 1

Naam van de veldslag: Deinze

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Deinze

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: -55 **Eeuw:** 1e eeuw v. Chr.

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Romeinse Tijd (57 v. C. tot 476 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog:

Historische regio: -

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Morinen en Menapiërs

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Romeinse leger (olv Caius Julius Caesar)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:****Afloop:**

Het Romeinse leger behaalt de overwinning. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

IX. Kaart

X. Foto's

Tongeren -55

VLSV nummer: 2

Naam van de veldslag: Tongeren

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Tongeren

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: -55 **Eeuw:** 1e eeuw v. Chr.

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Romeinse Tijd (57 v. C. tot 476 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog:

Historische regio: -

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Eburonen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Romeinse leger (olv Caius Julius Caesar)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:****Afloop:**

De Eburonen behalen de overwinning. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie
 - De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- IX. Kaart
- X. Foto's

Gent -53

VLSV nummer: 3

Naam van de veldslag: Gent

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Gent

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: -53 **Eeuw:** 1e eeuw v. Chr.

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Romeinse Tijd (57 v. C. tot 476 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog:

Historische regio: -

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Menapiërs

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Romeinse leger (olv Caius Julius Caesar)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:**

De troepen van Julius Caesar behalen de overwinning. (De Vos L., 1995)

Afloop:**Belang (militair/politiek):**

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

IX. Kaart

X. Foto's

Tongeren -53

VLSV nummer: 4

Naam van de veldslag: Tongeren

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Tongeren

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: -53 **Eeuw:** 1e eeuw v. Chr.

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Romeinse Tijd (57 v. C. tot 476 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog:

Type actie:

Historische regio: -

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Eburonen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Romeinse leger (olv Caius Julius Caesar)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:****Afloop:**

De troepen van Julius Caesar behalen de overwinning. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

IX. Kaart

X. Foto's

Antwerpen 1007

VLSV nummer: 6

Naam van de veldslag: Antwerpen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Antwerpen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1007 **Eeuw:** 11e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog:

Historische regio: markgraafschap Antwerpen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

leger onder leiding van Hendrik II, keizer van Duitsland, en Robrecht II de Vrome, koning van Frankrijk

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

leger onder leiding van Boudewijn IV (graaf van Vlaanderen)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:****Afloop:**

Het leger van de graaf van Vlaanderen lijdt een nederlaag. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

IX. Kaart

X. Foto's

Antwerpen 1057

VLSV nummer: 8

Naam van de veldslag: Antwerpen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Antwerpen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1057 **Eeuw:** 11e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog:

Historische regio: markgraafschap Antwerpen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

leger onder leiding van Boudewijn V van Rijsel,
graaf van Vlaanderen en Richildis, gravin van
Henegouwen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

leger onder leiding van Hendrik II, keizer van Duitsland

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:****Afloop:**

Het leger van de graaf van Vlaanderen behaalt de overwinning. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

IX. Trefwoorden

X. Kaart

XI. Foto's

Mespelare 1128

VLSV nummer: 9

Naam van de veldslag: Mespelare

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Dendermonde

Deelgemeente: Mespelare

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1128 **Eeuw:** 12e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

leger olv graaf van Vlaanderen Willem Clito

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

leger olv Diederik van de Elzas

Aantal 2: 5 000 (La Belgique militaire, 1865)**Algemene omstandigheden:**

Van zodra Willem Clito in Vlaanderen aan de macht komt, belast hij zijn onderdanen met nieuwe belastingen en schaft de privileges van de steden af. De stad Rijsel toont de eerste tekenen van verzet. De inwoners sluiten hun poorten voor de graaf en doen een beroep op Diederik van de Elzas die, gesteund door 5 000 Duitse soldaten, Rijsel intrekt. Al snel komen ook Brugge, Gent, Ieper en Kortrijk in opstand. Gans Vlaanderen is nu in opstand. Willem Clito trekt zich terug te Saint-Omer en doet een beroep op de hulp van Lodewijk de Dikke. De Franse koning, vergezeld van een aanzienlijke troepenmacht, trekt richting Arras. Diederik van de Elzas, die opgesloten zat in Rijsel, trotseert de dreiging van de Franse koning en trekt erna ten strijde tegen Willem Clito. (La Belgique militaire, 1865)

Verloop van de strijd:

De legers van Diederik van de Elzas en Willem Clito leveren strijd te Mespelare. (La Belgique militaire, 1865)

Afloop:

De nederlaag van Diederik van de Elzas is compleet. Na de nederlaag trekt Diederik zich terug te Aalst, gevolgd door Ivan, de heer van Aalst en Daniel, heer van Dendermonde. Willem achtervolgt hen en begint aan de belegering van Aalst. Als Willem dichtbij de wallen komt om de inwoners van Aalst te vragen Diederik uit te leveren, raakt hij gewond in de arm door een pijl. Hij sterft vijf dagen later. (La Belgique militaire, 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- S.a., (1835). La Belgique militaire. T. 3 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).

IX. Kaart

X. Foto's

VLSV nummer: 13

Naam van de veldslag: Damme

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Damme

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1300 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Frans-Vlaamse Oorlog (1297-1302)

Type oorlog:

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Het Franse leger (olv Filips IV de Schone)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Vlaamse leger (olv Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Filips IV de Schone wilden een sterke centrale macht en had weinig sympathie voor de feodale heren. Dat moesten Gwijde van Dampierre en Vlaanderen al gauw ondervinden. Vanaf 1297 escaleerde het conflict. Gwijde was ervan overtuigd dat hij met koning Edward I van Engeland een machtige en betrouwbare bondgenoot had en hij voelde zich sterk genoeg om, na een veroordeling door het parlement van Parijs, zijn eed van trouw aan Filips op te zeggen, wat een soort eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van het graafschap Vlaanderen was. Koning Edward had echter om die tijd de handen vol met de opstandige Schotten. Filips kon zich vanzelfsprekend niet bij de gang van zaken neerleggen. Hij stuurde een leger naar Vlaanderen, het bevel vertrouwde hij toe aan Robert II van Artois, een neef van de heilige Lodewijk. In 1297 leed het Vlaamse leger een verpletterende nederlaag te Bulskamp. Drie jaar later zag graaf Gwijde het onzinnige in van verder verzet. Hij gaf zich over en werd naar Frankrijk gebracht. In afwachting van een definitieve regeling stuurde Filips Jacques de Chatillon, een Franse gouverneur, naar Brugge. Na een dispuut verloor de stad haar voorrechten, moest haar muren slopen en een permanent Frans garnizoen onderhouden. De volksopstand van de Brugse Metten was het onmiddellijke gevolg van die ondoordachte politiek. Voor Filips was de maat nu meer dan vol. Hij riep de fine fleur van de Franse adel bijeen om de Vlaamse rebellen een lesje te leren. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:**Afloop:**

het Franse leger behaalt de overwinning. De verliezen zouden meer dan 50 procent bedragen. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie
 - Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
 - De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds
- IX. Kaart
- X. Foto's

Brugge 1302

VLSV nummer: 14

Naam van de veldslag: Brugge

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Brugge

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1302 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: 18 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Frans-Vlaamse Oorlog (1297-1302)

Type oorlog: Nationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

De Vlaamse milities

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv Filips IV de Schone)

Aantal 1:

-

Aantal 2:

-

Algemene omstandigheden:

Filips IV de Schone wilden een sterke centrale macht en had weinig sympathie voor de feodale heren. Dat moesten Gwijde van Dampierre en Vlaanderen al gauw ondervinden. Vanaf 1297 escaleerde het conflict. Gwijde was ervan overtuigd dat hij met koning Edward I van Engeland een machtige en betrouwbare bondgenoot had en hij voelde zich sterk genoeg om, na een veroordeling door het parlement van Parijs, zijn eed van trouw aan Filips op te zeggen, wat een soort eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van het graafschap Vlaanderen was. Koning Edward had echter om die tijd de handen vol met de opstandige Schotten. Filips kon zich vanzelfsprekend niet bij de gang van zaken neerleggen. Hij stuurde een leger naar Vlaanderen, het bevel vertrouwde hij toe aan Robert II van Artois, een neef van de heilige Lodewijk. In 1297 leed het Vlaamse leger een verpletterende nederlaag te Bulskamp. Drie jaar later zag graaf Gwijde het onzinnige in van verder verzet. Hij gaf zich over en werd naar Frankrijk gebracht. In afwachting van een definitieve regeling stuurde Filips Jacques de Chatillon, een Franse gouverneur, naar Brugge. Na een dispuut verloor de stad haar voorrechten, moest haar muren slopen en een permanent Frans garnizoen onderhouden. De volksofstand van de Brugse Metten was het onmiddellijke gevolg van die ondoordachte politiek. Voor Filips was de maat nu meer dan vol. Hij riep de fine fleur van de Franse adel bijeen om de Vlaamse rebellen een lesje te leren. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:**Afloop:**

de Vlaamse milities behalen de overwinning.. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

- I. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
 - II. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
 - III. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
 - IV. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
 - V. Bibliografie
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
 - De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds
- VI. Trefwoorden
 - VII. Kaart
 - VIII. Foto's

Rekkelingenbeek 1325

VLSV nummer: 16

Naam van de veldslag: Rekkelingenbeek

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Deinze

Deelgemeente: Bachte-Maria-Leerne

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1325 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: 15 juli **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Lokaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Opstandelingen (olv Robrecht van Kassel)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het leger van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk I van Nevers

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

In de tijd die volgde op de veldslagen van Kortrijk en de Pevelenberg was Zee-Vlaanderen het meest onrustige deel van het graafschap. Het gaat hier om het zuidelijke deel van de provincie West-Vlaanderen en wat nu Frans-Vlaanderen is. Het viel samen met de kasselrijen Ieper, Veurne, Cassel, Sint-Winoksbergen en Broekburg. De strijdlustige inwoners van die kasselrijen, die zich sinds mensenheugenis de Kerels van Vlaanderen waren gaan noemen, hadden het niet alleen gemunt op de hoge belastingen die ze moesten betalen na de vrede met de Fransen, maar evenzeer op de corrupte gaanders van die belastingen, en op de edelen die de gaanders de hand boven het hoofd hielden. Vanaf 1322 werd het grondgebied van het hele graafschap Vlaanderen een reusachtig strijdtoneel. Aanvankelijk bleef het rustig in de steden, maar na verloop van tijd maakten de ambachten gemene zaak met de opstandelingen en de rebellie groeide uit tot een regelrechte standenoorlog. (Gevaert M, 2007)

Verloop van de strijd:

Op een bepaald ogenblik werd de jonge graaf Lodewijk I van Nevers gevangen genomen door opstandelingen die werden aangevoerd door zijn bloedeigen oom Robrecht van Kassel. Het was dan ook niet te verwonderen dat het in de komende maanden tot een breuk kwam binnen de grafelijke familie. Op een bepaald ogenblik lieten Jan van Namen en Robrecht van Kassel zich allebei tot ruwaard van Vlaanderen uitroepen, tot tegengraven als het ware. Op zondag 15 juli 1325 kwamen de legertjes van oom en neef met elkaar in botsing bij de Rekkelingenbeek in de buurt van Deinze. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

Robrecht kwam weliswaar zegevierend uit de strijd, maar het was een overwinning die hem niets opleverde. De Franse koning zette Robrecht zodanig onder druk dat hij graaf Lodewijk vrij moest laten en breken met de opstandelingen. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

IX. Kaart

X. Foto's

Aalst 1333

VLSV nummer: 17

Naam van de veldslag: Aalst

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Aalst

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1333 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Lokaal

Type actie:

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Vlaamse leger (olv Lodewijk I van Nevers)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Brabantse leger (olv Jan III, de Triomfantelijke)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:****Afloop:**

Het leger van de hertog van Brabant behaalt de overwinning. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds

IX. Kaart

X. Foto's

Affligem 1333

VLSV nummer: 18

Naam van de veldslag: Affligem

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Affligem

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1333 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Lokaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Vlaamse leger (olv Lodewijk I van Nevers)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Brabantse leger (olv Jan III, de Triomfantelijke)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:****Afloop:**

Het leger van de graaf van Vlaanderen behaalt de overwinning. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds

IX. Kaart

X. Foto's

In de buurt van Deinze 1381

VLSV nummer: 19
Naam van de veldslag: In de buurt van Deinze
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt
Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen
Gemeente: Deinze
Deelgemeente:
Straatnamen:
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1381 **Eeuw:** 14e eeuw
Datum: mei **Alternatieve datum:**
Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)
Oorlog: De Gentse Opstand (1379-1385)
Type oorlog: Lokaal
Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger (olv Raas van Herzele, Jan van der Elst)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het leger van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Met de aanhouding van een Gents poorter op 5 september 1379, regelrecht indruisend tegen de stedelijke privilegiën, en de hierop volgende moord op ridder Rogier van Outrive, baljuw van graaf Lodewijk van Male, kwamen de gebeurtenissen in Vlaanderen, en meer bepaald de verhouding tussen graaf Lodewijk en Gent in een spiraal van geweld terecht. Vanaf deze terminus a quo laat men de Gentse opstand beginnen, die slechts een einde zal kennen, na een voor beide partijen uitputtende strijd, met de vrede van Doornik op 18 december 1385. De opstand was symptomatisch voor één der fundamentele conflictgronden tussen vorst en stad, in dit geval tussen Lodewijk van Male en Gent: het langzame knagen van de centrale staat aan de stedelijke autonomie. Dit alles is bovendien niet los te denken uit een evenzeer bewogen Europees kader: de Honderdjarige oorlog woedde in alle hevigheid en, al dan niet parallel, braken periodiek her en der in Europa sociale onrusten uit. In het voorjaar van 1381 liet graaf Lodewijk Gent belegeren, maar de stad was zo uitgesterkt dat het beleg weinig opleverde. Graaf Lodewijk brak dan maar het beleg op en de Gentenaars stuurden onmiddellijk twee kleine legers in het veld om de omgeving van Gent weer vast onder controle te krijgen. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De Gentenaars trokken aan het langste eind in een kleine veldslag in de buurt van Deinze. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

Na de veldslag bij Deinze stuurde graaf Lodewijk een leger op hen af dat, als we Froissart mogen geloven, wel 20 000 man sterk was, onder wie 1 500 ridders. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

IX. Kaart

X. Foto's

Nevele 1381

VLSV nummer: 20

Naam van de veldslag: Nevele

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Nevele

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen: Kasteel van Nevele

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1381 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: 13 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1379-1385)

Type oorlog: Lokaal

Type actie: Veldslag

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger (olv Raas van Herzele, Jan van der Elst)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het leger van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male

Aantal 1: 7 000

Aantal 2: 20 000

Algemene omstandigheden:

Met de aanhouding van een Gents poorter op 5 september 1379, regelrecht indruisend tegen de stedelijke privilegiën, en de hierop volgende moord op ridder Rogier van Outrive, baljuw van graaf Lodewijk van Male, kwamen de gebeurtenissen in Vlaanderen, en meer bepaald de verhouding tussen graaf Lodewijk en Gent in een spiraal van geweld terecht. Vanaf deze terminus a quo laat men de Gentse opstand beginnen, die slechts een einde zal kennen, na een voor beide partijen uitputtende strijd, met de vrede van Doornik op 18 december 1385. De opstand was symptomatisch voor één der fundamentele conflictgronden tussen vorst en stad, in dit geval tussen Lodewijk van Male en Gent: het langzame knagen van de centrale staat aan de stedelijke autonomie. Dit alles is bovendien niet los te denken uit een evenzeer bewogen Europees kader: de Honderdjarige oorlog woedde in alle hevigheid en, al dan niet parallel, braken periodiek her en der in Europa sociale onrusten uit. In het voorjaar van 1381 liet graaf Lodewijk Gent belegeren, maar de stad was zo uitgestrekt dat het beleg weinig opleverde. Graaf Lodewijk brak dan maar het beleg op en de Gentenaars stuurden onmiddellijk twee kleine legers in het veld om de omgeving van Gent weer vast onder controle te krijgen. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Vrij snel moesten de Gentenaars, die zwaar in de minderheid waren, wijken voor het grafelijke leger. Ze probeerden terug te vallen op het kasteel van Nevele, maar de soldaten van de graaf bleven hen dicht op de hielen zitten. Terwijl Jan van der Elst en zijn mannen in allerijl een toevlucht zochten in het kasteel probeerde Raas van Herzele hun aftocht te dekken met zijn krijgers. Hij sneuvelde met de meeste van zijn gezellen. Het grafelijke leger stak het kasteel van Nevele zonder veel plichtplegingen in brand. De mannen van Jan van der Elst werden in het nauw gedreven door de vlammen en probeerden nog een wanhopige uitval, maar ze werden ofwel gedood ofwel teruggedreven in het brandende kasteel, waar ze een ellendige dood stierven. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

De Gentenaars lijdten de nederlaag. Volgens de kroniekschrijver Froissard hebben maar 300 van de 7 000 Gentenaars de slag van Nevele overleefd. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Demuyne, R. (1951). "De Gentsche Oorlog (1379-1385)." Handelingen van de maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent 5: 305-318.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Vandermaesen, M., M. Ryckaert, et al. (1979). De Witte Kaproenen : de Gentse Opstand (1379-1385) en de geschiedenis van de Brugse Leie. Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

IX. Kaart

In de buurt van Ename 1381

VLSV nummer: 21

Naam van de veldslag: In de buurt van Ename

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Oudenaarde

Deelgemeente: Ename

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1381 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: mei **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1379-1385)

Type oorlog: Lokaal

Type actie: Veldslag

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Witte Kaproenen (olv Arend)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het leger van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Met de aanhouding van een Gents poorter op 5 september 1379, regelrecht indruisend tegen de stedelijke privilegiën, en de hierop volgende moord op ridder Rogier van Outrive, baljuw van graaf Lodewijk van Male, kwamen de gebeurtenissen in Vlaanderen, en meer bepaald de verhouding tussen graaf Lodewijk en Gent in een spiraal van geweld terecht. Vanaf deze terminus a quo laat men de Gentse opstand beginnen, die slechts een einde zal kennen, na een voor beide partijen uitputtende strijd, met de vrede van Doornik op 18 december 1385. De opstand was symptomatisch voor één der fundamentele conflictgronden tussen vorst en stad, in dit geval tussen Lodewijk van Male en Gent: het langzame knagen van de centrale staat aan de stedelijke autonomie. Dit alles is bovendien niet los te denken uit een evenzeer bewogen Europees kader: de Honderdjarige oorlog woedde in alle hevigheid en, al dan niet parallel, braken periodiek her en der in Europa sociale onrusten uit. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Korte tijd na de slag van Nevele verloren de Gentenaars nog een derde aanvoerder. Bij een treffen in de buurt van Ename werden Arend de ... en 1 500 Witte Kaproenen (aldus Froissart) gedood door een grafelijk leger. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

Door de nederlagen bij Nevele en Ename begon de situatie van de rebelse stad er echt hopeloos uit te zien. Ten einde raad werd Filips van Artevelde, de zoon van Jakob, tot kapitein benoemd, en hij kreeg een haast dictatoriale macht toegekend. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

IX. Kaart

X. Foto's

Varsenare 1580

VLSV nummer: 30

Naam van de veldslag: Varsenare

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Jabbeke

Deelgemeente: Varsenare

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1580 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: november **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv Balfour)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

de koninklijken

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000) Gedurende de winter van 1580-1581 schuimde de koninklijke cavalerie het Vlaamse platteland af en verscheen verscheidene maal dichtbij Gent en vooral dicht bij Brugge. De katholieke partij was steeds sterk in deze stad en de Walen stonden er in contact met diegenen die de katholieken steunden. Dit deed kolonel Balfour besluiten om van Brugge zijn hoofdkwartier te maken, tot het nieuwe seizoen eraan kwam. Hiermee voorkwam hij dat de koninklijken hun rantsoen zouden kunnen inslaan bij de poorten van de stad. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

In de maand november verschijnt er een colonne lichte ruitery in 'le Franc'. Balfour laat de zestig cavaleristen, die onder zijn bevel staan, opstijgen en beveelt ook een deel van zijn infanterie hem te volgen. Hij begeeft zich recht naar de vijand. Hij stuit op de koninklijken te Varsenare, op de weg naar Nieuwpoort. Balfour valt hen aan nog voor ze de kans krijgen te paard te stijgen. De meesten onder hen kwamen om. De rest van de koninklijken zou een zelfde lot beschoren zijn, mochten er geen versterkingen zijn opgedoken. Balfour en de zijnen moesten zich nu verdedigen. Ze verweren zich met grote moed en slagen erin hun tegenstander aanzienlijke verliezen toe te brengen. De dood van kolonel Balfour doet het tij keren in het voordeel van de Walen. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De Staatse cavalerie slaagt erin zich terug te trekken tot bij de infanterie. Met het dode lichaam van hun chef trekken ze zich terug naar Ingelmunster. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van beleevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gerard, E. (1953). "Les dames de Crèvecoeur." Annales de la Fédération archéologique et historique de Belgique, XXXVe congrès, Courtrai(III): 149-156.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Assenede 1573

VLSV nummer: 31

Naam van de veldslag: Assenede

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Assenede

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1573 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog:

Type actie:

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

De Watergeuzen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Filips II)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op oudejaarsdag 1564 bestreed Willem van Oranje-Nassau, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, het standpunt dat een vorst het recht heeft over het geweten van zijn onderdanen te heersen. Voor het eerst in de wereldgeschiedenis was een pleidooi gehouden voor godsdienstvrijheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Oranje's oproep had geen succes. Degene tot wie de boodschap gericht was, Filips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden, volhardde in zijn onverzoenlijke politiek jegens de protestanten. Op 10 augustus 1566 begon in Steenvoorde de Beeldenstorm. Vooral in Antwerpen, Gent, Leper en Valenciennes werden kostbare kunstschaten stukgelsagen en vertrapt. Filips kende slechts één antwoord: tegen de troebelen in de Nederlanden moest bikkelhard worden opgetreden. Daartoe stuurde hij een keurkorps met tienduizend man. De dreiging van een burgeroorlog hing in de lucht en in het begin van januari 1567 kwam het tot enkele gevechtshandelingen: het begin van de Tachtigjarige oorlog. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:**Afloop:**

De Watergeuzen behalen de overwinning. De verliezen zouden meer dan 50 % bedragen. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.

IX. Kaart

X. Foto's

Izegem 1580

VLSV nummer: 33

Naam van de veldslag: Izegem

Alternatieve naam: Iseghem

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Izegem

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1580 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv Villeneuve)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv de markies van Roubaix en Bica)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000)

Het Staatse leger wist dat ze van nabij gevolgd werden door het Spaanse leger onder leiding van de markies van Roubaix, maar ze verwachtten hem niet te zien verschijnen voor de ochtend. Het is net dat wat hen in het verlies joeg. Het korps van de markies, bestaand uit vijftien compagnieën Albanezen en Italianen en een gros Waalse elite infanterie, had de Leie overgestoken te Kortrijk en begaf zich recht naar Izegem om de positie van hun tegenstander om te keren. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Bica, kapitein van de cavalerie, liep aan het hoofd van de koninklijken met twee compagnieën arkebusiers te paard. De volgende nacht, wanneer Villeneuve dit het minst verwachtte, verscheen hij voor Izegem. Daar valt hij de brug aan, die slechts door een enkele post werd bewaakt. Door het slechte weer hadden Villeneuve's troepen zich teruggetrokken in het dorp, op zo'n duizend meter van de brug. De brug valt in handen van de katholieken nog voor Villeneuve de kans had om zijn troepen te bewapenen en de post ter hulp te komen. De markies van Roubaix valt hierna ook nog het dorp zelf aan. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De troepen van Villeneuve slaan op de vlucht naar Roeselare. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Kouwenstein 1585

VLSV nummer: 35

Naam van de veldslag: Kouwenstein

Alternatieve naam: Kauwenstein

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Francois Lenaerts

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Antwerpen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1585 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 7 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Schermutseling

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Hollands-Zeelands leger (olv graaf van Hohenlohe en kolonel van Ijsselstein)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 10 juli 1584 werd Oranje te Delft doodgeschoten. Zijn dood schiep een vacuüm. De politieke en militaire leiding van de opstand was weggefallen. Inzake de opvolging was er niets geregeld. Er brak een stadhouderloos tijdperk aan. Oranje's tweede zoon, Maurits, was pas zestien jaar. Samen met zijn neef Willem Lodewijk zou Maurits zich in militaire zaken specialiseren. De politieke erfenis van Willem van Oranje kwam uiteindelijk bij de pensionaris van Rotterdam, Johan van Oldenbarnevelt, terecht. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:

Marnix van Sint Aldegonde was met de Hollanders en Zeelanders overeengekomen om in de nacht van 7 mei een gecombineerde aanval uit te voeren op de dijk van Kouwenstein en indien dit lukte de dijk meteen te breken en enkele boten met levensmiddelen door te laten. Een vuur dat werd aangestoken vanaf de toren van Onze-Lieve-Vrouw zou het begin van de aanval inluiden. Het vuur verschijnt en de graaf van Hohenlohe en kolonel van Ijsselstein verlaten Lillo op hetzelfde moment en naderen de dijk met een vloot bestaande uit troepen en pioniers. Ze landen op de dijk en bieden gedurende een kwartier weerstand aan het vijandige vuur komende uit de naburige forten. Ondertussen blijven Marnix en zijn troepen in de stad. Zodra de troepen van Hohenlohe merken dat er geen versterking opduikt, kiezen ze voor de aftocht. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De Hollanders en Zeelanders laten een honderdtal doden en geblesseerden achter bij de dijk. Het Spaanse leger lijdt ongeveer dezelfde verliezen. Marnix beweert dat hij zich ophield met zijn mannen ter hoogte van fort Toulouse en de opdracht gaf aan diegenen die het vuur moesten aansteken om dit te doen van zodra hij vanuit fort Toulouse een teken gaf. Jammer genoeg verwarmden soldaten op het fort Boerinneschans zich met vuur en zag men dit vanuit de stad verkeerdelijk als het teken om het vuur in de stad te doen branden. Op het moment dat het vuur in de stad werd aangestoken lieten de omstandigheden het niet toe om op de stroom te varen. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.
- Guns, P. De Antwerpse Noorderpolders in de 16e en 17e eeuw. Borgerhout.
- Havermans, R. (1974). "Enkele bevindingen bij bodem-, gebouwen- en landschapsonderzoek in de voormalige Antwerpse Noorderpolders." De Noordgouw 14.

- IX. Kaart

Leffinge 1600

VLSV nummer: 37

Naam van de veldslag: Leffinge

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Middelkerke

Deelgemeente: Leffinge

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1600 **Eeuw:** 17e eeuw

Datum: 2 juli **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden (olv Ernst Cassimir)

Aantal 1: 2 500 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv aartshertog Albrecht)

Aantal 2: < 2 500 (Verstraete E., 1865)
3200 (Verhoef C., 2000)

Algemene omstandigheden:

Op 21 augustus 1598 deed Filips II afstand van zijn bewind over de Nederlanden. De soevereiniteit over de Nederlanden zou worden overgedragen aan Albertus en Filips' oudste dochter, de infante Isabella. Daartoe arrangeerde de koning een huwelijk tussen hen beiden. Pas op 28 augustus 1599 kwam het aartshertogelijke paar aan in Brussel. Hun bewind steunde op de aanwezigheid van Spaanse troepen. Die bleven in de belangrijkste vestigingen en werden via subsidies uit Spanje uitbetaald. Te velde had de aartshertog weinig succes. Inmiddels was ook koning Filips II overleden. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Filips III. De nieuwe koning volgde dezelfde politieke lijn als zijn vader. In het najaar van 1599 en in het begin van 1600 kwamen er in de Republiek berichten over een volledige ontrederring aan Spaanse zijde: financiële nood, muiterij en in de zuidelijke gewesten een onwillige bevolking. In de Republiek kreeg men de indruk dat de Spaanse macht in de Nederlanden op instorten stond. Toch was de politieke situatie in 1600 niet onverdeeld gunstig voor de Republiek. Na de vrede tussen Frankrijk en Spanje begonnen ook Engeland en Spanje vredesbesprekingen. De Republiek dreigde alleen de strijd verder te moeten zetten. Er gingen in de Republiek steeds meer stemmen op om de Spaanse kapersnesten langs het Kanaal aan te pakken en de zeekusten van Spaanse vrijbuiters te zuiveren. Op 21 juni voer een vloot van ruim 'tien honderd zeilen sterk' de Schelde op richting Vlaanderen. De 'extraordinaris voyage' was begonnen. (Verhoef C., 2000)

Zodra Maurits van Nassau te weten kwam dat de vijand zich in beweging heeft gezet, stuurt hij de graaf Ernest van Nassau voorop om de passage bij Leffinge te verdedigen. Maurits hoopte hiermee de mars van de aartshertog te vertragen. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Op 2 juli, bij het kriecken van de dag, toog Ernst Casimir met het grootste deel van zijn troepen via de duinweg naar Mariakerke. De rest moest een eventuele doortocht van vijandelijke troepen bij fort Nieuwendam beletten. Aartshertog Albertus was eveneens vroeg uit de veren. Aanvankelijk wilde hij de weg naar Nieuwendam nemen, maar begrijpend dat de Leffingerdijk naar Mariakerke gerepareerd en ongebroken was blijven liggen, gaf hij aan die route de voorkeur. Over de Leffingerdijk trok hij naar het strand bij Mariakerke. Toen Ernst Casimir bij Raversijde aan het zuidelijke eind van de Leffingerdijk kwam, zag hij dat de vijandelijke troepen over de dijk op weg waren naar Mariakerke. Hij kwam dus te laat; de overtocht over de Leffingerbrug- en dijk was deels al geschied. Op de dijk bevonden zich inmiddels ruim achthonderd ruiters en 2 400 man voetvolk van Albertus. Dankbaar had de aartshertog gebruik gemaakt van de door Maurits' pioniers herstelde weg. Ernst Casimir had nog net voldoende tijd om zijn troepen tussen de dijk en de duinen in slagorde op te stellen. Op de dijk plantte hij twee stukken geschut. Daar wilde hij proberen de vijand zo lang mogelijk tegen te houden. In Oostende hadden de heren Staten op eigen initiatief Piron en De Bruges met veel moeite naar de Leffingerdijk gestuurd om de brug te vernielen. De heren kolonels waren kwalijks de stad uit te krijgen. Van de cavalerie kreeg men uiteindelijk nauwelijks een zeventigtal ruiters zo ver, dat zij op hun paard stegen, maar verder dan de schans Albertus durfden zij niet. Uit de schans is die dag geen schot gelost. Ondertussen meenden de Spanjaarden dat zij tegenover het volledige Staatse leger stonden. Eindelijk kregen ze de kans de Staatsen in het open veld te ontmoeten. Bovendien hadden die de zee in de rug en ongedekte flanken. Albertus stelde zijn troepen in slagorde. Daarvan maakte Ernst Casimir dankbaar gebruik om het enige wapenfeit van dit eerste treffen op de 2e juli voor de geschiedenis vast te leggen: zijn kanonnen vuurden enkele salvo's in de richting van de Spanjaarden. Daarop gingen de Spanjaarden tot de aanval over. Zij trachtten de weg naar Oostende en de schans Albertus af te snijden via een actie van hun ruitery. De Staatse ruiters die dit zagen, vreesden door een Spaanse overmacht ingesloten en in de pan gehakt te worden. Zonder enige charge af te wachten, vluchtten zij door de duinen richting het fort Albertus. Ernst Casimir stuurde hen de Schotse kolonel Edmond achterna om hen te doen terugkeren, maar daar waren zij niet toe te bewegen. Het voetvolk van Schotten en Zeeuwen zag de ruiters vluchten. Toen daarop een deel van de Spaanse ruitery verscheen, vergezeld van de infanterie, was dit voor de Staatse voetknechten voldoende om er ook de bui aan te geven. In paniek lieten zij het geschut in de steek, wierpen hun wapens weg en trachtten een goed heenkomen te zoeken. De Zeeuwen vluchtten richting fort Albertus. Velen van hen werden door Spaanse ruiters achterhaald en gedood. De Schotten wilden door de duinen via het strand naar de schepen. Het was zo ongeveer het onverstandigste wat ze konden doen, want het strand verschaftte de ruimte die de Spaanse ruitery voor haar acties nodig had. Zij hadden beter eveneens

XI. Foto's

Kallo 1638

VLSV nummer: 39

Naam van de veldslag: Kallo

Alternatieve naam: Calloo

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Beveren

Deelgemeente: Kallo

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Het terrein van de slag zelf is grotendeels door de havenuitbreiding van de linkeroever gewijzigd en de terreinen opgespoten. Hierbij verdwenen enkele polders onder metershoge baggerslib. Van enkele polders zijn er maar gedeeltes overgebleven. In het dorp Kallo loopt de Kallose dijk naar het Fort St-Marie, dat in 1851 gevoelig werd vergroot, terwijl Fort Kallo er reeds in 1657 werd afgebroken. De beverschen Dijk, nu Melseledijk genoemd leidt nog altijd naar Beveren. Van de Cruys Dijck, nu Beversedijk genoemd, bestaat er nog slechts een klein stuk. (Gils R., 2002)

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

Reeds in 1938 werd een herdenkingsfeest gehouden in het Land van Waas n.a.v. de 300e verjaardag van de Slag van Kallo¹. In 1988 organiseerde het Davidsfonds een tentoonstelling in Kasteel Cortewalle in Beveren-Waas n.a.v. de 350^e verjaardag van de slag van Kallo².

¹ *Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas*, 50/1, 1938, p. 164-165).

² van Moer R. (1988). De slag van Kallo in 1638. Catalogus bij expositie te Beveren, 16 sept - 2 okt. 1988.

Jaar:	1638	Eeuw:	17e eeuw
Datum:	21 juni	Alternatieve datum:	
Periode:	Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)		
Oorlog:	De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)		
Type oorlog:	Internationaal		
Historische regio:	Zuidelijke Nederlanden		

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):	Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):
het Staatse leger (olv Graaf Willem van Nassau)	het Spaanse leger (olv Ferdinand van Oostenrijk)
Aantal 1: 6 000 (Gils R., 2002)	Aantal 2: 10 000 (Gils R., 2002)

Algemene omstandigheden:

Op 4 november 1634 komt de nieuwe landvoogd, Ferdinand van Oostenrijk, de Kardinaal-Infant genaamd, te Brussel aan/ Hij is als zoon van Filips III en broer van Filips IV en als held van Nördlingen een hoopgevend figuur, die mogelijk door een krachtig beleid een einde kan maken aan de oorlog. De Duitse troepen, die hij uit Duitsland meebrengt, versterken op gevoelige wijze de Koninklijke troepen in de Nederlanden.

Vanaf 1620 had de Republiek toenadering tot Frankrijk gezocht en door de verdragen in 1624, 1630 en 1634 financiële steun ontvangen. Op 8 februari 1635 sluit de Frnase koning Lodewijk XIII en de Republiek een offensief en defensief verbond. In 1638 wordt er met de Fransen overeengekomen dat deze laatsten Kamerijk, Namen, Grevelingen of Sint Omaars zouden belegeren met 18 000 man en 5 000 ruitery, terwijl de Republiek met een even sterk leger, Antwerpen, Hulst of Damme zou aanpakken. De Kardinaal-Infant, die een oorlog op twee fronten moet voeren, stuurt een belangrijke legermacht naar het zuiden.

Op 13 juni komt er een eerste aanval. De Staatsen slagen erin Fort Kallo en Fort Verrebroek in te nemen. De reactie laat niet lang op zich wachten. De gouverneur van de stad stuurt onmiddellijk troepen naar de linkeroever. De Kardinaal-Infant houdt op 18 juni een krijgsraad. Twee mogelijkheden staan open: ofwel sluit men de Staatse troepen op in hun huidige standplaats, ofwel valt men ze zo snel mogelijk aan. Tot dit laatste wordt besloten, maar het zal niet eenvoudig zijn. Het terrein leent zich slecht voor een aanval: de dijken zijn te smal voor de infanterie en de polders te drassig voor de cavalerie. Er wordt besloten om op 19 juni, gelijktijdig zowel Kallo als verrebroek aan te vallen. Op 19 juni trekt een belangrijke strijdmacht het waasland binnen. De toestand voor de Staatsen ziet er nu veel minder rooskleurig uit. Men is weliswaar goed verschanst in een sterke stelling maar de strijdkrachten zijn niet verenigd. De twee zwaartepunten, Kallo en Verrebroek, zijn slechts verbonden door de smalle, 5 km lange Cruys Dijk. Eens die in handen valt van de vijand of op een geschikte plaats wordt doorgestoken is het elk voor zich. Aan de Spaanse zijde maakt de langzame tocht van zoveel troepen dat de aanval ten vroegste in de nacht van 20 op 21 juni zal kunnen plaatsvinden. (Gils R., 2002)

Verloop van de strijd:

Op 21 juni om 02.00 uur start de aanval zowel op Kallo als op Verrebroek. Het in brand steken van een huis, bij de kerk, is het afgesproken sein. Kallo wordt aangevallen vanuit drie richtingen. Vanuit het zuiden vallen de Lede en Brion aan weerszijden van de Beverschen Dijck aan. Vanuit het westen, op de Kallose dijk valt de Fontaine aan en vanuit het zuidwesten, door de Melselepolder, de troepen van Fonclara. Kallo zelf is verschanst en het staats kampement ligt achter de Cruys Dijck. Op die dijk staan ondermeer enkele Staatse stukken. Op de Kallose dijk zijn er tussen de Forten St.-Marie en Kallo nog enkele

verschaningen in Staatse handen en op de Beverse dijk zijn er maar liefst zes opeenvolgende verschanste coupures, waarvan verschillende met artillerie zijn uitgerust. Ook Verrebroek wordt van drie zijden aangevallen. De Ribeaucourt langs de Vrasenedijk en de Cruys Dijk. Ook daar zijn alle dijken verschanst.

De eerste aanval wordt met verlies afgeslagen, maar men vreest de tweede niet te kunnen weerstaan. In Verrebroek worden zowel Cantelmo als Doria licht gekwetst. De Staatse krijggraad beslist 'de platse te abandoneren'. Dit is sneller gezegd dan gedaan. De terugtrekking uit Kallo verloopt wanordelijk. De brug over de Melkader, gebouwd op twee pontons, stort in en velen verdrinken in het ondergelopen land. De troepen die uit Verrebroek terugtrekken moeten opnieuw de geïnde polders doorwaden. (Gils R., 2002)

Afloop:

Na de slag zijn de Koninklijke troepen opnieuw meester van verrebroek, Kallo en de Cruys Dijk. De strijd zou meer dan negen uur geduurd hebben. Over de Nederlandse verliezen lopen de cijfers nogal uiteen. Gevartius spreekt over 7 000 à 8 000 lijen, 3 000 gevangenen, 29 vaandels, 23 kanonnen en 85 schepen. Op 24 juni hebben 3 100 soldaten van het leger van graaf Willem, zich in Fort Liefkenshoek vervoegd. Ze worden vandaar naar Bergen-op-Zoom gestuurd. In Antwerpen is de opluchting groot. In de kathedraal wordt een Te Deum gezongen en zielenmissen voor de gesneuvelden worden opgedragen. Een processie trekt door de stad. Men bereidt de Kardinaal-Infant een luisterrijke intocht voor. Kallo is nog maar eens verwoest. Acht jaar later schrijft bisschop Triest van Gent in zijn visitatieverslag, dat de kerk in goede orde is maar dat er in Kallo slechts één huis overblijft.

De Staatse veldtocht van 1638 loopt met de Slag van Kallo op een mislukking uit. In 1640 slaagt de Kardinaal-Infant er niet in Atrecht te redden. Atrecht is de eerste van de vele tegenslagen waardoor Frankrijk grote delen van Vlaanderen, Henegouwen en Luxemburg voorgoed zal veroveren. De volgende gouverneur-generaals zullen niet veel meer kunnen uitrichten en luiden het einde van het Spaanse regime in de Zuidelijke Nederlanden in. (Gils R., 2002)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Crombez G. (1896). Frankrijks zucht om Vlaanderen... en een verhaal van den veldslag van Calloo
- De Cauwer (Peter), Een "Grand Desastre". De staatse brieven over de veldtocht van 1638, Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, deel 108, 2005, p. 117-146
- De Wilde (Jozef), Een onbekend schilderij van den slag bij Kalloo, Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, deel 50, 1 (1938), p. 70-74
- De Wilde (Jozef) & Van Gerven (Rijkhard), Iconographie van den slag bij Kalloo, Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, deel 50, 1 (1938), p. 65-69
- Gils R. (2002). De slag bij Kallo – 1638, "Vesting", p. 13-19
- Van Gerven (Rijkhard), De slag te Kalloo 1638: historiek, weerslag op godsdienstig, kunst- en volksleven, Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, deel 50, 1 (1938), p. 5-64
- Van Moer (Ria), De slag van Kallo in 1638. Catalogus bij expositie te Beveren, 16 sept - 2 okt. 1988, Beveren 1988.
- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

Westerschelde

ST-ANNA

HOGERWERF

STOOGGAT

ZANDBLIET

Legende

— : dijk

□ : fort of schans

△ : kerk

Luyken

LUYK

FREDERIK-HENDRIK

STABROEK

BLAUWGAAREN

LILLO

PEKGAT

ST-JACOB

Doelpolder

DOEL

KRUSSCHANS

Schelde

LIFFGENSHOEK

St-Anna & Kennispolder

Schorre van St-Annas Hoek

Gat van den Perel

Garzinge van Calloo

Meibadst

DE PEREL

ST-FILIPS

ST-MARIE

KALLO

STEENLAND

HAASOP

VERRECHEN DIJK

MEERDONK

VERKEBROEK

Binnendijk

ZILLEBEKE

Vrasendijk

Vrasenpolder

Beverenpolder

MELOSPOLDER

MELSELE

BEVEREN

VRACENE

ROERENSHANS

PIMENTVEEL

OOSTERWEEEL

ISABELLA

Borgswert

HET VEER

Nieuwe dijk polder

LAAR

BURCHT

ANTWERPEN

DAM

3 km

Legende

— : dijk

☐ : fort of schans

Δ : kerk

C 2 (a)

Damme 1384

VLSV nummer: 43

Naam van de veldslag: Damme

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Damme

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1384 **Eeuw:** 14e eeuw

Datum: juli **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1379-1385)

Type oorlog:

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):****Aantal 1:** -**Aantal 2:** -**Algemene omstandigheden:**

Na de nederlaag bij Westrozebeke (1382) rees de hoop bij de Gentenaars op militaire steun uit engeland. Geland te Calais op 17 mei 1383 trok het Engelse expeditieleger zich in juli echter reeds terug naar Engeland uit vrees voor een te grote Franse troepenmacht. Afgesloten van verdere buitenlandse hulp moest de afloop voor de opstandelingen stilaan duidelijk worden. Graaf Lodewijk diende een tweede maal een beroep te doen op de koning en herog om zijn gezag te herstellen. Vanaf 15 augustus 1383 vormt een Frans leger zich nabij Atrecht en zuiverde Waals-Vlaanderen van ongewenste elementen. Aarzelingen van Filips De Stoute nopens een doorstoten naar Gent leiden uiteindelijk tot een Frans-Engels bestand, waarbij een nieuwe verademing aan Gent werd verleend. Verlaten door bondgenoten en onderdanen overleed Lodewijk van Male enkele dagen later, op 30 januari 1384. Filips de Stoute toonde zich een handiger diplomaat en nam ook een veel soepelere houding aan. (Vandermaesen M., 1979)

Verloop van de strijd:

Bij Damme kan een Frans expeditieleger erin de Gentenaars weliswaar op de vlucht drijven, maar niet verslaan. (Vandermaesen M., 1979)

Afloop:

Nadien bood Filips de Stoute Gent een voordelige oplossing aan: bevestiging der stedelijke privileges en volledige amnestie, mits opgave van de alliantie met Engeland. De economisch uitgeputte stad aanvaardde het aanbod en stemde op 18 december 1385 te Doornik met de vrede in. (Vandermaesen M., 1979)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Vandermaesen, M., Ryckaert, et al. (1979). De Witte Kaproenen : de Gentse Opstand (1379-1385) en de geschiedenis van de Brugse Leie. Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.

Zottegem 1579

VLSV nummer: 46

Naam van de veldslag: Zottegem

Alternatieve naam: Sottegem

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Zottegem

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1579 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 24 juli **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Nationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Gentse milities (olv kapitein Mournault)

Aantal 1: 1 000 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

de Malcontenten (olv de graaf van Egmont)

Aantal 2: 1 500 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Op 23 september 1577 hield Oranje op uitnodiging van de Staten-Generaal een triomfale intocht in Brussel; het betekende het hoogtepunt uit zijn politieke carrière. De held van de opstand werd ingehaald en de eenheid leek een feit. Helaas waren de onderlinge verschillen groot. De provincies hadden elkaar gevonden in de gezamenlijke poging de Spaanse troepen het land uit te werken, maar de godsdienstkwestie was vanaf het begin het moeilijke punt. De meerderheid van de bevolking was nog steeds rooms-katholiek en moest niets hebben van de calvinisten. Desondanks grepen fanatieke calvinistische minderheden in veel steden in Vlaanderen de macht. Begin 1578 kwamen in Gent de calvinisten aan de macht. In 1578/9 werd Vlaanderen een volkomen protestants land waar weinig of niets herinnerde aan het rooms-katholicisme. (Verhoef C., 2000) Ondertussen hadden de malcontenten (ontevredenen) zich verenigd. Het betrof hier een groep van katholieke edelen die in de jaren 1577-78 met een eigen leger de Spaanse zijde kozen. Deze edelen kwamen hoofdzakelijk uit Artois, Henegouwen, Namen en Luxemburg, de meest zuidelijke provincies van de Nederlanden.

De dappere kapitein Mournault was in dienst getreden bij de Gentenaars en had het bevel gekregen over een deel van hun stedelijke milities. Samen met honderd vijftig lancers en arkebusiers en ongeveer achthonderd man infanterie gaat hij op stap om de bendes te ondersteunen die de huizen van edelen gingen in brand steken in de buurt van Geraardsbergen. De graven van Egmont en van Lalaing waren op de hoogte gebracht van deze expeditie en waren klaar om de Gentenaars een warm onthaal te geven. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Zeven afdelingen arkebusiers en vierhonderd cavalieristen, deels behorende aan de gouverneur van Henegouwen, hielden zich schuil langs de weg waar de Vlamingen moesten passeren, niet ver van Zottegem. De graaf van Egmont wachtte wat verderop aan het hoofd van zijn regiment. Mournault liep van voor, met vierhonderd manschappen infanterie, zijn cavalerie en een kanon. De rest van zijn troepen volgde op grote afstand als hij het gehucht Wolvenhoek bereikt alwaar hij opgewacht wordt door het korps van Egmont. Mournault aarzelt niet om zelf de aanval in te zetten, hopende dat zijn achterhoede hem snel zou komen versterken. Maar de officier die de cavalerie aanvoert, weigert te vechten en keert terug met zijn mannen. Ondertussen mengen ook de overige troepen van Egmont zich in de strijd. De achterhoede van Mournault, die merkt dat de cavalerie niet meevecht, verstijft van de schrik en slaat op de vlucht. De rest van de infanterie wordt in mootjes gehakt. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Kapitein Mournault slaagt er in, als één van de enige die daadwerkelijk het gevecht aangingen, zich te redden. De prins van Oranje spoort de Gentenaren aan om te stoppen met deze oorlog die zo weinig voordelen opleverde aan hun en aan de Staten. Hij raadt hen aan om in de toekomst hun krachten te combineren met die van hun officieren. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
 - V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
 - VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
 - VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
 - VIII. Bibliografie
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

Overmere 1579

VLSV nummer: 47

Naam van de veldslag: Overmere

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Berlare

Deelgemeente: Overmere

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1579 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv La Noue)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

de Malcontenten (olv de graaf van Egmont)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000) Ondertussen hadden de malcontenten (ontevredenen) zich verenigd. Het betrof hier een groep van katholieke edelen die vanaf de jaren 1577-78 met een eigen leger de Spaanse zijde kozen. Deze edelen kwamen hoofdzakelijk uit Artois, Henegouwen, Namen en Luxemburg, de meest zuidelijke provincies van de Nederlanden. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:

De graaf van Egmont is opgerukt naar Melle, alwaar hij zijn voorhoede de Schelde laat oversteken. Op zijn beurt stuurde la Noue een deel van zijn troepen naar het land van Waas, om er de Malcontenten te verslaan. Hierin geholpen door de lokale bewoners, verrast hij de katholieken bij het dorp Overmere. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De voorhoede van Egmonts leger wordt volledig afgeslacht. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspect B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Leuven 1578

VLSV nummer: 50

Naam van de veldslag: Leuven

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Leuven

Deelgemeente:

Straatnamen: Wieringstraat

Toponiemen: Ten Hove (Groot Begijnhof)

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1578 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Schermutseling

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Vlaamse opstandelingen (olv de heer van Boussu en Robert van Melun)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv de heer van Chevreux)

Aantal 1: 4 000 (Verstraete E., 1865)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 23 september 1577 hield Oranje op uitnodiging van de Staten-Generaal een triomfale intocht in Brussel; het betekende het hoogtepunt uit zijn politieke carrière. De held van de opstand werd ingehaald en de eenheid leek een feit. Helaas waren de onderlinge verschillen groot. De provincies hadden elkaar gevonden in de gezamenlijke poging de Spaanse troepen het land uit te werken, maar de godsdienstkwestie was vanaf het begin het moeilijke punt. De meerderheid van de bevolking was nog steeds rooms-katholiek en moest niets hebben van de calvinisten. Desondanks grepen fanatieke calvinistische minderheden in veel steden in Vlaanderen de macht. Begin 1578 kwamen in Gent de calvinisten aan de macht. In 1578/9 werd Vlaanderen een volkomen protestants land waar weinig of niets herinnerde aan het rooms-katholicisme. (Verhoef C., 2000)

Don Juan was afgedaald tot Bouge en had de heer van Chevreux te Leuven achtergelaten samen met 22 afdelingen infanterie en enkele compagnieën cavalerie. De stad Leuven leek voorbestemd om de eerste aanvallen van de opstandelingen te moeten opvangen. De heer van Boussu begaf zich inderdaad in deze richting met het leger van de Dijle, dat bestond uit tweeduizend cavalieristen en evenveel arkebusiers. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

De heer van Chevreux kwam op hen af, samen met het grootste deel van zijn garnizoen. De troepen van de Boussu, die onverwachts werden aangevallen toen ze het gehucht Blauwput hadden bereikt op de weg van Leuven naar Diest, gingen meteen het gevecht aan. Robert van Melun had zich aan het hoofd van de cavalerie gezet en de dappere la Noue voerde de infanterie aan. De herinnering aan het gevecht bij Rijmenam animeerde de Staatse troepen en, nadat ze de eerste schok van de tegenstander hadden opgevangen, trokken ze zelf ten aanval. Het Spaanse leger was verrast door de energie waarmee deze jonge troepen hen bekampten. De heer van Chevreux en de zijnen werden met geweld neergehaald tot zij Leuven naderen. De cavalerie onder leiding van Robert van Melun valt hen aan op het moment dat de Spaanse voorwacht de Leuvense stadspoorten binnenrijdt. Hij trekt zich pas terug als hij een deel van de vijanden heeft gedood. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Na deze overwinning trekken de opstandelingen zich terug omdat ze noch het geld, noch de troepen, noch de artillerie hadden om Leuven te belegeren. Don Juan kon het offensief terug hernemen. (Verstraete E., 2007)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Gavere 1578

VLSV nummer: 51

Naam van de veldslag: Gavere

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Gavere

Deelgemeente: Semmerzake

Straatnamen:

Toponiemen: Leebeek

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1578 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Nationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

De Gentse milities

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

De Malcontenten (olv Chrétien)

Aantal 1: -**Aantal 2:** -**Algemene omstandigheden:**

Op 23 september 1577 hield Oranje op uitnodiging van de Staten-Generaal een triomfale intocht in Brussel; het betekende het hoogtepunt uit zijn politieke carrière. De held van de opstand werd ingehaald en de eenheid leek een feit. Helaas waren de onderlinge verschillen groot. De provincies hadden elkaar gevonden in de gezamenlijke poging de Spaanse troepen het land uit te werken, maar de godsdienstkwestie was vanaf het begin het moeilijke punt. De meerderheid van de bevolking was nog steeds rooms-katholiek en moest niets hebben van de calvinisten. Desondanks grepen fanatieke calvinistische minderheden in veel steden in Vlaanderen de macht. Begin 1578 kwamen in Gent de calvinisten aan de macht. In 1578/9 werd Vlaanderen een volkomen protestants land waar weinig of niets herinnerde aan het rooms-katholicisme. (Verhoef C., 2000) Ondertussen hadden de malcontenten (ontevredenen) zich verenigd. Het betrof hier een groep van katholieke edelen die in de jaren 1577-78 met een eigen leger de Spaanse zijde kozen. Deze edelen kwamen hoofdzakelijk uit Artois, Henegouwen, Namen en Luxemburg, de meest zuidelijke provincies van de Spaanse Nederlanden. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:

In de maand september van het jaar 1578 waren verscheidene compagnieën Waalse soldaten van de zijde van de Malcontenten opgeschoven tot Gavere langs de rechteroever van de Schelde, ten zuiden van Gent. Hun kapitein, Chrétien genaamd, liet hen alle soorten misdaden begaan in de omringende dorpen en dit om wraak te nemen op de Gentenaars. De Gentenaars, gewaarschuwd door de lokale bevolking, lieten enkele detachementen van de stedelijke milities aanrukken. Deze verrasten de malcontenten toen die de nacht doorbrachten in huizen, waarvan ze de eigenaars hadden verjaagd. Deze manier van doen was erg in trek bij de katholieke legers. De Walen vonden de tijd niet om zich te verweren. Zij die probeerden kwamen om door het zwaard, anderen trachten de overkant van de Schelde al zwemmend te bereiken. Daar vielen zij echter in handen van boeren en werden zonder genade opgehangen. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Een vijftigtal overlevenden werd gevangen genomen en naar Gent gebracht, met enkel een hemd als kledingstuk. Enkele tijd later zouden ze terug vrijgelaten worden. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Lauwe 1578

VLSV nummer: 52

Naam van de veldslag: Lauwe

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Menen

Deelgemeente: Lauwe

Straatnamen:

Toponiemen: Leie

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1578 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Nationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

De Gentse milities

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

De Malcontenten

Aantal 1: 600 (Verstraete E., 1865)**Aantal 2:**

5 000 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Op 23 september 1577 hield Oranje op uitnodiging van de Staten-Generaal een triomfale intocht in Brussel; het betekende het hoogtepunt uit zijn politieke carrière. De held van de opstand werd ingehaald en de eenheid leek een feit. Helaas waren de onderlinge verschillen groot. De provincies hadden elkaar gevonden in de gezamenlijke poging de Spaanse troepen het land uit te werken, maar de godsdienstkwestie was vanaf het begin het moeilijke punt. De meerderheid van de bevolking was nog steeds rooms-katholiek en moest niets hebben van de calvinisten. Desondanks grepen fanatieke calvinistische minderheden in veel steden in Vlaanderen de macht. Begin 1578 kwamen in Gent de calvinisten aan de macht. In 1578/9 werd Vlaanderen een volkomen protestants land waar weinig of niets herinnerde aan het rooms-katholicisme. (Verhoef C., 2000) Ondertussen hadden de malcontenten (ontevredenen) zich verenigd. Het betrof hier een groep van katholieke edelen die in de jaren 1577-78 met een eigen leger de Spaanse zijde kozen. Deze edelen kwamen hoofdzakelijk uit Artois, Henegouwen, Namen en Luxemburg, de meest zuidelijke provincies van de Nederlanden. (Verhoef C., 2000)

De Gentenaars, die zoals steeds een sterk geloof hadden in hun eigen krachten, gingen zich met een zeer klein aantal vestigen in het zicht van Menen om er de Malcontenten aan te pakken. Hiervoor bouwden ze een verschansing aan de oevers van de Leie, dichtbij Lauwe. Ze hoopten hiermee het platteland rond Kortrijk veilig te stellen van de dagelijkse ravages. Ze hadden ook het plan opgevat om Menen te belegeren. Hiertoe zou een dam, gebouwd in de bedding van Leie en onder het kanon bij de verschansing, moeten volstaan om het gehele gebied van de rechteroever tussen Lauwe en Wervik te laten onderstromen. Dit zou de operaties van de aanval sterk vergemakkelijken en vooral de weg afsnijden tussen de belegerden en de Waalse provincies. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

De Gentenaars slagen er niet in om hun werken uit te voeren en hoofd te bieden aan de Malcontenten. Zij waren met niet meer dan vijfhonderd arbeiders, inwoners van Gent en plattelandsbewoners, en een zwak detachement van de stedelijke milities. Plots waagde het garnizoen uit Menen een uitval en al snel stoot het door tot de kern van het Gentse leger. De Gentenaars waren verrast en na een hard gevecht kiezen ze de vlucht. De Gentse troepen werden eerder gehinderd dan geholpen door de arbeiders. Zij waren immers ongewapend en belemmerden de Gentse milities in hun bewegingen. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Bijna alle Gentenaars worden gedood of gevangen genomen. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

Mol 1579

VLSV nummer: 54

Naam van de veldslag: Mol

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Mol

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen: Peerdskerkhof

Algemene situering:

NW deel van het Molse Centrum

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1579 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 22 januari **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Duitse huurlingen (olv Lazarro Müller)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv luitenant Garcia de Olivera)

Aantal 2: 200 (Verstraete E., 2007)

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000)

Zes Duitse vaandels van het regiment van Lazarro Müller, kolonel in dienst van de Staten, logeerden in Mol en de naburige dorpen. Jean-Baptiste del Monte, de bevelhebber over het garnizoen van Diest, die de opdracht had gekregen om zich met zijn troepen naar Maastricht te begeven van zodra de koninklijken aanstalten maakten om deze stad te belegeren van op de linkeroever van de Maas, haastte zich om de gouverneur van Leuven in te lichten. Een detachement, bestaande uit een compagnie arkebusiers en een vijftigtal lansiers begeeft zich op weg om dit korps te verrassen. Luitenant Garcia de Olivera leidt de expeditie. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

De 22e januari verrassen de katholieken hun tegenstanders op een moment dat zij er zelfs niet aan dachten om zich te bewaken. Aangezien ze overrompeld werden langs alle kanten en aangezien slechts enkelen bewapend waren, worden ze gemakkelijk overmeesterd en gedood door de cavalerie die de arkebusiers steunde. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De Staatsen sloegen in verwarring op de vlucht en lieten op het slagveld meerdere doden en gevangenen achter. (Knaepen R., 1982)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

IX. Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.

X. Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

XI. Kaart

1) Aanduiding van de slag bij Mol 1579 op een stafkaart uit 1880 (uit Knaepen R., 1982, Mol-Baelen-Desschel

XII. Foto's

Tielt 1579

VLSV nummer: 55

Naam van de veldslag: Tielt

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Tielt

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1579 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: mei **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv kapitein Lombaart)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

de Malcontenten (olv de heer van Montigny)

Aantal 1:

-

Aantal 2:

1 000 - 1 200 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000)

De Staatse troepen hadden een observatiepost te Tielt, bestaande uit vier afdelingen infanterie, onder het bevel van een zekere kapitein Lombaart. De troepen gedroegen zich slecht, doorkruisten de naburige dorpen en bleven her en der overnachten zonder enige voorzorgen te nemen. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

In de loop van de maand mei trekken de Malcontenten, komende uit Menen en Roeselare en onder leiding van de heer van Montigny, erop uit om de troepen van Lombaart te verrassen. De Malcontenten laten de Staatse troepen niet de kans om zich te verzamelen. Geholpen door enkele plaatselijke gidsen weten de Malcontenten hun tegenstanders al snel op te sporen en te doden. Dertig tot veertig Gentse soldaten die waren achtergebleven ter bewaking van Tielt, worden op hun beurt aangevallen. Na zich moedig verweerd te hebben, worden ook zij uiteindelijk gedood.

Afloop:

Er werden zo'n vierhonderd liberalen gedood in de strijd. De rest wordt gevangengenomen. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Zwijndrecht 1576

VLSV nummer: 57

Naam van de veldslag: Zwijndrecht

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Zwijndrecht

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1576 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Vlaamse opstandelingen

Aantal 1: >3 000 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Jan van Alconeta)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Na enkele uiterst moeilijke jaren zag Oranje pas in 1576 kans het tij te keren. Begin november van dat jaar slaagde hij erin de rebellerende gewesten in het noorden van de Nederlanden en de overige gewesten in het zuiden samen te brengen in de Pacificatie van Gent. Men besloot samen te werken teneinde de Spaanse troepen tot de aftocht te dwingen. (Verhoef C., 2000)

Sancho van Avila besloot om de Spaanse troepen te verzamelen in de buurt van Antwerpen en zo te verhinderen dat zij verrast konden worden terwijl ze weggestuurd werden naar de verre provincies. Dit bevel werd snel verspreid over de detachementen en in het bijzonder aan de cavalerie. Deze werd immers, door haar numerieke minderheid en de aanzienlijke afstand die hen scheidde van de infanterie, het meest blootgesteld aan gevaar. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Jan van Alconeta, kapitein van een compagnie arkebusiers te paard, ziet zich verplicht om met zijn troepen het gehele noorden van Vlaanderen door te steken om de orders van zijn generaal op te volgen. In het begin ondervindt hij hierbij geen enkele moeite. Eens in het land van Waas aangekomen, wordt hij beetje bij beetje achtervolgd door de inwoners van de naburige dorpen. Deze hebben zich gewapend en willen hem de oversteek van de Schelde beletten. Eens aangekomen in de buurt van Zwijndrecht, worden de Spanjaarden plots aangevallen door meer dan drieduizend Vlamingen. De briljante cavalerie van Alconeta chargeert zo nu en dan, terwijl de hoofdmacht zijn koers voortzet en tot aan de oevers van de Schelde komt. Aan de overkant heeft de gouverneur van de citadel troepen ter versterking gestuurd alsmede boten voor de overtocht. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De Vlamingen blijven nog een tijd vechten, maar het kanon van de citadel en het fort van de linkeroever, in combinatie met de troepen die voor hen staan, doen hen uiteindelijk beslissen het gevecht te staken. Hun verliezen zijn aanzienlijker dan die van de tegenstander omdat ze hebben aangevallen zonder enige tactische overweging. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.

- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Duffel 1576

VLSV nummer: 58

Naam van de veldslag: Duffel

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Duffel

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1576 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 27 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Vlaamse opstandelingen (olv graaf van Egmont)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Julian Romero)

Aantal 1:

-

Aantal 2:

500 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Na enkele uiterst moeilijke jaren zag Oranje pas in 1576 kans het tij te keren. Begin november van dat jaar slaagde hij erin de rebellerende gewesten in het noorden van de Nederlanden en de overige gewesten in het zuiden samen te brengen in de Pacificatie van Gent. Men besloot samen te werken teneinde de Spaanse troepen tot de aftocht te dwingen. (Verhoef C., 2000)

De troepen die door de staten belast werden met een missie naar Antwerpen, verzamelen in Brabant. De jonge graaf van Egmont begeeft zich, samen met zijn infanterie, naar de brug van Duffel. De Spanjaarden, die alweer op de hoogte waren van de intenties van hun tegenstanders, hadden de balken die de brug ondersteunden, gedeeltelijk doorgezaagd. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Op 27 oktober merkt Egmont de zwakheid van het vijandelijk detachement op dat deed alsof het de brug bewaakt. Hij stuurt zijn colonne er bruusk op af. Zijn manschappen verdubbelen hun vaart en gooien zich op de brug. De brug begeeft het en een deel van het korps van Egmont belandt in het water. De Belgische generaal wil de brug herstellen. Hij bezet een huis dichtbij de rivier en bestookt de vijand met zwaar geschut. Romero, die zich nabij had verschanst met vierhonderd arkebusiers en wat cavalerie, oordeelt dat zijn voorhoede te fel wordt blootgesteld aan het geschut en laat enkele van zijn schutters plaatsnemen in grachten, dichtbij de brug. Na een lange beschieting blaast Romero de aftocht. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De graaf van Egmont wordt vervoegd door andere korpsen, slaagt erin de overkant te bereiken via boten en herneemt de weg naar Antwerpen. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Walem 1576

VLSV nummer: 59

Naam van de veldslag: Walem

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Mechelen

Deelgemeente: Walem

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1576 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Vlaamse opstandelingen (olv de heer van Vorsen, Karel van Gavere)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Julian Romero)

Aantal 1: 600 (Verstraete E., 1865)

Aantal 2: 1 000 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Na enkele uiterst moeilijke jaren zag Oranje pas in 1576 kans het tij te keren. Begin november van dat jaar slaagde hij erin de rebellerende gewesten in het noorden van de Nederlanden en de overige gewesten in het zuiden samen te brengen in de Pacificatie van Gent. Men besloot samen te werken teneinde de Spaanse troepen tot de aftocht te dwingen. (Verhoef C., 2000)

Karel van Gavere, heer van Vorsen, was door de staten van Brabant naar Walem gestuurd, om er de brug over de Nete (ten noorden van het dorp) te bewaken. Hij was in het gezelschap van vier compagnieën infanterie. Julian Romero wou de brug bevrijd zien, aangezien de bezetting ervan de communicatie met Antwerpen en Rupelmonde aanzienlijk bemoeilijkte. Aan het hoofd van 500-600 arkebusiers en een compagnie lichte ruitery kwam hij de opstandelingen tegemoet vanuit Lier. Nadat van Gavere de doorgang over de brug onmogelijk had gemaakt, keerde hij terug naar Walem met het gros van zijn troepen. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Plotseling wordt de brug onder vuur genomen. De Belgen die zich op dat ogenblik te Walem bevonden, nemen snel hun wapens en spoeden zich naar de brug. De bevelhebber laat evenwel na om reservetroepen in het dorp te houden, en zo een eventuele aftocht te dekken. Romero kende de onzinnigheid van de heer van Vorsen en hij had deze fout reeds in zijn plannen voorzien. Hij had een vijftigtal mannen de opdracht gegeven om de brug aan te vallen, passerend langs Duffel en de linkerdijk van de rivier volgend. Het was dit detachement dat de eerste schoten had gelost. Terzelfdertijd had Romero met de rest van zijn troepen de weg genomen die liep tussen Duffel en Sint-Katelijne-Waver. Op die manier had hij onopgemerkt het gehucht Roosendaal ingenomen, dat net achter Walem ligt. Van zodra Romero merkt dat Walem er verlaten bij ligt, stormt hij vooruit met zijn cavalerie, gevolgd door de infanterie, en neemt de weg over de brug in. De opstandelingen, die langs twee kanten aangevallen worden, slagen er evenwel in hun gelederen gesloten te houden. Van Gavere, die beseft welke fout hij heeft gemaakt, werpt zich in het midden van zijn vijanden en slaagt erin net voor de Spaanse infanterie Walem te bereiken. Enkele van zijn soldaten slagen erin om het kerkhof in handen te nemen en verdedigen zich er nog lange tijd, net zoals in de kerk. De rest wordt echter in de rivier geduwd of afgemaakt door de vijandelijke cavalerie. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Zij die in het dorp waren gebleven, worden gevangengenomen samen met hun bevelhebber. Naar schatting bedroegen de verliezen aan de zijde van de opstandelingen zo'n vijfhonderd man, waarvan de helft verdrongen was in de Nete. De Spanjaarden laten ongeveer tweehonderd man achter op het slagveld. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

Maaltebrugge 1582

VLSV nummer: 63

Naam van de veldslag: Maaltebrugge

Alternatieve naam: Maeltebrugge

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Gent

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen: Sieklyn

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1582 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv Odet de Téligny)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Alexander Farnese)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000)

Tijdens de nacht die volgt op de overgave van Oudenaarde, stuurt Alexander Farnese verkenners uit naar de buurt van Gent. De immobiliteit en het gebrek aan actie bij de liberalen doen hem vermoeden dat er een geheime strategie achter schuilt. Hij zet zich aan het hoofd van deze lichte cavalerie en een deel van zijn musketiers en begeeft zich op de grote weg naar Gent. De rest van het koninklijke leger behoudt zijn linies in de buurt van Oudenaarde onder het bevel van Pierre-Ernest van Mansfeld. De troepen van de hertog van Alençon verbleven in de nabijheid van Gent, in de hoek gevormd door de wegen naar Oudenaarde en Kortrijk. De rechtervleugel van deze troepen bevond zich nabij een brug, genaamd Maeltebrugge, de linkervleugel bevond zich achter de Grietgracht en de moerassen van Broeken. De voorhoede bevond zich in het dorp Sint-Denijs-Westrem en het gehucht Hutsepot. Voorts doorliepen 'vedettes' het platteland tussen Zevergem en Deurle. De troepen van de hertog van Alençon zaten meer in met zichzelf dan zich ongerust te maken in de operaties van Alexander Farnese. De meeste oversten waren aan het slapen toen de 'vedettes' de komst van de vijand aankondigden. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Odet de Téligny, zoon van la Noue, bevond zich bij de troepen. Om tijd te sparen tot de komst van zijn collega's en oversten, rukt hij uit met twee korpsen van duizend musketiers en stelt hen op, het eerste bij een omgrachte hoeve, genaamd Sieklyn, het tweede iets verder bij een klein bos. Odet hoopte hiermee om zijn tegenstanders een halt toe te roepen tot zolang beide posten zouden veroverd worden. In plaats daarvan trotseerde Alexander Farnese, aan het hoofd van zijn troepen, het geschut van zijn tegenstanders en stond hij al snel voor de barrière die de ingang naar het kamp afsloot. Van zodra hij daar aankomt stuurt hij er enkele soldaten op uit om de barrière af te breken. Deze worden door een kogelregen onthaald en kolonel Morgan laat hen het ijzer van zijn lansen zien, hetgeen hen verhindert om hun werk uit te voeren. Alexander Farnese beveelt hierop de aftocht. De koninklijken vreesden zo weinig de liberalen dat ze zelfs stopten om de zadels van dode paarden te recupereren. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Ondertussen kwamen de maarschalk van het kamp Rochepot en andere officieren aan vanuit Gent. Ze lieten de barrière openen en gingen in de achtervolging op de koninklijken. Ze deden dit echter met zulke voorzichtigheid dat telkenmale de koninklijken stopten, de Fransen hetzelfde deden. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

Gent 1582

VLSV nummer: 64

Naam van de veldslag: Gent

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Gent

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1582 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger (olv de maarschalk van Rochepot)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Alexander Farnese)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000)

Eind augustus 1582 had de prins van Parma het plan opgevat om het kamp van de liberalen aan te vallen bij Sint-Lievens-Houtem. Rond drie uur 's nachts botste de cavalerie op het kamp. De liberalen kiezen voor de aftocht en begeven zich in de richting van Gent. Ze slagen erin tot Ledeberg te komen. Inmiddels is ook Alexander Farnese aan het hoofd van zijn troepen tot Gent opgerukt. Ze bereikten de vlakte die zich uitstrekte voor de stadsgrachten, rechts van de Brusselse poort. Alexander begreep dat hij alles in het werk moest stellen om een gevecht uit te lokken. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Terwijl Farnese's troepen zich links van de weg naar Ledeberg begaven om zich er in slagorde op te stellen en resoluut in de richting van het kanon te marcheren, viel een elitekorps de detachementen aan die de linker flank van de liberalen bewaakten. Het korps neemt een terp in, die zich in de buurt bevond. Het was een kleine verheffing van het terrein, waarop men meerdere molens had gebouwd op aangelegde heuvels. Deze heuvel was op dit ogenblik van groot belang aangezien deze zich nabij de stadsgrachten en links van de Sint-Lievenspoort bevond. De troepen aldaar zouden kunnen weerstaan aan het vuur afkomstig van de poort, waar de vijand troepen wou posteren. Alexander was vastbesloten om de linkerflank van zijn leger tegen dit punt te drukken. Aangezien de halve maan van de Brusselse poort zo uitgestrekt was en de gracht tussen beide punten een convexe kromme lijn beschreef, was deze positie van de koninklijken degene die hun kon beschermen tegen geschut komende uit de stad. De generaals die de troepen van de hertog van Anjou aanstuurden, pikten deze tactiek niet zo snel op. Bovendien maakten ze de fout om hun troepen rechts van de halve maan, die de Brusselse poort bedekte, op te stellen in plaats van zich zo snel mogelijk te begeven naar de Sint-Lievenspoort en er hun troepen te vervoegen. Gelukkig had de maarschalk van Rochepot deze fout opgemerkt. Hij slaagt erin om de liberalen positie in te laten nemen aan de molens. Hij beveelt generaal Norris een schijnaanval te lanceren op het korps dat zich voor het koninklijk leger bevond. Deze bedreigden immers de poging om de molens terug in te nemen. Ondertussen stelde Rochepot het leger op over de breedte van de stadsgracht. Op die manier liet hij zijn infanterie toe om ten volle gebruik te kunnen maken van hun wapens. Om deze lijn te versterken, liet hij ervoor voorraadkarren posteren. Met deze opstelling kon het leger zich steeds, zonder veel moeite, terugtrekken in de stad door de Brusselse- of de Sint-Lievenspoort. Ondertussen begreep Farnese dat hij geen complete overwinning zou kunnen behalen. Hij ondernam grote moeite om de liberalen de toegang tot één van de twee poorten te ontzeggen. De koninklijken hadden zich in twee korpsen verdeeld, het rechtse onder leiding van Mondragone, het linkse onder leiding van Pierre van Paz. Na verschillende pogingen slaagt een regiment Hoogduitsers uit het linkse korps erin om bezit te nemen van de molenheuvel. Ze houden er meer dan een uur stand. Mondragone van zijn kant valt de karren aan en tracht erin om deze linie te doorbreken. Hij zal echter niet slagen in zijn opzet. Alexander Farnese was reeds bezig met het voorbereiden van de aftocht, als hij het centrum van de liberalen ziet open gaan en de cavalerie achter de flanken van de infanterie de stad intrekt. Nog een laatste keer trekt hij ten aanval. Nu zijn het de Engelsen die weerstaan aan de charges van de cavalerie (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Het gevecht duurt tot 's avonds wanneer Alexander Farnese besluit de strijd te staken en zich terug te trekken. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Vyvenberg 1584

VLSV nummer: 65

Naam van de veldslag: Vyvenberg

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: -

Gemeente: -

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1584 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: februari **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Antoine Grenet)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000)

In het begin van februari 1584 stuurt het garnizoen van Brugge tweehonderd man met levensmiddelen eropuit om hulp te bieden waar nodig. Dit detachement begeeft zich via Torhout, Kortemark en Staden naar Ieper. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Bij het gehucht Vyvenberg valt dit detachement in een hinderlaag door de Spaanse troepen van Antoine Grenet. Het konvooi wordt in beslag genomen en de escorte, die op de vlucht was gedreven, wordt aangevallen door het garnizoen van Diksmuide. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Een groot deel van hen wordt gedood, zelf konden ze slechts een twaalfstal Spanjaarden doden. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Eliksem 1705

VLSV nummer: 71

Naam van de veldslag: Eliksem

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Landen

Deelgemeente: Eliksem

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1705 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 17-18 juli **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerde leger (olv de hertog van Marlborough)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De Spaanse Successieoorlog is een internationaal conflict met wortels die ver in de zeventiende eeuw teruggaan. De essentie van de Successiekwestie komt erop neer dat de Spaanse koning Karel II (1661-1700) niet in staat was erfgenamen voort te brengen. Ondanks twee huwelijken bleef het vijfendertig jaar lang wachten op zijn overlijden om over te gaan tot het verdelen van een groot stuk van de kaart van Europa. De omvang van de Spaanse erfenis was van die aard, dat ze de machtsbalans in Europa volledig kon verstoren: zowel Spanje, aanzienlijke stukken van Noord-Italië, Napels, de Zuidelijke Nederlanden als de kolonies in de Antillen, Noord-, Midden- en Zuid-Amerika stonden op het spel.

In 1704 hadden Marlborough, de aanvoerder van de Engelsen, en zijn bondgenoot prins Eugenius van Savoye, de Fransen verpletterd in de buurt van Blenheim. Na afloop keerde Marlborough in een nauwelijks trager tempo met zijn leger naar de Nederlanden terug. Na de triomf van Blenheim was in het geallieerde kamp de hoop en de overtuiging gegroeid dat Marlborough in de campagne van het volgende jaar ook in de Nederlanden grondig zou afrekenen met de Fransen, en wie weel zelfs de oorlog tot einde brengen. Het viel echter anders uit. De Franse generaals kregen vanuit Versailles verbod om zich in open veld met Marlborough te meten. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De campagne van 1705 werd een maat voor niets, er was alleen maar een treffen van beperkte omvang in de buurt van Eliksem op 17 en 18 juli, waar Engelsen en Hollanders erin slaagden door de Franse verdedigingslijn langs de Kleine Gete te breken. (Gevaert M., 2008)

Afloop:

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

IX. Kaart

X. Foto's

Tussen Neer- en Overijse 1705

VLSV nummer: 72
Naam van de veldslag: Tussen Neer- en Overijse
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt
Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant
Gemeente:
Deelgemeente:
Straatnamen:
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1705 **Eeuw:** 18e eeuw
Datum: - **Alternatieve datum:**
Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)
Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)
Type oorlog: Internationaal
Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerde leger (olv de hertog van Marlborough)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De Spaanse Successieoorlog is een internationaal conflict met wortels die ver in de zeventiende eeuw teruggaan. De essentie van de Successiekwestie komt erop neer dat de Spaanse koning Karel II (1661-1700) niet in staat was erfgenamen voort te brengen. Ondanks twee huwelijken bleef het vijfendertig jaar lang wachten op zijn overlijden om over te gaan tot het verdelen van een groot stuk van de kaart van Europa. De omvang van de Spaanse erfenis was van die aard, dat ze de machtsbalans in Europa volledig kon verstoren: zowel Spanje, aanzienlijke stukken van Noord-Italië, Napels, de Zuidelijke Nederlanden als de kolonies in de Antillen, Noord-, Midden- en Zuid-Amerika stonden op het spel. In 1704 hadden Marlborough, de aanvoerder van de Engelsen, en zijn bondgenoot prins Eugenius van Savoye, de Fransen verpletterd in de buurt van Blenheim. Na afloop keerde Marlborough in een nauwelijks trager tempo met zijn leger naar de Nederlanden terug. Na de triomf van Blenheim was in het geallieerde kamp de hoop en de overtuiging gegroeid dat Marlborough in de campagne van het volgende jaar ook in de Nederlanden grondig zou afrekenen met de Fransen, en wie weel zelfs de oorlog tot einde brengen. Het viel echter anders uit. De Franse generaals kregen vanuit Versailles verbod om zich in open veld met Marlborough te meten. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Na een gedurfde mars, deel door het Zoniënwoud, slaagde Marlborough erin om de Fransen tussen Neerijse en Overijse met een veel grotere troepenmacht te verrassen. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

De Hollandse generaal Slangenburg vond het overschrijden van de IJse echter een te riskante onderneming. Alle moeite was voor niets geweest, Marlborough moest zijn woede verbijten en wachten op een betere gelegenheid. Het gevolg was dat in het voorjaar van 1706 Vlaanderen, Brabant en Henegouwen nog altijd stevig in Franse handen waren. (Gevaert M., 2008)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Verslag

V. Identificatie

VI. Archeologische nota

VII. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

VIII. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

IX. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

X. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

XI. Bibliografie

XII. Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

XIII. Kaart

XIV. Foto's

Diest 1789

VLSV nummer: 79

Naam van de veldslag: Diest

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Diest

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1789 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Brabantse Omwenteling (1789-1790)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

patriottische troepen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Oostenrijkse leger (olv Jozef II)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op het einde van de 18e eeuw kwam West-Europa terecht in een maalstroom van revolutionaire ideeën en bewegingen. Men wilde een maatschappij vestigen die op nieuwe regels gebaseerd was. De Brabantse Omwenteling was het samengaan van conservatieve krachten en progressieven die het niet namen dat een aantal hervormingen van hogerhand werden opgelegd. De Brabanders kwamen in 1787 een eerste keer in opstand tegen het bewind van de Oostenrijkse Keizer Jozef II; dit was de Kleine Brabantse Omwenteling. Met de steun van de Verenigde Provincieën hoopte men de Oostenrijkers te verdrijven. (De Vos L., 1995)

Verloop van de strijd:**Afloop:**

De patriottische troepen behalen de overwinning. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

- IX. Kaart
- X. Foto's

Tienen 1789

VLSV nummer: 80

Naam van de veldslag: Tienen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Tienen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1789 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Brabantse Omwenteling (1789-1790)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

patriottische troepen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Oostenrijkse leger (olv Jozef II)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op het einde van de 18e eeuw kwam West-Europa terecht in een maalstroom van revolutionaire ideeën en bewegingen. Men wilde een maatschappij vestigen die op nieuwe regels gebaseerd was. De Brabantse Omwenteling was het samengaan van conservatieve krachten en progressieven die het niet namen dat een aantal hervormingen van hogerhand werden opgelegd. De Brabanders kwamen in 1787 een eerste keer in opstand tegen het bewind van de Oostenrijkse Keizer Jozef II; dit was de Kleine Brabantse Omwenteling. Met de steun van de Verenigde Provincieën hoopte men de Oostenrijkers te verdrijven. (De Vos L., 1995)

Verloop van de strijd:**Afloop:**

De patriottische troepen behalen de overwinning. (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

- IX. Kaart
- X. Foto's

Zoutleeuw 1789

VLSV nummer: 81

Naam van de veldslag: Zoutleeuw

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Zoutleeuw

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1789 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Brabantse Omwenteling (1789-1790)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

patriottische troepen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Oostenrijkse leger (olv Jozef II)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op het einde van de 18e eeuw kwam West-Europa terecht in een maalstroom van revolutionaire ideeën en bewegingen. Men wilde een maatschappij vestigen die op nieuwe regels gebaseerd was. De Brabantse Omwenteling was het samengaan van conservatieve krachten en progressieven die het niet namen dat een aantal hervormingen van hogerhand werden opgelegd. De Brabanders kwamen in 1787 een eerste keer in opstand tegen het bewind van de Oostenrijkse Keizer Jozef II; dit was de Kleine Brabantse Omwenteling. Met de steun van de Verenigde Provincieën hoopte men de Oostenrijkers te verdrijven. (De Vos L., 1995)

Verloop van de strijd:**Afloop:****Belang (militair/politiek):**

De patriottische troepen behalen de overwinning. (De Vos L., 1995)

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.

IX. Kaart

X. Foto's

Herentals 1798

VLSV nummer: 84

Naam van de veldslag: Herentals

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Herentals

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 28 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands (olv D.H. Stollman)

Aantal 1: 3000 (De Bruyne A. 1948)
2600-3000 (Verhaegen P., 1926)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal Bonardy)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag.

Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Na verschillende hinderlagen op weg naar de stad zelf kwam het tot een schietpartij. Weldra stond half Herentals in Lichterlaaie, waarbij de gloed kon gezien worden vanaf de Lierse stadswallen. (Goovaerts A., 2007) De Brigands moeten eerst wijken voor het vuur van het grof geschut, maar de Franse infanterie, die daarna vooruit stormt, stuit op een goed gericht geweervuur, en weldra gaat de strijd over in een gevecht van man tegen man, waardoor de Sansculotten op korte tijd weer buiten de poort geslagen zijn. Het Franse geschut rukt vooruit en baant een weg voor het voetvolk. Generaal Bonardy heeft ook een ander bevel gegeven: 'Het vuur erin!'. Vechten willen de Brigands wel, zich laten roosteren niet. Dus trekken ze langzaam achteruit, en zetten zich in het lager gedeelte van de stad vast, tot zij ook daar moeten wijken. (De Bruyne A., 1948)

Afloop:

De Brigands verlieten de stad en Herentals werd een boete van 1.250 gulden opgelegd. De Fransen waren ervan overtuigd dat het Kempische Brigandsleger definitief de kop was ingedrukt. (Goovaerts A., 2007) Driehonderd Brigands zijn gesneuveld. Corbeels en de andere hoofdmannen trekken met hun volgelingen dieper de Kempen in. (De Bruyne A., 1948)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Bruyne, A. (1948). De boerenkrijg : 1798: voor outer en heerd. Leuven, Davidsfonds.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Grauwels, J. (1966). "Herentals-Hasselt in de Boerenkrijg." Pallas(28): 55-57.
- Poblome, J. and J. Verberckmoes (2007). De Boerenkrijg: Een Archeologische Kijk Op De Periode Rond 1798, Peeters Publishers.
- St Broux, E. (1936). "Gevecht te Herentals (1798)." Herentals(II): 122-129.
- Verhellen, J. R. (1949). Rond de Boerenkrijg in Herenthals en omstreken.

IX. Kaart

X. Foto's

Meerhout 1798

VLSV nummer: 85

Naam van de veldslag: Meerhout

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Meerhout

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 12 november **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands (olv Van Gansen)

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger (olv generaal Chabert)

Aantal 2: 1 050 (Verhaegen P., 1926)**Algemene omstandigheden:**

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag.

Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

In de vroege morgen van 12 november worden de Brigands te Meerhout aangevallen door generaal Chabert. Met ruitery en geschut gaat het los tegen de Brigands, die hier op hun beste zijn. Tweemaal worden de Fransen achteruitgeslagen, en niet enkel de kanonnen worden door de Brigands genomen, ook Chabert zelf is een ogenblik in hun handen. Een charge der huzaren, waarbij de Brigands de kanonnen weer verliezen, bevrijdt ten slotte de generaal, die onmiddellijk de aftocht beveelt. (De Bruyne A., 1948)

Afloop:

De aftocht van de Fransen betekende een zware nederlaag. De boeren waren echter niet strategisch genoeg om hun overwinning militair te exploiteren. (Goovaerts A., 2007) De Fransen brengen uit Meerhout zeven karren doden mee naar Diest, en te Breda komen dagenlang voertuigen met gewonden toe. (De Bruyne A., 1948)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Caerts, J., D. Bertrands, et al. De landelijke opstand tegen de dienstplichtwet : besloten tijd en Boerenkrijg in het grensgebied Brabant-Loon (1797-1802): Meerhout, Olmen, Eindhout, Veerle, Vorst, Tessenderlo, Kwaadmechelen, Oostham, Beverlo / Door Jos Caerts, Dirk Bertrands, Jos Sterckx e.a.; eindred.: François Van Gehuchten, Grensheemkringen Brabant-Loon.
- De Bruyne, A. (1948). De boerenkrijg : 1798: voor outer en heerd. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Poblome, J. and J. Verberckmoes (2007). De Boerenkrijg: Een Archeologische Kijk Op De Periode Rond 1798, Peeters Publishers.
- Verhaegen, P. (1922). La Belgique sous la domination française : 1792-1814. Bruxelles, Goemaere.

IX. Kaart

X. Foto's

Geel 1798

VLSV nummer: 86

Naam van de veldslag: Geel

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Geel

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 23 november **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands (olv Corbeels)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal Latour)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag.

Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

In de buurt van Geel leden de Brigands een zware nederlaag. (Gevaert M., 2007)

Afloop:

Ongeveer 1 000 rebellen sneuvelden er, en wat erger was, de aanvoerders Meulemans en Corbeels werden gevangengenomen en in triomf weggevoerd. (Gevaert M., 2007)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Ceyssens, L. (1933). "<< La bagarre de Gheel >> en haar gevolgen." Oudheid en Kunst(XXIV): 117-149.
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Poblome, J. and J. Verberckmoes (2007). De Boerenkrijg: Een Archeologische Kijk Op De Periode Rond 1798, Peeters Publishers.

IX. Kaart

X. Foto's

Zichem 1798

VLSV nummer: 87

Naam van de veldslag: Zichem

Alternatieve naam: Sichem

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Scherpenheuvel-Zichem

Deelgemeente: Zichem

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 23 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands (olv Goossens en Crabeels)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Franse leger

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag.

Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Op 22 oktober werd Aarschot overrompeld door de patriotten die waarschijnlijk te Mechelen en Lier slag hadden geleverd. De Fransen vreesden hierdoor een aanval op Diest en trokken op verkenning uit. Hierbij kwam het tot een treffen met de Brigands te Zichem op 23 oktober. (Coenen A., 2007)

Afloop:**Belang (militair/politiek):** 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Poblome, J. and J. Verberckmoes (2007). De Boerenkrijg: Een Archeologische Kijk Op De Periode Rond 1798, Peeters Publishers.

IX. Kaart

X. Foto's

Wilsele 1798

VLSV nummer: 88

Naam van de veldslag: Wilsele

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Leuven

Deelgemeente: Wilsele

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 27 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands (olv Elen)

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger (olv generaal Durutte, generaal Frantzen)

Aantal 2: -**Algemene omstandigheden:**

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag.

Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

In de namiddag van 27 oktober komt het tot een treffen te Wilsele. Het geluk is in zoverre met de Brigands, dat het Franse voetvolk afgezonderd wordt van de ruiters die op de vlucht slaan. Uit Diest is echter generaal Durutte op weg naar Leuven. Te Wilsele valt hij de vechtende Brigands in de rug aan. (De Bruyne A., 1948)

Afloop:

De Brigands slaan op de vlucht en trekken zich terug in de omliggende dorpen. (De Bruyne A., 1948)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Bruyne, A. (1948). De boerenkrijg : 1798: voor outer en heerd. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Poblome, J. and J. Verberckmoes (2007). De Boerenkrijg: Een Archeologische Kijk Op De Periode Rond 1798, Peeters Publishers.

IX. Kaart

X. Foto's

Herne 1798

VLSV nummer: 89

Naam van de veldslag: Herne

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Herne

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger

Aantal 2: -**Algemene omstandigheden:**

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag.

Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Het belangrijkste historische gebouw in Herne is het oude Karthuizer klooster. Aan dit gebouw werd in de Boerenkrijg een veldslag uitgevochten. (Coenen A., 2007)

Afloop:**Belang (militair/politiek):** 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Poblome, J. and J. Verberckmoes (2007). De Boerenkrijg: Een Archeologische Kijk Op De Periode Rond 1798, Peeters Publishers.

IX. Kaart

X. Foto's

Moorslede 1798

VLSV nummer: 90

Naam van de veldslag: Moorslede

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Moorslede

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 25 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Schermutseling

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger

Aantal 2: -**Algemene omstandigheden:**

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag.

Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

In de nacht van 24 op 25 oktober weerklonk voor het eerst oproerig klokkengelui aan de basiliek van Dadizele. Tegen dat een gendarmeriedetachement ter plaatse was, liepen de Brigands al richting Moorslede, waar ze slag leverden tegen de Fransen. (Gevaert M., 2007)

Afloop:**Belang (militair/politiek):** 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

IX. Kaart

X. Foto's

Wuustwezel 1813

VLSV nummer: 92

Naam van de veldslag: Wuustwezel

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Wuustwezel

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1813 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 19 december **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: Opstand der Nederlanden (1813-1815)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal graaf Roguet)

Aantal 1: enkele duizenden (Wesalia, 1926)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Russische leger (olv generaal Platov)

Aantal 2: enkele honderden (Wesalia, 1926)

Algemene omstandigheden:

De opstand der Nederlanden tegen het gezag van Napoleon begon op 15 november 1813 te Amsterdam. De keizer zond veldheer Maison aan het hoofd van een troepenmacht, om Brabant en het westen van België tegen de geallieerden te beschermen. Ondertussen drongen de geallieerden, met name Bülow en Wintzingerode, in Holland door.

Op 14 december 1813 kwam een afdeling Kozakken van omtrent 80 man, onder het bevel van een kapitein en andere officieren, Wuustwezel binnen. Een deel van hen trok verderop tot in de heide tegen Brasschaat om er te kamperen. De vijftiende in de namiddag kwamen er nog enige honderden, zowel Kozakken als Tartaren genoemd Baskirs, onder het bevel van generaal Platov. De volgende dag werden groepen uitgezonden naar de omliggende dorpen. De zestiende beval generaal Platov de Oostenrijkse vlag op de toren te laten wapperen en de negentiende liet hij een oproep van de Pruisische generaal Bülow afkondigen. Gedurende drie dagen kampeerden de Kozakken en andere troepen in het dorp en eisten enkel voedsel voor hen en voor hun paarden, zonder de inwoners enig leed te veroorzaken. (Wesalia, 1926)

Verloop van de strijd:

Op 19 december kwam een colonne Franse troepen, enkele duizenden sterk, onder het bevel van generaal graaf Roguet; naderde het dorp en viel de Kozakken aan. Deze trokken zich terug in de heide tussen Wuustwezel en Groot Zundert, waarna de Franse legerbende terug keerde naar het dorp en er al de huizen plunderde, zowel van het dorp als de omliggende gehuchten. (Wesalia, 1926)

Afloop:

Op 20 december vertrokken de Fransen naar Breda, vanwaar ze terugkwam op 23 december. Ze bleven in de gemeente tot de vierentwintigste, waarna ze dan de richting van Hoogstraten namen. Overdag en 's nachts plunderden ze nog vele huizen. (Wesalia, 1926)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Goris, G. (1926). "Slag van Wuestwezel." Wesalia(I): 9-11 & 29-31.

IX. Kaart

X. Foto's

Bellegem 1814

VLSV nummer: 93

Naam van de veldslag: Bellegem

Alternatieve naam: Belleghem

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Kortrijk

Deelgemeente: Bellegem

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1814 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: Opstand der Nederlanden (1813-1815)

Type oorlog:

Type actie:

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Verloop van de strijd:

Afloop:

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Janssens De Bisthoven, B. (1966). "Krijgsverrichtingen te Bellegem in 1814." De Leiegouw(VIII): 287-295.

IX. Kaart

X. Foto's

Hasselt 1831

VLSV nummer: 96

Naam van de veldslag: Hasselt

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Hasselt

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 8 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger (olv generaal Daine)

Aantal 1: 10 000 (Nater J., 1980)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv generaal-majoor Boreel)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Schelde- en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan.

De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Bij Hasselt nemen de Nederlanders een stelling in. Men krijgt snel in de gaten dat het Maasleger nu volledig op de terugtocht is. Een poging van de Belgische generaal Daine om Hasselt nog door enkele detachementen en een paar kanonnen te verdedigen wordt onmiddellijk de kop ingedrukt. Met donderend geweld jaagt de ruitery met een sectie rijdende artillerie over de keien van de nauwe straten van de stad naar de Tongerense poort. Even buiten de stad op de weg naar Tongeren stuiten de ruiters al op de achterhoede van het Maasleger. Een paar kanonschoten in de dicht opeengedrongen troepenmassa veroorzaken een paniek, die zich snel door het gehele Maasleger verspreidt. De paarden van de legervoertuigen en ambulances slaan op hol, kanonnen kantelen van de weg in de sloot: de chaos is volkomen. Tenslotte weten de Belgen tegenmaatregelen te nemen. Ter hoogte van het plaatsje Cortesen worden enkele kanonnen geplaatst om hiermee het vuur van de rijdende Nederlandse artillerie te beantwoorden. Ook worden twee eskadrons kurassiers opgesteld om tegenweer te bieden. Boreel laat hierop het vuren staken, de achtervolging is beëindigd (Nater J., 1980)

Afloop:

Het Maasleger is voor de eerstvolgende dagen volledig uitgeschakeld, vele afdelingen lossen op, de manschappen verlaten het leger en trekken in een verwarde massa naar Luik. In totaal verloor het Maasleger bij Hasselt ongeveer zevenhonderd man tegen zeer geringe Nederlandse verliezen. Nater J., 1980)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- s.a., (1859). "De gevechten bij Kermpt en Hasselt (7 en 8 augustus 1831)." De militaire spectator: 117-125 & 234-236.
- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Nater, J. P. (1980). De tiendaagse veldtocht : de Belgische opstand 1830/1831. Haarlem, Fibula-Van Dishoeck.

IX. Kaart

X. Foto's

Lubbeek 1831

VLSV nummer: 97

Naam van de veldslag: Lubbeek

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Lubbeek

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 12 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger (olv generaal Niellon)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv luitenant-generaal baron Van Geen)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Scheldeleger en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan.

De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De Nederlandse eerste divisie onder leiding van Van Geen krijgt bij haar opmars naar Leuven ten noorden van de stad te maken met de brigade Niellon, die nog steeds het dorp Lubbeek en de Pellenberg bezet houdt. Er is een voorhoede geformeerd bestaande uit jagers almede een compagnie lancers en een sectie rijdende artillerie, het geheel onder leiding van luitenant-kolonel Gey. Kort na vier uur 's ochtends stuit deze ter hoogte van Lubbeek op de vijand ter sterkte van twee compagnieën infanterie. Er ontstaat een ernstig tirailleursgevecht. Om de tegenstand des te spoediger te overwinnen besluit generaal Van Geen Lubbeek van twee kanten aan te tasten. Deze operatie wordt echter bemoeilijkt door een invallende mist. Zodra de mist na een uur is opgetrokken wordt de aanval met kracht hervat en weldra kan het dorp stormenderhand worden genomen. De verdediging ervan beperkt zich tot enkele achterhoedegevechten, want Niellon heeft bevel gekregen verder op Leuven terug te trekken. Terwijl het merendeel van de brigade Niellon zich in goede orde op de Pellenberg terugtrekt, bespeurt overste Gey in een holle weg plotseling twee achtergebleven bataljons. Vanuit een hoger gelegen positie wordt het vuur geopend op hen. De uitwerking is vernietigend. De troep raakt in verwarring en juist op dat moment chargeren de lancers, die met sabel en lans vreselijk huishouden in de vijandelijke rijen. (Van Der Hoeven H., 1973)

Afloop:

Slechts een klein gedeelte van de ingesloten Belgische bataljons kan zich redden, de rest wordt gedood of gewond en gevangen gemaakt. Hierna rukken de Nederlandse troepen verder op richting Leuven waar ze hopen verder strijd te kunnen leveren. Ze posteren zich tegenover de stad aan de rand van de Looberg. (Van Der Hoeven H., 1973)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Van der Hoeven, H. (1973). De Belgische beroerte : de Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830-1839. Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij.

IX. Kaart

X. Foto's

Boutersem 1831

VLSV nummer: 99

Naam van de veldslag: Boutersem

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Boutersem

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 11 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv generaal Meyer)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Scheldeleger en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan.

De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

In de loop van de middag van 11 augustus vindt een gevecht plaats net buiten Boutersem tussen de voorhoede van de derde divisie van het Nederlandse leger en de voorhoede van het Scheldeleger. Het betrof een laatste poging van koning Leopold om zijn twee legerkorpsen te verenigen. De Nederlanders werden bijtijds verwittigd door een patrouille lancers en konden, nog voor de Belgische aanval, dekking zoeken achter de struiken en bomen buiten het dorp. (Nater J., 1980)

Afloop:

De Belgen wisten de Nederlandse voorhoede terug te dringen tot aan het dorp Roosbeek. (Nater J., 1980)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Nater, J. P. (1980). De tiendaagse veldtocht : de Belgische opstand 1830/1831. Haarlem, Fibula-Van Dishoeck.
- Van der Hoeven, H. (1973). De Belgische beroerte : de Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830-1839. Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij.

Antwerpen 1830

VLSV nummer: 100

Naam van de veldslag: Antwerpen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Antwerpen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1830 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Omwenteling (1830)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Verloop van de strijd:

Afloop:

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- S.a., (1832). "De belegering en glorierijke verdediging van de citadel van Antwerpen in december 1832."
- s.a., (1870). "Nog iets over de citadel van Antwerpen (1830-1832)." Nieuwe militaire spectator: 224.
- De Simpel, D. (1832). Beleg en verovering van het kasteel of vermaerde citadel van Antwerpen (1832). Roeselaere.
- Immerzeel, J. (1833). Geschiedenis der belegering en kapitulatie van het kasteel van Antwerpen in 1832. Amsterdam.
- Knoop, W. (1867). Seelig op de citadel van Antwerpen (1830-1832). Schiedam.
- Larrey, D. (1833). Histoire chirurgicale du siège de Anvers. Parijs.
- Lastdrager, A. (1846). Belegering en verdediging des kasteels van Antwerpen (1830-1832). Amsterdam.
- Steur, J. (1934). "Het voorspel van de verdediging der citadel van Antwerpen." Gids **XCVIII**(IV): 282-292.

IX. Kaart

X. Foto's

Duffel 1830

VLSV nummer: 101

Naam van de veldslag: Duffel

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Duffel

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1830 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: september **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Omwenteling (1830)

Type oorlog: Internationaal

Type actie: Schermutseling

Historische regio: Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Verloop van de strijd:

Afloop:

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- S.a., (1859). "Kort relaas van het gevecht bij en de inneming van het dorp Duffel." Nieuwe militaire spectator: 492 & 544.

IX. Kaart

X. Foto's

Hechtel 1831

VLSV nummer: 102

Naam van de veldslag: Hechtel

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Hechtel-Eksel

Deelgemeente: Hechtel

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 5 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger (olv majoor Le Charlier)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv Cort Heyligers)

Aantal 1: 600-700 (Van Der Hoeven H., 1973)

Aantal 2:

6 000 (Van Der Hoeven H., 1973)

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Scheldeleger en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan.

De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De zesde augustus is een rustdag voor de drie Nederlandse divisies. Enkel de reservedivisie, onder leiding van Cort Heyligers, is deze dag nog steeds in opmars. Deze divisie bestaat uit twee brigades en is geheel uit schutterijen samengesteld. Het is de bedoeling van het hoofdkwartier dat deze divisie de linkervleugel van het oprukkende leger zal dekken en de grenzen van Noord-Brabant beschermen. Zonder ook maar ergens een vijand te bespeuren zakken Heyligers en zijn troepen de weg van Eindhoven naar Hasselt af. Bij het dorp Hechtel vindt er een kort vuurgevecht plaats met een Belgisch bataljon, dat de naam 'Tirailleurs de la Meuse' draagt. (Nater J., 1980) Generaal Knotzer zendt west- en oostwaarts van het dorp een bataljon schutters in de hoop de vijand op die manier te kunnen omsingelen. Een centrale colonne opent nu gesteund door het artillerievuur de aanval op het dorp en schiet de eerste huizen in brand. De vijand wijkt hierop terug maar kan ontkomen doordat de Nederlandse 'tang' zich gehinderd door een moeras niet tijdig kan sluiten. (Van Der Hoeven H., 1973)

Afloop:

De reservedivisie kan de nacht van 5 op 6 augustus ongestoord doorbrengen in en om Hechtel. (Nater J., 1980)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van beleevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Jacques, E. (1965). "De gevechten te Hechtel in 1831." Het oude land van Loon(XX): 117-134.
- Nater, J. P. (1980). De tiendaagse veldtocht : de Belgische opstand 1830/1831. Haarlem, Fibula-Van Dishoeck.
- Van der Hoeven, H. (1973). De Belgische beroerte : de Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830-1839. Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij.

IX. Kaart

X. Foto's

Kalmthout 1831

VLSV nummer: 103

Naam van de veldslag: Kalmthout

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Kalmthout

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 3 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv kolonel baron d'Ablaing van Giessenburg)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Scheldeleger en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan.

De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

In de namiddag van 3 augustus was een colonne uit Bergen op Zoom onder leiding van kolonel baron d'Ablaing van Giessenburg de vijand gaan opzoeken. Deze colonne, bestaande uit een tweetal bataljons Overijsselse, Zuid-Hollandse en Utrechtse schutters, was via Essen opgerukt naar Kalmthout. Tegen vier uur 's middags stootte men daarbij op de vijandelijke voorposten en ontstond er zich een vuurgevecht. Omdat hij de sterkte van de vijand niet kende, beperkte kolonel d'Ablaing zich vooreerst tot een verdedigende stelling van waaruit enkele kleine aanvallen van de vijand konden worden afgeslagen. Van zodra de Nederlandse colonne assistentie kreeg van de Bredase macht onder leiding van luitenant-kolonel Veeren namen zij het initiatief over. De tegenpartij werd nu door de voortrukkende tirailleurs uit het bosgedeelte verdreven waarin zij zich verschanst had, totdat de invallende duisternis een eind aan de strijd maakte. (Van Der Hoeven H., 1973)

Afloop:

Aan Nederlandse zijde waren de verliezen tot enkele gewonden beperkt gebleven, de Belgen hadden verscheidene doden te betreuren (Van Der Hoeven H., 1973)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. and P. Moor (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Kunst, H. (1968). "Overijlse schutters in het gevecht bij Kalmthout (5 augustus 1831)." Le courrier de l'armee-De legerbode: 70-73.
- Standaert, L. (1951-1952)). "Een schermutseling te Kalmthout." Le courrier de l'armee-De legerbode(IV): 34-41.
- Van der Hoeven, H. (1973). De Belgische beroerte : de Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830-1839. Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij.

IX. Kaart

X. Foto's

leper 1584

VLSV nummer: 104

Naam van de veldslag: Ieper

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Ieper

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1584 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 16 februari **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger

Aantal 1: 1 000 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Antoine Grenet)

Aantal 2: 2300 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000)

De Bruggelingen waren misnoegd nadat hun konvooi te Vyvenberg was aangevallen in februari 1584. Ze vormen een nieuw konvooi dat bestaat uit tachtig karren met levensmiddelen en munitie, honderd vijftig boeren met rugmanden en als escorte vijfhonderd lancers, honderd musketiers en vijfhonderd arkebusiers. Ook deze keer was Antoine Grenet verwittigd van de komst van de liberalen. Hij vond nog de tijd om het garnizoen van Diksmuide ter hulp te roepen en een divisie lancers onder leiding van Charles van Luna. Dankzij deze versterkingen beschikte Antoine Grenet over tweeduizend man voetvolk en driehonderd ruiters. Antoine Grenet wacht het konvooi op langs de weg naar Torhout als men hem komt melden dat het konvooi leper is genaderd. Hij laat een deel van zijn troepen achter bij de versterking te Sint-Jan en trekt eropuit met zijn overige manschappen. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Antoine Grenet leidt zijn troepen naar de vlakte van Kruipendaarde, alwaar de liberalen moesten passeren. Het hoofd van het konvooi komt tegelijkertijd aan en onmiddellijk ontstaat er een gevecht tussen de protestanten en de katholieken. De eersten waren dermate in de minderheid dat ze onmogelijk hun doel, leper, konden bereiken. Het konvooi, dat aanzienlijk vergroot was tijdens de laatste etappe doordat de afstand tussen de wagens sterk was gegroeid, werd aangevallen in de flank. Gelukkig hadden de boeren gelijke tred weten aan te houden met de troepen. Gesteund langs de ene zijde door hun escorte en langs de andere zijde door gouverneur Marquette, weten zij leper te bereiken. Voor het merendeel van de karren was het te laat. Ook de infanterie, die vooral uit Schotten bestond, neemt de vlucht. De Schotten hopen Menen te bereiken, waar een garnizoen landgenoten gelegerd was. Ze worden echter ingehaald door de troepen van Luna en sneuvelen bijna allemaal. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De liberalen zouden meer dan 500 man verliezen, zelf doodden ze er slechts een twintigtal. Deze nieuwe tegenslag dreef de verdedigers van leper echter niet tot wanhoop. Het zou nog meer dan een maand duren eer de stad zal capituleren. Op 7 april geeft leper zich over. Tegen dan is elke hoop op hulp reeds verdwenen. Ook Brugge stond toen op het punt om zijn poorten te openen voor de katholieken en ook Gent onderhandelde met hen over aanvaardbare voorwaarden tot capitulatie. Op 10 april wordt het verdrag goedgekeurd door Alexander Farnese. Het garnizoen mocht zich vrij terugtrekken, de buitenlanders met al hun wapens, de landgenoten enkel met hun dolken en zwaarden. De stad moest 100 000 florijnen betalen aan de overwinnaar. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van beleevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie

- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

Vilvoorde 1584

VLSV nummer: 105

Naam van de veldslag: Vilvoorde

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Vilvoorde

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1584 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: november **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Staatse leger

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Georges Basta en Edouard Lanzavecchia)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 6 januari 1579 sloten de in het zuiden van de Nederlanden gelegen gewesten zich opnieuw aan bij hun wettige heer, de koning van Spanje. De noordelijke gewesten ondertekenden de Unie van Utrecht, waarbij zij de gewetensvrijheid handhaafden. Voor de noordelijke gewesten brak een periode van grote tegenslagen aan. Parma rook zijn kans en begon aan een goed opgezette veroveringstocht. Daarbij boekte hij grote successen in Vlaanderen en Brabant. (Verhoef C., 2000) Sedert de koninklijken erin geslaagd waren om zich te vestigen in Vilvoorde en Dendermonde hadden ingenomen, ondervond Brussel alle ongemakken van een blokkade. De prijs van levensmiddelen was dermate gestegen dat de gouverneur alle moeite had om zijn inwoners en garnizoen onder controle te houden. Deze situatie was niet erg lang meer houdbaar en in de maand november ontvangt Vander Tympel eindelijk een konvooi met tweehonderd karren, geleverd door Mechelen en Antwerpen. Alexander Farnese kreeg weet van deze operatie en beveelt Georges Basta en Edouard Lanzavecchia om naar Vilvoorde te gaan en het konvooi op te wachten. Het konvooi wordt geleid door 9 'cornettes' cavalerie en een twaalfstal compagnieën infanterie. De achterhoede was echter zwak; de liberalen verwachtten zich immers niet aan een aanval. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Vooraleer de koninklijken aan de aanval beginnen gebruiken ze een strategie die wonderwel zal slagen. Ze hadden een groot aantal trompetten en tamboers meegebracht die de nacht opluisterden met een indrukwekkend geluid. Op die manier wilden ze de liberalen doen geloven dat ze beschikten over een uitgebreide troepenmacht. De wanorde bij de liberalen bleek groot toen ze de indruk hadden dat ze vanaf elke kant konden worden aangevallen. De bestuurders van de voertuigen sloegen in paniek en trachtten te vluchten in alle richtingen. De cavalerie en de infanterie van de escorte hadden zich samen opgesteld om aan de schok te weerstaan. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Door de duisternis slagen een groot aantal van de karren erin om Mechelen te bereiken. De troepen zelf lijden een verlies van zo'n tweehonderd man, de rest vlucht naar Mechelen of Brussel. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie

- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

- IX. Kaart
- X. Foto's

Blankenberge 1587

VLSV nummer: 107

Naam van de veldslag: Blankenberge

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Blankenberge

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1587 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 4 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden (olv Leicester)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Alexander Farnese)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 10 juli 1584 werd Oranje te Delft doodgeschoten. Zijn dood schiep een vacuüm. De politieke en militaire leiding van de opstand was weggevallen. Inzake de opvolging was er niets geregeld. Er brak een stadhouderloos tijdperk aan. Oranjes' tweede zoon, Maurits, was pas zestien jaar. Samen met zijn neef Willem Lodewijk zou Maurits zich in militaire zaken specialiseren. De politieke erfenis van Willem van Oranje kwam uiteindelijk bij de pensionaris van Rotterdam, Johan van Oldenbarnevelt, terecht. Op 17 augustus 1585 viel Antwerpen. Het was de zwaarste slag voor de rebellen sinds de val van Maastricht. In Vlaanderen waren alleen Oostende en Sluis nog in Staatse handen. De Schelde werd door de Zeeuwen en Hollanders gesloten. De handel kwam grotendeels stil te liggen. In het zuiden begon een rekatholisering. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:

Op 4 augustus 1587 vertrekt Leicester uit Oostende aan het hoofd van vijfduizend infanteristen en vijfhonderd ruiters. Hij begeeft zich naar Blankenberge waar hij geen weerstand verwachtte. Hij had het bevel gegeven aan de commandant van de vloot om van dit moment te profiteren om de dijk van het Zwin te doorbreken in de buurt van Ter Hofstede en er enkele boten door te laten. Het fort van Blankenberge was hersteld en versterkt door de koninklijken. Karel van Mansfeld had zich naar het fort gehaast met een versterking van zes 'cornettes' cavalerie en vijfhonderd elite infanteristen. Terwijl de geconfedereerden de dijk trachten te doorbreken in de hoop Alexander Farnese uit zijn verschansing te lokken en de doortocht van de vloot te vergemakkelijken, had deze nog meer troepen geplaatst om zijn kamp te verdedigen. Farnese simuleert vervolgens met de rest van zijn manschappen een aanval op het kamp van de geconfedereerden. Leicester, die dacht dat zijn vloot zijn orders had opgevolgd, trekt zich terug naar Oostende. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Leicester verloor heel wat manschappen van de achterhoede, die door Farnese werd aangevallen met zijn volledige cavalerie. De bevelhebber van de Geconfedereerden trekt zich snel terug naar Zeeland. Hierna begint Farnese met het beleg van Blankenberge. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Haacht 1589

VLSV nummer: 108

Naam van de veldslag: Haacht

Alternatieve naam: Haecht

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Haacht

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1589 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden
(olv kapitein Bartholomeus Toralva)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger

Aantal 1: 130 (Verstraete E., 1865)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op 17 augustus 1585 viel Antwerpen. Het was de zwaarste slag voor de rebellen sinds de val van Maastricht. In Vlaanderen waren alleen Oostende en Sluis nog in Staatse handen. De Schelde werd door de Zeeuwen en Hollanders gesloten. De handel kwam grotendeels stil te liggen. In het zuiden begon een rekatholisering. Reeds in 1581 was koning Filips door de Staten Generaal van de noordelijke gewesten via de Acte van Verlatinghe als staatshoofd aan de kant geschoven. In 1588 waren de Staten Generaal zover dat de onafhankelijke en confederale 'Republiek van de Verenigde Provinciën' werd uitgeroepen. (Verhoef C., 2000)

De geconfedereerden waren aangekomen te Rotselaar, aan de Dijle, en waren van plan om de rivier voor een tweede maal over te steken, in de buurt van Rijmenam, als kapitein Bartholomeus Toralva, die terugkwam van Geertruidenberg en zich dichtbij Aarschot bevond, het gevecht bij Tienen vernam. Alhoewel zijn manschappen moe waren van de lange tocht en hij slechts over honderd dertig man beschikte, ging hij onmiddellijk op weg naar de vijand. De dubbele passage over de rivier had de mars van de geconfedereerden vertraagd (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Op het moment dat de cavalerie, die de voorhoede vormde, en een deel van de bagage de Dijle tussen Haacht en Keerbergen hadden overgestoken, werden zij belaagd door de tegenstander. De Spanjaarden hadden niets te vrezen van hun tegenstanders en vallen hen frontaal aan. De vermoeide geconfedereerden werden bovendien gehinderd door het omvangrijke materiaal dat ze meesleurden. Desalniettemin bieden ze de nodige weerstand. De geconfedereerden hielden zich meer bezig met het redden van hun materiaal dan te vechten tegen de vijand. Uiteindelijk moeten ze de strijd staken en de resterende karren achterlaten. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De geconfedereerden trachten al zwemmend de overkant te bereiken. Enkele worden gevangen genomen, sommigen worden gedood of verdrinken. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Zichem 1594

VLSV nummer: 109

Naam van de veldslag: Zichem

Alternatieve naam: Sichem

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Scherpenheuvel-Zichem

Deelgemeente: Zichem

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1594 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 13 december **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Muiters

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Spaanse leger (olv generaal Don Luis Verdasco

Aantal 2: 5 000 (Verstraete E., 1865)**Algemene omstandigheden:**

Reeds in 1581 was koning Filips door de Staten Generaal van de noordelijke gewesten via de Acte van Verlatinghe als staatshoofd aan de kant geschoven. In 1588 waren de Staten Generaal zover dat de onafhankelijke en confederale 'Republiek van de Verenigde Provinciën werd uitgeroepen. Voor de Republiek brak een periode van voorspoed aan. Onder leiding van landsadvocaat Van Oldenbarnevelt en met Prins Maurits en de Friese stadhouder Willem Lodewijk werd de tegenaanval ingezet. (Verhoef C., 2000)

Don Luis Verdasco had ongeveer vijfduizend infanteristen en meerdere compagnieën cavalerie onder zijn bevel. Het waren nagenoeg allemaal Spaanse soldaten. De generaal begint zijn mars in het begin van december en vindt een tijdelijke verblijfplaats te Aarschot. Het officiële bevel van de aartshertog hield in dat Don Luis Aarschot moest versterken en enkele verschansingen te Zichem moest opwerpen aan de boorden van de Demer. Hieraan gekoppeld moest Don Luis, van zodra hij de kans had, de Spaanse muiters aanvallen en uit Zichem verjagen. Deze laatste hadden enkele voorbereidingen getroffen om hun oude wapenbroeders te ontvangen. Ze hadden verscheidene verschansingen opgeworpen in de buurt van Zichem en op de linkeroever van de Demer met als doel deze én de weg naar Scherpenheuvel te verdedigen. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Velasco komt aan te Zichem op 13 december en geeft de muiters de kans om de aftocht te blazen. Ze antwoorden hem met een frontale aanval, die dermate onverwachts aankomt dat Verdasco binnen het half uur meer dan tweehonderd man verliest. Desalniettemin worden de muiters op hun beurt aangevallen en ze trekken zich terug in hun verschansingen met een verlies van vijftig man. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De muiters blijven nog twee dagen op post, maar op 16 december trekken ze zich in grote wanorde terug. Tijdens de aftocht raakt een groot aantal geblesseerd, anderen worden gevangen genomen en opgehangen in het bos. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Bilzen 1602

VLSV nummer: 110

Naam van de veldslag: Bilzen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Bilzen

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1602 **Eeuw:** 17e eeuw

Datum: oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden (olv kapitein Bax en Dubois)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Profiterende van de connecties die ze hadden met de muitende katholieke troepen in de Kempen, verzamelen kapitein Bax en Dubois een deel van de garnizoenen van Breda, Bergen-Op-Zoom en Geertruidenberg. Aan het hoofd van veertien 'cornettes' cavalerie dringen ze Brabant binnen. In de buurt van Bilzen vernemen ze dat er zich in de nabijheid een korps katholieke cavalerie bevindt. Deze komen terug van een aartshertogelijke escorte. De aartshertog is inmiddels teruggekeerd naar Brussel. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

De geconfedereerden zijn vastbesloten om de katholieken aan te vallen en verrassen hen in het midden van de nacht. De wachten worden opgehangen en de rest wordt in groep afgemaakt. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De katholieken die in leven blijven, worden meegenomen als gevangenen. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Sint-Anna ter Muiden 1604

VLSV nummer: 111
Naam van de veldslag: Sint-Anna ter Muiden
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt
Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen
Gemeente: Knokke
Deelgemeente: Westkappelle
Straatnamen:
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1604 **Eeuw:** 17e eeuw
Datum: 27 april **Alternatieve datum:**
Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)
Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)
Type oorlog: Internationaal
Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden (olv Maurits van Nassau)

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Spaanse leger (olv Ambroise Spinola)

Aantal 2: 1 200 (Verstraete E., 1865)**Algemene omstandigheden:**

Maurits van Nassau begeeft zich op 26 april dichtbij het oude fort Cassandria, recht tegenover Sint-Anna-Ter-Muiden. Hij maakt zich klaar om een zeearm over te steken, terwijl enkele van zijn detachementen de onbewaakte forten Cassandria en Terhofstede hebben ingenomen. Giustiniano bevindt zich aan de overkant van de oever, alwaar hij dacht dat de aanval van de vijand zou gelanceerd worden, samen met tweehonderd manschappen. De kolonel ontvangt de dag erop een versterking van zo'n duizend man en twee kanonnen en haast zich om hen te verschansen achter de dijk, recht tegenover de vijandelijke troepen. Deze hebben twintig pontons en twee galeien verenigd om zo een brug te maken. Hun vloot begeeft zich voort, zolang de hoogte van de stroom dit toelaat, in het Zwyn, met aan bord zes kanonnen. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Het gevecht ontrolt zich op het punt waar de Spanjaarden van plan zijn de stroom over te steken. Giustiniano had versterkingen gestuurd naar Sint-Anna, alwaar verscheidene kanonnen de vijand bestookten. Aurelio Spinola beschoot de geconfedereerden in hun flank van op de galeien en Giustiniano, beschermd door de dijk, liet zijn infanterie continu vuren op de tegenstanders. Maurits probeert vruchteloos om de pontons voor de passage te plaatsen, terwijl zijn artillerie beetje bij beetje gaten slaat in de veldschans van Sint-Anna, waar Giustiniano tweehonderd extra manschappen heeft gezonden. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Beide partijen verliezen zo'n honderd manschappen. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Sint-Katrien 1604

VLSV nummer: 112

Naam van de veldslag: Sint-Katrien

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: -

Gemeente: -

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1604 **Eeuw:** 17e eeuw

Datum: mei **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Trivultio)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:**

Een recent opgeworpen verschansing op de weg naar Sint-Katrien wordt plots bestookt door negen kanonnen. De troepen, aangevoerd door Trivultio, die deze verschansing verdedigden, trekken zich de volgende nacht terug te Ijzendijk. De geconfedereerden bezetten de veroverde verschansing en begeven zich de dag erop naar Ijzendijk. Onderweg nemen ze zonder enige weerstand Sint-Katrien en Sint-Filips in. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Stampershoek 1604

VLSV nummer: 113

Naam van de veldslag: Stampershoek

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Damme

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1604 **Eeuw:** 17e eeuw

Datum: 16 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden (olv kapitein Bax en Ghendt)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv luitenant-kolonel Bleileben)

Aantal 2: 7 000 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Velasco had met het gros van zijn troepen positie ingenomen tussen de Soete en de Soute, twee bevaarbare rivieren die bijna parallel van Brugge naar de Schelde leiden langsheen Damme. Ze hadden zich verschanst te Oostkerke en beschikte over vijfduizend infanteristen en tweeduizend ruiters. Een voorhoede van achthonderd man bevond zich nabij een bruggetje bij Moerkerke, in de buurt van het gehucht Stampershoek op de weg naar Aardenburg. Luitenant-kolonel Bleileben was de gezagvoerder. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

De zestiende nadert de voorhoede van Maurits, aangevoerd door kapitein Bax en Ghendt, de verschansing. Zij worden onmiddellijk aangevallen door de katholieke cavalerie en worden gedeeltelijk verslagen. Bij de komst van de voorhoede van de infanterie, aangevoerd door Maurits zelf, wordt het gevecht hernomen. Ook Velasco neemt deel aan het gevecht, met ongeveer 1 500 infanteristen. De soldaten van Bleileben gedragen zich dapper. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Ongeveer vijfhonderd katholieken worden gedood of geblesseerd bij de verdediging van de passage. Driehonderd worden gevangen genomen. Trivultio die te laat op het strijdtoneel verscheen, vormt de reden van het verlies. Velasco en zijn troepen slaan op de vlucht in de moerassen die tussen de plaats van het gevecht en Brugge en Damme lagen. Onderweg legt hij een brug over de Soete, om zijn aftocht naar oostende te verzekeren. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek):

1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Kallo 1605

VLSV nummer: 114

Naam van de veldslag: Kallo

Alternatieve naam: Calloo

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Beveren

Deelgemeente: Kallo

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1605 **Eeuw:** 17e eeuw

Datum: 27 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de geconfedereerden (olv kolonel van Dorp)

Aantal 1: 400 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Balanson en Don Borgia)

Aantal 2: > 400 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Het gerucht had zich verspreid dat de geconfedereerden van plan waren Antwerpen aan te vallen. Spinola, die pas teruggekeerd was uit Spanje, nam zijn voorzorgsmaatregelen om dit te verhinderen. Op zijn bevel begeeft het regiment van don Inigo Borgia, dat zich te Mechelen bevond, met twee stukken artillerie naar het Land van Waas, alwaar het positie inneemt te Kalloo. Graaf Maurits vertrekt van Bergen-op-Zoom op 17 mei en rukte op tot Ekeren met een deel van zijn troepen terwijl graaf Ernest van Nassau langs de Schelde oprukt met vijfhonderd boten en meer dan 7 000 infanteristen. De gouverneur van Hulst zag de vijandelijke vloot passeren en stuurt een kapitein van zijn garnizoen, Jean Cesate, met een klein korps cavalerie eropuit om Borgia te waarschuwen. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

De kolonel neemt positie in te Kalloo om de naburige dijk te verdedigen met het gros van zijn troepen en stuurt Balanson met zijn regiment naar Blokkerdijk. De geconfedereerde vloot herneemt zijn mars om twee uur 's ochtends en rukte op tot aan het fort van het Kruis, nabij Oordam, terwijl het enkele kanonsschoten afvuurt. De grootste vijandelijke boten worden verspreid tussen het Kruis en de Parel. De rest en een deel van de overige boten draaien zich in de bocht van de rivier onder het kanon van Sint-Philips terwijl de schepen die zich in de haven bevinden oprukken tot aan de positie van Balanson. Ernest ontscheept met een deel van zijn troepen, meer bepaald twee afdelingen cavalerie, tussen Oordam en Sint-Philips, op de rechteroever om een verkenning uit te voeren tot Oosterweel. De boten komen aan de andere oever met vierhonderd man voetvolk, aangevoerd door kolonel van Dorp, die de hoofddijk van de polder van Melsele tracht in te nemen aan de hoek die deze stroomafwaarts vormt met de Tabakspijp. Balanson en Borgia sturen langs twee kanten troepen om aan deze inval te weerstaan. Borgia stuurt ook één van zijn twee kanonnen mee. Aan de linkerzijde van de aanval vormt de dijk, die hier iets verder van de rivier gelegen is, een uitgesproken hoek. Achter deze flank wordt het kanon geplaatst. Van daaruit moet het kanon dienst doen in uitermate gunstige omstandigheden. Deze gebeurtenis maakte de taak van van Dorp er niet makkelijker op. De geconfedereerden, zo'n vijfhonderd man sterk, worden aangevallen door de regimenten van Borgia en Balanson, deze van Luna vormden een reservekorps te Kalloo. Bijna allemaal worden ze gedood of gevangen genomen. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De overige boten trekken zich terug, in de richting van Antwerpen en begeven zich, onder bevel van Maurits, in de richting van Vlissingen, nadat ze op de rechteroever alle troepen van graaf Ernest hadden opgepikt. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie
 - Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.
- IX. Kaart
- X. Foto's

Spiere 1453

VLSV nummer: 115

Naam van de veldslag: Spiere

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Spiere-Helkijn

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1453 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: 21 april **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1449-1453)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger (olv Baterman)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Bourgondische leger (olv de hertog van Étampes)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De Bourgondische hertogen waren door huwelijken in onze gewesten doorgedrongen. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmaar complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Het fiere Gent weigerde de bevoegdheid van nieuwe organen te erkennen. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een twee jaar durende militaire strijd voerde. Beide partijen stroopten Vlaanderen af op zoek naar voedsel en wapens, waarbij de plaatselijke bevolking niet gespaard werd. Het is ondanks deze oorlog dat er nog nauwelijks middeleeuwse gebouwen terug te vinden zijn op het Oost-Vlaamse platteland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De hertog van Étampes vertrekt vanuit Rijsel, via Lannoy en Saint-Léger, richting de Schelde en volgt de loop van de rivier. Aan de oostelijke zijde van Spiere, waar een riviertje in de Schelde stroomt, stoot hij op een brug die bezet wordt door een legertje boeren. De hertog beveelt een deel van zijn cavalerie om terug te keren naar Waterloos en daar de rivier over te steken om zo de achterhoede van de opstandelingen, die de brug bezetten, aan te vallen. Terwijl de cavalerie deze beweging uitvoerde, deed de hertog alsof hij de brug aanviel. Deze list lukte wonderwel want, zodra de boeren merken dat ze in de tang genomen worden, nemen ze de vlucht. De troepen van de hertog achtervolgen hen en slachten enkele honderden af. Baterman, de bevelhebber van de boeren, verstopt zich in de kerk van Spiere met tweehonderd man en voert er een heronsch defensief. Uiteindelijk steekt de hertog van Étampes de kerk in brand. (La Belgique militaire, deel IV, 1835)

Afloop:

De hertog van Étampes, die geen veldslag wou riskeren, laat meteen de brug vernielen en trekt zich terug tot Lannoy. (La Belgique militaire, deel IV, 1835)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Loise, F. (1890). "De Lalaing (Jaques)." Biographie nationale XI: 98-112.
- s.a. (1835). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).
- Van Arenbergh, E. (1880). "De Lalaing (Simon)." Biographie nationale(XI): 125-131.

IX. Kaart

X. Foto's

Nevele 1452

VLSV nummer: 116

Naam van de veldslag: Nevele

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Nevele

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1452 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: 25 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1449-1453)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Bourgondische leger (olv de hertog van Étampes)

Aantal 2: 8 000 (La Belgique militaire, deel IV, 1835)

Algemene omstandigheden:

De Bourgondische hertogen waren door huwelijken in onze gewesten doorgedrongen. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmaar complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Het fiere Gent weigerde de bevoegdheid van nieuwe organen te erkennen. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een twee jaar durende militaire strijd voerde. Beide partijen stroopten Vlaanderen af op zoek naar voedsel en wapens, waarbij de plaatselijke bevolking niet gespaard werd. Het is ondanks deze oorlog dat er nog nauwelijks middeleeuwse gebouwen terug te vinden zijn op het Oost-Vlaamse platteland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De graaf van Étampes trekt naar Nevele alwaar zich een deel van het Gentse leger heeft verschanst. Zijn troepen worden plots tot stilstand gebracht door gevelde bomen waarmee de Gentenaren de weg hebben bedekt. Verplicht om van richting te veranderen, trekken ze naar Poeke. Daar worden ze opgewacht door een woedende boerenmassa. Als een frontale aanval mislukt maken ze rechtsomkeer. Inmiddels had het Gentse leger Nevele verlaten, dat op dat moment bezet werd door troepen gelicht in Picardië. Een bende boeren profiteert van het moment waarop de Picardiërs Nevele beginnen te plunderen om het dorp terug binnen te trekken. Gewapend met hooivorken, zwaarden en speren gaan ze in de aanval. Vele Picardiërs sneuvelen. Uiteindelijk snelt de graaf van Étampes hen ter hulp. (La Belgique militaire, deel IV, 1835)

Afloop:

Nadat de hertog van Étampes de Picardiërs heeft ontzet, begeeft hij zich naar Kortrijk. Onderweg worden ze opnieuw aangevallen door boerenbendes. Met aanzienlijke verliezen bereikt hij uiteindelijk Kortrijk. (La Belgique militaire, deel IV, 1835)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- s.a. (1835). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).

IX. Kaart

X. Foto's

Lokeren 1452

VLSV nummer: 118

Naam van de veldslag: Lokeren

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Lokeren

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1452 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: 18 mei **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1449-1453)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Bourgondische leger (olv Jacques van Lalaing)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De Bourgondische hertogen waren door huwelijken in onze gewesten doorgedrongen. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmaar complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Het fiere Gent weigerde de bevoegdheid van nieuwe organen te erkennen. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een twee jaar durende militaire strijd voerde. Beide partijen stroopten Vlaanderen af op zoek naar voedsel en wapens, waarbij de plaatselijke bevolking niet gespaard werd. Het is ondanks deze oorlog dat er nog nauwelijks middeleeuwse gebouwen terug te vinden zijn op het Oost-Vlaamse platteland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Jacques van Lalaing trekt in het gezelschap van enkele andere heren en hun gevolg naar Lokeren. Daar heeft zich immers een klein boerenleger verzameld. De boeren worden verslagen en Lokeren geplunderd. Enkele bewoners hebben zich verschanst in de kerk alwaar ze de klokken doen luiden. Reeds snel weerklinken klokken uit de naburige dorpen. De inwoners verzamelen zich en, passerend langs heggen dijken en sloten, bezetten de brug. Verrast door deze overmacht trachtten de ridders en hun gevolg de brug te heroveren en zich te redden voorbij de Durme. Jacques van Lalaing trekt zijn zwaard en stormt op de boeren af. Met hun lansen weten zij de aanval te weren en de ridders terug te slaan. Er heerst totale wanorde en de ridders vluchten om hun leven te redden. Jacques de Lalaing trekt nogmaals in de aanval en weet zich door het boerenleger te worstelen. Hij bezorgt hen zoveel last dat de zijnen zich weten te verenigen. Al zwemmend bereiken velen de overkant van de Durme. Als hij de aftocht blaast, verneemt hij dat zijn broer Philippe zich nog aan de overkant bevindt. Samen met enkele moedigen steekt Jacques van Lalaing nogmaals de rivier over en redt zijn broer. (La Belgique militaire, Deel IV, 1835)

Afloop:

Filips De Goede, die wist in welk gevaar zijn ridders zich bevonden, steekt op zijn beurt de Schelde over en snelt hen ter hulp. Hij komt hen tegen in de buurt van Zele. (La Belgique militaire, Deel IV, 1835)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Loise, F. (1890). "De Lalaing (Jaques)." Biographie nationale XI: 98-112.
- s.a. (1835). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).

IX. Kaart

X. Foto's

Leuven 883

VLSV nummer: 121

Naam van de veldslag: Leuven

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Leuven

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 883 **Eeuw:** 9e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Vroege Middeleeuwen (476 tot 987 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog:

Type actie:

Historische regio:

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

leger olv Hendrik, graaf van Saksen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:**Verloop van de strijd:****Afloop:**

De veldslag nabij Leuven werd gewonnen door een zekere Hendrik, graaf van Saksen. Mogelijk is dit Hendrik I de Vogelaar van Saksen. (wikipaida.org)

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Wikipedia.org

IX. Trefwoorden

X. Kaart

XI. Foto's

Kortrijk 1790

VLSV nummer: 124

Naam van de veldslag: Kortrijk

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Kortrijk

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1790 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog:

Type actie:

Historische regio: Verenigde Nederlandse Staten

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Verloop van de strijd:

Afloop:

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Hiers C., (1887), Het begijnhof van Kortrijk, Kortrijk, Eugène Beyaert

IX. Trefwoorden

X. Kaart

XI. Foto's

Merelbeke 1452

VLSV nummer: 125

Naam van de veldslag: Merelbeke

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Merelbeke

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

Cornelis Seyssoone kreeg in de 20e eeuw twee straatnamen, één te Gent en één te Merelbeke. Ook een gedenkplaat te Merlebeke die in 1952 bij de vijfhonderdste verjaardag van zijn dood werd opgericht, herinnert nog aan zijn heldenmoed.

III. Archeologische nota

Jaar: 1452 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: april **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1449-1453)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger (onder wie Cornelis S(n)eysoone)

Aantal 1: tiental

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Bourgondische leger

Aantal 2: tiental

Algemene omstandigheden:

De Bourgondische hertogen waren door huwelijken in onze gewesten doorgedrongen. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmat complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Het fiere Gent weigerde de bevoegdheid van nieuwe organen te erkennen. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een twee jaar durende militaire strijd voerde. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Een kleine groep uit het Gentse leger trok naar Oudenaarde waar de Gentenaars al dagenlang de stad belegerden, maar er niet in slaagden ze in te nemen. Op hun tocht botsten ze te Merelbeke onverwachts op een groepje Bourgondische ridders, die zonder genade inhakten op de Gentenaars. Zonder te willen vluchten, klampte Seysoone zich vast aan het Gentse vaandel. Bourgondische sabelsteken werden hem fataal. Hij sneuvelde met de Gentse vlag in zijn hand. (Haemers J., 2003)

Afloop:

Enkele krijgsmakkers van Seysoone konden ontkomen en vluchtten naar Gent waar ze de heldhaftige dood van Seysoone aan hun stadsgenoten kenbaar maakten. Seysoones heroïsche dood werd aangedikt waardoor deze een na te streven voorbeeld werd voor alle Gentenaars. (Haemers J., 2003)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Haemers, J. (2003). "Sneyssens' heldenmoed, Engels verraad en 40.000 doden? Feit en fictie omtrent de Slag bij Gavere." Zottegems genootschap voor geschiedenis en oudheidkunde **11**.

IX. Kaart

X. Foto's

Rupelmonde 1452

VLSV nummer: 126

Naam van de veldslag: Rupelmonde

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Kruiseke

Deelgemeente: Rupelmonde

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1452 **Eeuw:** 15e eeuw

Datum: 14 juni **Alternatieve datum:**

Periode: Late Middeleeuwen (1250-1500 n. C.)

Oorlog: De Gentse Opstand (1449-1453)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Gentse leger (+ hulptroepen uit Temse)

Aantal 1: 2 000

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Bourgondische leger (olv de graaf van St Pol, de heer van Chimay, heer van Contay)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De Bourgondische hertogen waren door huwelijken in onze gewesten doorgedrongen. Zo ontstond er een persoonlijke unie die alsmaar complexer werd. Filips de Goede poogde dit geheel meer uniform te besturen. Het fiere Gent weigerde de bevoegdheid van nieuwe organen te erkennen. Beide partijen waren niet tot toegevingen bereid, hetgeen hen naar een twee jaar durende militaire strijd voerde. Beide partijen stroopten Vlaanderen af op zoek naar voedsel en wapens, waarbij de plaatselijke bevolking niet gespaard werd. Het is ondanks deze oorlog dat er nog nauwelijks middeleeuwse gebouwen terug te vinden zijn op het Oost-Vlaamse platteland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

De heer van Contay, die het ambt van Maarschalk van Bourgondië bekleedde, bevond zich met een kleine troepenmacht te Rupelmonde. Aldus bevond hij zich tussen het Gentse leger, dat zich reeds in Bazel had verschanst en een konvooi van 2 000 Gentse hulptroepen, die voorlopig nog in Temse gelegerd waren. Toen ook de graaf van St Pol en de heer van Chimay, met hun gevolg, te Rupelmonde de Schelde overstaken, werd beslist om de confrontatie met de hulptroepen uit Temse aan te gaan. Het eerste gevecht vond plaats tussen de troepen van St. Pol en enige manschappen van de Gentenaars, die door hun aanvoerder naar voren waren gestuurd om de aankomst van de hulptroepen uit Temse te vergemakkelijken. De Gentenaars verschansten zich in een kerk en in een hoeve. Er werd gedurende drie uur strijd geleverd. Toen de Gentenaars op het punt stonden zich over te geven, werden zij vervoegd door de hulptroepen uit Temse. Maar ook zij werden weldra omsingeld door het hertogelijk leger. De overlevende Gentenaars sloegen op de vlucht. (Hoornaert L., 1864)

Afloop:

De eerste ontmoeting was noodlottig voor de Gentenaars en zorgde ervoor dat de hulptroepen van Temse het Gentse leger niet konden vervoegen te Bazel.

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Fris, V. (1908). "De inval in 't Waasland en de slag bij Rupelmonde (1452)." De Vlaamsche Gids(IV): 255-266.
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Haemers, J. (2002). Diverssche wonderlic zaken. De Gentse opstand (1449-1453). Gent.
- Hoornaert, L. (1864). "De slag bij Rupelmonde (1452)." Oudheidkundige Kring van het land van Waes.
- s.a. (1835). La Belgique militaire. T. 4 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).

IX. Kaart

X. Foto's

Westrem 1745

VLSV nummer: 127

Naam van de veldslag: Westrem

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Wetteren

Deelgemeente: Westrem

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1745 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 9 juli **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Oostenrijkse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv Grassin)

Aantal 1: regiment

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerde leger (huzaren)

Aantal 2: patrouille

Algemene omstandigheden:

Door het verdrag van Utrecht (1713) werden onze gewesten afgestaan aan Oostenrijk. Er volgde een lange periode van vrede waaraan een einde kwam door de dood van keizer Karel VI (1740). Zijn dochter Maria-Theresia moest het grondgebied verdedigen tegen de andere Duitse staten zoals Pruisen, Saksen en Beieren. Europa was in twee kampen verdeeld: aan de ene zijde de landen die keizerin Maria Theresia steunden zoals Engeland en Holland, aan de andere zijde Frankrijk, Spanje, Pruisen, Saksen en Beieren. Lodewijk XV van Frankrijk, ongerust over de dreiging van de geallieerde troepen, viel ons land binnen om zo een oorlog op eigen bodem te weren. In 1744 hadden de Franse troepen reeds een groot deel van West-Vlaanderen bezet. Op 11 mei 1745 stonden te Fontenoy, nabij Doornik, beide legers oog in oog. De Fransen, in het bijzijn van koning Lodewijk XV, wonnen het gevecht, waarin ongeveer 5 000 doden vielen. De Fransen wilden nu ook Oudenaarde en Gent veroveren. Hierdoor zouden de Engelsen afgesneden worden van hun bevoorradingsroute vanuit Oostende. (De Baets A., 1995)

Verloop van de strijd:

Maarchalk Maurits van Saksen beval een regiment lichte troepen, onder commando van Grassin, te opereren aan de rechterflank van du Chayla en aldus zijn opmars, tegen Moltkes strijdkrachten komende van Aalst, te dekken. In Westrem hadden zij een treffen met een patrouille huzaren van Moltke. (De Baets A., 1995)

Afloop:

De huzaren sloegen op de vlucht. Zij brachten Moltke op de hoogte van de aanwezigheid van Franse troepen op zijn weg naar Gent. (De Baets A., 1995)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Baets, A. (1995). "De Slag van Melle 1745, De gevolgen voor de inwoners." De Gonde **23, nr 2**.

IX. Kaart

X. Foto's

Beveren 1798

VLSV nummer: 129

Naam van de veldslag: Beveren

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Beveren

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: 20 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Boerenkrijg (1798)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger

Aantal 2: -**Algemene omstandigheden:**

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag. Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Op 19 oktober waren de dienstplichtige jongelingen uit Kruibeke, Bazel en andere Waaslandse dorpen samengekomen te Beveren. Ook de Brigands uit Beveren zelf deden mee. De volgende dag werden zij onverhoeds aangevallen door een Franse colonne, 300 man sterk, uit Gent tegen hen afgezonden. (De Bruyne A., 1948)

Afloop:

Dertig Brigands worden gedood en veel anderen als gevangenen meegevoerd (De Bruyne A., 1948)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Bruyne, A. (1948). De boerenkrijg : 1798: voor outer en heerd. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

IX. Kaart

X. Foto's

Nabij de Dender (tussen Ninove en Geraardsbergen) 1798

VLSV nummer: 130
Naam van de veldslag: Nabij de Dender (tussen Ninove en Geraardsbergen)
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt
Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen
Gemeente: Ninove
Deelgemeente:
Straatnamen:
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1798 **Eeuw:** 18e eeuw
Datum: 2 november **Alternatieve datum:**
Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)
Oorlog: De Boerenkrijg (1798)
Type oorlog: Internationaal
Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

de Brigands (olv Van der Smissen)

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger

Aantal 2: 1 500 (Verhaege P., 1926)**Algemene omstandigheden:**

De onmiddellijke aanleiding tot de opstand tegen de Franse bezetter was de 'conscription', het verplichte ronselen van soldaten voor het Franse leger. Er waren echter nog andere omstandigheden die geleid hebben tot de rebellie zoals de belabberde economische toestand en de antireligieuze politiek van de Fransen. Een bijkomend element was dat er voortdurend gestookt werd vanuit de Noordelijke Nederlanden, waar de Oranjes droomden van een hereniging van de Nederlanden onder hun gezag. Op 12 oktober 1798 brak de opstand uit in Overmere, waar de inboedel van een dorpsbewoner in beslag genomen werd wegens achterstallige belastingen. De opstand sloeg vrijwel onmiddellijk over naar alle Vlaamse departementen. In Oost- en West-Vlaanderen duurde het slechts enkele dagen eer de opstand in de kiem werd gesmoord. Na het debacle in de twee Vlaamse provincies zochten de rebellen hun toevlucht in Klein-Brabant, waar de eerste echte fase van de Boerenkrijg zijn beslag kreeg. De boerenlegers boekten aanvankelijk enkele successen tegen de Fransen. Zo slaagden ze er enige tijd in het oude fort Sint-Magriet dicht bij de monding van de Rupel te bezetten. De Fransen met hun betere bewapening waren echter geen partij voor de opstandelingen. De boeren moesten op 5 november hun bolwerk Bornem prijsgeven. Het zwaartepunt van de Boerenkrijg verlegde zich toen van Klein-Brabant naar de Kempen waar Jozef Van Gansen, een brouwer-landbouwer uit Westerlo, de onbetwiste aanvoerder werd. Op een bepaald ogenblik had Van Gansen een leger van zowat 17 000 enthousiaste manschappen onder zijn bevel. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Op 1 en 2 november doorloopt een Franse expeditie, zo'n 1 500 man sterk, de vallei van de Dender van Ath tot Ninove. Te Ninove, waar de Brigands zich met zorg hebben verschanst, breekt een hevige strijd los. Het stadje wordt met geweld aangevallen en de Brigands bevinden zich tussen twee vuren. Veel stedelingen komen om door de kogels van de Fransen of verdrinken in de Dender. (Verhaegen P., 1926) Onder de doden is ook de broeder en goede helper van de aanvoerder. (De Bruyne A., 1948)

Afloop:

De Brigands slaan op de vlucht. Enige dagen later wordt de aanvoerder, Van Der Smissen, gevangengenomen en te Brussel ter dood veroordeeld. (De Bruyne A., 1948)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.- Verhaegen, P. (1922). La Belgique sous la domination française : 1792-1814. Bruxelles, Goemaere.

IX. Kaart

X. Foto's

Houthalen 1831

VLSV nummer: 132

Naam van de veldslag: Houthalen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Martin Kellens

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Houthalen-Helchteren

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 6 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger (Maasleger, olv generaal Daine)

Aantal 1: 10 000 (Nater J., 1980)
10 000 (Van Der Hoeven H., 1973)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv Cor Heyligers)

Aantal 2: 5 000 (Nater J., 1980)
6 000 (Van Der Hoeven H., 1973)

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Schelde- en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan. De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Na de schermutselingen te Hechtel en Helchteren, ontmoeten de Nederlandse troepen ter hoogte van Houthalen wederom de vijandelijke troepen, namelijk de paar bataljons die Daine daar heeft opgesteld. Zij nemen een sterke stelling in: een colonne op de weg achter een opgeworpen versterking, aan weerszijden ervan de infanterie in gevechtsofstelling en de tirailleurs van de Maas ervoor verspreid. Knotzer begrijpt dat de zaak moeilijkheden kan opleveren en laat om assistentie vragen van de 2e brigade. Uiteindelijk slagen zij erin om de Belgen achteruit te dringen. (Van Der Hoeven H., 1973) Even ten zuiden van Houthalen, bevindt zich de Winterslagse heide. De Nederlandse troepen ontwaren hier, tot hun stomme verbazing, een grote vijandelijke troepenmacht. Tienduizend man en achttien stukken geschut staan in slagorde opgesteld: dit is het gehele Maasleger van generaal Daine. De Nederlands generaal trekt zijn schutters niet terug, maar beantwoordt het Belgische vuur. De Belgen gaan tot de aanval over maar niet het gehele Maasleger werpt zich op de Nederlanders. Enkel kleine detachementen vallen en aan en de Nederlanders kunnen die makkelijk weerstaan. Onder Belgische druk wijken de Nederlanders terug, maar een tegenaanval brengt ze weer in de oorspronkelijke positie. De nacht maakt een einde aan de strijd op dezelfde plaats als waar deze is begonnen. (Nater J., 1980)

Afloop:

De partijen hebben elkaar in evenwicht gehouden, er is geen winnaar en er is geen verliezer. Aan Nederlandse zijde telt men 16 gesneuvelden en 77 gewonden; de Belgische verliezen zijn niet gekend. De volgende morgen begint Cor Heyligers de dag met een reveille, uitgevoerd door alle blazers en tamboers van zijn divisie. Daarna trekt hij zich voorzichtig terug naar de dorpjes Zolder en Heusden. (Nater J., 1980)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Nater, J. P. (1980). De tiendaagse veldtocht : de Belgische opstand 1830/1831. Haarlem, Fibula-Van Dishoeck.
- Van der Hoeven, H. (1973). De Belgische beroerte : de Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830-1839. Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij.

IX. Kaart

X. Foto's

Zondereigen 1831

VLSV nummer: 133

Naam van de veldslag: Zondereigen

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Baarle-Hertog

Deelgemeente: Zondereigen

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 2 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger (olv generaal Niellon)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Schelde- en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan. De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Een detachement van de 2e brigade (1e divisie) van het Nederlandse leger stuit te Zondereigen op hevig geweervuur, afkomstig van een bataljon van Niellon. Een peloton vrijwillige jagers, op eigen kosten gewapend met buksen, beantwoordt het vuur in tirailleurslinie, maar moet wijken voor de overmacht. (Van Der Hoeven H., 1973)

Afloop:

Het Nederlandse detachement moet wijken, vier soldaten worden gewond. De Belgen wachten de aanval van de Nederlanders, die versterking gekregen hebben, niet af. Zij trekken in goede orde weg in de richting van Merksplas. (Van Der Hoeven H., 1973)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Van der Hoeven, H. (1973). De Belgische beroerte : de Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830-1839. Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij.

Ravels 1831

VLSV nummer: 134

Naam van de veldslag: Ravels

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Ravels

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 3 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgisch leger (olv generaal Niellon)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv majoor Tegelaar)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegerd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Schelde- en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan. De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Nadat de Nederlandse tweede divisie Ravels had verlaten en het bos ten zuiden ervan doortrok, stuitte de voorhoede bij de Natteloop op een vernielde brug. Tegelijkertijd werd van de overzijde een kanonvuur op de verkenners geopend. Nadat ook van Nederlandse zijde enige stukken in stelling waren gebracht, ontwikkelde zich een kort artillerieduel. Daarin bleek de Belgische beschieting weinig effectief. Om een einde te maken aan het gevecht besloot Saksen-Weimar tot een omtrekkende beweging om zo de vijand in diens rechterflank en rug te kunnen aanvallen. Het was echter niet meer nodig. Niellon had een brief ontvangen van De Tiecken waarin deze het standhouden van zijn brigade afkeurde en hem beval op het hoofdkwartier terug te trekken. (Van Der Hoeven H., 1973)

Afloop:

Met tegenzin ontruimde Niellon zijn stelling en trok via Turnhout verder weg. Nauwelijks hadden zijn troepen de stad verlaten of de Nederlandse tweede brigade marcheerde de stad binnen. Zo was in de voormiddag van de derde augustus Turnhout in Nederlandse handen. (Van Der Hoeven H., 1973)

Belang (militair/politiek): 1

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Van der Hoeven, H. (1973). De Belgische beroerte : de Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830-1839. Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij.

IX. Kaart

X. Foto's

Helchteren 1831

VLSV nummer: 135

Naam van de veldslag: Helchteren

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Houthalen-Helchteren

Deelgemeente: Helchteren

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1831 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 6 augustus **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tiendaagse Veldtocht (1831)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Belgische leger (olv majoor Le Charlier)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv generaal Knotzer)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

In de maanden die volgden op de uitroeping van de Belgische onafhankelijkheid, toonden de Nederlanders zich een stuk vooruitziender dan de Belgen. De leemte die was gemaakt door het ontslag van de vele duizenden Belgische soldaten uit het Nederlandse leger werd op een minimum van tijd opgevuld. Tegen de zomer van 1831 had Nederland weer 80 000 soldaten onder de wapens, 50 000 van hen waren gelegd in de buurt van de Belgische grens in de provincie Noord-Brabant. Ze waren ingedeeld in drie divisies en een reservedivisie. De Belgen daarentegen hadden de organisatie van een behoorlijke macht op de lange baan geschoven. In theorie was er wel een Schelde- en een Maasleger, maar tegenover de 50 000 parate Nederlanders konden er in het beste geval maar 20- tot 25 000 matig tot slecht opgeleide Belgen worden ingezet. In de eerste helft van 1831 probeerden de grote mogendheden de scheiding tussen België en Nederland zo probleemloos mogelijk te laten verlopen. Eind juli 1831 wisten de Belgische onderhandelaars in Londen te bekomen dat België heel Limburg en Luxemburg mocht houden. Voor Willem I was de maat vol. Op 1 augustus gaf hij zijn troepen in Noord-Brabant het bevel om de volgende dag de grens te overschrijden. Het was er de Nederlanders vanaf het begin om te doen te beletten dat de twee Belgische legers zich verenigden en één front vormden. Daarom was als belangrijkste marsrichting Tilburg-Turnhout-Diest gekozen. Als die operatie slaagde konden de Nederlanders een wig drijven tussen de twee Belgische legers en die om beurten verslaan. De twaalfde augustus zag de situatie er reeds hopeloos uit voor de Belgen. Ze werden aan alle kanten overrompeld. Het Maasleger was inmiddels reeds teruggetrokken naar Luik. Koning Leopold had al snel het onhoudbare van de situatie ingezien. In de nacht van de tiende op de elfde riep hij de hulp in van een Franse leger dat klaar stond aan de Belgisch-Franse grens. Indien Nederland zou blijven aanvallen, dan zou elk schot beschouwd worden als een oorlogsverklaring aan Engeland en Frankrijk. Twee dagen later al ontruimden de Nederlanders het Belgische grondgebied. De prijs van de Belgische nederlaag was een aantal territoriale aderlatingen in het definitieve vredesverdrag met Nederland. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:

Op de ochtend van de zesde augustus zet de divisie Cort-Heijligers zich in beweging om langs de straatweg Houthalen te bereiken. Enkele kurassiers die vooruitgereden zijn, stuiten reeds voor Helchteren op de vijand. Om de tegenstand in Helchteren, waar men wederom met het korps van Le Charlier te doen heeft, zo eenvoudig mogelijk op te heffen, laat generaal Knotzer hier nogmaals een omsingelende beweging uitvoeren, ditmaal door de kurassiers, terwijl een centrale colonne in tirailleurslinie het dorp aanvalt. Na een kort vuurgevecht geeft de vijand zijn stelling daarop prijs en trekt zich met achterlating van enige doden op Houthalen terug. (Van Der Hoeven H., 1973)

Afloop:

De 2e brigade bezet nu volgens plan het dorp, terwijl de eerste brigade verder de straatweg volgt. Ter hoogte van Houthalen ontmoet men wederom de vijandelijke troepen, namelijk de paar bataljons die Daine daar heeft opgesteld. (Van Der Hoeven H., 1973)

Belang (militair/politiek): 1

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.
- Van der Hoeven, H. (1973). De Belgische beroerte : de Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830-1839. Amsterdam, Wetenschappelijke uitgeverij.

IX. Kaart

X. Foto's

In de buurt van leper 1128

VLSV nummer: 138
Naam van de veldslag: in de buurt van Ieper
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt
Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen
Gemeente: Ieper
Deelgemeente:
Straatnamen:
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1128 **Eeuw:** 12e eeuw
Datum: - **Alternatieve datum:**
Periode: Volle Middeleeuwen (987 tot 1250 n. C.)
Oorlog:
Type oorlog: Internationaal
Historische regio: graafschap Vlaanderen

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

leger olv Willem van Loo

Aantal 1: -**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):**

het Franse leger (olv Lodewijk de Dikke)

Aantal 2: -**Algemene omstandigheden:**

Toen Karel De Goede, graaf van Vlaanderen, in 1127 te Brugge werd vermoord, ontstond er een opvolgingsoorlog in het graafschap Vlaanderen. Er waren namelijk verscheidene kandidaten voor de opvolging van Karel. Willem van Loo, burggraaf van Ieper en Diederik van de Elzas, beiden afkomstig van Robert de Fries en Arnold de Deen, neef van Karel de Goede, vochten voor de erfenis. Willem van Loo liet zich te Ieper tot graaf van Vlaanderen uitroepen en trekt op veldtocht tegen Arnold de Deen die verbleef in Saint-Omer. Hij neemt Arnold gevangen en verplicht hem van zijn rechten af te zien. Toen Willem zijn pijlen richtte op Diederik van de Elzas, kwam Lodewijk de Dikke met een groot leger naar Brugge. De Franse soeverein liet zijn rechten gelden en benoemde Willem Clito, zijn schoonbroer en hertog van Normandië, tot graaf van Vlaanderen. (La Belgique militaire, 1865)

Verloop van de strijd:

Willem van Loo leverde slag tegen de Franse koning en de hertog van Normandië in de buurt van Ieper. (La Belgique militaire, 1865)

Afloop:

Willem van Loo wordt verslagen en gevangengenomen. Hij kan zijn vrijheid herwinnen als hij de suzereniteit van de hertog van Normandië erkent. Van zodra hij vrijkomt, trekt hij zich terug aan het hof van Hendrik I, koning van Engeland, waar hij zich voorbereidt op wraak. (La Belgique militaire, 1865)

Belang (militair/politiek): 2

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- s.a., (1835). La Belgique militaire. T. 2 / par quelques officiers de l'armée, Bureau de la Revue militaire et de la marine (Bruxelles).

IX. Kaart

X. Foto's

Bollenberg 1568

VLSV nummer: 139

Naam van de veldslag: Bollenberg

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Borgloon

Deelgemeente: Groot-Loon

Straatnamen:

Toponiemen: Bollenberg, Mansbosch

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1568 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 15 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Nederlandse opstandelingen

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Julian Romero)

Aantal 1: -

Aantal 2: 500 (Verstraete E., 1865)

Algemene omstandigheden:

Op oudejaarsdag 1564 bestreed Willem van Oranje-Nassau, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, het standpunt dat een vorst het recht heeft over het geweten van zijn onderdanen te heersen. Voor het eerst in de wereldgeschiedenis was een pleidooi gehouden voor godsdienstvrijheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Oranje's oproep had geen succes. Degene tot wie de boodschap gericht was, Filips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden, volhardde in zijn onverzoenlijke politiek jegens de protestanten. Op 10 augustus 1566 begon in Steenvoorde de Beeldenstorm. Vooral in Antwerpen, Gent, Leper en Valenciennes werden kostbare kunstschaten stukgelsagen en vertrapt. Filips kende slechts één antwoord: tegen de troebelen in de Nederlanden moest bikkelhard worden opgetreden. Daartoe stuurde hij een keurkorps met tienduizend man. De dreiging van een burgeroorlog hing in de lucht en in het begin van januari 1567 kwam het tot enkele gevechtshandelingen: het begin van de tachtigjarige oorlog. (Verhoef C., 2000)

Verloop van de strijd:

De hertog van Alva had zijn kamp verlaten te Koninksem en zich voorlopig gevestigd in Sint-Pieters-Heurne. Julian Romero werd er samen met vijfhonderd arkebusiers op uitgezonden om Bommershoven in te nemen. Daar bevond zich een vijandelijk detachement cavalerie. Deze post werd echter achtergelaten alvorens de Spanjaarden er aankomen. Deze, nog steeds op zoek naar de liberalen, begeven zich in het 'Mansbosch'. Romero raakte zelf nog in een schermutseling verwikkeld met een grote garde die door de prins achtergelaten was op de Bollenberg. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

De hertog van Alva profiteert van deze actie om de positie van zijn tegenstander te weten te komen. Nadien beveelt hij Romero om zich te beperken tot het bezetten van Heks en het Monnikenhof, een grote boerderij die zich recht tegenover de Koninklijken bevond. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verhoef, C. (2000). Nieuwpoort 1600. De bekendste slag uit de Tachtigjarige Oorlog, Aspekt B.V.
- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Borgloon 1568

VLSV nummer: 140

Naam van de veldslag: Borgloon

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 8/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Borgloon

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1568 **Eeuw:** 16e eeuw

Datum: 16 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarig Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Spaanse Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Nederlandse opstandelingen

Aantal 1: 4 600 (Verstraete E., 1865)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Spaanse leger (olv Julian Romero)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op oudejaarsdag 1564 bestreed Willem van Oranje-Nassau, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, het standpunt dat een vorst het recht heeft over het geweten van zijn onderdanen te heersen. Voor het eerst in de wereldgeschiedenis was een pleidooi gehouden voor godsdienstvrijheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Oranje's oproep had geen succes. Degene tot wie de boodschap gericht was, Filips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden, volhardde in zijn onverzoenlijke politiek jegens de protestanten. Op 10 augustus 1566 begon in Steenvoorde de Beeldenstorm. Vooral in Antwerpen, Gent, Leper en Valenciennes werden kostbare kunstschaten stukgelsagen en vertrapt. Filips kende slechts één antwoord: tegen de troebelen in de Nederlanden moest bikkelhard worden opgetreden. Daartoe stuurde hij een keurkorps met tienduizend man. De dreiging van een burgeroorlog hing in de lucht en in het begin van januari 1567 kwam het tot enkele gevechtshandelingen: het begin van de tachtigjarige oorlog. (Verhoef C., 2000) Na de schermutseling bij de Bollenberg, beval de hertog van Alva aan Romero om Heks en het Monnikenhof, een grote boerderij, te bezetten. (Verstraete E., 1865)

Verloop van de strijd:

Op de ochtend van de zestiende voert Romero uit wat hem opgedragen werd, als hij plots wordt aangevallen. Aan de rand van het bos wordt hij belaagd door vierduizend infanteristen en zeshonderd cavaleristen van het leger van de prins. (Verstraete E., 1865)

Afloop:

Na een gevecht van twee uur blazen de liberalen de aftocht, op het moment dat Frederik van Toledo Romero ter hulp snelt met vijftienhonderd boogschutters. (Verstraete E., 1865)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Verstraete, E. (1866). Histoire militaire de la Belgique, Mucquardt.

IX. Kaart

X. Foto's

Doel 1832

VLSV nummer: 144

Naam van de veldslag: Doel

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Richard De Nul

Datum opmaak: 20/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Beveren

Deelgemeente: Doel

Straatnamen:

Toponiemen: Verkortingsdijk

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1832 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 23 december **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog:

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv majoor Baudisson)

Paraficini)

Aantal 1: -

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Nederlandse leger (olv adjudant-majoor Menso en kapitein

Aantal 2: 1 500 (De Nul R., 2011)

Algemene omstandigheden:

Onder bevel van de Franse majoor Baudisson rukt een regiment voetvolk op 30 november 1832 Doel binnen. Op de Schelde voor Doel ligt een dreigende sterke Hollandse vloot voor anker. Op 6 december, tijdens het beleg van Antwerpen, worden vanaf een kanonneerboot de huizen van het dorp beschoten. De Hollandse vloot wordt versterkt tot drie fregatten: drie stoomboten en vijftien kanonneerboten. Met deze laatste varen de mariniers over de ondergelopen polder van Kleine-Doel en schieten de huizen van het Geslecht in brand en nemen vandaar ook de windmolen onder vuur. Tijdens de beschietingen wordt de kerktoeren geraakt door twee kogels van 36 pond, en wordt daardoor totaal vernield. (De Nul R., 2011)

Verloop van de strijd:

Op 22 december gaan de stoomboten troepen halen in Bath en de 23e landen 1500 Hollanders in Liefkenshoek om de Fransen aan te vallen, die achter de Verkortingsdijk gestationeerd zijn. Bij het zien van de landing op 23 december 1832, rond negen uur, rent secretaris Camerman te paard naar Kolonel de Ravy te Kieldrecht om het Franse garnizoen te verwittigen en om hulp te vragen. Onmiddellijk worden er kanonnen vanuit Kallo overgebracht naar Doel. De Hollanders hebben kleine mortieren op de voorplecht van twee landingsboten geplaatst en roeien naar de vijand. Daarbij vormen ze een goed en kwetsbaar mikpunt voor de Fransen die achter de dijk gestationeerd zijn. Een hevig vuur wordt van beide kanten geopend en de twee Hollandse aanvoerders adjudant-majoor Menso en kapitein Paraficini sneuvelen. De twee landingsboten trekken zich terug tot op het fort van Liefkenshoek. (De Nul R., 2011)

Afloop:

De Fransen slagen erin de Hollanders te verdrijven eer de hulp uit Kieldrecht toekwam. De gesneuvelde Fransen worden ter plaatse begraven. Op 26 december 1832 geeft generaal Chassé met zijn Hollandse vestingtroepen zich over aan de Fransen te Antwerpen. Baron Chassé mocht met zijn 2300 soldaten naar Holland terugkeren als hij de forten van Lillo en Liefkenshoek overgaf aan de Fransen. Hij weigerde dit en verkoos krijgsgevangenschap te Sint-Omaars. (De Nul R., 2011)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- De Nul, R. (2011). De veldslag van Doel (1832): 4.
- Petrus, V. L. (1990). Doel in Heden en Verleden, Duerinck-Krachten.

IX. Kaart

1) Kaart uit De Nul, R. (2011). De veldslag van Doel (1832)

X. Foto's

Kortrijk 1814

VLSV nummer: 146

Naam van de veldslag: Kortrijk

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 20/06/2011

II. Identificatie

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Kortrijk

Deelgemeente:

Straatnamen: Avelgemstraat, Beekstraat

Toponiemen: huis Sint-Sebastiaan, Spoelberg, Gentse poort, Blaasbalg

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1814 **Eeuw:** 19e eeuw

Datum: 31 maart **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: Opstand der Nederlanden (1813-1815)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: België

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger (olv generaal Maison)

Aantal 1: 11 000 (BGOK, 1913)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het Pruisische leger (olv generaal Thielmann)

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De opstand der Nederlanden tegen het gezag van Napoleon begon op 15 november 1813 te Amsterdam. De keizer zond veldheer Maison aan het hoofd van een troepenmacht, om Brabant en het westen van België tegen de geallieerden te beschermen. Ondertussen drongen de geallieerden, met name Bülow en Wintzingerode, in Holland door. Op 11 januari 1814 behaalde Bülow een kleine overwinning op de Fransen bij Hoogstraten. Op 26 januari kwamen de Fransen over Menen naar Kortrijk en verlieten de Pruisen de stad. Op 2 maart kwam het in de buurt van Zwevegem tot een eerste schermutseling. Op 5 maart verlieten de Fransen Kortrijk en gingen op weg naar Oudenaarde. De geallieerden hadden zich aldaar teruggetrokken. De Fransen leden heel wat verliezen en trekken zich terug tot Avelgem. Op 7 maart kwam het tot een tweede treffen in Kortrijk. De Fransen bliezen de aftocht. (BGOK, 1913)

Verloop van de strijd:

De Franse voorposten konden de geallieerden niet weerstaan en weken uit Zwevegem, achtervolgd door de Duitsers. Maar om acht uur marcheerden nog verscheidene bataljons en eskadrons buiten de St-Jans- en de Doornikse poort om hun wijkende wapenmakers bij te staan. Nu keerde de kans. Het geschut donderde tussen de Blaasbalg, buiten de Gentse poort en de Spoelberg, bij de Beekstraat. Generaal Thielmann vreesde omsingeld te raken en blies de aftocht. De Franse infanterie en ruitery zaten de vluchtelingen op de hielen tot buiten Zwevegem, zelfs tot in Avelgem. (BGOK, 1913)

Afloop:

Er waren tezamen zo'n driehonderd doden en vierhonderd gekwetsten. Veel gekwetste mannen werden naar Rijsel gezonden. (BGOK, 1913)

Belang (militair/politiek): 1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Bihin, E. (1956). "Combat de Courtrai (1814)." La figurine(XVIII): 79-84.
- Delbaere, J. (1954). "Kozakken te Kortrijk." Biekorf(LV): 16-18.
- Sevens, T. (1913-1914). "Krijgstochten in het Kortrijksche in 1814." Bulletijn van den geschied- en oudheidkundigen kring van Kortrijk(XI): 168-190.

IX. Kaart

X. Foto's

Diest 1703

VLSV nummer: 147

Naam van de veldslag: Diest

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt

Datum opmaak: 20/06/2011

II. Identificatie

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Diest

Deelgemeente:

Straatnamen:

Toponiemen:

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1703 **Eeuw:** 18e eeuw

Datum: - **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Frans-Spaanse leger (olv Lodewijk XIV van Frankrijk en Filips V van Spanje) van Oostenrijk

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerde leger (olv Koningin Ann van Engeland, de Republiek der Verenigde Provinciën en Karel van Habsburg, de toekomstige Karel VI)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Wanneer Karel II van Spanje in 1700 kinderloos sterft, laat hij bij testament het Spaanse rijk over aan Filips van Anjou, de kleinzoon van de Franse koning, Lodewijk XIV. Filips bestijgt de Spaanse troon als Filips V. Dit is voor de andere mogendheden moeilijk aanvaardbaar. Het Haags Verbond tussen de Republiek, Engeland, het Duitse Rijk, ontstaat in 1701, en steunt de kandidatuur van Karel van Habsburg, de tweede zoon van keizer Leopold I. Ze worden de geallieerden genoemd. Beieren en Keulen zullen het Franse kamp kiezen; Pruisen, Portugal en Savoye zullen de geallieerden steunen. De periode 1701-1714 is gekend als de Spaanse Successieoorlog. Het oorlogsjaar 1702 was voor de geallieerden gunstig verlopen. Marlborough had zich een bekwaam opperbevelhebber getoond en werd door de Engelse koningin tot hertog van Marlborough verheven. De veldtocht van 1703 wordt geopend met de belegering van Bonn. Na 10 dagen wordt de vesting tot overgave gedwongen. Hierna ontvouwt Marlborough zijn grand design, de inname van de vesting Antwerpen. (Gevaert M., 2007)

Verloop van de strijd:**Afloop:**

Overwinning van het Frans-Spaanse leger (De Vos L., 1995)

Belang (militair/politiek):

- IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening
- V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)
- VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)
- VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)
- VIII. Bibliografie

- De Vos, L. (1995). Veldslagen in de Lage Landen. Leuven, Davidsfonds.
- Gevaert, M. (2007). Slagveld van Europa: duizend jaar oorlog in de Zuidelijke Nederlanden, Globe.

- IX. Kaart
- X. Foto's

Het gevecht op de Planckeweide 1682

VLSV nummer: 150
Naam van de veldslag: Het gevecht op de Planckeweide
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Julien Daenen
Datum opmaak: 10/10/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg
Gemeente: Hasselt
Deelgemeente:
Straatnamen:
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1682 **Eeuw:** 17^e eeuw
Datum: 2 januari **Alternatieve datum:**
Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)
Oorlog:
Type oorlog: Internationaal
Historische regio: Prinsbisdom Luik

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):**Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):****Aantal 1:** -**Aantal 2:** -**Algemene omstandigheden:**

Op 18 juli 1587 lanceerde de prins-bisschop van Luik, Ernest van Beieren, een uitvoerig militair reglement voor het hele prinsbisdom. De 80-jarige oorlog had Luik toen al twee decennia meegesleurd. De mannelijke bevolking van het platteland werd in compagnies van 300 man gegroepeerd onder leiding van een kapitein. De eenheden van hetzelfde district stonden onder het gezag van de regionale drossaards, met de graad van een kolonel. In grotere steden volgde onder leiding van de schout een gelijkaardige opdeling. De verdediging van de stad Hasselt was bijvoorbeeld in 1654 toevertrouwd aan de gewapende kamers en de vier wijken, genoemd naar de poorten of de te verdedigen sector, plus aan een afdeling van de Buitingen (mannen uit de dorpen van de omgeving en Hasseltse 'buitenpoorters' en aan de afdeling 'jonkmans', het puik van de genoemde vier wijken. (Mertens J., 2008)

Verloop van de strijd:

Op 2 januari 1682 gingen de 'jonkmans' overmoedig te keer tegen hulptroepen, die de prins-bisschop in Hasselt wou kazerneren. Een 20-tal van die jongelui schoot er het leven bij in. (Mertens J., 2008)

Afloop:**Belang (militair/politiek):**

1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Daenen, J., Mertens, J. (2008). Limburg in 't geweer. Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon. Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen.

IX. Trefwoorden

X. Kaart

XI. Foto's

Dousberg 1568

VLSV nummer: 151

Naam van de veldslag: Dousberg

Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Julien Daenen

Datum opmaak: 10/10/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg

Gemeente: Lanaken

Deelgemeente: Veldwezelt

Straatnamen:

Toponiemen: Dousberg

Algemene situering:

Lambertcoördinaten:

Locationele accuraatheid:

CAI Locaties:

Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1568 **Eeuw:** 16^e eeuw

Datum: 9 oktober **Alternatieve datum:**

Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)

Oorlog: De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648)

Type oorlog: Internationaal

Historische regio: Prinsbisdom Luik

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):
het Staatse leger (olv Willem van Oranje)

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):
het Spaanse leger (olv de hertog van Alva)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Op oudejaarsdag 1564 bestreed Willem van Oranje-Nassau, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, het standpunt dat een vorst het recht heeft over het geweten van zijn onderdanen te heersen. Voor het eerst in de wereldgeschiedenis was een pleidooi gehouden voor godsdienstvrijheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Oranje's oproep had geen succes. Degene tot wie de boodschap gericht was, Filips II, koning van Spanje en heer der Nederlanden, volhardde in zijn onverzoenlijke politiek jegens de protestanten. Op 10 augustus 1566 begon in Steenvoorde de Beeldenstorm. Vooral in Antwerpen, Gent, Leper en Valenciennes werden kostbare kunstschaten stukgelsagen en vertrap. Filips kende slechts één antwoord: tegen de troebelen in de Nederlanden moest bikkelhard worden opgetreden. Daartoe stuurde hij een keurkorps met tienduizend man. De dreiging van een burgeroorlog hing in de lucht en in het begin van januari 1567 kwam het tot enkele gevechtshandelingen: het begin van de tachtigjarige oorlog. (Verhoef C., 2000)

Met behulp van o.m. Duitse protestantse vorsten bracht Willem van Oranje een legermacht op de been om de aanval in te zetten tegen de Nederlanden en Fernando Alvarez de Toledo, hertog van Alva, de nieuwe landvoogd (1567-1573). In de nacht van 5 op 6 oktober van dat jaar stak hij, komende van Wittem, op drie doorwaadbare plaatsen bij Stokkem de Maas over met zo'n 30.000 soldaten. Dit militaire manoeuvre verraste Alva, niet zozeer de overtocht op zich, maar wel het grote aantal soldaten op zo'n korte tijd. Na twee dagen –omwille van noodzakelijke rust en om de aanvoer vanuit het rijk veilig te stellen– rukte Oranje op richting Maastricht, circa 20 km verderop, dus vanuit het noorden. Eigenlijk had hij zo een gunstige strategische positie uit handen gegeven. Alva had die rust immers te baat genomen om nabij Maastricht nieuwe posities in te nemen en zich te verschanseren, strategisch gebruik makend van de helling van het Zouwdal met de Dousberg als hoogste punt. (Mertens J., 2008)

Verloop van de strijd:

Oranje had op 8 oktober vanuit Lanaken de confrontatie met Alva op de Caberg (noordwestelijk van Maastricht) niet aangedurfd en was naar rechts afgezwinkt, naar Bilzen. Vanuit het westen, via Mopertingen, rukten zijn soldaten op 9 oktober op. De voorhoedes van beide legers stonden die dag tegenover elkaar. Enkel het dal van het Hezerwater scheidde hen. (Mertens J., 2008)

Afloop:

Oranje beseftte zijn inferieure positie, gaf op en trok via Vrerem, Tongeren, Borgloon, Sint-Truiden Brabant in, achternagezet door Alva. (Mertens J., 2008)

Belang (militair/politiek):

1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Daenen, J., Mertens, J. (2008). Limburg in 't geweer. Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon. Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen.

De kanonnade van helchteren 1702

VLSV nummer: 152
Naam van de veldslag: de kanonnade van Helchteren
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Julien Daenen
Datum opmaak: 10/10/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg
Gemeente: Houthalen-Helchteren
Deelgemeente: Helchteren
Straatnamen:
Toponiemen:
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1702 **Eeuw:** 18^e eeuw
Datum: 23 augustus **Alternatieve datum:**
Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)
Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)
Type oorlog: Internationaal
Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

Verloop van de strijd:

Afloop:

Belang (militair/politiek):

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Daenen, J., Mertens, J. (2008). Limburg in 't geweer. Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon. Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen.

IX. Kaart

X. Foto's

VLSV nummer: 153
Naam van de veldslag: het treffen in het Cabergerveld
Alternatieve naam:

I. Verslag

Verslaggever: Ben De Vriendt, Julien Daenen
Datum opmaak: 10/10/2011

II. Identificatie

Provincie: Limburg
Gemeente: Lanaken
Deelgemeente: Veldwezelt
Straatnamen:
Toponiemen: Dousberg, Caberg
Algemene situering:
Lambertcoördinaten:
Locationele accuraatheid:
CAI Locaties:
Herdenkingstekens:

III. Archeologische nota

Jaar: 1703 **Eeuw:** 18^e eeuw
Datum: 14 mei **Alternatieve datum:**
Periode: Nieuwe Tijden (vanaf 1500 n. C.)
Oorlog: De Spaanse Successieoorlog (1701-1714)
Type oorlog: Internationaal
Historische regio: Zuidelijke Nederlanden

Strijdende Partij 1 (+ aanvoerders):

het Franse leger

Strijdende Partij 2 (+ aanvoerders):

het geallieerd leger (olv van Nassau-Ouwerkerk)

Aantal 1: -

Aantal 2: -

Algemene omstandigheden:

De Spaanse Successieoorlog is een internationaal conflict met wortels die ver in de zeventiende eeuw teruggaan. De essentie van de Successiekwestie komt erop neer dat de Spaanse koning Karel II (1661-1700) niet in staat was erfgenamen voort te brengen. Ondanks twee huwelijken bleef het vijfendertig jaar lang wachten op zijn overlijden om over te gaan tot het verdelen van een groot stuk van de kaart van Europa. De omvang van de Spaanse erfenis was van die aard, dat ze de machtsbalans in Europa volledig kon verstoren: zowel Spanje, aanzienlijke stukken van Noord-Italië, Napels, de Zuidelijke Nederlanden als de kolonies in de Antillen, Noord-, Midden- en Zuid-Amerika stonden op het spel. (Dhondt F., 2008)

Verloop van de strijd:

De troepen stonden opgesteld aan de randen van het dal tussen de Dousberg, Veldwezelt, Lanaken en Caberg. Alle natuurlijke elementen werden naar hun waarde benut: de hoogte van de Dousberg, de dorpswallen aan de rand van de (holle) veldwegen, en de laagte van de Grote Zouw, die gemeden werd. Net als in 1568 toen Alva en Willem van Oranje hier bij de Dousberg tegenover elkaar stonden, werd een veldslag uiteindelijk afgeblazen. De geallieerde troepenmacht wachtte de Fransen in perfecte slagorde op en wist de eerste bewegingen van de Fransen zo goed te pareren, dat die geen succes in verdere actie zagen. Het geallieerde leger was overigens niet het hoofdleger maar een observatieleger, terwijl de hertog van Marlborough nog bezig was met het beleg van Bonn. (Daenen J., 2008)

Afloop:**Belang (militair/politiek):**

1

IV. Evaluatie van de bewaringstoestand en afbakening

V. Beschrijving van inhoudelijke erfgoedwaarden (optioneel)

VI. Beschrijving van belevingswaarden (optioneel)

VII. Aanbevelingen voor de aanpak bij (voor)onderzoek of bij *in situ* beheer (optioneel)

VIII. Bibliografie

- Daenen, J., Mertens, J. (2008). Limburg in 't geweer. Oorlogsleed in het land van Loon van Alva tot Napoleon. Bilzen, Landcommanderij Alden Biesen.

IX. Trefwoorden

X. Kaart

XI. Foto's